تفسیر ایوبی حنفی

تالیف

علامۂ عصر حسیب الدہر ابوالفضل مولانا محمد عبد الشہید الایوبی

القندھاری السلیمانخیلی الحنفی النقشبندی عفی عنہ

ناشر

مکتبۃ القراءۃ والتجوید

کانسی روڈ شالدرہ کوئٹہ

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

Maktaba Tul Ishaat

تمام فنون کے کتب ہمارے ویب سائٹ اور پلے سٹور سے فری ڈاون لوڈ کریں۔ ہم روزانہ کی بنیاد پر اس میں مزید نئے کتب شامل کر رہے ہیں نئے شامل شدہ کتب لیے روزانہ ہمارے پلے سٹور اور ویب سائٹ کو باقاعدگی سے چیک کیا کریں۔

اپنی کتاب کو ہمارے ویب سائٹ پر شائع کرنے کے لیے رابطہ کریں

تفاسیر	خطبات	منطق
احادیث	سیرت	معانی
فقہ	تاریخ	تصوف
سوانح حیات	صرف	تقابل ادیان
درس نظامی	نحو	تجوید
لغت	فلسفہ	نعت
فتاوی	حکمت	تراجم
اصلاحی	بلاغت	تبلیغ ودعوت
آڈیو دروس	مناظرے	تمام فنون

maktaba.tul.ishaatofficial@gmail.com

بسم الله الرحمن الرحيم

په پښتو ژبه کښې اولنی او په افغاني تاريخ کي بې
سارې په زرګونو جديد او نوو مسئلو باندې مشتمل

تفسير ايوبي حنفي

تاليف او تصنيف

د علامة العصر ابو الفضل شيخ التفسير والحديث فقيه دوران مفسر الزمان

حضرت مولانا محمد عبدالله الايوبي

الكندهاري السليمانخېلي الحنفي النقشبندي حفظه الله تعالى

مكتبة القراءة والتجويد

كانسي روډ شالدره كوټه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

جميع الحقوق محفوظة

جميع حقوق الملكية الأدبية والفنية محفوظة لمكتبة القراءة والتجويد كوئته – باكستان و يحظر طبع أو تصوير أو ترجمة أو إعادة تنضيد الكتاب كاملاً أو جزءاً أو تسجيله على أشرطة كاسيت أو إدخاله على الكمبيوتر أو برمجته على اسطوانات ضوئية إلا بموافقة الناشر خطياً.

Copyright ©
All rights reserved
Exclusive rights by Maktabatul-Qraati waltajweed Quetta - Pakistan. No part of this publication may be translated, reproduced distributed in any form or by any means, or stored in a data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher.

الطبعة الأولى

١٤٢٥ هجري – ٢٠٠٤ ميلادي

مكتبة القراءة و التجويد
كوئته – پاکستان

MAKTABTUL-QIRRAT
WALTAJWEED
KANSI ROAD
QUETTA

تفسير ايوبي حنفي د نصيراحمد احمدي لخوا سكين او pdf سو.
د دعا په هيله احمدي! واتساپ
٠٧٤٩٨٤٩٥٦٩

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمدلله وحده والصلوة والسلام على من لا نبي بعده.

وبعد: هغه ځبتن لره دې حمد او ثناء وي چې دخپلو بندګانو د لارښوونې لپاره ئې د انبياء كرامو عليهم الصلوة والسلام لړۍ نه ادامه وركړه، ترڅو چې ئې افضل الرُسل عليه الصلوة والسلام د انسانانو لپاره رحمة للعالمين را وليږه.

محترمو لوستونكو! په دې كښې هيڅ شك نشته چې علماء دين د انبياء كرامو وارثين دي. همدا علماء دي چې مونږ ته ئې خپله عقيده، حلال، حرام، روا او ناروا راوښودل او دا د دين هغه ځلانده ستوري دي چې ددوی دا لړی د اصحاب صفه د بوځو غريبو او مسكينو صحابه كرامو څخه راپيل كيږي.

او دا علماء

هغه ددين جوړ وهونكي انسانان دي چې په هروخت كښې ئې د دين و خدمت ته ملا تړلې او د مادي اسبابو، وسائلو، اقتصادي ستونځو پرواه ئې نه ده كړې

كه په حقيقت سره لږ په ځير نظر وګورو، نو دا حقيقت به د لمر په څير راته څرګند سي چې زمونږ د چاپيربال علماء هر يو ددې ور دی چې د سرو زرو سره وتلل سي، ولې چې د خاتم النبيين ﷺ د

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ختم نبوت څخه وروسته بل هیڅ نبي نه راتلای سي او نه ئې هم ضرورت سته. خو د انبیاء کرامو دغه دنده د علماوو په برخه سوه. چې نبي کریم علیه السلام فرمائي: ﴿العلماء ورثة الانبیاء﴾ او دا هم څرګنده ده چې انبیاء کرامو علیهم السلام څه د دراهمو او دینارونو وارثین نه دي جوړ کړي، بلکه د علم وارثین ئې جوړ کړي دي.

همدغه علماء دي چې د ډېرو ستونځو او مشکلاتو سره سره ئې د دیني کتابونو، درس، تصانیفو، تراجمو او حواشیوو ته خپل قیمتي وختونه وقف کړي دي. او د امت اسلامیه ددې جوړېر لپاره ئې په مختلفو ژبو باندي عقیدوي، نظریاتي او د وخت پر نورو مسئلو باندي قلم اوچت کړی.

خو رابه سو وخپل مطلب ته چې د همه خلانده ستورو د لړی، سرخیل علامه عصر حضرت مولانا عبیدالله ایوبي سلیمانخیلي کندهاري دی. چې د ډېرو مشکلاتو سره سره ئې د پوره افغان ملت لپاره ډېر نه ستړي کېدونکي خدمات کړي دي.

او دا چې د افغانستان په ټول تاریخ کښي د قرآن مجید یو داسي په زړه پوري تفسیر چې هم دی په ډېره ښه او آسانه توګه زباړه او ورسره د وخت مسائلي او د وخت د مکرینو سوالات او هغو ځوابونه ئې په ډېر ښه انداز سره حل کړي.

بېشکه چې دا خدمت ئې وهر افغان ته یو لوی ویاړ دی

دا چې حضرت ایوبي د نورو مروجه درسي کتابونو د شروحاتو او حواشیوو د حل سره سره د قرآن مجید دا تاریخي خدمت وکړ، زموږ د سر شمله ئې را اوچته او زموږ سرونه ئې په افتخار سره را لوړ کړه.

تاریخ به ئې خدمتونه هېر نه کړي

که تاریخ او اهل تاریخ ورسره غداري ونه کړه، نو به ئې د تاریخ په پاڼو کي نوم په سرو زرو ولیکل سي. او دا چې زموږ بیده او دقرآني علومو څخه بې برخي وګړي ئې په قرآني تعلیماتو ښالبته او بیداره کړه، د الله تعالی په دربار کي، ورته د ښه ژوند او صحت دعاء او په آخرت کي ورته د جنتونو غوښتنه کوو.

قلم دې د تل لپاره ګرندئ   او صحت دې ورسره مل وي

دده یو ادنی خوشه چین

قاري فضل الحق حقاني

مدیر مکتبة القرائة والتجوید کوټه

بسم الله الرحمن الرحیم

نحمده تعالی ونصلی ونسلم علی رسوله الامین وعلی آله وصحبه اجمعین ○

پاکه خدایه دا خلیږم لوی دریاب ته
نا اوباڼه وړي دونه لوی غرقاب ته
نه کښتی سته نه لاسونه او نه پښي
په امید د کامیابي رب الارباب ته
یعنی غواړم چی تفسیر د قرآن وکړم
ملغلري په پښتو کړمه خپل کام ته
دا دریاب دی بی ساحله بیله شکه
زما خرنګه پام سو وړي کار ته
په پښتو کی عام الفهم تفسیر نه وو
دا سبب وو چی راهی سوم دی کار ته
بی توفیقه ستا ای پاکه ذولجلاله
امکان نسته رسیدل وړی مرام ته
زما عاجز دی اعتماد ستا پر قدرت
چی بی علمه کي واصل وداسي کار ته
پاکه خدای زما د ژوند حاصل به داوی
چی تفسیر د قرآن ورسوم پای ته
څوک چی وایي په دریاب کي دُرر نسته
اوباز غواړي چي خان ورسوي پای ته
زه عاجز عبید الله یمه داوایم
چي په مرسته دخدای کار ورسیږي پای ته

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دا ابیات هم زما حمد او هم دعاده

دقبلیدو لـــه خای وخـــدای پــاک تـــه دی پاتـــه

دابه زما دخوشحالی یو لویه ورځ وی

چـــی تفسیرورســـومه وه النـــاس تـــه

دابه هم خیرباقی زما عاصی وی

چی کوچنی ولوی تولـــه زما تفســـیرته وي ناســـته

﴿قال الشاعر﴾

بقدر الكد تكتسب المعالي ✤ ومن طلب العلى سهر الليالي

تروم العز ثم تنام ليلاً ✤ يغوص البحر من طلب اللآلي

﴿وقال الآخر﴾

احب الصالحين ولست منهم ✤ لعل الله يرزقني صلاحا

﴿ونسب إلى علي ﷺ﴾

رضينا قسمة الجبار فينا ✤ لنا علم وللجهال مال

فإن المال يفنى عن قريب ✤ وإن العلم يبقى لا يزال

﴿ولنعم ماقيل﴾

ينبغي للعالم ان يكون متبوعا في العلم ✤ ولايكون تابعا للدينار والدرهم

﴿دست تضرع برداشتن﴾

الهی یا الهی یا الهی ✤ ندارم جز امیدت تکیه گاهی ✤ ز کن موجود کردی جمله عالم

مرا از ذنب خود کن عذر خواهی ✤ ندارم توشه راه قیامت ✤ بجز شرمندگی و روسیاهی

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ندارم طاعت مقبول درگاه ✤ بجز اشکت بداشت آه آهی ✤ بحق وحرمت فرقان اعظم ✤
کرم کن برمن وگم کرده راهی شفیع آورده ام روی محمد ﷺ ✤ عبید را عفوکن جمله گناهی

﴿وشیه بیان﴾

په پښتو به دین بیان کړم ✤ سناد پاره بې آسان کړم
چې طلب دعلم فرض دی ✤ لازم سوی لکه قرض دی

دفقير محمد عبيدالله الكندهاري الايوبي السنى الحنيفي النقشبندي دخوا اعلاميه وه علماء او طالبانو ته داده: چې زه فقير په ټولو خپلو كتابو كي او په خپلو ټولو حاشيو كي د كتابو خصوصاً په تفسير كي د قرآن كريم او په كتابو كي د عقائدو دينيه وو او د احكامو فقيه وو فقط ناقل او د فوائد څخه د علماوو خوشه چين يم .

البته په عقلي كتابو كي بعض توجيهات يا جوابونه د خپل عقل ناقص دخوا كوم. بعضي د حسد په درياب كي ډوب ملايان يا كتب فروشان وايي چي عبيدالله سارق دی د فوائدو د علماوو .

ګرانو حاسدانو! كه نقل د كتابو څخه د فن او علم سرقه وي نو زموږ ټوله شريعت او دين خو په نقل پوري مربوط دی نو د هغه په باره كي څه واياست ؟ .

بيت : چشم بداندیش که برکنده باد عیب نماید هنرش در نظر

تفسير ايوبي حنفي د نصيراحمد احمدي لخوا سكين او pdf سو. د دعا په هيله احمدي! واتساپ ۰۷۴۹۸۴۹۵۶۹

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

باعث د تفسیر دقرآن عزیز څه وو؟

ګرانو لوستونکو! د ډیري زماني څخه د درویش په زړه کي دا خبره په بار بار راګرځیدله چي ده قرآن عظیم الشان تفسیر دي په هغسي پښتو چي په عمومي افغانستان کي هغه پښتو رواج وي او په علاقه کي د پښتو هم مروجه ده. بلوچستان کړي وایي ډیره به ددغي علاقي د پښتنو دپاره لوی دیني خدمت وای . درویش حالات سابقه او حاضره د ګران هیواد افغانستان مطالعه کړه ، داورته ښکاره سوه چي افغانستان که څه هم قدیم الاسلام هیواد وو، لکن په علمي لحاظ د منقولي علوم په اعتبار خصوصاً د آحادیثو نبویه ﷺ په اعتبار او د قرآن عزیز د تفسیر او ترجمي په اعتبار یعني په مورني ژبه پښتو ډیره تیټه وه ، هم ددي کبله به طالبان ددغو دوو مبارك علومو د زده کړي دپاره همسایه ملکو ته سفرونه کوله حتی هندوستان ته هم تله او تردي اوسه یعني ۱۴۲۴ هـ ق پوري دا سلسله جاري ده. او همدا سبب دی چي عوام که څه هم لیك او لوست یي زده وي چونکه د احادیث مبارکه وو او د قرآن عظیم د ترجمي څخه په پښتو کي محروم پاته دي . ډیر د افغانستان عوام دخپل سني حنیفي مذهب څخه مخالفه ډلو لکه وهابیه ، سلفیه ، اهل ظاهرالحدیث ، پنج پیریه وو خپلو خپلو مذهبو ته جلب کړه او د مذهب حنیفي په سپکاوي یي مبتلاء کړه او تر دي اوسه هم دا سلسله جاري ده یعني مخالفي مذکوره ډلي د احادیثو مبارکه و ترجمي او دقرآن عظیم الشان ترجمي د خپلو مذاهبو سره سمي ورته کوي او مذهبي حنیفي لاڅه کوي نفس تقلید د ائمه مجتهدینو د مذاهبو اربعه وو غلط او بي ځایه بولي حتی هره مسئله چه دوی ته مقلدینو رحمهم الله بیان کي . دوی ورته وایي چه دا مسئله په کوم حدیث او یا

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

په کوم آیت سره ثابت ده او دوی نه پوهیږي چه مقلدین خو د خیرالقرون د ائمه مجتهدینو رحمهم الله مقلدین دي چه هغه ائمه رحمهم الله د احادیث نبویه ﷺ او د قرآن په ترجمه ددوی تر امامانو ښه پوهیدله.

په دي باره کښي د علامه شیخ الاسلام مفتی محمدابراهیم الیاسیني رحمه الله المتوفی ۱۳۸۴ ھ ق یو څو په زړه پوري اشعار په فارسي ژبه واوري!

حکم از سنت وکتاب رسید + مجتهد در صواب رسید

قول مستنبطونه کن یاد + که بمستنبطان ثواب رسید

په دې بیت کي اشاره وه هغه آیت ته ده ﴿لَعَلِمَهُ الَّذِيْنَ يَسْتَنْبِطُوْنَهٗ مِنْهُمْ﴾

همچنین حکم فاجتهدوا از حدیث نبی + موجب اجر بحساب رسید

په بیت کي اشاره وهغه حدیث نبوی ﷺ ته ده قال رسول الله ﷺ اذا حکم الحاکم فاجتهد واصاب فله اجران واذا حکم واجتهد فاخطأ فله اجرٌ واحدٌ. رواه البخاری ومسلم. یعني مجتهد په صور کي د حق رسېدو او دخطاوتلو دواړه مستحق دثواب دي.

چشم لامذهبي نه بیند حق + شپر است و بآفتاب رسید.

ودر جای دیگر میگوید:

ما غلام رسول یزدانیم + پیروان امام نعمانیم

آنکه تقلید را شده تارک + مرد و ترجیع بر سرش خوانیم + یعني إنا لله وإنا إليه راجعون

او دغه رنګه وائي:

راه سنت نه غیر تقلید است + ما برین شاه راه شادانیم

بقیاسیکه مجتهد کرده + عاملان حدیث و قرآنیم

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پوه سه! چه په میزان الاعتدال صفحه ۷۱ کي د امام اعظم ابوحنیفه رحمه الله څخه روایت دی چي ترجمه یې داده. موږ عمل اولاً په قرآن کریم کوو او وروسته یعني که په قرآن کریم کي هغه صراحتاً موجود نه وو، نو بیا عمل په حدیث نبوي ﷺ کوو او وروسته تر هغه بیا عمل په حکمنامو د اصحابو کرامو رضی الله عنهم کوو یعني چي د ټولو پر اتفاق دي او که چیري د صحابه رضی الله عنهم په مابین کي اختلاف وو نو بیا موږ عمل په قیاس کوو. یعني په قیاسولو د موجوده مسئلي پر بله مسئله چي په قرآن یاحدیث سره ثابته وي په سبب د علت جامع بین المسئلتین.

انتهی - ونیزمیگوید:

هرکه دانست از حقیقت راز ✚ او به تقلید شود دمساز
راه اسلام راه تقلیداست ✚ دیده حق اگر نمایي باز
راه نادیده پیروی تو بگیر ✚ دامنی از امام واقف راز
عشق و حب نبی ﷺ اگر داری ✚ کینه مجتهد برون انداز

او بل خای وایي:

سخن ناصحانه میگویم ✚ نه بنوع فسانه میگویم
در صراط سوی مذهب حق ✚ فتوای عالمانه میگویم
ترک تقلید در زمانه ما ✚ بد زشرب چمانه میگویم «یعنی پیمانه شراب»
ترک تقلید عین گمراهیست ✚ من به تو شفقانه میگویم
اتباع سنت نبی به تقلید است ✚ این سخن مومنانه میگویم

امام شعراني رحمه الله په میزان کي وایي: اقوالهم کلها ومذاهبهم ای المجتهدین رح کالثوب المنسوج من الکتاب والسنة الی آخره.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

یعنی مذهبونه د څلورو امامانو مجتهدانو رح لکه یوه جامه چي اودل سوي وي د قرآن کریم او د سنت نبوی ﷺ څخه .

او په بل ځای کي یي ویلي دي :

حق شده مذهب امام چهار ✢ رهروان راه شه ابرار

خدمت دین احمد مرسل ✢ کرد هریک بیرون زحد شمار

گفته هر یک که چون حدیث نبی ﷺ ✢ یابی آنجا تو قول ما بگذار

کین هم سعی ما بدین نبی است ✢ بهر آن عمر کرده ایم نثار

درویش وایي چي تعصب نه وی او دغه ډلي چي مخالفي د تقلید دي پر گریوان د انصاف سر ننباسي ، دا به ورته معلوم سي چه موږ خو هم په حقیقت کي مقلدین یو .

نهایت فرق زموږ او د مشهورو مقلدانو د مذاهبو اربعه وو دادی چی موږ مقلدان یا د ابن تمیه یو او یو د محمد بن عبدالوهاب النجدی یو وغیرهما من ائمتهم او مشهور مقلدین د ائمه اربعه مشهوره ورحمهم الله مقلدان د خیرالقرون الثلثه د امامانو دي .

قال علیه الصلوة والسلام خیرالقرون قرني ثم الذین یلونهم ثم الذین یلونهم. رواه اصحاب الحدیث اکثرهم

او امامان دفِرَقِ مذکوره وو د خیرالقرون څخه ډیر لیري دي .

پوه سه! چی دغه فِرَقِ دآیت او حدیث د تاویل څخه سخت منکره دي .

دوی وایي چی کلمات قرآنیه او احادیث نبویه پر خپل ظاهر باندي محمول دي او قیاست د مجتهد خو بیخي نه مني .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

واقعه : یو عالم د وهابیانو چي ښه ستر عالم وو او عارضي په سترګو روند سوی وو . یو وخت یي وه خپلو هم مسلك خلګو ته تقریر کاوه او پر تاویل د آیت او د حدیث یي سخت انکار وکړی او وي ویل چي (الرحمن علی العرش استوی) پر خپل ظاهر محمول دی یعني خدای پاك جسم دی او پر عرش یي مکان دی . (وکذالك یدالله فوق أیدیهم) کل شیئ هالك إلا وجهه وامثالها . پر خپل ظاهر محمول یعني خدای پاك لره تیوله دغه اعضاء او اندامونه سته . یو بل سني مقلد عالم جید هلته حاضر وو نو وهابي عالم ته یي وویل چه د قرآني کلماتو هیڅ تاویل نه دی روا؟ وهابي ورته وویل چي هیڅ تاویل یي نه دی روا بلکه محمول پر خپلو معانی د ظاهره لغویه باندي دی . نو مقلد عالم ورته وویل چي په قرآن کي راغلی (ومن کان فی هذه اعمی فهو اعمی. الآیة) او ته په سترګو روند یي نو دغه آیت چي پر ظاهر حمل سي نو ته به په آخرت هم روند یي . نو وهابي حیران سو.

پوښتنه : تا پښتو تفسیر ته دپښتنو د ضرورت بیان وکړی ، نو د پیښور علماء حضراتو خو په پښتو ژبه لوی او کوچنی تفسیرونه تصنیف کړي دي . ایا په هغو تفسیرو سره د افغانستان د پښتنو ضرورت نه دفع کیدی ؟

جواب : د پیښور دعلماوو سعی دي خدای قبول وګرځوي ، په دي باره کي عاصي ددوی ډیر ممنون دی . لکن خبره داده چي د افغانستان د پښتنو او د پیښور د پښتنو په تلفظ کي او په رسم خط کي ډیر فرق سته. د افغانستان عوام د پښتو سره چندان علاقه نه لري . نو درویش د خپلي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

قومي ژبي په تلفظ او رسم خط کي ضرورت محسوس کړی. د مثال په توګه: پیښور والاوایي: مُنګك، موږ وایو موږك او دغه رنګه ددي آیت په ترجمه کي (من سندس واستبرق) پیښور والا داسي لیکي: نرم وریخم او پړه وریخم. موږ وایو نازك وریښم او پنډ وریښم. وامثال ذالك کثیرة. او بل داچي په دیني علمي خصوصاً قرآني چارو کي د قوم او وطن خدمت کول ډیر زیبا وي.

وقد ورد حب الوطن من الایمان. په هرصورت عزم دفقیر د پښتو تفسیر اوس ډیر ټینګ دی.

همت بلند دار که نزد خدا وخلق * باشد بقدر همت تو اعتبار تو

پوښتنه: ستا د تفسیر آوازه د ډیرو کلو څخه جاري وه نو تر دا اوسه د تاخیر سبب یي څه وو؟

جواب: تر ټولو ښه خبره داده چي دکار دکولو دبندګانو حواله و تقدیر الهي ته وسي. (والله خلقکم وماتعملون) لکن چونکه فقیر ډیر دمخه د خپلو بعضي مخلصانو سره په باره کي د تصنیف د تفسیر مشوره کوله او قاري فضل الحق صاحب سره هم. خو ټولو په یوه خوله د تفسیر د تصنیف په باره کي اجازه لاڅه کوي بلکه جدي غوښتنه یي شروع او دا یي خیال سو چي درویش به سبا یا بله ورځ شروع په تفسیر وکړي نو څکه بعضي مخلصانو په ژبه نوړ طالبان وغیره کړه چي مولوي عبیدالله تفسیر جوړه وي. او مولوي قاري فضل الحق صاحب چي د درویش د اکثرو کتابو طبع کوونکی دی د ډیرو کتابو پر وقایو د تفسیر ایوبي حنیفي په نامه نوشته کړي. هغه وو چي قبل الوقت خلګ خبر سوه. او انتظار په

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

اور وسوه او ما دخپل کم علمی په سبب او د قرآن عظیم الشان د تفسیر د لوی خطر په سبب دا کار من یوم الی غد خنداوه .

جامي رحمه الله وايي :

چه خوش باشد که بعد از انتظاری ❊ بامیدی رسد امید واري

ابيات :

حاسدان تر حساب تیر دي خدایه خیر
دښمنـــان تــر شــمیر ډیر دي خدایــه خیــر
آفتونه څومره ډیر دي خدایه خیر
مرضـــونه هـــم بیحـــده ډیــر دي خدایــه خیــر
دفقیر د عمر شپي ډیري تیري سوي خدایه خیر
تـــول اعضـــاء پـــر ضـــعف روان دي خدایــه خیــر
بي توفیق ستا ددي کار امکان نسته خدایه خیر
ددې کـــار امیـــد یـــي ډیـــر دی خدایـــه خیـــر

بسم الله الحمن الرحیم اولاً وآخراً ونصلی علی رسوله الکریم سرمداً وعلی آله واصحابه ذکوراً وإناثاً.

تفسير ايوبي حنفي د نصيراحمد احمدي لخوا سکين او pdf سو. د دعا په هيله احمدي! واتساپ ۰۷۴۹۸۴۹۵۶۹

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

مقدمة علم التفسير اختصارًا

پوه سه! چي تفسير باب د تفعيل دی ، مجرد يي فَسَرَ دی په معنی د بيان او کشف دی . ومعناه العلمي : قيل هو علم باحث عن معاني نظم القرآن بحسب الطاقة البشرية وبحسب مايقتضيه القواعدالعربية.

يعني تفسير چي ديوعلم نوم دی معنی يي داده چي تفسير هغه علم دی چې دی بحث او بيان کوي د معناوو دکلمات د قرآن کريم په اندازه د طاقت بشري او پر اندازه د هغو قاعدو چې علوم عربيه يي بيانوي . من علم الصرف وعلم النحو وعلم المعانی وعلم البيان وعلم البديع وعلم اللغة العربية وغيرها. او علامه تفتازانی رحمه الله په ډيره مختصره توګه داسي وايي : چي علم تفسير هغه علم دی چي بحث کوي د اصولو څخه د کلام الله په حيث د دلالت پر مراد. د اصولو څخه مراد د علامه رح کلمات قرآنيه من حيث الافراد والتركيب دي .

او روح المعانی والاډير مفصل تعريف ددي علم داسي کړی دی: چي تفسير يو علم دی چي بحث کوي د کيفيت څخه د نطق په الفاظو د قرآن لکه په علم قرائت کي چي بيانيږي او بحث کوي د معانی څخه د هغو الفاظو . او بحث کوي د احکامو څخه دهغو معاني وو لکه حل وحرمت وغيرذالك . او دا مدلولات که دحال د افراد وي او که د حال دترکيب وي. او پيژندل د ناسخ او منسوخ . او شان نزول د آيتو مبارکه وو . او توضيح د هغه حکم او يا قصي کول چي په قرآن کي مجمل راغلي وي . ومتممات ذالك آه . دا وه معنا د تفسير لغوي او علمي .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

او تاویل د اول ځخه جوړ دی ، د اول معنا لغوي رجوع ده او په فرق کي د تفسیر او تاویل اختلاف دی . ابوعبیده رحمه الله وايي چي د تاویل او تفسیر معنا یوه ده او غالب اصفهاني وايي چي تفسیر عام دی تر تاویل یعني تاویل په بیان سره د جملو او د معاني وو د کتب الهیه و پوري خاص دی . او تفسیر عام دی که بیان دجملو او دمعانیو د کتب الهیه وي او که د نورو کتابو لکه د نحو مثلا د کتابو بیان کول . او مشهوره مذهب دادی چي تفسیر بیان د معانیو د قرآن په نقل د اصحابو کرامو رضی الله عنهم ځخه یا د تابعینو ځخه . او تاویل بیان د معاني وو د قرآن بیله نقله بلکه موافق د لغت عربي او صرف او نحوي وغیرذالك سره . او د صوفیه کرامو رح په نیز بي فرق ډیر دقیق دی .

پوه سه! چي علم تفسیر یو ډېر شریف علم دی ولي چي په متفقه طور علماء منقول او معقول وايي چي شرف د علم په اندازه د شرف د موضوع د هغه علم او په قدر د شرافت د معلوماتو او دمسائلو د هغه علم او په مقدار د شرف د غرض او د غایة دهغه او په سبب د کثرت احتیاج د خلکو دی هغه علم ته .

وعلم التفسير مشتمل على تلك الكمالات على اكمل وجهٍ فإن موضوعه كلام الله تعالى المنزل على رسوله افضل الرسل ﷺ .

نو هیڅ کلام برابر د کلام الهي سره نسي کیدای ، خصوصاً هغه کلام الهي چي معجزه باهره ده علیه الصلوة والسلام ده نبوت ده لکه چي خدای جل سلطانه دقرآن مبارك په اعجاز کي داسي ویلي دي : (إن كنتم) که تاسي یاست اي کافرانو (في ريب) په شك کي (ممانزلنا على عبدنا) یعني د هغه قرآن په باره کي چي موږ نازل کړی پر خپل بنده یعني

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

محمد ﷺ په ۲۳ کاله زمانه کي د نبوت چي ۱۳ کاله په مکه مکرمه کي د قرآن نزول کيدئ او ۱۰ کاله په مدينه منوره کي ، شک په دي معنا چي کفارو به ويل چي عليه السلام دا قرآن د خانه جوړوي (فاءتوا بسورة من مثله) نو تاسي هم راتک وکړی په اندازه د يوه کوچني سورت د قرآن چي (أعطيناك الکوثر) دی ولي چي تاسي خو هم عرب بليغان ياست لکه عليه السلام لکن بياهم هيڅ چادعوه قدر هم ده اتيان بالمثل کړی نه ده . او معلومات د علم التفسير دادی چي مراد دخدای ﷻ چي پر هغه کلام الهي دلالت کوي څه شی دی؟ يعني عقائد حقه ، احکام شرعيه ، قصص د انبياء عليهم السلام او د دوی امتو چي تر عليه السلام قبل تير سوي وه او امثال موضحه وغيرها . او هر عاقل پوهيږي چي تر دغو معلوماتو اشرفه بلکه مساوي معلومات د بل علم نسته

او **غاية** د علم التفسير نيک بختي د دنيا او آخرت نو تر دي لويه غايه به کم شي وي او احتيا دخلکو ده علم التفسير خو ظاهر دی حتی چي صحابه کرام ﷺ سره د صفاوالي د ذهنو ددوی اوسره د بلاغت او فصاحت ددوی د قرآن پاک په تفسيرو کي سوال ته عليه السلام مجبوره سوي وه . لکه چي په قرآن مبارک کي به تفصيل راسي او فقير به يي بيان هم وکړي انشاء الله تعالی

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

شهانه فائده: چې سليمان رحمه الله د امام نسفي رحمه الله څخه نقل كړي چې په قرآن مبارك كي حروف د الف با آه هر يو څو واره راغلي دي:

الألف : ٤٨٧٤٠ واره	الباء : ٢١٤٢٠ واره
التاء : ١٤٠٤ واره	الثاء : ١٠٤٨٠ واره
الجيم : ٣٣٢٢ واره	الحاء : ٤١٣٨ واره
الخاء : ٢٥٠٣ واره	الدال : ٥٩٩٨ واره
الذال : ٤٩٣٤ واره	الراء : ٢٢٠٦ واره
الزای : ١٦٨٠ واره	السين : ٥٧٩٩ واره
الشين : ٢١١٥ واره	الصاد : ٢٧٨٠ واره
الطاء : ١٢٠٤ واره	الظاء : ٨٤٢ واره
العين : ٨٤٧٠ واره	الغين : ١٢٢٩ واره
الفاء : ٩٨١٣ واره	القاف : ٨٠٩٩ واره
الكاف : ٨٠٢٢ واره	اللام : ٣٣٩٢٢ واره
الميم : ٢٨٩٢٢ واره	النون : ١٧٠٠٠ واره
الهاء : ٢٠٩٢٥ واره	الواو : ٢٥٥٠٦ واره
لام الف : ١٤٧٠٧ واره	الياء : ٢٥٧١٧ واره

فائده : عدد درجات الجنة بعدد حروف القرآن وبين كل درجتين قدرمابين السماء والارض وجملة آيات القرآن = ٦٥٠٠ انتهى.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فائده : في مرئة التفسیر صحیح طریقه تر ټولو داده چې سړی تفسیر د قرآن په قرآن سره وکړي یعني یو آیت که د قرآن مبارك مجمل راغلی وي تلاش وکړه شاید په بل ځای کې دقرآن به مفصل راغلي وي ، نو تفسیر د هغه مجمل په هغه مفصل سره وکړه . او هغه چې په قرآن مبارك کې نه وو بیا رجوع وه احادیثو قولیه او فعلیه ته وکړه ولي احادیث قولیه هم وحی الهي دي . قال الله تعالی (ومایبطق عن الهوی إن هو إلا وحی یوحی) دا قدر فرق لري چې قرآني آیات په لمانځه کې تلاوت کیږي ځکه وحی متلو یې بولي او د احادیثو مبارکه وو تلاوت په لمانځه کې نسته ځکه وحی غیر متلو یې بولي او که په سنت نبوي ﷺ کې هم سړی نسو کامیابه بیا دې رجوع وه اقوالو ته د صحابه کرامو ﷺ وکړي کما مر سابقاً .

په حدیث صحیح کې راغلي دي چې څه وخت رسول کریم ﷺ معاذ ﷺ وه یمن ته حاکم مقرر کړی نو علیه السلام دده څخه پوښتنه وکړه چې ته به په څه شي سره حکم کوي ؟ معاذ ﷺ ورته وویل : بکتاب الله ﷺ . علیه السلام ورته وویل که دې هغه حکم په کتاب الله کې نه کړی پیدا ؟ معاذ ﷺ ورته وویل چې په سنت د رسول الله ﷺ به حکم کوم . علیه السلام ورته وویل که هغه حکم په سنت نبوي ﷺ کې هم نه وو؟ معاذ ﷺ ورته وویل چې بیا به اجتهاد په خپل رایه سره کوم . نو علیه السلام دی پر خیګر په لاس وواهه یعني د خوشحالی لـه کبلـه او داسي یې وویل (الحمدلله الذي وفق رسول رسوله لمایرضی رسول الله . رواه اصحاب السنن)

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

مهمه خبره : مفسر لره دقرآن ددغوشیانو ځخه چاره نشته .

۱:- معرفت د مفرداتو دقرآن بحسب وضع اللسان العربي . ویکتفل له علم اللغة . مجاهد ﷫ وایي چي څوك چي په لغاتو د عربو عالم نه وي هغه ته تفسیر د قران نه دی روا ، او باید سړی په علم لغت کي تلاش وکړي چي ممکنه دي یو لفظ به مشترك وي ، سړی به یي یوه معنا پیژني او په آیت کي به بله معنا مراد وي .

۲:- پیژندل د احکامو چي کلمات عربیه وي په افراد او ترکیب کي چي په علم النحو کي بیانیږي .

۳:- علم المعاني چي په هغه سره خواص د ترکیبو د کلام عربي معلومیږي .

۴:- علم البیان چي په هغه سره دلالات د آیاتو د قرآن کریم یعني حقیقت مجاز دلالت مطابقي او تضمیني او التزامي وغیرها معلومیږي .

۵:- علم البدیع چي په هغه سره اقسام د تحسین الکلام معلومیږي .

۶:- تعیین د مُبهم او بیان د مجمل او ناسخ و منسوخ او شان نزول د آیتو چي دا ټول په علم حدیث سره معلومیږي.

۷:- پیژندل د عام او خاص او مطلق او مقید وغیرذالك . چي دا امور په اصول الفقه کي بیانیږي .

۸:- زده کړه د هغه شیانو ده چي پر خدای پاك اطلاق محال وي لکه جسمیت ،مکان ، اولاد وغیرذالك او یا ثابتول خدای ﷻ لازم دي، لکه علم اوقدرت وغیرذالك من الصفات الجمالیة والجلالیة چي دا په علم کلام سره معلومیږي یعني علم عقائد د متقدمینو رح . انتهی ما فی التفسیر.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

درویش وایي چي په اوسني زمانه کي تفسیر د قرآن هغه کسان کوي چي ددغو علومو هیڅ شا به نه وي پکښي .

مقوله : نه هر که سر بتراشد قلندري داند

مقوله : انجیر خوردن نه کار هر مرغیت. والله المستعان .

فائده جلیله : درویش وایي چي فضائل د تلاوت د قرآن عظیم الشان خصوصاً د هغه چا دپاره چي په ترجمه یي هم پوهیږي تر حد او اندازې ډیر دی . چنانچه په کتابو کي د احادیث مبارکه جلا او مستقل بابونه ورته اېښول سوي دي چي د هغو ټولو بیان په دې مختصره مقدمه کي ګنجائش نه لري . لکن بیا هم په طور د (مشت نمونه خروار) اوپه مقتضی د ماقیل : (مالایُدرك کله لا یُترك کله) څو صحیح حدیث ذکر کوم. حضرت العلامه سیدمحمد حقي نازلي په خپل کتاب خزینة الاسرار کي وایي : قال رسول الله ﷺ : (فضل کلام الله علی سائر الکلام کفضل الله ﷻ علی خلقه ای مخلوقه)

ترجمه: فضیلت د کلام الله ﷻ چي قرآن مبارك دی پر ټولو نورو خبرو لکه فضیلت د ذات کبریاء دی پر ټولو مخلوقاتو.

وقال صلی الله علیه وسلم : من أراد ان یتکلم مع الله ﷻ فلیقرء القرآن.

ترجمه: که څوك اراده لري چي زه دخدای پاك سره خبري وکړم نو تلاوت د قرآن مبارك دي وکړي

أخرجه الخطیب البغدادی ﷺ والدیلمي ﷺ عن أنس ﷺ وقال علیه الصلوة والسلام : لو لا قوله تعالی ولقد یسرنا القرآن للذکر ما أطاقت الالسن

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ان تتکلم به (ای من عظمته ومهاتبه)

ترجمه: که نه وای دا قول دخدای ﷻ چي په تحقیق سره موږ آسانه کړی قرآن دپاره د تلاوت. نو به ژبو دخلکو طاقت نه درلودای چي خبري دي وکړي په قرآن سره یعني تلاوت دي وکړي (په سبب د عظمت او هیبت د قرآن مبارك.

وقال علیه الصلوة والسلام : مَن قرء القرآن فکانما شافهني.رواه الدیلمي.

ترجمه: علیه السلام وایي چي که چا د قرآن مبارکت تلاوت وکړی ګویا زما سره یي مشافهتاً خبري وکړي.

قال الله جل سلطانه : واتبعوا أحسن ما أنزل إلیکم . وقال الامام الهمام الغزالي رحمه الله في أحیاء العلوم عن یحي بن معاذ رحمه الله من لم یکن فیه ثلاث خصالٍ فلیس بمحب یؤثر کلام الله تعالی علی کلام الخلق ولقاء الله علی لقاء الخلق والعبادة علی خدمة الخلق .

ترجمه: که په چا کي نه دري خویه نو هغه محب نه دی یعني د خدای ﷻ او د رسول الله ﷺ چي دی به خوښ لري کلام د خدای چي قرآن دی پر خبرو د خلکو. او ملاقات دخدای ﷻ پر ملاقات د خلکو او عبادت دخدای ﷻ پر خدمت دخلکو. القول الصحیح .

پوه سه! چي په حدیث صحیح کي چي په بخاري او نورو تولو کتابو کي روایت سته . قال رسول الله صلی الله علیه وسلم أنزل القرآن علی سبعة أحرفٍ فاقرءوا ماتیسر منه . ددي حدیث په تفسیر کي یعني چي سبعة احرف سره شیئ مراد دی اختلاف عظیم دی لکه چي په شروحو د صحاحو سته کي مذکور دی. لکن علامه سلیمان جمل رحمه الله وایي چي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

صحيح داده چي مراد هغه اوه قرءات دي چي په شهرت او تواتر سره د عليه السلام څخه منقول دي او صحابه كرامو﵁ حفظ او ضبط كړي دي او اميرالمومنين جامع القرآن عثمان ﵁ په مصاحفو كي نوشته كړي دي او صحابه ﵁ يي په صحت سره حكم كړى دى .

فائدة جديدة: په اسباب النزول كي وايي : چي سُور قرآنيه په اعتبار د ناسخ او منسوخ څلور قسمه دي .

۱)۔ هغه قسم قسم سورتونه دي چي نه ناسخ په كښي سته اونه منسوخ او هغه ۴۳ سورته دي :

۱: فاتحه	۲: سوره يوسف	۳: يس	۴: الحجرات
۵: الرحمن	۶: الحديد	۷: الصف	۸: الجمعه
۹: التحريم	۱۰: الملك	۱۱: الحاقه	۱۲: نوح
۱۳: الجن	۱۴: المرسلات	۱۵: النباء	۱۶: النازعات
۱۷: الانفطار	۱۸: المطففين	۱۹: الانشقاق	۲۰: البروج
۲۱: الفجر	۲۲: البلد	۲۳: الشمس	۲۴: الليل
۲۵: الضحى	۲۶: انشراح	۲۷: القلم	۲۸: القدر
۲۹: القيامه	۳۰: الزلزله	۳۱: العاديات	۳۲: القارعه
۳۳: التكاثر	۳۴: الهمزه	۳۵: الفيل	۳۶: قريش
۳۷: الماعون	۳۸: الكوثر	۳۹: النصر	۴۰: لهب
۴۱: الاخلاص	۴۲: الفلق	۴۳: الناس	

وقسم فيه ناسخ و منسوخ كلاهما . او دا قسم۲۵ سورتونه دي .

۱: البقره	۲: آل عمران	۳: النساء	۴: المائده
۵: الانفال	۶: التوبه	۷: ابراهيم	۸: مريم
۹: الانبياء	۱۰: الحج	۱۱: النور	۱۲: الفرقان

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

۱۳: الشعراء ۱۴: الاحزاب ۱۵: سباء ۱۶: المومن
۱۷: الشوری ۱۸: الذاریات ۱۹: الطور ۲۰: المجادله
۲۱: الواقعه ۲۲: المزمل ۲۳: المدثر ۲۴: التکویر
۲۵: العصر

وقسم فيه ناسخ فقط . او هغه شپږ سورته دي .

۱: الفتح ۲: الحشر ۳: المنافقون
۴: التغابن ۵: الطلاق ۶: الاعلی

وقسم فيه منسوخ فقط. او هغه ۳۹ سورته دي.

۱: الانعام ۲: الاعراف ۳: یونس ۴: هود
۵: الرعد ۶: الحجر ۷: النحل ۸: الاسراء
۹: الکهف ۱۰: طه ۱۱: المومنون ۱۲: النمل
۱۳: القصص ۱۴: العنکبوت ۱۵: الروم ۱۶: لقمان
۱۷: الم السجده ۱۸: فاطر ۱۹: الصافات ۲۰: ص
۲۱: الزمر ۲۲: حم السجده ۲۳: الزخرف ۲۴: الدخان
۲۵: الجاثیه ۲۶: الاحقاف ۲۷: محمد ۲۸: ق
۲۹: النجم ۳۰: القمر ۳۱: الامتحان ۳۲: المعارج
۳۳: القیامه ۳۴: الانسان ۳۵: عبس ۳۶: الطارق
۳۷: الغاشیه ۳۸: التین ۳۹: الکافرون

او انشاء الله العزيز دا ټولـه بيان بـه يا پـه دي تفسير كي او يا پـه نورو عربي تفسيرو كي به تاسي ته واضح سي .

مقدمـه سره د اختصار پـاى تـه ورسيده اوس پـه تفسير د قرآن عزيز شروع كيږي . الهي! ستا پـه فضل او كرم سره مـا عـاصي عـاجز تـه توفيق راكړي چي دا تفسير تر پايه ورسوم . آمين .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

أَعُوْذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيْمِ

زه پناه غواړم ، من پناه میخواهم او یا کومک غواړم ، یاري میخواهم .

پوه سه! چي حکمت په اعوذبالله قبل القرائت کي اجازه غوښتل دي د خدای جل جلاله څخه په تلاوت کي د قرآن عظیم الشان ، فی روح البیان . قانون دادی چي څوك ورسي وه دروازي ته د یو باچا د باچاهانو ، نو دي سرای ته د هغه باچا نسي داخلیدای بیله اجازي د باچا ، نو دغه رنګه څوك چي اراده د قرائت د قرآن پاك وکړي ګویا دی د خپل عظیم دوست یعني خدای پاك سره مناجات کوي . نو باید اجازه وغواړي . اجازه غوښتل یي اعوذبالله ده .

او بل سِر د اعوذبالله دادی چي یو څوك چي د رب العزت سره راز او نیاز کوي ، او د پاك کلام دده د تلاوت اراده لري باید خپل خوله د بدبویي څخه پري مینځي . زموږ خولي چونکه په غیبت ، بهتان ، دروا‌غو وغیره سره بدبویه دي ، نو باید موږ خپلي خولي د بدبویي څخه اولاً پري مینځو او بیا د پاك کلام الهي تلاوت وکړو . پري مینځل د خولي اعوذبالله ده . هم ددي کبله په سورت نحل کي خدای ﷻ وایي :

فإذا قرئت القرآن فاستعذ بالله من الشيطان الرجيم .

سوال : نحات وايي چي جزاء به تر شرط وروسته وي ، او دغه رنګه دوی وايي چي "فاء" دپاره د تعقیب ده ، نو دا دواړي خبري خو دا تقاضا لري چي اعوذبالله آه دي قرائت د قرآن پاك وروسته وايي . والامر لیس کذالك ولي چي اعوذبالله آه ترتلاوت القرآن وروسته نه ده بلکه دمخه ده اجماعاً؟

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

جواب: مراد د (اذا قرئت القرآن الآیت) دادی (إذا أردت تلاوة القرآن فاستعذبالله) په روح البیان کې وایي چې دا معنا که څه هم مجاز ده لکن ډیر شائع ده حتی لکه حقیقت عُرفي دی. کما فی قوله تعالی: (إذاقمتم إلی الصلوة) الآیة فقهاء رحمهم الله یې تولـه دا معنی کوي: إذا أردتم القیام الی الصلوة.

حاصل د جواب دادی چې اراده د قرائت القرآن خو تر قرائت القرآن دمخه ده. لکه اودس چې وروسته تر ارادة القیام الی الصلوة دی، نو دواړه سوالونه دفعه سوه.

پوښتنه: ددي آیت مبارك خو دا مقتضا ده چې سړی دي تر قرائت دمخه (استعیذبالله) آه وایي؟

جواب: هو، لکن جمهور علماء رحمهم الله وایي چې اعوذبالله آه دي وایي او په حدیث شریف کې هم راغلي دي هکذا، یعني اعوذبالله آه أقرئنیه جبرئیل عن القلم عن لوح المحفوظ.

فائده: اعوذبالله آه که‌څه هم جمله خبریه ده، لکن په حقیقت کې سوال دی د بنده د رب العزت څخه چې خدایه ته ماته پناه راکړه، لکن تفاولاً یې جمله خبریه راوړه. کما في قول القائل: غفرالله لي، ای اللهم اغفرلي.

په تفسیر کبیر کې وایي چې د رب جل وعلا او د خدای پاك او د بنده ګانو ترمابین یوقرارداد سته. قال الله تعالی: (أوْفُوا بعهدي أوف بعهدکم) یعني تاسي وفا وکړئ په هغه وعده سره چې تاسي زما سره کړې ده، زه به وفا وکړم په هغه وعده چې ما ستاسي سره کړې ده ګویا بنده وایي چې ما سره سره د نقصان ده بشریت وفا وکړه په وعده د ربوبیت ستا او

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

عبودیت خپل ، نو ته یاالله سره سره د کمال فضل او کرم احق یي چي په وعده د ربوبیت خپل وفا وکړي او ماته پناه او خلاصون راکړي د شیطان څخه . وکذا خدای جل شانه ویلي دي (أدعوني أستجب لکم) یعني تاسي زما څخه درخواست او غوښتنه کوی زه به مو د غوښتني قبلونه کوم ، نو ګویا قائل د اعوذبالله آه وایي چي خدایه ما په ویلو سره د اعوذبالله آه تقدیراً کما مرَّ ده تاسي سوال د خلاصونه ده شیطان وکړی ، نو ته په خپل کرم سره زما ددغه درخواست قبلونه وکړی او ماته پناه راکړی .

قوله بالله . پوه سه ! چي قاضي بیضاوي رحمه الله په لفظ کي د الله څو رقمه د اشتقاق ددغه لفظ مبارك دعوه کړي ده او مناسبتونه یي بیان کړي دي لکن مذهب د اهل تحقیق کما فی التفسیر الکبیر و روح البیان دادی چي لفظ مبارك مشتق د شي څخه نه دی .

پوښتنــه : څه سبب دی چي اهل العلم په دي لفظ مبارك کي عظیم اختلاف لري چي هیڅ په بل لفظ کي دومره اختلاف نسته ، څوك وایي اسم دی ، څوك وایي صفت دی ، بعض وایي مشتق دی او بعض وایي غیر مشتق دی ، څوك وایي عَلَم د ذات الهي دی ، څوك وایي اسم جنس دی . الی غیر ذالك من المذاهب حتی چي تولـه مذاهب په دي لفظ کي تخمیناً وه ۲۵ ته رسیږي ؟

جواب : ددي سر علامه تفتازاني رحمه الله په حاشیه کي د کشاف بیان کړی دی . دی وایي چي لکه چي عقول او اوهام په ذات د خدای کي مختلف دي په سبب ددي چي ذات الهي پټ دی په حجابو سره د کبریا یعني چي بعض الناس وجود ده خالق العالم نه مني لکه دهریه . او بعض عالم لره دوه خالقه وایي ، خالق الخیرات چي دوی وایي د هغه نوم یزدان دی او

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

بل خالق الشرور دی چي دوی وايي دهغه نوم اهرمن يا شيطان دی ، لکه دا چي مذهب د ثنويه وو دی.

او بعض خلک خو خدای ته شريك نه وايي لکن خدای ﷻ ته ولدوايي لکه نصاری چي عيسی ابن الله بولي يا يهود چي عزير عليه السلام ابن الله. او بعض خلک خدای ﷻ خو واحد لاشريك بولي لکن بيا هم خدای ﷻ لره مکان او جسميت او اعضاء وايي لکه هغه دله چي (الرحمن على العرش استوى° يدالله فوق أيديهم) و امثال ذالك من الآيات والاحاديث پر معنای ظاهر حمل کوي چي هغو ته وهابيه وايي. قال عليه السلام : ستفرق أمتي ثلاث و سبعون فرقة كلهم في النار إلا الناجية . الحديث . نو دغسي انوار دده جلال پر دغه لفظ مبارك د الله چي علم د خدای دی فيض سوه او دا لفظ هم تر اختلاف لاندي راغلی كما عرفت آنفاً .

پوه سه ! امام رازي رازي ﷫ په تفسير کبير کي وايي چي اعوذبالله من الشيطان الرجيم ° ويونکی دي په نيت کي تولو هغه منهيات الدينيه او محظورات اسلاميه ولري خوا د عقائدو په حصه کي وي او يا د عملياتو په حصه کي وي لکه زنا وغيره چي د شيطان دخوا څخه سرې ته ارائه کيږي ، يعني شيطان يې د مسلمان په زړه کي محبت اچوي .

نو خدای ﷻ به يې د عقائدو د ټولو فرقو د ضلال كما عرفت او د ټولو منهياتو عمليه څخه به نجات ورکړي په برکت د جملة الاستعاذة وما ذالك على الله بعزيز.

درويش وايي : وهذاالمعنى الذي بينه الرازي ﷫ هو الحقيق بالقبول واما ماقال صاحب روح البيان چي ويونکی د اعوذبالله آه سره د ما مر

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ذکرناه من الآفات الدینیة من حیث العقیدة والعمل . د هغو امراض او آفاتو نحات دی هم په نیت کي ولري لکه : حرق ، غرق ، فقر ، عمی وغیرها مـن الامـراض. دا معنا په دي ځـای کي صحیح نه ده ولي چي استعاذه خو دلته مقید دی په هغو شیانو سره چي د شیطان دخوا څخه وي او شك نسته چي امراض مذکوره وغیرها خو د شیطان دخوا څخه نه دي کمالا یخفی . نو به یي نیت څرنګه صحیح وي صحیح وي . اللهم الا ان یقال چي مراد د روح البیـان والا استعاذه مقیـده نـه ده بلکـه مراد دده مطلق او فقط ویـل دي د اعوبالله . فنیة جمیع المحظورات الدینیـة والآ فات البدنیة صحیح .

پوه سه ! چي د یو سړي سره چي د یو چا خوږی سپی مخامخ سي نو که دا مسافر د هغه سپي په جګړه اخته سي ، د سفر څخه به هم پاته وي او شاید هغه سپی به دغه مسافر هم وداړي . او که مسافر پر مالك د سپي ږغ وکړي چي دا خپل سپی دی راسه وي وګرزوه ، نو مالك د سپي چي صرف تـه وواییي چغه هغـه سپی مسـافر پریـږدي . دغـه رنګـه موږ لګـه مسافر یو او شیطان لکه سپی ، که موږ د شیطان سره په خپل قوت په جنګ سو شاید شیطان به پر موږ کامیابه سي . او که موږ د اعوذبالله آه په ویلو سره پر خدای پاك نعره وکړو چي خپل سپی شیطان دي زموږ څخه چغه کړه ، نو د ضرر څخه به یي خلاص سو بقدرته تعالی .

قوله من الشیطان . پوه سه ! چي لفظ د شیطان فیعـال دی مشتق دی شطن څخه دی په معنا د بعدُ دی . نو شیطان معنا داده چي لري کړه سوي د خدای جل سلطانه د عظیم رحمت څخه .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

د ابن عباس رض څخه روايت دی چي شيطان چي عصيان وکړی د امر الهي څخه يعني د آدم عليه السلام د سجدي کولو څخه استکباراً انکار وکړی کما سيناتی فی القرآن ، نو شيطان يي نوم سو . ددي حديث څخه دا معلوميږي چي د شيطان نوم وروسته تر ملعونيت پر ده ايښوول سوی دی . درويش وايي چه د ابليس نوم يي هم وروسته تر انکار د سجدي په برخه سو . او دمخه نوم يي عزازيل وو يعني د خدای پاک په دربار کي عزت مند شخص او بل نوم يي نائل وو ، نائل معنا کامیابه .

سعدي شيرازي رحمه الله وايي :

تکبر عزازیل را خوار کرد ❁ بزندان لعنت گرفتار کرد

وفی روضة الاخيار : الشياطين ذكور و اناث يتوالدون و لايموتون . يعني شيطانان نر او ښځي لري . زيږيده يي کيږي او مري نه بلکه تر قيامت پوري باقي به وي . او پيرياتان نر او ښځي لري ، زيږيده يي کيږي او دمخه تر قيامت مري . لکه مونږ انسانان . او ملکي نه نر لري او نه ښځي او توالد هم نه لري او خوراك او څښاك هم نه لري . او د جن د وجود څخه منکر يوه لږ ډله ده د جاهلانو څخه د حکماوو او د طبيبانو و نحوهم .

او روح البيان والا وايي : چي پيريان څوك وايي اجسام هوائيه دي او بعض وايي چي اجسام ناريه دي او په خپل قدرت سره پر صورت د مارانو ، دسپو ، دغاترو ، د غويو ، دخرو او د انسانانو په شکل ځان کولای سي . او عقول او افهام لري چي د هغه په سبب دوی مکلف دي او سخت سخت عملونه کولای سي . لکه په قصه کي د سليمان عليه السلام په راسي انشاء الله يعني په دي تفسير کي .

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

او حکماء مشائین او اشراقیین بیا نور څه وایي چي په دي تفسیر کي یي راوړه مناسب نه دي چي د عامو مخاطبانو تر ذهن لوړ دی .

فائده : علامه زمخشري د وجود څخه د جن منکر وو ، سره ددي چي په قرآن کریم کي ذکر د جن سته او په حدیثو مبارکه وکي په صحیح طور دا ثابته ده چي آنحضرت ﷺ په لیلة الجن کي وه جناتو ته تبلیغ د اسلام کړی دی او ډیرو نفرو د جنیاتو ایمان هم راوړی دی . او زمخشري معاصر د مفتي الثقلین حضرت الهمام محمد الغزالي رحمه الله وو چي امام غزالي رحمه الله په ډیرو وارو د زمخشري سره په وجود کي د جن بحث هم کړی وو لکن زمخشري دده سره قناعت نه وو کړی .

نو یو شپه جنیات وه حضورته د امام الثقلین حاضر سوي وه او امام د حوادثو څخه د وخت ددوی څخه پوښتنه وکړه ، هغو ورته وویل چي زمخشري یو تفسیر د قرآن شروع کړی او تر نیمي یي رسولی دی ، نو امام الثقلین ورته وویله چي تاسي ورسی هغه تفسیر یي راوړی . دوی چي تفسیر راوړی ، امام رحمه الله امر وکړی چي دا حصه تفسیر تاسي نوشته کړی . څه وخت چي تفسیر تکمیل سو ، نو امام رحمه الله زمخشري راوغوښتی او دا تفسیر یي ورښکاره کړی . زمخشري چي مطالعه کړی تعجب یي وکړی او وي ویله که زه ووایم چي دا تفسیر زما دی ، نو زما تفسیر خو په کور کي محفوظ ما ایښی وو ، نو دلته چا راوړی ، او که زه ووایم چي دا تفسیر ستا دی نو دا څرنګه زما د تفسیر سره په ټولو الفاظو او معنا کي یو شی دی ؟! نو حضرت امام الثقلین رحمه الله وده ته وویله چي تفسیر خو ستا دی لکن ماته پیرانانو راوړی او موږ هغه نقل کړی او ستا تفسیر مو بیرته کور ته در واستاوه . فاعترف الزمخشري في مجلسه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

المذکور بوجود الجن.

پوښتنه : ددي قصي څخه خو دامعلومیږي چي جنیات په غیبو خبر دي؟

جواب : جنیات خو په غیبو نه دي خبر لکن چونکه په هر کور کرځي نو دا تفسیر په کور کي د زمخشري ددوی په سترګو لیدلی وو.

مسئله : جن ته علم الغیب نسته لکه د بعضي عوامو چي دا عقیده ده ، په دلیل ددي قول د خدای جل وعلاشانه : (تبینت الجن ان لوکانوا یعلمون الغیب مالبثوا فی العذاب المهین) فی قصة سلیمان علیه السلام.

فائده : **پوښتنه** : د اعوذباالله په ویلو کي خو دا ښکاره کیږي چي دا ویونکی د غیرالله څخه بیریږي او سره ددي چي حقیقت د عبودیت خو دادی چي سړی به ده خالق څخه بیریږي ، نه د مخلوقه څخه ؟

جواب : په تفسیر کبیر کي وایي چي د اعوذ باالله په ویلو کي رجوع د مخلوقه څخه وه خالق ته او د خپل تام احتیاج د سبب څخه وه خالق مقتدر ته رجوع کول دي ، په تحصیل کي د ټولو حاجاتو او په دفع کي د مضراتو ، که دیني وي او که دنیوي . وهذا موافق لقوله تعالیٰ : (ففروا إلی الله) او په استعاذه ویلو کي دلیل دی پر خپل عجز . او اهل الحق وایي چي عجز آخري مقام د مقاماتو څخه د معرفت او ولایت دی حتی وایي چي : متی قرب العبد الی الرب تبارك وتعالی زاد عجزه وانکساره.

سلطان العارفین بایزید بسطامي رحمه الله په یو مناجات کي وایي :

چار چیز آورده ام شاه که در ګنج تو نیست ❊ عاجزي و مسکیني فروګاه آورده ام

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فائده : اعوذ باالله باید په حضور قلبي سړی ووایي یعني قول او قلب دي سره برابر وي ، او که سړی په شیطاني چارو مبتلا وي او بیا هم اعوذ باالله وایي ددي داسي مثال دی چي خوله دي وایي اعوذباالله او فعل دي وایي اعوذباالشیطان .

بیت : برزبانت یا صمد پیدا ودر دل یا صنم ✣ ای بباطن کافر ظاهر مسلماني چه سود

بعض اهل المعرفت وایي :

أخاف من الله ای من عذابه و أخاف ممن یخاف الله ای من سوء دعائه و أخاف ممن لایخاف الله ای من سوء افعاله فالشیطان لما لم یخف الله نخاف منه لان العبد ینبغي له ان یتخذ عدو الحبیب عدواً .

قوله الرجیم : یعني راوغوخول سوي د آسمانو ځخه په ذریعه د ملکو ، پس له دي چي دی ملعون ابدي سو .

روح البیان وایي چي (رجیم) د صفاتو ځخه د شیطان تر ټولو لوی مذموم صفت دی او شیطان لره په قرآن کریم کي نو اسماء او صفات مذمومه سته .

تنبیه : مراد د شیطان ځخه دی او دده اولاد دی ،ولي چي د هر سړي سره خو لوی شیطان نه ملګری کیږي کما جاء فی الحدیث النبوي ﷺ أن الشیطان یبعث سرایاه فاقربهم الیه منزلةً.الحدیث . او بعض علماء وایي چي د شیطان په کلمه کي د استعاذي هر سرکښه دخدای ﷻ ځخه که انسان او که حقیقت شیطان وي . وقد ورد فی القرآن العزیز : شیاطین الإنس والجن .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ورد الإستعاذة فی کل یوم ولیلةٍ کما فی خزینة الأسرار ۱۱ واره یا ۴۱ واره یا اویا ۷۰ واره او یا سل ۱۰۰ واره .

درویش وایي چي د اعوذبالله په تفسیر او تحقیق کي خو مسئلي ډیري وي لکن ترکنا التطویل دفعًا للملال .

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

پوه سه ! امام فخر الدین الرازي رحمه الله په اول کي د سورت فاتحه چي د بسم الله څخه شروح کیږي داسي وایي چي ما په یو مجلس کي پر خوله راغله چي سورت فاتحه دونه عظیم الشانه سورت دی چي امکان ددي سته چي د فوائدو څخه ددي سورت لس زره مسئلي استنباط کړل سي .

بعض حاسدانو او بعض جاهلانو د ملایانو او بعض اهل البغی والعناد چي دا خبره واوریده ، دا زما خبره یي د چټیاتو څخه وبلل . نو ما چي شروع په تصنیف ددي تفسیر وکړه نو دا خبره مي راپیاد سوه او ددي خبري امکان خو څه کوي په تحصیل کي مي کوشش وکړی .

درویش وایي چي حضرت الامام ددي مبارک سورت څخه لس زره مسئلي د قوت څخه وه فعل ته راوړي کما لایخفی علی من یُراجع الی تفسیره .

پوه سه ! چي په دي آیت مبارک کي اختلاف د مذاهبو قدیماً و حدیثاً موجود دی . په ائمه ثلاثه و کي امام شافعي رحمه الله یي جزء د الحمدلله بولي ،بلکه د هرسورت چي په اول کي یي بسم الله وي یعني ماسوی د سورت توبه څخه په هغو ټولو کي بسم الله جزء د هغه سورت بولي .

او امام مالك رحمه الله یي جزء د قرآن هم نه بولي .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

او مذهب د حنفیانو دادی چي بسم الله د هیڅ سورت جزء نه ده سوی د سورت النمل یعني فی قوله تعالی (إنه من سلیمان و إنه بسم الله الرحمن الرحیم) بلکه بسم الله الرحمن الرحیم آیت مستقله دی د قرآن عظیم . دپاره د فصل بین السور نازل سوي دي . والدلیل دادی چي د الحمدلله سورت یا نور سورتونه په جهري لمانځه کي په جهر سره ویل کیږي او بسم الله په هیڅ سورت کي په جهر سره نه ویل کیږي ، نو که بسم الله جزء د سورت وایي نو باید لکه نور سورتونه دا هم په جهر سره ویل کیدای .

پوه سه ! چي هیڅ سورت قرآني دونه نومان نه لري لکه الحمدلله . وذالك یدل علی شرفها من جمیع سُورالقرآن کما ذهب الیه اهل التحقیق من المفسرین وغیرهم .

۱: فاتحة الکتاب : ددي نامه وجه داده چي په مصاحفو کي اول دا سورت لیکل کیږي او تعلیم د ترجمي د قرآن هم ددي څخه شروع کیږي او په لمانځه کي د قرآني سورتو څخه اول په دي شروع کیږي . او بعض مفسرین وایي چي اول سورت چي پوره نازل سوی دی همدغه الحمدلله آه ده . وقیل لان الحمدلله فاتحة کل کلام وفیه نظر .

۲: فاتحة القرآن : او ددي نامه وجه هغه ما مر ده .

۳: ام الکتاب

۴: ام القرآن : ولي ام الشي اصل ته د شي وایي . او دا سورت مبارك مشتمل دی پرټولو معانی د قرآن مبارك اجمالاً قاله البیضاوي . وفصله الامام الرازي رحمه الله .

۵: القرآن العظیم : ولي چي دا سورت مبارکه مشتمل پر ټولو معاني و د

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

قرآن كما مر رواه ابوهريرة ﷺ عن النبي ﷺ.

پوښتنه : په قرآن مبارك كې خو قرآن عظيم پر سبع مثاني عطف دی او عطف تغاير د معطوف او معطوف عليه غواړي ، نو څرنګه به فاتحه قرآن عظيم سي . (ولقد آتيناك سبعاً من المثاني والقرآن العظيم) آيت كريمه ؟

جواب : مفسرين قرآن عظيم عطف تفسير د سبع مثاني بولي . په دې دليل چې په وخت ددې آيت عظيم قرآن ټوله نه وو نازل سوی .

۶: السبع المثاني : سبع يې په دې بولي چې دا سورت مبارك په اتفاق سره اوه ۷ آيته دي . رواه الدار القطني عن النبي ﷺ . او مثاني يې په دې بولي چې دا سورت په هر ركعت د لمانځه مكررېږي . اخرجه ابن جرير عن عمر ﷺ . وقيل لانها نزلت مرتين مرةً في مكة شرفها الله تعالى و مرةً في المدينة حين تحولت القبلة و تكرار نزولها لاظهار شرافتها . قال صاحب الاتقان لانها على قسمين ثناء و دعاء . او ده نوري توجيهاتي هم كړي دي . او څاويلي دي چې څوك چې يو آيت ددې سورت ووايي ، ثواب يې برابر دی د يوې سبع د قرآن د تلاوت سره .

۷: الوافيه : ولې ددې سورت تلاوت ساتونكی د قاري د ټولو آفتو او امراضو څخه . لماورد في الحديث النبوی ﷺ عن عمران بن حصين ﷺ چې فاتحة الكتاب او آيت الكرسي نه وايي دادوه يو بنده په خپل سرای چې بيا دې آفت ورسيږي ورته يعني صاحب الدار ته په دغه ورځ كې د عين انس او جان سره . او د ابن عباس رضی الله عنهما څخه روايت دی چې امام حسن بن علي ﷺ رضی الله عنهما يو وخت ناجوړی سو فاغتم النبي ﷺ يعني په ناجوړی يې غمجن سو ، نو جبرئيل عليه السلام راغلی او عليه السلام ته يې وويله چې ته هغه سورت چې (فا ء) نه وي پكښې

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

۴۰ واره پر اوبو ووایه او لاسونه او پښې او مخ او ټوله بدن دده په وربرې مینځه خدای پاك به یې جوړ کړي انشاء الله تعالی . او علیه السلام هغه وکړه او هغه وسوه.

پوه سه ! چي دا ترتیب د حسن بن علی رض دپاره خاص نه دی بلکه په حُسن عقیده سره دنورو مریضانو سره هم خدای جل سلطانه داغسې کوي انشاء الله تعالی .

۹:سورت الکنز: سُمیت بذالك لما رُوی عن انس ﷺ عن النبی ﷺ قال قال الله تعالی سورة الفاتحة کنز من کنوز عرش .

او په احیاء العلوم کي امام غزالي ﷫ وایي چي حضرت علی ﷺ وویل : (لو شئتُ) یعني که زه وغواړم بار به کړم څلویښت ۴۰ اوښان په تفسیر او اسرارو د فاتحة الکتاب .

۱۰ : الکافیة : ولي دا کفایت کوي د قرائت مفروضه څخه دلمانځه . و وجه التسمیة لایجبُ اطراده فلایرد مایرد ان غیرها ایضاً تکفي عن القرائة المفروضة لقوله تعالی ﴿فاقرءوا ماتیسر من القرآن﴾ او د عُباده بن الصامت ﷺ څخه روایت دی . قال قال رسول الله ﷺ أمُ القرآن عوض عن غیرها ولیس غیرها عوض عنها یعنی فی الثواب والاشتمال علی جمیع معارف القرآن.

۱۱ : سورة الاساس : ولی اصل او اول سورة کامله دی چي په قرآن کي نازل سوی دی . لکه د دیوال تادای . وقیل : چي ناجوړی سو خوی د ابی الشعبی ﷫ د درد څخه د تشي . فقیل له علیك باساس القرآن وهی

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فاتحة الكتاب . وعن ابن عباس رضى الله عنهما لكل شیئ اساسٌ و اساسُ القرآن الفاتحة. الحديث.

۱۲: سورة النور: ولي دا سورت مشتمل دی پر انوارو د ظاهر او باطن. كمارُوی عن أنس ﷺ فی حديث طويل عن النبی ﷺ.

۱۳: سورة الحمد: لان اول كلمتها الحمد

۱۴: سورة الشكر: لإشتمالها على الشكر فی مقابلة نعمة الربوبية. و ورد فی الحديث النبوی ﷺ كما اخرجه ابن جرير والحاكم والديلمي قال رسول الله ﷺ اذا قلت الحمدلله رب العالمين فقد شكرت الله تعالى.

۱۵: سورة الحمد الاولى: ولي چي داسورت اولين سورت دی چي حمد د خدای ﷻ پکښي ذكر دی لما مر انها اول سورة نزلت.

۱۶: سورة الحمد القصوى: ولي پر نهاية د حمد بليغ دا سورت مشتمل دی اجماعاً.

۱۷: سورة الرقيه: يعني دم كول پر مريض او د ثابت په توكه په چنبل. په حديث شريف كي چي روايت يي ابوعبيده ﷺ، احمد رحمه الله، بخاري رحمه الله، مسلم رحمه الله، ابوداود رحمه الله، نسائي رحمه الله، ابن ماجه رحمه الله، ابن جرير رحمه الله، حاكم رحمه الله او بيهقي رحمه الله كړی دی د ابي سعيد الخدری ﷺ څخه دی وايي چي موږ ديرش نفره عليه الصلوة والسلام واستولو چي داسي فوج ته چي عليه السلام او يا بل امير المؤمنين نه وي پكښي په اصطلاح د فن سير سرية وايي، نو موږ پر يو كلي د كفارو د سفر په دوران كي نازل سو، نو موږ وه دوی ته ووېل چي زموږ مهمان نوازي وكړی، يعني ډوډی وغيره راكړی. هغو ددي څخه ابا او منع وكړه، نو په شپه كي د هغه كلي سردار لړم وخوړی، يعني هر څه تداوي چي دوی

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ممکنه وه په وي کړه خو د لړم درد نه ښه کیدی . نو موږ ته راغلـه او وي ویله چي ایا په تاسي کي داسي څوک سته چي د لړم دم کوي . ابوسعید ﷺ ورته وویل هو زه د لړم اوده لرم . لکن زه دم نه پر کوم تر هغو چي تاسي ښه ډیره شکرانه او د دم عوض رانه کړی . دا په سبب ددي چي تاسي موږ ته ډوډی نه کړه را . نو دوی وویل چي موږ به تاسي ته دیرش ۳۰ پسونه درکړو چي زموږ سید او سردار جوړ سي . ابوسعید ﷺ وایي نو زه ورسره ولاړم او پر لړم خوړلي والا باندي مي فاتحه اوه ۷ واره وویل او پر تو مي کړل ، هغه سړی فوراً جوړ سو . کانه انشط من عقال . لکه اوښ چي د زنګون بند څخه ایله کړی . نو کلیوالو دیرش پسونه موږ ته راکړه . نو بعض صحابه وو رضی الله عنهم وویل چي راسی سره تقسیم یي کړو او بعض ملګرو وویل چي دا خو تا پر قرآن مزدوري واخستل دا به حرام وي . نو موږ پسونه را رهي کړه څو چي نبی کریم ﷺ ته راغلو او مذکوره موضوع او قصه مو ورته وکړه . اول خو علیه السلام و ماته وویل : ومایدریك انها رقیة . او بیا یي نورو ته وویل چي سره وي ویشی او ماته هم برخه پکښي راکړی .

پوه سه ! چي علیه السلام که څه هم حاضر په واقعه کي نه وو لکن ددوی د زړو د اطمنان دپاره ده وویله : واضربُوْا لي بسهمٍ .

بعض وهابیان او ددوی هم فکران وایي : چي دا خو صحابه وو رض د کافرانو څخه مشروطه مزدوري پر قرآن واخستله . د مسلمان څخه پر رقیه د قرآن مشروطه مزدوري حرامه ده .

والجواب : چي که دا مزدوري پر قرآن مبارك اخستل حرام وي نو د کافر اومسلمان نو څه فرق دی لکه چي په نورو مزدوریو کي د کافر اومسلمان

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

فرق نسته .

درویش وايي : دا وو صحیح دلیل پر اخستلو د أجرت پر دم کولو د امراضو يعني چي حُرمت لا څه کوي کراهت هم نسته پکښي .

مسئله : اخستل د مزدوري پر اذان کولو ، امامت کولو ، تعلیم القرآن او یا فقهي شریف وغیره روا ده . شارح الوقایه وایي : لظهور التواني في امور الدين . يعني په قديمه زمانه کي د مذکوره امورو پر کولو اشتراط د مزدوری ضرورت نه وو ولي چي خلکو په خپله ضروریات د موذن ، امام او معلم القرآن وغیره ورکوله . اوس چي د خلکو همت کم سو او همتونه کمزوري سوه ، نو د اشتراط څخه چاره نسته .

مسئله : مشروطه مزدوري پر شي چي وي د زکات په ځای کي نه دريږي مثلاً روزانه مزدور ته دي سل روپۍ اجرت کښیښنبوده هغه په ورکولو سره د زکات غاړي نه خلاصيږي . وهكذا الاجرة المشروطة للامام وغيرها اذ لافرق بين اجرة واجرة .

مسئله : امام وغيره که څه هم غني وي د اجرت مشروطه اخستل روا دي لکه نوري مزدوري چي ورته روا دي .

پوه سه ! چي اخذ د اجرت پر امور مذکوره وو په اجماع د متاخرينو د احنافو روا ده . په دي باره کي فتاواوي د فقه شریفي مطالعه کړه او پر تفسير جلالين باندي په لويه حاشيه کي دا تفصيل موجود دی . دا بيان پر دول د معترضه جملو راغی . او اوس بیرته د سورة الشفاء پر لور .

وروى عن جابر ﷺ فاتحة الكتاب شفاءٌ لكل شيئ الا السام والسام هو الموت . وروى البهيقي عن عبدالملك بن عمير مرسلاً قال عليه الصلوة

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

والسلام فاتحة الكتاب شفاءٌ من كلا داءٍ . علامه مناوي رحمه الله وايي چي دا مبارك سورت د مرض د جهل او د مرضه ښخه گناهو ، او د امراض ظاهره او باطنه تولو شفاء ده لكن حُسن عقيده او د عليه الصلوة والسلام و اقوالو ته د زړه په يقين كتل لوی شرط دی .

۱۹: سورة الشافية : ولي سورة الفاتحة تبرءُ الاسقام والآلام و تعجل العافية في حينها . قال عليه الصلوة والسلام : ان فى سورة الفاتحة سبعين شفاء . والاحاديث الصحيحة فى ذالك كثيرة وفى ماذكرناه كفاية.

۲۰: سورة الصلوة : په دي سبب بولي چي لمونځ پر دي موقوف دی . لحديث اخرجه البخاری رحمه الله ومسلم رحمه الله ومالك رحمه الله فى الموطا و ابوداود رحمه الله والترمذي رحمه الله والنسائي رحمه الله وابن ماجه رحمه الله و ابن جرير رحمه الله و ابن الا نباری رحمه الله عن ابي هريرة رضی الله عنه عن النبی صلى الله عليه وسلم . قال : كه چا يو لمونځ د لمونځو ښخه وكړی او په هغه لمانځه كي ام القرآن ونه ويله نو هغه لمونځ ناقص دی ، ناقص دی ، ناقص دی . غيرتام .

او په بل حديث طويل كي تولو صحيح كتابو د حديثو يي روايت كړی عن ابي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول قال الله تعالى قسمت الصلوة .

پوه سه ! چي مراد د صلاة ښخه په دي حديث كي سورة فاتحه ده . كما يدل عليه الحديث وهذا مجاز من باب التسمية اللازم باسم الملزوم ، ولي د لمانځه سره الحمد لله لازم ده . فالمعنى قسمتُ الفاتحة بينى و بين عبدي نصفين ، فنصفها لى ونصفها لعبدى و لعبدى ما سئل.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ترجمه : ما ویشلی ده فاتحه په مابین کي خپل او د بنده خپل دوه خایه، نو نیمی یي زما دی او نیمی یي زما د بنده دی او زما بنده لره هغه شي دی چي دی یي سوال کوي . قال علیه السلام یقول : العبد الحمدلله رب العالمین ° فیقول الله تعالی : حمدنی عبدی . یقول العبد : الرحمن الرحیم ° یقول الله تعالی : اثنی علی عبدی . ویقول العبد مالك یوم الدین° یقول الله تعالی مجدنی عبدی . یقول العبد : ایاك نعبد و ایاك نستعین ° یقول الله تعالی هذه الآیة بیني و بین عبدی . یعني ایاك نعبد لي، و ایاك نستعین للعبد . و لعبدی ما سئل . یقول العبد : اهدنا الصراط المستقیم ° صراط الذین انعمت علیهم غیر المغضوب علیهم ولا الضالین ° یقول الله تعالی هذه لعبدی و لعبدی ما سئل .

پوه سه ! چي تفصیلي ترجمه د بسم الله او د الحمدلله به وروسته واوري انشاء الله تعالی.

۲۱، ۲۲ : سورة الدعاء و سورة الطلب : ولي چي په اهدنا کي هم طلب سته او هم دعاء .

۲۳ : امام فخرالدین الرازی رحمه الله یي په دي نامه بولي لاشتمالها علی السوال کما ذکرنا .

۲۴ : سورة تعلیم المسئلة : ولي چي په دي سورت کي خدای ﷻ بندګانو ته دا وښوله چي څه وخت چي دوی زما څخه سوال کوي اول حمد وواياست او بیا اخلاص کوي او بیا سوال کوي . په در منثور کي وایي : چي ام القرآن هم قرائت دی او هم مسئله او هم دعاء ده .

۲۵ : سورة المناجات : لان المصلی یناجي ربه فیها.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

۲۶: سورة التفويض : ولي چي د الحمد لله سپارنه د خپلو کارو په اياك نستعين کي وه خداى جل سلطانه ته وکړه .

۲۷: سورة المكافات : په صحيح حديث کي راغلي دي چي څه وخت چي رسول کريم صلى الله عليه وسلم په مکه مکرمه کي وو او مسلمانان د هغه وخت په ډيره فاقه کښي او مسکنت کي وه او د کفارو د مکي اوه ۷ قافلي تجارتي مکي ته داخلي سوي او حسب العادت د هغه وخت ډول د خوشحالى يي وډبه وي مسلمانانو په نګاه د حسرت پر خپل ځان ددي قافلو ته کتل . نو جبرئيل عليه السلام دپاره د دفع حسرت د دوى د لوى جناب څخه دا آيت د نبي عليه السلام ته قرائت کړى : (ولقد آتيناك سبعاً من المثاني والقرآن العظيم) چي معنا يي داده چي تاته ما مکافات او عوض د اوو قافلو د قريشو درکړي دى چي سبع مثاني يعني فاتحه ده .

۲۸: افضل سُور القرآن : لما اخرجه احمد رحمه الله والبيهقي رحمه الله في شعب الايمان بسندٍ جيدٍ عن جابر بن عبد الله رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال له الا اخبرك باخير سورة نزلت في القرآن قلتُ بلى . يارسول الله قال فاتحة الكتاب .

۲۹: اعظم سورة في القرآن : ددي نامه وجه هغه حديث مبارك دى چي روايت يي احمد رحمه الله او بخاري رحمه الله ا دارمي رحمه الله او ابوداود رحمه الله او نسائي رحمه الله او حسن بن سفيان رحمه الله او ابن جرير رحمه الله او ابن حبان رحمه الله او حاکم رحمه الله او ابن مردويه رحمه الله او ابونعيم رحمه الله او بيهقي رحمه الله او د ابوسعيد رضي الله عنه څخه کړى دى . دى وايي چي زه پر لمانځه يعني نفلي ولاړوم چي عليه السلام را ږغ کړه يعني چي راسه ، ما جواب ورنه کړى يعني په سبب د لمانځه . حتى لمونځ مي پوره کړى بيا عليه السلام ته ورغلم . ده

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

مبارك راته وويله چه څه مانع وو چي په اوله نعره زما نه راغلي ؟ ما ورتــه
وويـل چي مـا لمـونـځ كـاوه . ده مبـارك صلى الله عليـه وسـلم وويلـه چي
خداى جـل شـانه وايي چـي تاسـي قبلونـه كـوى د خـداى ﷻ او د رسـول
دخداى چي تاسي وبولي يعني لمونځ به دي پرې ايښـی وای . او بيا يي
راته وويل چي زه وتاته ونه ښيم هغه اعظم سورت په قرآن مبارك ي دمخه
تر دي چي ته د مسجد څخـه ووزي ؟ او بيا يي زه تر لاس ونيولم ، نو د
مسجد څخه ووتو چي مورِ نژدي سو ، نو ما ورته وويله چي تاسي وويـل
چي زه به اعظم سورت د قرآن پاك دروښيمه . نـو آن حضرت صـلى الله
عليـه وسلم وويـل : الحمـد لله رب العـالمين هی السـبع المثـاني والقرآن
العظيم الذي أُوتيته .

۳۰: المنجية يعني نجات وركوونكی وه قاري ته د عـذابو څخـه د دنيـا او
آخرت .

درويش وايي : د حديث مذكور آنفاً څخه دا معلومه سوه چي بسم الله
آه جزء دَ الحمـد لله نـه ده ولي چي عليـه السـلام شروع د اعظم السـورة د
الحمدلله رب العالمين څخه وكړه .

دا وه نومـان د سورة فاتحـه ، اوس تفسير ددي سـورت مبـارك د بسم
الله الرحمن الرحيم څخه شروع كيږي . شروع كوم يعنـي د تفسـير د قرآن
عزيز ، په ياري او كومك د نامه د خداى ﷻ ، نـو لفظ د (باء) چي حرف
جر دی د پاره د استعانت دی او يا زه شروع د تفسير كوم په داسـي حـال
كـي چي زه متلبس يم پـه نامـه د خـداى ﷻ نـو پر دي تقدير (بـاء) د
ملابست دپاره ده . الى غيرذالك من معانى باء الجر . چي هغه خداى ډير
مهربانه او بخښونكی دی . ما داسي وويل چي زه شروع كـوم د تفسـير آه
ددي دپاره چي هر څوك چي هر كا د خير كوي او بسم الله ووايي متعلق د

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

حرف جر به د هغه کار لفظ دال په تقدیر کې ورسره وي ، مثلاً بسم الله اقرء ، بسم الله اسافر ، بسم الله اتوضأ ، بسم الله اصلی الی غیر ذالك .

پوه سه ! چې عامل مُقدر به تر بسم الله الرحمن الرحیم وروسته مقدره وي تاچې دلالت وکړي پر حصر د شروع دکار پر نامه د خدای ﷻ ، ولې نحات وایي چې تقدیم د ماحقه التاخیر یُفید الحصر . نو کفار د مکې چې دوی به شروع د کارو باسم اللات والعزی چې ددوی د خدایانو نومان وه کول به یې . او بعض ددوی په نامه د خدای ﷻ او د لات و عزی دواړو به کوله نو په دې حصر پر دواړو ډلو به رد راسي ، ولې چې موږ خپله شروع د کار یوازې او یوازې پر نامه د خدای ﷻ حصر کړه، نو پر اوله ډله په قصر قلب او پر دوهمه په قصر افراد رد وسو.

فوائد فقهیه : في باب البسملة :

۱: بسم الله واجبه ده په ابتداء کې د ذبح د حیوان .

۲: واجبه ده په وخت کې د ویشتو د ښکار په غشې سره .

۳: واجبه ده په وخت کې د تعلیم یافته سپي په ښکار پسې . په بعض کتابو کې د فقهې وایي چې په وخت د ذبح دې فقط بسم الله وایي او رحمن الرحیم نه ورسره وایي . ولې چې ذبح د رحمت خامې نه ده . لکن په جوهره کې وایي که چیرې سړی په وخت کې د ذبح پوره بسم الله الرحمن الرحیم ووایي ښه کار دی .

۴: او واجبه ده دمخه تر الحمدلله په هر رکعت کې ، لکن صحیح داده چې دمخه تر الحمدلله ویل د بسم الله سنت دی لکه چې په عامو کتابو د فقه شریفې راغلې دې . اوسنت ده بسم الله آه ویل په شروع کې د اوداسه . او سنت ده بسم الله ویل پوره په وخت کې د شروع په هر ښه کار . لکه د

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

قرآن مبارك تلاوت او د علومو دينيه د درس په شروع كي . د ديني كتابو د ليكلو او د تصنيف په وخت كي .

او بسم الله ويل مباح ده په نيز د ولاړي يا ناستي ، يا د تګ په ابتداء كي اويا پري وتلو په وخت كي .

او بسم الله ويل مكروه ده په وخت كي د لڅ عورت غليظه او پر مردار خاى كي . او په اول كي د سورت برائت او په وخت د چلم څكولو ، او د نسوارو كولو ، او يا د بوى ناكه شي د خوړلو په وخت كي . لكه اوږه يا پياز ، ياګندنه .

او بسم الله شريف ويل حرام دي په وخت كي د حرام كار كولو. لكه چي سړى شراب چښي . او يا چي سود كيتلي مال خوري ، يا زنا كوي ، بلكه په فتاواى برازيه كي وايي چي كافر كيږي هغه څوك چي پر حرام قطعي بسم الله ووايي . او دغه رنګه بسم الله ويل حرام ده د جُنب او حائضي ښځي چي په نيت د تلاوت القرآن يي وايي .

سوال : ستا تفسير خو دپاره د عامو پښتنو وو ، نو عام پښتانه په قصر قلب او قصر افراد او يا په تقدير د متعلق د حرف جر وروسته څه پوهيږي؟

جواب : زما دغه تفسير د پښتنو دپاره دى كه عوام وي او كه طالبان وي او كه بعض ملايان وي ،يعني چي حاسدان او اهل تكبر نه وي . په پښتو كي متل دى چي درياب كه لوى دى چمچى دي خپله ده .

پوښتنه : څه سبب دى چي ټوله مصنفين د كتابو او د رسالو په اول كي بسم الله الرحمن الرحيم ليكي ؟

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

جواب : اول خو دوی متابعت د قرآن پاك كوي چي د هغه په اول كي بسم الله آه راغلي ده . دوهم : نبي كريم صلى الله عليه وسلم فرمايلي دي چي هر كار چي د خير او بركت وي او په هغه كار كي شروع په بسم الله نه وسي ، هغه كار به د بركت څخه خالي پاته وي النواوي رحمه الله په اول جلد كي د مسلم د شرحي .

د ﴿ بسم الله الرحمن الرحيم ﴾ په باب كي بعضي مالابد منه بنهاني فائدي :

۱ : لفظ د (الله) نوم دی د ذات دخدای پاك . او عربي لفظ دی چي معنا يي معبود ده . او دا مذهب دی د امام اعظم ابوحنيفه رحمه الله تعالی او د محمد بن الحسن الشيباني رحمه الله او د امام شافعي رحمه الله او د خليل بن احمد رحمه الله .

۲ : امام محمد رحمه الله د امام اعظم رحمه الله څخه روايت كړی دی چي (الله) اسم اعظم شريف دی . او فقيه ابو جعفر رحمه الله وايي چي دا مذهب دی د ډيرو علماوو رحمهم الله او د اكثرو صوفيه كرامو رح . او تر دي لوی ذكر نشته . رد مختار صفحه ۵ جلد اول .

سوال : په حديث شريف كي راغلي دي چي په اسم اعظم سره سړی د خدای هر شی وغواړي خدای پاك يي اجابت او قبلونه كوي او ډير خله موږ دا نوم مبارك وه خدای جل جلاله ته شفيع كړی دی او كار مو نه دی سوی ؟

جواب : اول درخواست لره ځيل شرطونه سته چي د جملي څخه د هغو يو شرط لقمه حلال ده ، نو شايد درخواست كوونكی به لقمه حلاله نه وي . دوهم : د اجابت د سوال معنا يوازي دا نه ده چي هغه مطلوب د داعي به

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ورکوي ، بلکه دا هم اجابت دی چې یو شر وه داعي ته متوجه سي ، هغه
ختي دفعه کړي . او دا هم اجابت دی چې تر مطلوب د داعي خیر شی وده
ته ورکړي . مثلاً سړی ډیر ډیر واره د اسم اعظم په زوی د خدای ﷻ څخه
ډیر دنیا غوښتي وی خدای ﷻ په عوض کي د هغه وه دغه سړي ته
صالح خوی ورکړی . او دا هم اجابت دی چې خدای ﷻ په عوض د
مطلوب د داعي عفو د بعض کبائرو ګناهو وه داعي ته وکړي . او دا هم
اجابت دی چې خدای ﷻ وه داعي ته درجات په جنت کي ورکړي . حاصل
داچي شفاعت د اسم اعظم بې ځایه نه ځي .

درویش وایي : که څوك دا اسم مبارك په لسو ۱۰ ورځو اعتکاف د
روژي سره په اجازه د شیخ مرشد ۵۰۰۰۰ یعني پنځه لکه واره ووایي ،
او وروسته تر هغه هره ورځ یا شپه یي ۲۳۶۰ یعني دوه زره دري سوه او
شپیته واره همیشه په اجازه د شیخ کامل وایي ، درخواست به یي ډیر وه
اجابت ته نژدي سي . او که یو چاته یو سخت مهم کار پیښ سي چي
شرعاً رواوي ، نو دماخستن تر لمانځه وروسته دي دوه رکعته لمونځ
وکړي نفل او دا اسم مبارك دي ۲۳۶۰ واره په یوه ناسته کي ووایي او د
خپل مُهم په باره کي دي شفیع وه خدای ﷻ ته وګرځوي تر درو شپو
پوري انشاء الله تعالی هغه مُهم دده به حاصل سي .

فائده : د پوره بسم الله الرحمن الرحیم ° ورد همروزه ۷۸۶ واره . او که
سړي ته یو ډیر سخت کار پیښ سي چي دی یي په حل کي عاجزه او پاته
راسي ، نو په یوه شپه کي دي پوره بسم الله الرحمن الرحیم دوولس زره
۱۲۰۰۰ واره ووایي ، په دي ترتیب چي پر هر زر باندي دوه رکعته نفل
کوي ، که خدای کول هغه مشکل به خدای ﷻ حل کړي . ذکره الامام

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ابوحامد محمد الغزالي ﷫ فی احیاء العلوم .

الرحمن : عربي دی . د رحمت څخه جوړ سوی دی او د خدای ﷻ اسم صفت دی . او رحمن تر رحیم ابلغ دی . لأن زیادة النبأ تدل علی زیادة المعنی . او زیادت د معنا یا په اعتبار د مقدار د نعمتو دی . ولهذا قیل یا رحمن الدنیا ویارحیم الآخرة ، ولي چي متعلق د نعمتو د خدای ﷻ په دنیا کي چي عبارت د صحت او عافیت او رزق څخه او نور دنیاوي نعمتونو کافر او مسلمان ټولو ته شامل دی . او د آخرت نعمتونه چي جنت او نوري شي او ښادی دي مخصوص په مومنانو سره د ټولو امتو دي . سعدي :

ای کریمي که از خزانه غیب ✤ گبرو ترسا وظیفه خور داري

دوستان را توکی کني محروم ✤ توکه بادشمنان نظر داري

یا په اعتبار دعظمت او د لوی والي د نعمت ده . ولهذا قیل یارحمن الدنیا والآخرة ویا رحیم الآخرة . معنا يي داده : اي ورکوونکي د لويو لويو نعمتو په دنیا او آخرت کي او یا د لويو نعمتو په آخرت کي ، ولي چي په دنیا کي لوی او کوچني دواړه نعمتونه سته . او د آخرت نعمتونه ټوله لوی دي . یعني نسبت وه ټولو نعمتو ته د دنیا . وان کان بین نعم الآخرة تفاوت عظیم لایخفی .

پوښتنه : رحمان که څه هم اسم صفت دی لکن وه غیر ته د خدای ﷻ رحمن ویل ناروا دي لکه لفظ د الله ، لکن دا قدر فرق لري چي اختصاص د لفظ د الله اختصاص وضعي دی ز او اختصاص د لفظ د

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

رحمن اختصاص استعمالي دی ، نو بیا څرنګه موږ وه یوه سړي ته چي نوم یي عبدالرحمن وي رحمان وایو ، ایا دا ګناه نه ده ؟

جواب : عمومي کتابونه خو داغسي وایي لکه سائل چي وویل ، لکن د ردمختار صفحه ٦ کي وایي چي مخصوص په خدای پاک پوري یعني چي پر بل چا یي اطلاق ناروا وي لفظ د (الرحمن) دی یعني چي معرفه په الف او لام سره وي او د منکر اطلاق پر غیر د خدای ﷻ روادی او الرحیم هم اسم صفت د خدای چل سلطانه دی والفرق بینهما قد مرّ آنفاً

د تصوفو په کتابو کي وایي چي که سړی الرحمن ۲۹۸ واره او الرحیم ۲۵۸ واره خپل ورد وګرځوي خدای پاک به یي رزق پراخه کړي

په حدیث شریف کي راغلي دي چي رسول کریم صلی الله علیه وسلم وفرمایله چي کیلي او چابي د قرآن بسم الله الرحمن الرحیم ده

روایت ابن عباس ﷺ کړی دی چي رسول الله صلی الله علیه وسلم وویله چي څه وخت چي یو ښوونکی وه متعلم هلك ته ووایي چي ووایه بسم الله الرحمن الرحیم ° هغه هلك هم بسم الله شریفه ووایي ، خدای پاك لیکي کاغذ د نجات د دوږخ څخه د هغه هلك پر نامه او د هغه هلك د مور او پلار په نامه او د معلم پر نامه . تفسیر یعقوب چرخي صفحه ۷

پوښتنه : ایا د بسم الله الرحمن الرحیم ° په ویلو سره کبیره ګنهونه هم بخښل کیږي ؟

جواب : د فقهي شریفي او تفاسیرو کتابونه وایي چي کبیره ګنهونه په توبه پوري مربوط دي او دا هم وایي چي هر ښه عمل یا قول چي په احادیثو شریفه وو کي یي بخښنه د ګناهو راغلي وي ، مراد د هغو څخه

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

بخښنه د صغیره ګناهو ده ، اما د کبیره ګناهو د بخښي هم امید سته .
ولهذا قیل : به بها نمي بخشد ✣ و به بهانه مي بخشد

او په توبه د اخلاص چي پر شرائطو د توبي مشتمله وي یعني پر ګناه کولو پښیماني او د آئنده دپاره قصد او عزم کول چي زه بیا دا ګناه نه کوم او د خدای جل سلطانه بخښنه د کري ګناه غوښتل . ګناه کبیره یقیناً بخښل کیږي . ولي چي خدای پاك په ډیرو ځایو د قرآن مبارك په صیغه د مبالغي ځان ته (توّاب) ویلي دي . او بل دلیل دادی چي کافر په هره نوعه د کفر چي کافر وي او د هر عمر چي وي ووایي په صدق او اخلاص سره لا اله الا الله محمد رسول الله . مسلمان هغه کافر خپل ورور بولي او لور یا خور په نکاح ورکوي او که مړ سي جنازي ته یي ورځي . او خدای جل سلطانه وده ته اکبر الکبائر ګناه چي کفر وو وربخښي ، نو دي کافر څه وکړه ؟ صرف د کفر څخه یي توبه د صدق وکښل . نو مسلمان چي په صدق سره توبه د ګناه څخه وکاږي نو څرنګه به ارحم الراحمین عفو د ګناه کبیري نه ورته کوي . ولهذا ورد فی الحدیث النبوي ص : التائب من الذنب کمن لا ذنب له .

امیان خلګ وایي خدای ﷻ دي زموږ توبه قبوله کړه ، او درویش وایي چي خدای ﷻ دي موږ ته توفیق د توبي راکړي .

پوښتنه : که څوك د قرآنیت څخه د بسم الله منکر سي باید په نیز د حنفیانو کافر سي ولي چي ددوی په نیز خو جزء مستقل د قرآن ده او سره ددي چي فقهاء د احنافو یي کافر نه بولي ؟

جواب : په نیز د فقهاوو منکر د هغه آیت کافر دی چي په اجماع سره قرآن وي . او بسم الله شریفه اتفاقي قرآن نه ده ، ولي امام مالك رحمه الله یي قرآن

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

نه بولي بلکه ذکر يې بولي .

سوال : جُنُب ته او حائضې ښځي يا نُفساء ته ويل د بسم الله الرحمن الرحيم په نيز د حنفيانو رح روادي او که نه ، سره ددي چي دغه مذکور کسان د قرآنت د قرآن شرعاً منع دي .

جواب : دغه کسان تلاوت د بسم الله په نيت د تبرك کولای سي ، نه په نيت د تلاوت القرآن . خزينه صفحه ۸ .

پوښتنه : دغه کسانو ته ماسوا د قرآن څخه د نورو اذکارو ويل روا دي ، لکه لااله الاالله ، سبحان الله وبحمده او نور ورته اذکار ؟

جواب : په اتفاق د ټولو مذاهبو روادي . دغه رنګه دوی وچاته السلام عليکم او يا وچاته په وعليکم السلام جواب ورکولای سي . او دغه رنګه الحمدلله رب العالمين په قصد د شکر ويلای سي نه په قصد د تلاوت القرآن . خزينه . صفحه ۸۴ .

فائده : په اسرار مخزونه صفحه ۸۵ کي وايي : که يو سړی وه يوه ظالم سړي ته ورځي او يا يو جابر حاکم ته ، نو پنځوس ۵۰ واره دي بسم الله تر پايه پوري قبل الدخول ووايي . په برکت ددي آيت به هغه ظالم يا جابر پر ده مهربانه سي او دده هيبت به پر هغه پريوزي او د شر څخه د هغه به يې خدای پاك وساتي انشاء الله تعالی .

فائده : که سړی د يو پيراني يا بيهوش په غوږ کي څلويښت واره بسم الله الرحمن الرحيم ووايي ، نو پيراني به سړی پريږدي . او بيهوشه به په هوش کي راسي .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فائــده : كه څوك بسم الله شريفه د بيديدو په وخت كي شل ۲۰ واره ووايي ، په دغه شپه كي د شيطان ، پيري ، غله او د نابيره مرګك او هر آفت څخه به په امان وي .

فائده : كه څوك بسم الله شريف ډيره هره ورځ وايي رزق به يي خداى ﷻ پراخ كړي او په آسانه توګه به رزه ور رسيږي .

فائده : كه څوك د يكشنبي په ورځ د لمر راختو په وخت كي مخ پر قبله كښيني او بسم الله سره په عدد د رسولانو ۳۱۳ واره ووايي او سل واره وروسته درود شريف هم ووايي خداى جل سلطانه به يو نا ببره رزق وركړي .

فائده : او كه څوك بسم الله شريفه په حساب د ابجد ۷۸۶ واره په ښه اخلاص او حسن عقيده د هر حاجت دپاره چي په شرعه شريفه كي روا وي ووايي ، خداى جلت قدرته به يي هغه حاجت ور پوره كړي . او د ظالمانو او دښمنانو څخه كه بيريږي هغه به خداى پاك ځني دفع كړي .

فائده : دپاره د تجارت د رباح او د ډيري ګټي دپاره كه يي څوك په عدد مذكور سره يي ووايي تجارت به يي رانح او رابح سي .

فائده : كه يو سړى د بل چا د راجلبولو دپاره په عدد مذكور سره ووايي هغه سړى به ورته حاضر سي . وهذه الفوائد كلها فى شرح القدوري لهذا العبد العاصي ناقلاً من خ .

فائده : په حديث شريف كي راغلي دي چي آنحضرت ﷺ وايي چي نه رديږي هغه خواست چي په ابتداء كي د هغه بسم الله شريفه وويل سي .

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

د تفسیر کبیر په اول کي د ابوهریره ﷺ په روایت داسي راغلي دي: چي رسول الله ﷺ ده ته وویله: یا ابا هریره چي ته اودس تازه کوي، نو ته بسم الله الرحمن الرحیم ووایه، یعني دمخه تر اوداسه، نو په تحقیق سره ستا نیکی لیکونکي ملکي به استراحت ونه کړي. ستا د نیکیو د لیکلو څخه تر هغو چي ته د اودس څخه فارغه نسي. او چي ته د جماع دپاره مایني ته ورځي نو بسم الله شریفه ووایه یعني د پرتوګابښ تر خلاصیدو دمخه، ولي حفظه ستا یعني کراما کاتبین ستا به ستا دپاره نیکی نوشته کوي تر څو چي ته غسل د جنابت کوي.

درویش محمد عبیدالله ایوبي قندهاري وایي: چي په فضائلو د بسم الله الرحمن الرحیم بي شماره حدیثونه او د امامانو د دین قولونه راغلي دي. که درویش اکثر ددغو خواصو په شرح کي د قدوري جلد اول کي هم راوړي دي. لکن د ا تولي فائدي د هغه چا په برخه کیږي چي حسن عقیده او د زړه اخلاص او پر اقوالو د آنحضرت یي کلك او د شك څخه خلاص یقین وي. که څوك مزید تفصیل غواړي نو تفسیر کبیر د امام رازي رحمه الله او روح البیان او اسرار ومخزونه او یعقوب چرخي تفسیر او نور کتابو نه د احادیثو مبارکه وو او د تفاسیرو دي مطالعه کړي. ومن الله التوفیق.

اوس د تفسیر د سوره فاتحه پر لور. لك الحمد وبك نستعین

تفسیر ایوبي حنفي د نصیراحمد احمدي لخوا سکین او pdf سو. د دعا په هیله احمدي! واتساپ ۰۷۴۹۸۴۹۵۶۹

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

اَلۡحَمۡدُ لِلّٰهِ رَبِّ الۡعٰلَمِيۡنَ ۝

تولہ ثناء او صفت خدای پاک لرہ دي چي رب او تربیہ کوونکی او ساتونکی د ټولو مخلوقاتو دی .

پوه سه ! چي دلته دري لفظ دي چي په هغو کي د علماوو رح قديماً و حديثاً اختلاف دی ، هغه دري لفظه : حمد ، شکر او مدح دي .

مختاره داده لکه سيد سند ﷫ چي وايي چي حمد صفت کول دي د چا په ژبه سره پر يو ښه صفت چي هغه صفت د سړي په اختيار په ده موجود وي لکه چي سړی ووايي چي خدای پاك عالم دی ، قادر دی .

او شکر هم په اختياري صفت پوري خاص دی لکن په مقابل کي د نعمت ، نو که په زړه سره وي لکه د چا سره په مقابل کي د نعمت محبت قلبي کول ، يا په ژبه وي لکه په مقابل کي د نعمت د منعم احسان بيانول او يا په لاس او پښو د منعم خدمت کول .

نو حاصل دادی چي حمد په اعتبار د مورد خاص دی يعني مورد يي يوازي ژبه ده او اعتبار د متعلق عام . که نعمت وي او که نعمت نه وي . او شکر په اعتبار د مورد عام دی يعني که زړه وي او که ژبه او که اعضاء وي . او په اعتبار د متعلق خاص دی : يعني متعلق يي يوازي نعمت دی .

فبينهما عموم وخصوص من وجه فتفکر في الأمثلة الثلاثة التي يقتضيها العموم والخصوص من وجهٍ . والمدح يعم الاختياري وغيره کما في قولهم مدحتُ اللؤلؤ علی صفائها.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پوه سه ! چي علامه تفتازاني رحمه الله په مطول کي وايي چي الف و لام د تعریف په الحمد کي دپاره د استغراق دي په نیز د اهل سنتو یعني کل حمد سواء کان من ايّ حامد. خدای پاک لره دي . او لام دپاره د جنس دی په نیز د معتزله وو .

درویش وايي چي دا اختلاف پر یو تحقیق نحوي بناء دی ، ورنه په معنا کي فرق راوړي ، ولي چي هر فرد د حمد خاص په خدای پاک پوري سي ، نو چونکه ماهیت د شي بیله ضمن د فرد په خارج کي نه پیدا کیږي ، نو ماهیت د حمد هم خاص په خدای ﷻ پوري دی . او چي ماهیت د حمد خاص په خدای پاک پوري سي ، نو چونکه دغه ماهیت په ضمن د هر فرد سته نو هر فرد هم خاص په خدای ﷻ پوري دی . هذا هو

المشهور وقد ذهب القاضی ثناءالله رحمه الله فی تفسیره المظهری الی احد هذین الاحتمالین وقال صاحب تفسیر روح البیان الی احتمال آخر وقدّمه علی الاحتمالین المذکورین . وقال لامُه للعهد ای الحمد الکامل وهو حمدالله لله کما فی مواضع عدیدة من القرآن الکریم . او حمدالرسل او حمد کمل الأولیاء.

درویش وايي: چي ظاهر داده چي مراد د مصنف مذکور رحمه الله د عهد څخه عهد خارجي دی په قرینه د مقام .

ولهذا إختلف العلماء فی ان قضیة الحمدلله من أيِّ نوعٍ من القضایای المعتبرة فی المنطق .

درویش وايي چي تعیین د قضیه که په لام تعریف پوري مربوط دي یعني که لام د استغراق سي نو قضیه موجبه کلیه ده . او که لام د جنس

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

سي نو قضيه مذكوره طبعيه ده . او كه لام د عهد خارجي سي نو قضيه شخصيه ده . او كه احتمال د لام عهد ذهني وي نو قضيه مذكوره مهمله ده متاخرينو ده چي په قوت كي د جزئيت ده .

سوال : څرنګه اختصاص د هر حمد او يا د ماهيت د حمد په خداى پاك پوري صحيح دى او سره ددي چي سړى ووايي زيد عالم دى . يا عمرو سخي دى الى غيرذالك . نو دا تولـه خو حمد دى او د زيد او عمرو وغيرهما دى .

جواب : دغه محامد هم په حقيقت كي راجع وه خداى جل سلطانه ته دى ولي معطى د علم او د سخاوت وغيرهما هم خداى دى . **قال الله تعالى** : **والله خلقكم وما تعملون ٥**

پوښتنه :بعضي امامان وايي چي الحمد خو مبتداء ده او وصف دى او الله اسم ذات خبريه دى نو حمل د ذات پر صرف وصف څرنګه روا دى ؟

جواب : دوى نه پوهيږي چي الله خو خبر نه دى بلكه متعلق د خبر دى . اصل خبر خو ثابت دى چي متعلق دى حرف جر دى. او ثبوت خو عام دى پر اعيان او صفات پر دواړو حمل كيږي . البته داسي سوال معقول دى چي لفظ د الله شرف ذاتي لري او حمد شرف وصفي لري ، نو بايد داسي وويل سي لله الحمد . ددي سوال جواب علامه تفتازاني ؒ وركړى دى چي شرف وصفي چي د مقام سره برابر وي پر شرف ذاتي ترجيح لري . چونكه دامقام مقام د حمد دى ، نو ددي كبله الحمد دمخه كړه سو . **لأ نهم قالوا البلاغة مطابقة المقال لمقتضى الحال** .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پوښتنه: بعض علماء وايي چي په الحمدلله کي دريم تعميمه سته او تخصيص سته . ايا دا خبره تر کومه ځايه پوري صحت لري او هغه دري ۳ تعميمه څه شي دي او تخصيص يې څه دی ؟

جواب: هو، دا خبره صحيح ده او ډيره په زړه پوري ده .

اول تعميم د حمد دی چي لام استغراق يا جنس څخه فهميږي .

او بل تعميم د حامد دی يعني د هر حامد د خوا چي صادر سي ، که خدای پاك وي او که انس او که ملائکه او جن وي . دا تعميم د ترك څخه د فاعل مفهوم سو يعني حمدتُ يا احمد مثلاً يې نه ووايه .

دريم تعميم د زماني دی چي اسميه جملې څخه چي مقيد په زماني پوري نه ده وفهميدی .

او تخصيص د لام جاره څخه وفهميدی . وفيه نظر وله جوابٌ فتدبر

پوه سه! چي جمله د الحمدلله د جوامع الکلم څخه يعني چي سرې تفصيلاً په زړو اوصاف د خدای جل شانه بيان کړی . جمله د الحمدلله ټولو ته شامله ده او د ټولو ثواب پکښي درج دی .

پوه سه ! چي جمله دحمد پر حيات او علم او قدرت او اراده د خدای ﷻ دلالت کوي لأن المستحق للحمد لايکون الا من هو موصوفٌ بالصفات الاربعة المذکورة.

فائده: په الحمدلله کي خدای جل شانه استحقاق ذاتي د حمد ثابت کړی او رب العالمين سره استحقاق فعلي خان ته ثابت کړی . نو دا ماده د اجتماع د حمد او د شکر ده . او شکر د نعمت لازم دی او خدای ﷻ وعده د مزيد د هغه نعمت کړي ده چي شکر پر ووېل سي . قال عزّ من

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

قائلٍ : ولئن شکرتم لأزیدنکم . اما د عُهدي د شکر خان ایستل اسانه کار نه دی . قال الله جل شأنه : وقلیلٌ من عبادی الشکور°
سعدي شیرازي رحمه الله وایي :

عطائیست هر موی از و بر تنم ✣ چگونه بهر موی شکري کنم

پوه سه ! چه اصل الاصول د نعمتو د دنیا او آخرت ایمان دی چي ددي نعمت سره ابدي دوږخ حرام دی . نو باید مسلمان د نعمت د اسلام په هر آن شکر ووایي او هر وخت په ویلو سره د لااله الا الله محمد رسول الله سره ایمان تازه کړي . او دخدای ﷻ څخه خاتمه د ژوند پر ایمان وغواړي .
رَبِّ الْعَالَمِیْنَ° هغه خدای چي تربیه کوونکی او ساتونکی د ټولو عالمیانو دی .

پوه سه ! چي رب العالمین نعت نحوي دی د الله د ا رب اما صفت مشبه او یا په معنا د تربیه مصدر دی .
پر اول تقدیر یې حمل حقیقتاً دی او پر دوهم تقدیر یې جمل مُبالغتاً دی . مثل زیدعدلٌ . او د تربیت معنا رسول دي دي د شي وه کمال نوعي ته تدریجاً لکه چي حیوانات چي د پیدا ئښته وروسته وه کمال نوعي ته په بدن تدریجاً خدای پاك رسوي .
ددي آیت مبارك څخه دا معلومه سوه چي عالمیان لکه چي په ابتداء کي دخدای ﷻ وه ایجاد ته محتاجه دي په بقاء کي هم ورته محتاجه دي . قاله المظهري والبیضاوي . او عالمین جمع ده د عالم . عالم ټوله ماسوی د خدای ﷻ وایي ، په دي سبب چي علامه دی پر وجود د قادر صانع رازق جل سلطانه لکه خاتم او طابع .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

قال السعدي قدس سره :

برگ درختان سبز درنظرهوشیار ✣ هرورقیست دفتري معرفت کردگار

او جمع راوړل یعني عالمین په اعتبار د ملاحظه د اجناسو د عالم ده . لکه عالم السموات ، عالم الارضین ، عالم الحیوان ، عالم النبات ، عالم الجمادات ، عالم الملائکة ، عالم الجن الی غیر ذالك .

ما داسي ویلی چي په ملاحظه د اجناسو ، ولي چي اشخاصو ته په عرف کي عالم نه وایي . نو زید عالم نه دی بلکه فرد د عالم دی چي انسان دی .

پوه سه ! چي مراد د جنس څخه منطقي نه دی . بلکه جنس اصولي دی چي معنا یي داده : کلي مقول علی کثیرین مختلفین بالأغراض فالإنسان جنسٌ عند الأصولیین لا عند المنطقین . لانهم یعرفون الجنس کليٌ مقولٌ علی کثیرین مختلفین بالحقائق . الخ

سوال : په علم صرف کي وایي چي جمع په واو او نون یا یاء او نون په ذوی العقول پوري خاصه ده . او اجناس د عالم خو ټوله ذوی العقول نه دي ؟

جواب : هو ، لکن په دي ځای کي تغلیب ذوی العقول ته چي انس او ملائکه او جن دي په اعتبار د شرافت ددوی ورکړی ده پر غیر د ذوی العقولو باندي . او بعض مفسران رح وایي چي عالم نوم خاص د ذوی العقول مذکوره وو دی او شموله وه نورو ته استباعاً دی .

درویش وایي چي دا تفسیر دلغتو د کتابو سره برابر نه دی .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فائده : احاطه علمي پر ټوله عالم شان دی د خالق القوي والقدر . حتی هیڅ نبي او هیڅ ملکه وغیره احاطه علمي پر ټولو مخلوقاتو د عالم نه لري . قال الله تعالى : ومايعلم جنود ربك إلاهو

وهب بن منبهه رحمه الله وايي چي : خدای پاك اتلس زره عالمه پیدا کړي دي الدنيا عالم منها . او آباتي د مځکي نسبت وه ښارو او مځکو ته لکه یوه خیمه چي په صحراء کي ولاړه وي . روح البیان په بعض تفصیل سره ددغو عالمیانو بعضي بعض ددوی ذکر کړي دي . إن شئت فراجع إليه .

الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ﴿٢﴾

معنا ددي دوو مبارکو نومانو دخدای پاک د بسم الله په تفسیر کي تیره سوه .

قاضي ثناء الله رحمه الله په تفسیر مظهري کي وایي چي راوړل ددي دوو نومانو په الحمدلله کي دلیل ددي دی چي بسم الله جزء د الحمدلله نه ده ولي تکرار لازمیږي . لکن قاضي بیضاوي شافعي رحمه الله وه دي ته ښه معقول جواب ورکړی دی او مصنف د روح البیان که څه هم حنفي دی مګر د انصاف په منظور یي دغه دلیل ته جواب ورکړی .

پوه سه ! دخدای جل سلطانه د رحمت انتهاء چاته نه ده معلومه . بطور مُشت نمونه خروار . دا دوي قصي واوره :

د ذوی النون المصري رحمه الله څخه روایت دی . چه یوه ورځ زه مضطرب الحال وم ، نو د رود نیل وه غاړي ته ووتم ، که څه ګورم یو غټ لړم د نیل وه خواته په منډه روان دی ، نو زه په پسي سوم چي دا لړم څه کوي چي د رود نیل په خوا په ځغاسته روان دی . لړم چي د رود نیل غاړي ته

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

ورسیدی ، یوه غټه چنگښه د رود په غاړه کې ورته ولاړه وه ، لرم یې پر شا سپور شو ، نو زه هم په کښتی کې پسې سپور سوم چې د دې غریب حال تحقیق ځان ته معلوم کړم. چنګوښې لړم هغه بلې غاړې ته د نیل ورساوه او زه هم په کښتی کې . پر هغه بله غاړه یو ځوان په خواړه خوب بیده دی او د بـل طرف څخه یو غټ مـار پر را روان وو . لـړم چې در ورسیدی د مار سره په جنګ سو او یو پر بل یې د زهرو ګزارونه سره کول آخر الامر دواړه مړه سوه او ځوان هغه ډول بیده وو . درویش وایې چې دی عظیم رحم ته د خدای ﷻ وګوره چې په یوه دښمن بل دښمن د ځوانه څخه دفع کوي .

او په عجائب المخلوقات کې یې راوړي دي چې د کارګه بچی چې د هګی څخه راووزي ، سري غـوښې وي او مـور یـې ځـنـدي وتښتـي او غماشي پر راجمع سي او دا بچی هغه غوماشي خوري تر هغه وخته پوري دا رزق غیبي روان وي ځو د ولد الغراب تولـه بدن پـه بوڼکو پټ سي وروسته یې مور ورته راسي او دواړه سره په هواسي .

پوښتنه : څه سبب دی چې مصنفین د کتابو او رسالو په اول کې تر بسم الله وروسته حمد د خدای ﷻ وایي په رنګارنګ جملو او عبارتو سره ؟

جـواب : پـه حدیث شریف کې چې روایت یې ترمذي او امام نـواوي او نورمحمد پـه حاشیه د عبدالغفور کې کړی دی داسې راغلي دي چې هر هغه کـار چې درلـودونکی د شرافت وي او شروع د هغـه کـار پـه حمد د خدای ﷻ ونسي هغه کار بد ابتر یعني بې برکته به وي او شـک نسته چې تصنیف ښه کار دی .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

سوال : په ډیرو کتابو کي حمد دخدای ﷻ نه لیدل کیږي حتی په دیني کتابو کي لکه بخاري شریف ، ترمذي شریف او کافیه وغیره کي ، نو دغه مصنفان ددغه صحیح حدیث څخه ځرنګه مخالفت کوي ؟

جواب : ماموربه په حدیث شریف کي خو ابتداء د کار په حمد د خدای ﷻ عام تر دي چي لیکنه هم ورسره وي او یا صرف په خوله وي ، نو دغه مصنفانو د خولي پر حمد ویلو کفایت کړی دی ، کتابت یي نه دی ورسره کړی ، نو مخالفت د حدیث مذکور پر دوی نه دی لازم . د شرح جامي دریم مخ مطالعه کړه . او ددغه سوال نور جوابونه هم شته چي د بخاري شریف د اول مخ په حاشیه کي راغلي دي . او درویش ډیر جوابونه د سوال مذکور په فیض الصمد کي چي حاشیه د درویش پر نورمحمد د عبدالغفور ده هلته یي مطالعه کړه .

پوه سه ! چي د بسم الله الرحمن الرحیم په بیان کي د الرحمن الرحیم بیان تیر سو .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

مٰلِكِ يَوْمِ الدِّيْنِ ۝٣

پوه سه ! چي مالِك او مَلِك دواړه قرائت متواتره دي ، نو ترجيح وه يوه ته پر بل باندي صحيح نه ده . كذا في التفسير المظهري . ثم معناهما واحد وهوالرب . لكن حق داده چي مَالك د مِلك څخه بكسر الميم څخه مشتق دی چي معنا يي په فارسي خاوند ده . كما يقال مالِكُ الدار ، ورب الدار يعني خاوند د سرای . والمُلك مشتق د مُلك څخه بضم الميم دی چي د مَلِك معنا سلطان او بادشاه دی . دا دواړه صفت د خدای پاك دي .او اضافت د مالك وه يوم الدين ته اضافت دی وه ظرف ته يعني ظرف په ځای کي د مفعول دروليٰ دی . نو اصل داسي وو : مالكُ الامور في يوم الدين . او مراد د يوم الدين څخه په اتفاق ورځ د قيامت ده .

څوك د دين معنا په جزاء سره كوي ، كما في المثل المشهور : كما تُدِينُ تُدَانُ اي كما تفعل تُجازي . قال المظهري وهو حديث مرفوع ايضاً رواه ابن عدى في الكامل لكن سنده ضعيف .

او مجاهد رحمه الله وايي چي معنا د يوم الدين ، يوم الحساب ده وهو صحيح ايضاً ، ولي په دي ورځ حساب د خلكو سره كيږي . او بعض مفسران يي په معنا د يوم القهر بولي . او بعض وايي چي دين په معنا د طاعت دی . څوك وايي په معنا د اسلام دی. وكل ذالك صحيحُ .

پوه سه ! چي مالك يا مَلِك اوس په دنيا كي هم خدای پاك دی ، نو د يوم القيامه د تخصيص څه معنا ده ؟

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

جواب : چي په دي دنیا کي مَلِك او مالِك پر غیر د خدای ﷻ هم اطلاق روا دی که څه هم مجازاً دی . او په ورځ کي د قیامت یي مجازي اطلاق پرغیر د خدای ﷻ هم قطع کیږي . قال الله تعالی : لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ؕ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ۝

پوه سه ! یوم په عُرف کي د حکماوو او په عُرف عام کي وه د راختو څخه د لمر بیا تر لویدو پوري ده . او په عُرف د شرع شریفي کي د راختو څخه د صُبح صادق بیا تر لویدو پوري د لمر ده . لکن مراد په آیت کریمه کي څني مُطلق وخت دی . لعدم الشمس فی یوم القیامة . روح .

فائده : اګرچه قاضي ثناء الله په تفسیر مظهري کي وایي چي مالِك او مَلِك یو پر بل ترجیح نه لري لکن صاحب د روح البیان او معاني ترجیح د مالِك پر مَلِك باندي وایي ، په سبب د هغه حدیث صحیح چي علیه السلام وایي : من قرأ القرآن کُتب له بکل حرفٍ عشرُ حَسَناتٍ و مُحیت عنه عشر سَیِّئَاتٍ و رُفعتْ له عشر درجاتٍ . اوشك نسته چي مالِك پر مَلِك باندي یو حرف بالا دی . او بل دا چي قرائت د حرمینو شریفینو هم مالِك دی . او بعض قراء چي د مَلك قرائت راجح بولي هغه وایي چي مَلك ابلغ دی تر مالك ، ولي چي په مملکت کي مَلك او سلطان یو سړی وي . او مالکان د شیانو په زرو او لکو وي . لکن درویش وایي چي په دلیل عقلي مقابله د حدیث نبوي ﷺ مذکور نسي کیدای . والله أعلم بالصواب.

فائده سنیة : حکمت د الله جل سلطانه په تاخیر د جزاء الی یوم القیامه دادی چي چاره نسته د فرق څخه په مابین کي د مُحسن او د مُسیئ . او د مطیع د فرمان الهي او د عاصي د امر الهي او د کافر او د مومن لیظهر

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

العدل الإلهي. او دا فرق په دي دنيا کي چي دارالامتحان الاختياري ده امکان پذير نه دی ، ولي په دي دنيا که يو کافر په سبب د کفر يا مؤمن په سبب د اسائت او عاصي په سبب د عصيان په اور کي خدای پاك واچوي او مقابل ددوی په جنت کي ، نو ايمان او احسان او اطاعت ضروري او بديهي کرځي او سلسله د امتحان الهي قطع کرځي ، فلابد لذالك المذکور من دارٍ اخری ، چي هغه يوم القيامه ده ، يعني د تکليف الهي دوره پای ته ورسيږي او د امتحان الهي نور ځای پاته نسي . نو به چاته عُذر نه وي پاته ، نو هر چاته په اندازه د اعمال حسنه وو او سيئه او ايمان و کفر قادر متعال جزاء ورکړي . کماقال الله تعالى : ليجزى الذين اساءوا بماعملوا ويجزى الذين أحسنوا بالحسنى ° وقال أيضا : أم نجعل الذين آمنوا وعملواالصالحات کالمفسدين فى الارض ام نجعل المتقين کالفجار ° تفسير کبير جلداول مع زيادة من العاصي .

تفسير ايوبي حنفي د نصيراحمد احمدي لخوا سکين او pdf سو. د دعا په هيله احمدي! واتساپ ۰۷۴۹۸۴۹۵۶۹

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿٤﴾

خاص خدایه ستا عبادت کوو او خاص ده تا څخه کومک او توفیق او یارې غواړو په ټولو مهماتو کې خصوصاً په امورو کې د عبادت ستا .

درویش وایي : چې مصنف د تفسیر خازن محی السنه رحمه الله په خپل تفسیر کې وایي : والعبادة اقصى غاية التذلل من العبد ونهاية التعظيم للرب سبحانه وتعالى لأنه العظيم المستحق للعبادة ولاتستعمل العبادة الا فى الخضوع لله تعالى لأنه معطى اعظم النعم . وهى ايجاد العبد من العدم الى الوجود ثم هداه الى دنيه الى غيرذالك فكان العبد بالخضوع والتذلل له تعالى آه .

درویش وایي چې بعض علماء مخالف چې وایي که یو سړی د بل لاس مچ کړي یا یې پښې ور مچ کړي ، دا هم عبادت دی او دا مشرک دی غلطه خبره ده ، ولې د عبادت په معنا کې تعظیم الرب ماخوذ دی . كما سمعت من كلام الخازن رحمه الله وايضاً ده رحمه الله وويل ولاتستعمل الخ ، نو څرنګه لاسونه او پښې د بنده مچول عبادت دی . وقال المظهري فى تفسيره والعبادة أقصى الخضوع والتذلل. آه درویش چې اقصى الخضوع والتذلل هو وضع العضو الشريف وهوالوجه على التراب كما كان يفعله المشركون لآلتهم . فمن أين تقبيل اليد والرِّجل من اقصى الخضوع والتذلل .

پوښتنه : مخالفین وایي چې د لاس او د پښو په مچولو کې تعظیم د غیر الله دی او تعظیم د غیرالله شرک دی ؟

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

جواب: دا حکم علی الاطلاق غلط دی ، ولې چې صحابه کرامو رضی الله عنهم ده رسول کریم ﷺ تعظیم په اعلی درجه کې کاوه حتی په حدیث صحیح کې راغلي دي انهم کانوا لایحدون النظر الیه ﷺ وفی حدیث واقعة الحدیبیة الطویل انه علیه السلام لایتنخم ولایبزق الا وقع فی کف رجلٍ من الصحابة ﷺ ویدلك به وجهه . وهذا غایة من التعظیم . وقدوقع في حدیث طویل آخر : چې سعد ﷺ چې پر خره سپور راغلی ، علیه السلام وه صحابه کرامو ﷺ ته وویل : قوموا الی سیدکم . او دا ولاړه وه سعد ﷺ ته دپاره د تعظیم دده وه . وقدورد فی حدیث الترمذي قال علیه الصلوة والسلام : من لم یرحم صغیرنا ولم یوقر کبیرنا ولم یجل عالمینا فلیس منا . وتوقیر الکبیر و تبجیل العلماء لیس الا لتعظیمهم . وایضاً الأولاد مامورون شرعاً بتعظیم الوالدین ، والمتعلمین بتعظیم الأساتذة ، فکیف یکون التعظیم علی الإطلاق شرکاً ، بل الشرك هو التعظیم علی طریق العبادة و تفسیر العبادة قد مَرَّ. او داسې تعظیم د شان ښځه د مومن لغیرالله نه دی . وقد صح چې امام مسلم ﷺ د امام بخاري ﷺ وه زیارت او ملاقات ته راغلی . او امام بخاري ﷺ یې په مابین العینین کې مچ کړی او ورته وي ویل . دَعني أُقبّلُ رجلیك. نو دا تعظیم د بخاري ﷺ ته وو .

فائده : د الحمدلله ښځه بیا تر دې ځایه پورې ابتدائي حالات د عارف بیان سول چې حمد د خدای ﷻ او صفات کریمه د خدای جل سلطانه وه . اوس ګویا په دغو صفاتو سره خدای ﷻ ته حاضر سو او د بنده د خطاب په لهجه وایي : یامَن هوموصوف بالصفات المذکورة نَخُصُّك بالعبادة و

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

لانعبد غيرك .

فائــده : د عـادت سره د عربو سم دوی په خپلو خبرو کي تفنن يعني تجديد کوي حتی چي د غيبت څخه وه خطاب ته به يي عبارت نوی کوی، وهكذا من التكلم الى الخطاب والغيبة ، ومن الخطاب إلى الغيبة والتكلم. نو دا شپږ وجهي د تفنن فی العبارت چي د تولو مثالونه په مطول او مختصر کي مذکور دي .

ماقال صاحب المدارك وصاحب المظهري رحمه الله .نو اياك نعبد آه چي تر غيبت وروسته د متکلم صيغه راغله ، د قسمه څخه د تفنن فی العبارة ده .

فائده : تقديم د مفعول چي اياك دی پر عامل د هغه چي نعبداو نستعين دی دپاره د تعظيم د مدلول د اياك چي ذات دپاك الهي دی . او بل دپاره د حصر لأن تقديم ماحقه التأخير يفيد الحصر كما فى علم المعاني . قال ابن عباس في تفسيره معناه نعبدك ولانعبدغيرك.

پوښتنه : قـاري د الحمد لله آه خو يو سړی وي ،نو ضمير د متكلم مع الغير وه چاته راجع دی ؟

جــواب : په روح البيان کي وايي چي ضمير د نعبد و نستعين راجع وه قاري او هغه ملكي چي دده سره دي چي (حفظه) يي بولي او حاضرينو ته د جماعت په لمانځه کي ، نو په دي کي اشعار دی پر التزام د لمانځه د جماعت چي سُنت موکد بلکه واجب دی . کما فی فتح القدير . او يا ضمير راجع وه قاري او تولو مومنانو ته دی ، نو فائده ددوی داده چي قاري ګويا خپل عبادت او خپل حاجت غوښتنه درج کړه د نورو مومنانو

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

په عبادت کي . او خپله حاجت غوښتنه یي درج کړه د نورو په حاجت غوښتنکو په حاجت غوښتنو کي ، نو د کریم بادار په دربار کي به یا دغه ټوله اجتماعي عبادات او ټولي اجتماعي دعاګاني به یا ردیږي او یا به ټوله قبلیږي . ولي سخي سړي ته دوه یا دري سائلان یو ځای ودریږي او شی لله ځني وغواړي ، نو دا سړی بیا ګردو ته جواب ورکوي . او یا به هر یوه ته یو څه په لاس کي ور ایږدي . نو خدای جل سلطانه چي کریم مطلق دی اولی او اخری په دغسي معامله کي دی . او عبادت چي انفرادي وي یا سوال د خدای جل شانه څخه په انفرادي توګه وي ، نو حال د عابد او حال د سائل خدای جل سلطانه ګوري ، یعني وه اخلاص ته د عابد او بـه عقیدي ته د سائل . نو که دده عبادت لائق د قبلیدو وو قبول به یي کړي او که رد وو رد به یي کړي ، او دغه رنګه درخواست د سائل به یا کریم بادار قبول کړي که پر شرائطو د قبول برابر وو او یا به یي نه کړي قبول .

افسوس بعضي کسان چي ځانو ته موحدین وایي لکه وهابیان وغیرهم .

دوی وایي چي دعا پس له سنتو په اجتماعي ډول بدعت ده . ددوی عوام بدعت ته د حرام په سترګه ګوري . ولي د بدعت ترجمه قصداً دوی نه ورته کوي ترڅو چي عوام ددوی هغو علماوو ته چي تر سنتو وروسته دعاء په اجتماعي ډول کوي په نظر دکراهت او د عداوت وګوري او د هغو وه نصیحت او خبروته غوږ ونه نیسي .

ګرانو لوستونکو! دوی وه خپلو عوامو ته وایي چي په اجتماعي ډول دعاء وروسته تر سنتو د علیه السلام څخه نه دي ثابت سوي . نو که دعاء بـه کار وایي ، نو علیه السلام به کولای .

دروېش وایي کـه دوی د اجتماعي دعاء څخه د علیه السلام مطلقًا منکر وي نو دا ددوی غټه غلطي ده ولي په استسقاء کي علیه السلام

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

اجتماعي دعاء كړي ده. رواه البخاري ومسلم وغيرهما. او كه هغه اجتماعي دعاء دوى مني او دوى مخصوص بعدالسنن دعاء څخه منكر وي، نو بيا بدعت ولي ورته وايي. ځكه د بدعت ټولو علماوو رح دا معنا كړي ده چي په شريعت نبوي ﷺ كي هيڅ اصل نه لري. اجتماعي دعاء خو په شريعت كي اصل لري لكه په استسقاء چي دوى هم مني. او تر فرضي لمنځو وروسته چي عليه السلام دعاء نه كوله په اجتماعي ډول د هغه جواب دادى چي ده عليه السلام به بعض كارونه خوښ وه لكن نه به يي كوله كراهةً أن يتخذوا العمل المذكور سنةً. زه وه دوى ته وايم: چي عليه السلام په اجتماعي توګه ولي تراويح تر درو شپو بالانه دي كړي او خلك يعني صحابه ﵃ يي ده اجتماعي نفلو يعني تراويحو څخه پس له درو شپو منع كړه او موږ يي اوس په اجتماعي ډول هميشه كوو فما هو جوابكم؟ فهو جوابنا.

او بله خبره داده چي آيت مبارك د دعاء په باره كي مطلق راغلى دى. أدعوني أستجب لكم. يعني په اجتماع او انفراد نه دى مقيد. والقانون ان المطلق يجرى على اطلاقه مالم يمنع عنه مانع. والمانع الشرعي غير موجود كما سمعت آنفا.

درويش وايي چي د اجتماعي دعاء كولو په هر وخت كي ما په تفصيل په خپله رساله سره د دلائلو ذكر كړى دى چي هغه رساله كه څه هم بېله عليحده توګه نه ده چاپ سوي لكن د خيالي پر لوى بياض چاپ سوي ده هغه چاپ خيالي په كتب فروشانو كي د كوټي د ښار دستياب كړه. انشاء الله تعالى اطمنان به دي حاصل سي.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فائده: امام حجة الاسلام په خپل کتاب اربعین کي عبادات لس بښوولي دي يعني دغه عبادات وه غير ته د رب جل سلطانه نه دي روا . الصلوة ، والزكوة ، والصوم ، والحج ، وتلاوة القرآن ، وذكرالله في كل حالٍ ، وطلب الحلال ، والقيام بحقوق المسلمين ، وحقوق الصحبة ، والأمربالمعروف والنهي عن المنكر ، و إتباع السنة النبوية .

پوه سه! چي متابعت د سنت نبويه صلى الله عليه وسلم د ټولو نيكو كارو كيلي ده . او علامت د محبت د خداى جل ذكره دي . قال الله تعالى: (قل إن كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله) قال المولى الجامي رحمه الله الباري : يا نبي الله السلام عليك إنماالفوز والفلاح لديك.

گر نرفتم طريق سنت تو ✢ هستم از عاصيان امت تو

مانده ام زير بار عصيان پست ✢ افتم از پاى اگر نگيري دست

درويش وايي : وهابيه او هم مسلك ددوى به وايي چي دا نداء وه غائب ته او دا كومك غوښتنه د اهل قبور څخه ناروا ده .

شهانه فائده: د مومن كامل بايد داعقيده وي چي معطي د ټولو نعمتو خداى عزوجل دى او شافي د ټولو امراضو هم دى دى جل سلطانه او ښوونكى د ټولو علمو هم دى دى و بس . ددغه عقيدي سره سره كه څوك دپاره د قرض يا صدقي د يو غني سري كومك وغواړي د اياك نستعين سره منافات نه لري . ولي چي دده دعقيدي پر موافق دا يو سبب ظاهري او مجازي دى .

او دغه رنگه كه مومن ته يو مرض پيښ سي نو يو طبيب ته او دواء

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ظاهري ته رجوع وکړي او یا وه دواء باطني ته چي استشفاء بالقرآن د رجوع وکړي ، دا هم د ایاك نستعین څخه رجوع نه ده.

او دغه رنګه که یو سړی دپاره د زده کړي د علم ظاهر وه یو عالم ته ده قرآن مبارك یا د حدیثو مبارکه وو او د نورو علوم دینیه وو رجوع وکړی . دا هم د ایاك نستعین سره منافات نه لري .

او یا یو سړی دپاره د تحصیل د علومو باطنه وو یو شیخ کامل او مکمل ته سر د عجز کښته کړي ، دا هم د ایاك نستعین سره منافات نه لري . درویش وایي چي شاید دا آخر صورت به مخالفین نه مني .

او یا سړی د حسن عقیدي د کبله د اهل الله وه قبورو ته ورسي او استمداد څنډي وغواړي دا هم د ایاك نستعین سره منافات نه لري . لکن مخالفین دا سراسر مشرك بولي والعیاذبالله .

درویش وایي : چي صوفیه کرام رح ټوله او حقیقي سني علماء د ظاهر دا استمداد روا بولي .

امام ابوحامد محمد الغزالی رحمه الله په احیاء العلوم کي تصریح په کړي ده . او مجدد الف ثاني رحمه الله په مکتوبات شریف کي په دي سره تصریح کړي ده . باید ووایو :

الشمس شمسٌ وان لم یرها الضریر ✧ والعسل عسلٌ وان لم یجد طعمه فاه المریر

مخالفان دونه دلاوره دي چي دوی وایي که یو سړی په نیت د قبرانو د سید المرسلین ﷺ وه مدیني منوري ته که څه هم په ایامو کي د حج وي سفر وکړي هغه مشرك دی والعیاذبالله . نو دداسي خلکو څخه نه ګیله په کار ده او نه بحث ورسره کول کومه فائده لري . ولي چي دا نشه ددوی د دماغو څخه نه وزي . په قیامت به معلوم سي حق او باطل .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

اِهۡدِنَا الصِّرَاطَ الۡمُسۡتَقِيۡمَ ۝۵

مونږ ته هدايت وکړي د هغه لاري چي په شرعي لحاظ سمه لار وي

پوښتنــه : الحمدلله شريفه په هر لمانځه کي هم عليه السلام او هم صحابه کرامو ﷺ او هم ټوله اولياء تلاوت کوي . بلکه ټوله مسلمانان ، نر او ښځي او دوی پر هدايت دی چي دين د اسلام دی . نو سوال د هدايت دځه دپاره کوي ، او علماء رح وايي چي طلب د شي چي سړي ته حاصل وي لغوه دی ؟

جواب : چي دا سوال دی د ثبات او دوام تر وخته د موت پر هدايت حاصله باندي . او دا معلومه خبره ده چي هميشه توب پر هدايت عليحده دی د هدايت څخه . يعني په دي سوال کي مطلب نجات غوښتنه د ارتداد څخه والعياذبالله .

او بل جواب دادی چي مراتبي د هدايت الهي هيڅ پای نه لري ، وفوق كل مرتبةٍ من الهداية هدايةٌ أخرى اعلى من الهداية الحاصلة . نو ګويا هر لوستونکی طلب د مزيد هدايت کوي .

پوه سه ! چي جمله د اهدنا بيان دی د هغه شي چي په اياك نستعين کي قاري وغوښتی ، نو ګويا د جانبه د رب العزت وويل سول : كيف نعينك؟ نو قاري وويله : إهدناالصراط المستقيم . او انبياء عليهم السلام طلب د ثبات پر هدايت کړی . كما قال يوسف عليه السلام : توفني مسلماً . او صحابه کرامو رض په خپله دعاء کي ويله : وتوفنا مع الأبرار . او ويل يي : ربنا لاتزغ قلوبنا بعد إذهديتنا. ولي پر ظاهر الحال الموجود اعتماد نه دي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

کول په کار . چي مآل او آخر د کار نه دی معلوم . ألا ترى الى ماعرض لإبليس و برصليصا و بلعم بن باعورا في آخر الامر نجانا الله تعالى منه. خصوصاً په اوسني زمانه کي چي دين په دنيا خرڅول او دين په چوکي خرڅول او په صفو کي د کفارو دريدل دپاره د جنګ دمسلمانانو رواج ګرځيدلي دی . او د عوامو څخه وه خواصو ته يې تجاوز کړی دی . وفى المثنوي .

صد هزار ابليس و بلعم در جهان ÷ همچنين بودست پيدا و نهان

اين دورا مشهور گرداند آله ÷ تاكه باشند اين دو بر باقي گواه . عنيّ الهداية

پوه سه ! چي اهل سنت وايي چي هدايت دلالت موصله دی وه مقصود ته، يعني چي يو سړی وه بل ته د حق او اسلام لار وښيي او هغه بل سړی وه هغه حق ته هم ورسيږي . او معتزله وايي چي هدايت ارائة الطريق دی يعني صرف لار د حق بيانول او ښوول ، كه هغه سړی وه حق ته ورسيږي او كه نه . او په بعض كتابو كي وايي چي حال د مذهبينو بالعكس دی يعني اول د معتزله وو مذهب دی او دوهم د اهل سنتو مذهب دی .

په هر صورت پر اول مذهب دا سوال وارديږي چي په قرآن شريف كي راغلي دي: إن هذاالقرآن يهدي للتي هي أقوم . او په دي كي شك نسته چي قرآن مبارك خوصرف ارائة الطريق كوي . ايصال وه حق ته دخدای جل جلاله كار دی .

اول مذهب والا جواب وركوي چي په آيت مذكوره كي د هدايت معنا مجازاً ارائة الطريق دی والإختلاف إنما كان في المعنى الحقيقي للهداية .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

او پر مذهب ثاني دا سوال واردیږي چي خدای پاك وه علیه السلام ته خطاب کړی دی هغه وخت چي ده علیه السلام اکا د ایمان رواړو څخه انکار وکړی یعني ابوطالب چي دده ﷺ اکا وو او دده ﷺ سره یي ډیر ښه کړي وه ، ډیر غمجن سو . إنك لاتهدي من أحببت . الآية. او شك نسته چي علیه السلام تر آخري لمحي پوري د ژوند د ابوطالب وه ده ته إرائة الطريق کاوه ، نو نفي د هدايت د (من احببت) څرنګه د علیه السلام څخه صحيح کیږي . اهل مذهب ثاني وايي چي په آيت متلو کي هدايت په معنی د ایصال الی الحق دی مجازاً . لکن درویش وايي چي جواب مذکور مشترك دی بین المذهبین فلا یفید احدهما .

او بعض علماء وايي چي بعض علماء وايي چي لفظ د هدايت مشترك لفظي دی په مابين کي د مذکوره دوو معناوو ، نو استعمال يي په دواړو معناوو کي صحيح دی .

سوال : د مشترك لفظ په هره معنا کي چي مستعمليږي قرينه غواړي . فماالقرينة؟

جواب : که هدايت وه مفعول ثاني ته بيله حرف جره متعدي وو لکه اهدنا الصراط المستقيم ° نو معنا يي دلالت موصله ده . او که په واسطه د حرف جر متعدي وو نو يي معنا ارائة الطريق ده . نحو إنّ هذا القرآن يهدي للتي هي أقوم ° أي يهدي الناس فالمفعول الأول محذوف. نو په هغه آيت کي چي د ابوطالب په باره کي وارد دی تقدير دابسي دی : إنك لاتهدي الحق من احببت ° فمعناه الايصال ولذالك يصح النفي عنه ﷺ .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

درویش وایي : ولایخفی مافی توجیه بعض العلماء من التکلف. نو صحیح جواب هغه دی چي قاضي بیضاوي رحمه الله وایي چي معنا د هدایت الدلالة بلطفٍ ده . یعني عام تر دي چي ایصال ورسره وي او که نه . چي حاصل د جواب دلای چي هدایت مشترك معنوي دی . فیصح استعماله فی کل واحد من المعنیین بقرینة المقام . وهذاالجواب خال عن التکلف. او دا مختاره کړی دی صاحب د تفسیر مظهري .

پوه سه ! چي صراط په صاد سره او په سین سره دواړه روا دی . او مراد د مستقیم څخه هغه لار ده چي ده افراط لکه په دین کي د موسی علیه السلام چي وو لکه پنځوس لمنځونه په شبانه روز کي ، او زکات یي څلرم د مال وه ، او جامه چي به یي مرداره سوه په اوبو نه پاکیده بلکه هغه نجس ځای به یي څنډي پري کاوه ، او لمنځونه ددوی چي رسیدګي د مسجد به یي کیدای سوای بیله مسجده نه وه روا ، او د حائضي ماینې سره په یوه ځای بلکه په یوه خونه کي بیدیدل او خوراك او څښاك ورته حرام وو . الی غیر ذالك من الشدائد التی فی دین الیهود.

او تفریط لکه په دین کي د عیسی علیه السلام چي دومیانه وي وهو الشریعة المحمدیة ﷺ والدین الاحمدي ﷺ.

او دغه رنګه زمونږ شریعت متوسط دی په مابین کي د عقل محض لکه عقول د فلاسفة الإشراقیین منهم والمشائین حیث لایلتزمون اتباع الدین السماوي ، بل یتبعون عقولهم .

او په مابین کي د عشق دخدای جل سلطانه بلامراعة ظاهر الکتاب والسنة کما کان لمنصور حیث قال الحق وغیره من المجذوبین.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

او توسط په دي لار کي داسي دی چي اول سری سلوك په اذكارو او په عباداتو سره مختاره کړي او وروسته مقام ته د جذبي ورسيږي چي په داسي کولو سره هم مراعات د ظاهر د شريعت مطهره په وخت د سلوك او هم عشق الهي په وخت د جذبي دواړو سره جمع کيږي . كما للعلماء العاملين المجذوبين .

صِرَاطَ الَّذِيْنَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ

لار د هغو کسانو چي تا ددوی سره احسان کړی دی .

او دا صراط بدل دی د صراط المستقيم څخه . بدل الكل دی . او مراد د انعمت عليهم څخه هغه کسان دي چي پر ايمان او طاعت ثابت او محکم وي ، تر وخت پوري د مرګ من النبيين والصديقين والشهداء والصالحين . كما ورد فی الحديث النبوی صلى الله عليه وسلم . وجاء فی القرآن العزيز : (فأولئك مع الذين أنعم الله عليهم من النبيين والصديقين والشهداء والصالحين) .

غَيْرِ الْمَغْضُوْبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّآلِّيْنَ ﴿٧﴾

هذا بدل من الذين انعمت عليهم .نو معنا يي داده چي :

منعَم عليهم هغه کسان دي چي د غضب الهي او د ګمراهی څخه سالم او محفوظ دي . او يا صفت دی د (الذين انعمت عليهم) .

سوال : الذين انعمت عليهم خو معرفه دی لأن الموصولات من المعارف عندهم . وقال النحاة أن لفظ د غير متوغلٌ فی الإبهام ولايتعرف بالاضافة الى المعرفة وهی المغضب عليهم .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

والجواب : چي موصول يعني الذين چونکه معين کسان خني مراد نه دي، نو دپاره د عهد ذهني دی او معهود ذهني په نيز د نحاتو په حکم کي د نکيره دی نو يي غيرالمغضوب عليهم صفت واقع کيږي . کما فی قول الشاعر : ولقد أمرُّ على اللئيم يَصُبُّنِيْ. چي نحات وايي چي جمله د يصبني چي په حکم کي د نکيري ده د اللئيم صفت ده ، ولي لام په اللئيم کي دپاره د عهد ذهني دی ای لئيم من اللئام غير معين ولهذا صح وصف الشاعر نفسه بالحلم . او اکثر مفسرين وايي چي مراد د مغضوب عليهم څخه عصات دي او د ضالين څخه جاهلان په خدای جل جلا له سره ، يعني چي د خدای پاك معبوديت بالحق نه پيژني او موصوف په صفاتو د جمال او جلال يي نه بولي وغير ذالك ، ولي چي مقابل ددي دوو حالو منعم عليهم دی او منعم عليهم هغه کسان دي چي قوت عاقله يي مختل نه وي او قوت عامله خراب نه وي . او مخل په عمل سره فاسق او مغضوب عليه لقوله تعالى فى حق القاتل عمداً : (وغضب الله عليه ولعنه) والمخل بالعلم جاهلٌ ضالٌ لقوله (فماذا بعدالحق إلا الضلال) او بعض مفسرين وايي چي مراد د مغضوب عليهم څخه يهود دي ، لقوله فى حقهم (من لعنه الله وغضب عليه) او ضالون نصارى دي ، لقوله تعالى فى حقهم (قدضلوا من قبل و أضلوا كثيراً .

قال صاحب روح البيان : لكن فيه ان نسبة الضلال ليست مخصوصة بالنصارى لانه قدنُسبت فى القرآن نسبة الغضب الى النصارى وكذا نسبة د غضب ليست مخصوصة باليهود لأن الضلال نسب الى اليهود ايضاً فى القرآن . او که مراد د بعض مفسرانو رح چي د مغضوب عليهم څخه

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

یهود مراد دي او د ضالین څخه نصاری مراد دي، په دې سبب چې په قرآن کريم کي په ډيرو ځایو کي نسبت د غضب و یهودو ته راغلی دی. او نسبت د ضلال و نصاری وو ته. نو دهغو خبره صحیح ده. ولایرد علیهم سؤال صاحب روح البیان کما لایخفی

﴿آمِيْنَ﴾

پوه سه ! چي آمين اسم فعل دی معنا يي داده :

يا الله إستجب دعائنا .

او د آمين لفظ مبني پر فتحه دی لالتقاء الساكنين . او نه دی د قرآن څخه په اتفاق ، ولي چي په مصحف عثماني کي نه وو نوشته او هيڅ چا د صحابه رضی الله عنهم او د تابعينو څخه قول په قرآنيت نه دی کړی .

نو ددي کبله آمين په لږ فصل تر الحمد لله وروسته وويل سي .

او وهب بن منبه وايي چي د هر حرف د آمين څخه ملکه پيدا کيږي چي وايي : اللهم اغفرلي لمن قال آمين . وفی الحديث الداعي والمؤمن شريکان په ثواب کي .

تفسير ايوبي حنفي د نصيراحمد احمدي لخوا سکين او pdf سو. د دعا په هيله احمدي! واتساپ ۰۷۴۹۸۴۹۵۶۹

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فصل في فضائل الفاتحة وخواصها بالشعر والنظم

پوه سه ! چي مصنف د شمس المعارف د کتاب څخه د ابن سبعين رح چي هغه د حضرت علي کرم الله وجهه دا قصيده نقل کړي

إذا ماكنت ملتمساً لرزقٍ ✣ ونجح القصد من حرٍ وعبدٍ
وتظفر بالذي ترجوا سريعاً ✣ وتامن مخالفةٍ وغدرٍ
ففاتحة الكتاب فان فيها ✣ نما املت سراً اىُ سرٍ
فلازم درسها فى كل وقت ✣ بصبح ثم ظهر ثم عصرٍ
كذالك بعدمغربٍ كل ليلٍ ✣ الى تسعين تتبعها بعشرٍ
تنل ماشئت من عزٍ وجاهٍ ✣ وعظم مهابة و علو قدرٍ
ولا تحتج لاحدٍ بشيئٍ ✣ ولا تفجع بمكروهٍ وغدرٍ
وسترٍ لاتغيره الليالى ✣ بحادثةٍ من النقصان تجرى
وتوفيق و افراحِ توالى ✣ و امنٍ من مكائد كل شرٍ
ومن فقرٍ وعسرٍ و انقطاعٍ ✣ و بطشٍ لذى امرٍ ونهيٍ
فانك ان فعلت اتاك آتٍ ✣ بما يُغنيك عن زيدٍ وعمرٍ
وكنت بجلاً فى كل وقتٍ ✣ وعشتَ معافى فى طول دهرٍ

درويش وايي چي دا طريق د ورد د سورت فاتحه بنه تر ټولو طريقو ده. ددي طريقي توضيح داده چي د سحار په وخت کي ۳۰ ديرش واره او د ماپښين په وخت کي پنځه ويشت ۲۵ واره . او د مازديګر په وخت کي شل ۲۰ واره . او د ماښام په وخت کي پنځلس ۱۵ واره . او د ماخستن په وخت کي لس ۱۰ واره چي ټوله سل ۱۰۰ واره کيږي . او هر وار يي په

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وصل د بسم الله الرحمن الرحيم وايه .او بعض علماء عاملين رح اسرار د فاتحة الكتاب داسې بيان كړي دي .

بفاتحة الكتاب تنالُ سرًّا ⁘ وعزًّا شامخا طول الليالي

و وُداً فى قلوب الناس يبقى ⁘ وعظم مهابةٍ وصلاح مالِ

فرتّبْ درسها فى كل ليلٍ ⁘ على طهرٍ من الاصوات خالي

ومبلغ ذالك الترتيب منها ⁘ الى الفٍ على وجه الكمال

تنل ماشئت من دنياك سهلاً ⁘ ويرخص عندذالك كل غالى

حروف النور للتاليف منها ⁘ الى ماشئت من داعى الوصال

كذا باقى الحروف فمظلمات ⁘ تؤثر فى القطيعة والوبال

فتفعل ما شرحتُ هُديتَ رُشداً ⁘ لتبقى فى النعيم بلازوال

او فقيه القطب الصالح شهاب الدين احمد بن موسى العجيل وايي چي ما رسول كريم صلى الله عليه وسلم په خوب وليدى او اسرار د فاتحة الكتاب يي راته بيان كړه او هغه بيتونه دادي :

اذا كنت تبغى زوال الهموم ⁘ و امنك من كل عذر ومكرٍ

واقبال رزقك عليك سهلاً ⁘ وتحظى بجاهٍ عريض العلاء

وتعطى مرادك من كل امرٍ

عليك بفاتحةٍ للكتاب ⁘ فان بها ظاهراً الف سرٍ

والفاً كذالك فى باطنٍ ⁘ وفيها شفاءُ كل سقمٍ وضرٍ

اليها الاشار البشير النذير ⁘ عليه التحيات من كل قطرٍ

الا فاتليها مائةً مائةً ⁘ عقيب الفرائض اثراً باثرٍ

ولا تقطعن بينها بالكلام ⁘ فذالك هو الشرط فى كل امرٍ

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

وان امكن الدرس الفاً لها ✤ على خلوةٍ منك في حال طهر
فذالك انجح فيما تريد ✤ فجمع بجمع و نشر بنشرِ
وكلتا الطريقين محمودة ✤ وفي كل ذينك جبراً لكسرِ
وصلى الله على المصطفى ✤ مدى الدهر ماعاد مزن بقطرِ

پوه سه ! چي حروف النور په دغو كلماتو كي سره جمع دي : (الر، كهيعص، طس، حم، ق، ن) د الحمد لله ځنګه چي دغه حروف راجمع كړي د محبت دپاره دي . او باقي حروف ، حروف ظلمت بولي د عداوت دپاره دي ، نو ته په الحمد لله كي په دواړو قسمو حروفو كي فكر وكړه .

فائده : كه څوك فاتحه شريفه سره د بسم الله په وصل سره د سحار د سنتو او د فرضو په مابين كي يو ځلويښت ۴۱ واره هميشه وايي ، نو كه فقير وو خداى پاك به يي غني كړي او كه پوروړى وو خداى ﷻ به يي د پوره خلاص كړي او كه مريض وو خداى پاك به يي د غيبو څخه په يو سبب جوړ كړي . او كه ضعيف وو خداى پاك به يي قوي كړي ، او كه په خلكو كي بي قدره وو خداى پاك به قدر او شرف او عزت په خلكو كي وركړي او په خلكو كي به يي مقبول سړى وګرځوي او كه د يوه حكومتي منصب څخه معزوله سوى وي نو په بركت د فاتحي به هغه منصب ته بيرته خپل ورسيږي

فائده : د الحمد لله شريفي لوى ورد چي په اصطلاح يي يوخ والى بولي يو لك او پنځويشت زره ۱۲۵۰۰۰ واره دي . كما قال اهل الخواص : خُذْ حرفاً و قُلْ الفاً. او د الحمد لله شريفي حروف يوسل او پنځويشت ۱۲۵ دي .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فائده : که سړی یوازې د سحار تر لمانځه وروسته همیشه ۱۲۵ واره وایي دهر مطلب د کامیابی سبب به قدرت د خدای ﷻ وګرځي.

فائده : که یو سړی د مطلب دپاره چي وي ، په عدد د رسولانو ع چي ۳۱۳ دي چي همدغه عدد د اصحاب بدر رض هم دی او همدغه عدد د اصحاب طالوت هم دی ، وي وایي خدای جل سلطانه به یي هغه مقصد او مطلب حاصل کړي انشاء الله تعالی.

فائده : شیخ محی الدین ابن العربي قدس سره وایي : که د چا یو حاجت وي نو الحمدلله شریفه دي د ماښام تر فرضو او سنتو وروسته او دهغه ځای د لمانځه دي هم نه ولاړیږي ، څلویښت واره دوایي او خپل حاجت دي دخدای جل شانه څخه وغواړي . خدای ﷻ به یي حاجت پوره کړي . **قال الشیخ وقد جُرِّبَ فوجدناه نافعاً.**

او امام بوني رحمه الله په شمس المعارف کي د آنحضرت ﷺ څخه داسي حدیث رانقل کړی دی چي که سړی هغه وخت چي پر ځای ماښام پریوزي او الحمدلله شریفه یو وار او قل هوالله احد دري ۳ واره او معوذتین یو وار ووایي د هر آفت څخه به په امن وي الا الموت. **لأن الاجل الموعود لایُرَدُّ . آه بزیادة.**

درویش وایي که زه ټوله خواص او فضائل د سورت فاتحه چي په احادیثو مبارکه صحیحه وو کي راغلي دي او یا په اقوالو د صحابه کرامو رض سره ثابت دي او یا اولیاء الله الکرام رح په وینااوو او تجربو سره ثابت دي اویا د راسخ علماء کرامو رح په کتابو کي راغلي دي ټوله او ټوله په قدر د علم د درویش سره راجمع کړم ، شاید ډیري ورقي به توري په بر کي ونسي او شاید حاسدان به ووایي چي د عبیدالله کتاب

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

تفسیر د قرآن مبارك دی او كه تعویذات دي . نو ددي كبله د الحمد لله شريفي تفسير پر داغه ځای ختم کوم او په تفسیر د سورت بقره شروع کوم انشاءالله تعالی . وماتوفيقي إلا بالله جل شانه.

سُوْرَةُ الْبَقَرَةِ مَدَنِيَّةٌ

پوه سه ! چي مدني او مكي آيت يا سورت هغه ته وايي چي قبل الهجرت وي يا وروسته تر هجرت وي ، يعني چي تر هجرت دمخه وي هغه مكي بولي كه څه هم د مكي د ښار دباندي نازل سوي وي او چي تر هجرت وروسته نازل سوي وي هغه ته مدني وايي كه څه هم په سفر كي نازل سوي وي . لكه سورت د : (إنافتحنالك فتحاً مبيناً) چي په كال كي د حديبي چي پر عليه السلام په سفر كي چي دمديني پر خوا رهي وو نازل سو ، بلكه كه څه هم بعدالهجرت په خود مكه شريف كي نازل وي ، نو د مكي او مدني تر مابين واسطه نسته .

فائده : سورت بقره په نيز د اهل كوفه دوه سوه او شپږ اتيا ۲۸۶ آيته دی . او په نيز د اهل بصري ۲۸۷ آيته ده . او داسورت شپږزره يوسل او يويشت ۶۱۲۱ كلمي دی . او حروف ددي سورت پنځه ويشت زره و پنځه سوه ۲۵۵۰۰ دی كما في المظهري .

فائده : محدث عبدالرزاق رح او ابن ابي شيبه رح وايي چي تسميه ددي سورت په سورت البقره سره مكروه دی او دغه رنګه سورت النساء مكروه دی بلكه سړی به داسي وايي : السورة التي تذكر فيها البقرة . او يا هغه سورت چي په هغه كي د ښځو ذكر كيږي .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

درویش وایي : چي امام بخاري رح په خپل صحیح کي باب مستقل ایښی دی چي په هغه کي اطلاق د سورت البقره د علیه السلام څخه او د اصحابو کرامو رض څخه نقل کړی دی. فلاجرح فی التسمیة ثم هذه التسمیة من قبیل تسمیة الکل باسم الجزء او دا نومان تول‍ه سمعي دي او جا ته اجازه نسته چي پر سورتو د قرآن دخپل ځان دخوا نومان ایږدي، که څه هم تسمیة الکل باسم الجزء په هغه نامه کي هم جوړیږي.

پوه سه! چي سلیمان جمل رح وایي چي بعض صحابه کرامو رح پر بعض سورتو باندي ماسوی د مشهوره نومانو څخه نور نومان ایښي دي لکه چي حذیفه رض پر سورت توبه باندي د فاضحة نوم یا د سورت العذاب نوم ایښی دی . او خالد بن سعدان رض پر سورت البقره باندي د فسطاط القرآن نوم ایښی دی . او یا د سورت الفاتحه ۳۰ نومان چي دمخه تیر سوه .

درویش وایي چي دغه نومان چي مذکور سوه پر طریقه د وصفیت دي نه د اسمیت . لکه دخدای جل سلطانه نومان چي بالاتفاق توقیفي او پر سماع موقوفه دي لکن پر طریقه د وصفیت د نورو نومانو اطلاق پر خدای ﷻ باندي روا دي صرح به الفاضل اللاهوري رح فی حاشیة الخیالي . او یا مراد د سمعي او توقیفي څخه دادی چي د آنحضرت صلی الله علیه وسلم یا د اصحابو کرامو رض څخه مسموع وي ، ولي د اصحابو رض نومان محمول پر سماع دي . کما قالوا فی الآثار المسموعة فی الأحکام الدینیة من الصحابة رض انها محمولة علی السماع منه صلی الله علیه وسلم فتأمل .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پوه سه! چي عليه السلام وايي چي سورت البقره فُسطاط القرآن ده.

يعني يو جامع ښار د قرآن ده لكثرة الاحكام الشرعية فيها. ويؤيده، هغه چي ابن عربي رح په تفسير احكام القرآن كي وايي، چي ما د بعض مشائخو څخه اوريدلي دي چي په سورت بقره كي زر امره موجود دي، او زر نهي موجود دي، او زر حكمتونه، او زر خبرونه. هم ددي سببه عبدالله بن عمر رضى الله عنهما ددي سورت مبارك په زده كړه كي اته ۸ كاله تير كړه.

فائـــده: اوږد تر ټولو سورتو د قرآن سورت البقره ده او تر ټولو لنډ سورت سورت الكوثر دى او اوږد تر ټولو آيتو د قرآن آية المداينة دى چي په دي سورت كي به راسي. او تر ټولو لنډ آيت (والضحى، والفجر) دى او تر ټولو اوږده كلمه: (فاسقيناكموه) ده. كذا في روح البيان.

فائـــده: د قرآن مبارك بعض سورتونه اوږده دي او بعض لنډ او بعض ميانه، په دي كي يو حكمت الٰهي دادى چي اطفال به په په تدريج سره د قصارو سورتو د زده كړي او په ياد كړي او وروسته به اوساط زده او بيا پياد كړي او تر هغه وروسته به طوال زده كړي او حفظ قابل او مستعد سي. وهذا فضل من الله على المتعلمين.

او بله فائده يي داده چي څوك توهم ددي ونه كړي چي قرآن مبارك چي مُعجز دى ددي سببه چي سورتونه يي ډير اوږده دي، نو خداى ﷻ دا توهم دفع كړى چي سورت كوثر هم مُعجز دى. قال الله تعالى: (إن كنتم في ريب مما نزلنا على عبدنا فأتوا بسورة من مثله) يعني كه څه هم يو كوچني سورت وي. ثم قال ﷻ (فإن لم تفعلوا ولن تفعلوا. الآية.

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

﴿الفائدة السنية في ترتيب السور القرآنية بحسب النزول﴾

قال الشيخ الامام جلال الدين عبدالرحمن السيوطي الشافعي رح في تفسيره الإتقان في علوم القرآن ما نصه هذا.

درویش وایي په تفسیر اتقان کي ډیر مختلف روایتونه راغلي دي ، لکن په اتفاق د محدثینو اول حقیقي د قرآن دغه تندی د سورت اقرء دی . (إقرأ باسم ربك الذي خلق ، خلق الانسان من علق ، اقرأ وربك الأكرم) لکه چي د اول جلد اول حدیثونه صراحتاً دلالت پر کوي . وروسته تر هغه په ام القرئ کي پوره سورت نازل سو . یعني سورت فاتحه په مکة مکرمه کي . وروسته سورت اقرء پسي پوره سو ، وروسته تر هغه یاایها المزمل ، وروسته یا ایها المدثر ، وروسته تبت یدا ، وروسته اذاالشمس کورت ، وروسته سبح اسم ربك الاعلى . وروسته والليل اذا يغشى ، وروسته والفجر ، وروسته والضحى ، وروسته الم نشرح ، وروسته والعصر ، وروسته والعاديات ، وروسته انا اعطيناك الكوثر ، وروسته الهكم التكاثر ، وروسته ارئيت الذي يكذب ، وروسته قل ياايها الكافرون ، وروسته الم تركيف ، وروسته قل اعوذبرب الفلق ، وروسته قل اعوذبرب الناس ، وروسته قل هوالله احد ، وروسته والنجم ، وروسته عبس وتولى ، وروسته انا انزلنا ، وروسته والشمس وضحاها ، وروسته والسماء ذات البروج ، وروسته والتين ، وروسته لايلاف قريش ، وروسته القارعة ، وروسته لاأقسم بيوم القيامة ، وروسته ويل لكل همزة وروسته والمرسلات ، وروسته ق ، وروسته لاأقسم بهذالبلد ، وروسته والسماء والطارق ، وروسته اقتربت الساعة ، وروسته ص ، وروسته الاعراف ، وروسته قل اوحى ، وروسته يسين ، وروسته الفرقان ، وروسته الملائكة ، وروسته كهيعص ، وروسته طه ، وروسته الواقعة ، وروسته طسم ،

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وروسته طس ، وروسته القصص ، وروسته بني اسرائيل وروسته يونس ، وروسته هود ، وروسته يوسف ، وروسته الحجر ، وروسته الانعام ، وروسته الصافات ، وروسته لقمان ، وروسته سبا ، وروسته الزمر ، وروسته حم ، وروسته المومن ، وروسته حم السجدة ، وروسته حمعسق ، وروسته حم الزخرف ، وروسته الدخان ، وروسته الجاثيه ، وروسته الاحقاف ، وروسته الذاريات ، وروسته الغاشية ، وروسته الكهف ، وروسته النحل ، وروسته إنا أرسلنا نوحا ، وروسته سورة ابراهيم ، وروسته الانبياء ، وروسته المومنين ، وروسته تنزيل السجدة ، وروست الطور ، وروسته تبارك الذي ، وروسته الحاقة ، وروسته سأل سائل ، وروسته عم يتسائلو ، وروسته النازعات ، وروسته اذالسماء انفطرت ، وروسته اذالسماء السماء انشقت ، وروسته الروم ، وروسته العنكبوت ، وروسته ويل للمطففين .

نو دا ټوله سورتونه په مکه مکرمه کي خدای پاك نازل کړي دي .

بيا په مدينه منوره کي دغه سورتونه په ترتيب نازل سول : سورة البقرة وروسته الانفال ، وروسته آل عمران ، وروسته الاحزاب ، وروسته الممتحنة ، وروسته سورة النساء ، وروسته إذا زلزلت ، وروسته الحديد وروسته القتال ، وروسته الرعد ، وروسته سورة الرحمن ، وروسته سورة الانسان ، وروسته الطلاق ، وروسته لم يكن الذين ، وروسته سورة الحشر ، وروسته اذا جاء نصرالله ، وروسته سورة النور ، وروسته سورة الحج ، وروسته سورة المنافقون ، وروسته المجادلة ، وروسته الحجرات وروسته التحريم ، وروسته الجمعة ، وروسته التغابن ، وروسته الصف ، وروسته سورة الفتح ، وروسته المائدة ، وروسته برائة .

مجموعه سورتونه ۱۱۴ سوه .

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

پوه سه ! چي هغه اختلاف چي په ترتيب کي د سُور مذکوره وو بيان نه کړي په سبب د غايت تطويل .

فائــده : دا سورتونه چي بعض مکي او بعض مدني دي تفسير اتقان وښووول ، ددي دا معنا نه دي چي ددغو سورتو ټوله آيتونه مکي يامدني بلکه دا فرق په اعتبار د اغلب آيتو دی . ورنه عين ممکنه ده چي په بعضَ مکي سورتو کي دي بعض مدني آيتونه په ښوونه د امين جبرئيل اينوول سوي وي . وکذالك العکس . فتأمل هداك الله.

فائده : درويش وايي چي چونکه سورت بقره يو اوږد سورت دی ، نو غواړم چي د مجموع سورت فضائل او خواص دمخه تر شروع په تفسير د هغه سورت په قدر د ضرورت خپلو پښتنو ورونو او خوندو ته وړاندي کړم . البته فضائل او خواص د بعض آيتو ددي مبارك سورت به په رسيدو وه تفسير د هغو آيتو وړاندي کړم انشاء الله تعالی وماتوفيق الا باالله العلی الکريم .

فی الحديث النبوی ﷺ انه نزل ملك من السماء فقال للنبی صلی الله عليه وسلم البشر : خوشحاله اوسه بنورين په دوه نوره سره **أوتيتهما** چي تاته درکړل سوي دي **لم يؤتهما نبی قبلك** چي نه دي ورکړه سويِ هيڅ نبي نه ترتا دمخه **فاتحة الکتاب** يوه الحمدلله شريفه ده **وخواتيم سورة البقرة** او آخري آيتونه د سورت بقره او هغه ټولي دعاويِ چي په فاتحه کي دي . او يا په آخر د سورت بقرې. کي دي هغه په دربار کي د خدای جل سلطانه قبول دي . **روی معناه الشيخان رح** .

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

او د ابي مسعود رض څخه روايت دی چي نبي عليه السلام وويل هغه دوه آيته د آخر د سورت بقري چي څوك يي د شپي ووايي ، بس يي دي . يعني د تهجد دلمانځه څخه . رواه الأئمة الستة رح

وعن النعمان بن بشير ﷺ ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال :چي خدای تبارك وتعالی دمخه تر پيدا کيدو د آسمانو او مخوك دوه زره کاله يو کتاب ليکلی دی چي په هغه کتاب کي دوه آيته خواتيم د سورت بقري دي . نو دا دوه آيته نه ويل کيږي په يو سرای چي هغه ته دي شيطان نږدي سي . رواه البغوي .

وعن ابی سعيد الخدری رض قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: السورة التی تذکر فيها البقرة فُسطاط القرآن . يعنيِ جامع ښار د قرآن دی . فتعلموها فإن تعلمها برکةٌ وترکها حسرةٌ ولن تستطيعها البطلة قيل وما البطلة قال السحرة. يعني طاقت نه لري چي سحر دي وکړي پر قاري دسورت بقره . اخرجه الديلمي فی مسندالفردوس .

او روايت کړی دی بهيقي په شعب الايمان کي تُوجَ تَاج فی الجنة . او ابن حبان وغيره د سهل بن سعد رض څخه داسي روايت کړی دی چي : هر شي لره سنام سته يعني لکه بوك د اوښ لوړ ځای سته وسنامُ القرآن سورة البقرة .

كه يو چا دا مبارك سورت په يو کور کي د ورځي ووايه ، شيطان هغه کور ته دري ورځي نه ورځي او كه چا د شپي په خپل کور کي ووايه ، نه داخليږي شيطان وه هغه کورته دري شپي . روح البيان ، تفسير مظهري ، مشکات .

داوه مشت نمونه خروار فضائل ددي مبارك سورت اوس به هم شروع

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وکړو په تفسیر د دي مُبارك سورت په توفیق د ارحم الراحمین .

﴿ بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ ۝ الٓمٓ ۝ ﴾

درویش وایي چي چونکه دا اول ځای دی چه مقطعات د قرآن مبارك پکښي راغله ، او په بل عنوان متشابهات القرآن پکښي ذکر سوله . نو درویش غواړي چي ټوله مذاهب د مجتهدینو رح او ټوله اقوال د مفسرینو او ټوله تاویلونه د هغه امامانو چي تاویل د متشابهاتو روا بولي ذکر کړي او وروسته چي په نورو سورتو کي متشابهات راسي په هغو کي به متابعة لجلال الدین السیوطي الشافعي رح و لجلال المحلي الشافعي رح فی تفسیریهما په دغه سره به کفایت وکړي ، یعني الله اعلم بمراده بذالك یعني تفویض د علم د متشابهاتو وه خدای جل سلطانه ته وکړي او په ایمان اجمالي آمنتُ بما اراد الله بذالك سره به کفایت وکړي قال الله عز سلطانه پاره تلك الرسل اوائل سورة آل عمران : (هوالذي انزل علیك الکتاب منه آیات محکمات هن ام الکتاب و أخر متشابهات فأماالذین فی قلوبهم زیغ فیتبعون ما تشابه منه ابتغاء الفتنة وابتغاء تأویله ومایعلم تأویله إلا الله والراسخون فی العلم یقولون آمنا به کل من عند ربنا الآیة .

درویش وایي چي منشاء د اختلاف د مذاهبو چي تاویل د متشابهاتو بیله خدای جل شانه څانه معلوم دی او که نه همداغه آیات مذکوره دی کما سیاتي فی تفسیرها إنشاء الله تعالی.

پوه سه ! چي بعض علماء رح وایي چي دا مقطعات په هر سورت کي چي وارد دي دهغه سورت نوم دی او دا مذهب ضعیف دی ولي چي

ددي څخه دا معلوميږي چي يو واضع چي خدای ج يو نوم دی ډيرو شيانو دپاره وضع کړی دی لکه (الم) په څو سورتو کي راغلی دی وهكذا غيرها او دا اشتراك الوضع د يوه واضع باطل دی للزوم الإلتباس فی المسميات والغرض من الوضع دفع د التباس ده . او دا فساد په دغه قول کي هم سته چي دا حروف مقطعه چي هر يو په نامه ويل کيږي نحو (الف لام ميم) مثلاً ، نو چي دوی د سورت نوم سي نو څو ددغه سورت دري اسمه يو نوم سو ولم يأت فی الأسماء ذالك العربية . بلكه (المص) تسميه د يوه سورت په خلو اسمه سره لازميږي . او په (كهيعص) او (حمعسق) کي يو سورت په پنځه اسمه سره مسمی سو . وذالك مستكره جداً . إن القرآن الكريم نزل موافقاً للغة العرب . قال الله تعالى (إنا أنزلناه قرآناً عربياً)

او بل دا فساد هم لازميږي چي بعض سُور قرآنيه د متشابهاتو نومان لري او بعض يي نه لري ، نو په دي کي څه حکمت دی . او بعض مفسرين وايي چي دا مقطعات زائد دي ، صرف ددي دپاره دي چي هغه مخکي كلام پای ته ورسيدی اوس نوی كلام شروع کيږي . او دا وجه هم ضعيفه ده.

اما اولاً چي قرآن کریم لکه چي تيره سوه موافق د لغت د عربو نازل سوی دی . او دا حروف مقطعه په عربي ژبه کي دپاره د انقطاع د يوه او استيناف د بل كلام نه دی راغلی .

و اما ثانياً نو دا انقطاع او استئناف خو په هر سورت کي موجود دي ، نو څه حکمت دی چي په بعض سُورو کي دا حروف مقطعه نه ليدل کيږي.

واما ثالثاً : څه حکمت دی چي د انقطاع او استيناف دپاره په بعض سُورو

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

کي يو حرف راغلی دی نحو (ق ، ص) او په بعض کي دوه حرفه راغلي دي نحو (طه ، طسٓ) او په بعض کي دري حرفه راغلي دي نحو (الم، الر) او په بعض کي پنځه حرفه راغلي دي لکه : (کهيعص ، حمعسق) او بعض مفسرين وايي چي دا حروف مختصر دي د نورو کلمو څخه . لکه د ابي العاليه څخه روايت دی چي (الف) په (الم) کي مختصر د (آلآء الله) څخه او (لام) د لطفه څخه او (ميم) د مُلکه څخه .

او يا ابی العاليه وايي : (الر وحم ون) مجموع الرحمن دي او يا بغويؒ روايت راوړی د ابن عباس رض چي (المص) مخفف دی ددغو الفاظ څخه (انا الله أعلم و أفصل) او (الر) د انا الله اری څخه مخفف دیٌ . او (المر) د انا الله أعلم و أرَی څخه مخفف دی إلی غير ذالك . قالوا الإقتصار علی بعض الحروف معهودٌ فی اللسان العربي کما فی قول الشاعر : قلتُ لها قفي فقالت لي قاف . ای وقفتُ

ورده القاضي ثناء الله فی تفسيره الجلد الاول بأن الاقتصار علی بعض حروف الكلمة غير مستعمل في اللغة العربية . او شعر مذکور شاذ دی . او بل په شعر مذکور کي (فقلتُ لها قفي) قرينه ده پر دي چي قاف مختصر د (وقفتُ) څخه دی . او په اول کي د سورتو چي دغه مقطعه حروف پکښي موجود دی هيڅ دليل ددي نسته چي دا حروف د فلاني لفظ څخه مختصر دي . وإلا لم يختلفوا فی الألفاظ المختصر عنها . او سره ددي چي بعض وايي چي (الم) مختصر دی دی (آلآء الله) او (لُطف) او (مُلکه) څخه . او بعض وايي چي مخفف دی (الم) د (انا الله اعلم) څخه الی غير ذالك .

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

او بعض مفسرین وایي : چې دغه مقطعه حروف دپاره د بیان د مدو د اقوامو او د آجال دی په حساب د (ابجد) چنانچه نچاري په تاریخ کي په ضعیفه سند سره راوړي دي چي علیه السلام ته یو وخت یهودان راغله او علیه السلام (الم) تر آخره د سورت بقري ودوی ته تلاوت وکړی .

نو دوی چي په حساب د (ابجد) حساب ورته وکړي ۷۱ ځني جوړ سوه ، نو دوی وه علیه السلام ته وویل چي موږ په داسي دین کي ځرنګه داخل سو چي موده یې ۷۱ کاله ده . علیه السلام ورته وخندل دوی ورته وویل چي نور هم څه سته ؟ علیه السلام ورته وویل : (المر، الرٓ) نو یهودیانو ورته وویل چي موږ دي حساب ګډوډ کړی ، موږ کوم یوه ته حساب وکړو . دوی وایي چي علیه السلام چي ورته وخندل دا یې ددوی تقریر وکړی پر دغه حساب باندي . او دا قول مردود دی ، ولي چي قرآن مبارك خو پر لغتو د عربو نازل سوی دی او حساب د ابجد هغه وخت عربو نه پیژندی . او خندل د علیه السلام دپاره د تقریر ددوی نه وه بلکه دپاره د تعجب د حماقت ته ددوی وه چي عربي قرآن دوی پر حساب د ابجد حل کړي چي هغه عربي نه دی .

سوال : هغه قول چي حروف مقطعه مختصر د بعض کلماتو څخه دي خو مروي د صحابه کرامو رض او د تابعینو رح څخه لکه ابن عباس رض ، ابوالعالیه رح ، نو ځرنګه هغه قول ضعیف وګڼل سو ؟

قاضي ثناءالله رح د هغه جواب داسي ورکړي دي چي هغه اقوال د ظاهره څخه مصروف دي یعني د صحابه رض او تابعینو رح شرف ددغو مقطعاتو غرض دی په دي معنا چي دغه حروف مقطعه دداغسي مبارکو الفاظو ماده د ترکیب ده ، ولهذا إختلفوا فی اختصار الٓمٓ کما مرّ آنفاً . او

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

که ماول نه وي نو په سبب د تعارض په هغو روایاتو مورِ عمل ونه کړی .
والله اعلم .

او بعض مفسرین وایي چي دغه مقطعه حروف مقسم بها په سبب د شرافت ددوی چي دغه حروف مواد د اسماء الله تعالی دي ، او مواد د کلام الهي دي .

درویش وایي چي دا توجیه هم ضعیفه ښکاره سوي ده . که څه هم دا حروف شرافت لري او قسم په اخستنه هم جائز دي ، لکن په قرآن کریم کي سړی د ډیر تکلیفو سره مخامخ کوي . یعني حرف قسم به په هر ځای کي ورسره مقدره وي او په اکثرو ځایو کي وه تقدیر د جواب د قسم ته هم ضرورت پیدا کیږي . **ولاضرورة إلی هذه التکلفات بلافائدةٍ خصوصاً فی القرآن المجید**.

درویش وایي : قاضي ناصرالدین البیضاوي رح په خپل تفسیر کي یوه په زړه پوري معقوله توجیه د حروف مقطعه وو قرآنیه وکړي ده چي یو څو ډیره طویل الذیل توجیه ده . او بل ډیره سخته توجیه ده چي د منتهي طالبانو چي بیضاوي وایي کما حقه ، سر یې نه په خلاصیږي ، نو ځکه درویش د هغي توجیه د بیان څخه صرف نظر وکړی شفقةً علی متعلمي هذا التفسیر .

او بعض علماء وایي چي دا مقطعات قرآنیه نومان دي د خدای ﷻ .

قال المظهري رحمه الله اخرجه ابن جریر رحمه الله وابن المنذ رحمه الله وابن ابی حاتم رحمه الله وابن مردویه فی الأسماء والصفات ، عن ابن عباس رض بسند صحیح . وروی ابن ماجة عن علی رضی الله عنه انه کان یقول یا کهیعص اغفرلي وضعه المظهري . چي دغه مقطعات که څیري نومان د خدای ج وایي ، نو

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

خو پر یو صفت د صفاتو د خدای ج به یي دلالت کولای لکه عالم و قادر و رحمن وغیره . او د علی رض د قول معنا داده : یا منزل کهیعص اغفرلي او عبدالرازق په نقل د قتاده رض وایي چي دا ټوله مقطعات اسماء د قرآن دي واستدل بقوله تعالی : (قٓ ° والقرآن المجید) و (الم ذالك الکتاب لاریب فیه) او دا توجیه هم ضعیف ده چي که دغه مقطعات اسماء د قرآن وایي نو پر یو صفت د قرآن به یي دلالت کولای لکه (قرآن ، فرقان ، نور) وغیره .

وقال البیضاوي رحمه الله وصاحب روح البیان رحمه الله : چي دا حروف مقطعه ددي دپاره راوړي دي چي کفار مکه پـه دي پـوه سي چي کـلام الهي ستاسي د عربي ژبي د حروفو څخه جوړ دی مفرد یا مرکب ، نو که من عندالله نه وای ،نو ولي تاسي د اتیان څخه د مثل عاجزه کیدای . لکن روح البیان او مظهري دواړو د اتوجیه رد کړي ده . ولي چي ددي توجیه څخه دا معلومیږي چي دا حروف مقطعه په خپل ځان کي هیڅ معنا نه لري . او دا باطله ده ولي چي بغوي رحمه الله د ابوبکر الصدیق رضی الله عنه څخه روایت کوي : فی کل کتاب سِرٌ و سِرُ اللهِ فی القرآن اوائل السُور یعني التي فیها تلك المقطعات . وقال عليٌ رضی الله عنه لکل کتاب صفوة و صفوة هذاالکتاب حروف التهجي . او صاحب د روح البیان او قاضي ثناء الله رح دا مختاره کړي ده ، چي دا حروف مقطعه سِر او پټ راز دی په مابین کي د خدای ﷻ او دده دنبي ﷺ ، نو دا حروف مقطعه د قسمه څخه د معمیاتو او د قرارداد دی په مابین کي د خدای پاك او دده د حبیب ، په داسي وخت کي چي هلته نه ملکه مقربه او نه نبي مرسل خایي دی . او د مقام عالي سره د آنحضرت ﷺ دا توجیه مناسبه ده . او د هغه حدیث سره هم سمون

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

خوري ، چې هغه وخت چې جبرئیل عليه السلام دا آیت وه علیه السلام ته راوړی :
(کهیعص) نو چې جبرئیل علیه السلام وویل : (کاف) علیه السلام به
ورته وویل : علمتُ . فقال جبرئیل (ها) قال علمتُ . قال (یا) قال علمتُ
. قال (عین) قال علمتُ . قال (صاد) قال علمتُ . نو جبرئیل علیه السلام
ورته وویل چې څرنګه ته په پوه سوې چې زه یې راوړونکی یم نه په
پوهیږم .

اوددې سِر مکتوم مثال هم موجود دی په قرآن کریم کې : (وعلم آدم
الأسماء کلها ثم عرضهم علی الملائکة . الآیة . نو که په وخت کې دا تعلیم
الاسماء وه ، آدم علیه السلام یوځوك د مقربو ملکو څخه به موجود وای .
او یا دا تعلیم په واسطه د ملکو وای ، نو په هغه وخت کې چې خدای ﷻ
ملکو ته وویل : (أنبئوني بأسماء هؤلاء . الآية) نو هغه ملکو چې د تعلیم
آدم علیه السلام په وخت کې موجودي وي ، هغو د اسماء معروضه وو
بیان خدای جل سلطانه ته کړی وای او دا به یې نه ویلای : (سبحانك
لاعلم لنا. الآية)

او بعض مفسرین وایي چې د متشابهاتو او مقطعاتو قرآنیه وو علم
صرف د خدای جل سلطانه سره دی حتی ته علیه السلام په خبر دی نه
یې اتباع .

درویش وایي لکه چې دغه مذهب د قول څخه د جلال الدین
السیوطي رحمه الله او د جلال الدین المحلي رحمه الله هم فهمیږي . چې دوی د
هر سورت د متشابهاتو د تفسیر په وخت کې داسې وایي : الله اعلم
بمراده بذالك و بس

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دا بعض مفسرین رح وایي چي زموږ برخه په متشابهاتو کي فقط ایمان دی پر ماأراد الله بذالك . او تفویض د علم دی وه خدای جل جلا له ته . او دوی دا هم وایي چي په آخرت کي به علم د متشابهاتو کشف سي علیه السلام او مسلمانانو ته . قاضي ثناء الله رحمه الله وایي چي دا قول بعید دی جداً . ولي یو څوك چي د چا سره خطاب کوي دپاره د پوره کولو د مخاطب به یي کوي کما هو ظاهر . نو که هیڅ څوك په مقطعاتو نه پوهیږي ، نو خطاب بالمهمل دی . او یا لکه د عربي خالص سره سه هندي ژبه څوك خبري کوي . او قاضي رحمه الله زیاته کړي ده چي ددي مذهب پر مقتضی ټوله قرآن مبارك بیان او هدیً نسو . او ده دا هم ویلي دي چي خدای جل جلا له د علیه السلام سره وعده کړي ده : (ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ) آه نو ددي آیت څخه خو ظاهراً دا معلومیږي چي د محکم د قرآن او د مجمل او مشکل او متشابه د ټولو خدای ﷻ وعده د بیان کړي ده او د وعدي څخه خلاف کول پر خدای ﷻ محال دي .

درویش وایي چي هغه آیت چي موږ یي بیان وکړی چي دا منشاء د اختلاف دی ، یعني : (هوالذي أنزل علیك الکتاب. الآیة) په اصول الفقه الحنیفي کي وایي ي په مذکوره آیت کي وقف پر (الاالله) باندي لازم دی. والراسخون) مبتداء ده او (یقولون آمنا به کل من عندالله) آه یي خبر دی، نو معنا یې داده چي نه دي خبر په تاویل د متشابهاتو هیڅ څوك بیله خدای ﷻ وهو مذهب اکثرالعلماء رح . نو پر دي تقدیر خو آنحضرت صلی الله علیه وسلم او علماء راسخین او صحابه کرام رض هم په تاویل ددي مقطعاتو خبر نه دي . وهذا یخالف الحدیث المذکور آنفاً في کهیعص . او دا مذهب والا وایي چي په آیت مذکوره کي خدای ج برخه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

د زائغینو اتباع د تاویل د متشابهاتو وکړخول . (فأماالذین فی قلوبهم زیغ فیتبعون ماتشابه منه ابتغاء الفتنة وابتغاء تأویله . وروسته یي وویل : ومایعلم تأویله الاالله ، نو د راسخون فی العلم برخه باید داوي : آمنابه کل من عندربنا . یعني تفویض د علم د متشابهاتو وه خدای جل سلطانه ته .

او څرنګه چي ثناء الله وایي چي متشابهات اسرار بین الله ورسوله لم یفهم بها افهام العامة بل أفهام رسوله صلی الله علیه وسلم ومن شاء افهامه من کمل اتباعه .

والجواب : پر تقدیر د وقف پر الاالله باندي معنا د آیت داده : (والله اعلم) چي په تاویل د متشابهاتو څوهرڅوک نه دی خبر لکن د علیه السلام خبرتیا خو په سبب د اتصال تام او په داسي قرب کي ده چي په هغه کي نه بني مرسل ځای لري او نه ملك مقرب . نو علم د علیه السلام منافي د وقف سره نه دی .

سوال : پر تقدیر د وقف مذکور نو قاضي ثناءالله رح کُمل اتباعو ته د رسول کریم صلی الله علیه وسلم څرنګه علم د متشابهاتو ثابت کړی دی او سره ددي هغه اتصال تام چي علیه السلام درلودی د خدای جل جلاله سره بل چاته یي حصول تقریباً د حدالامکان څخه وتلی دی .

جواب : اولیاء کمل په سبب د متابعت تامه د علیه السلام لکه مرایای متقابله دي د حضور اکرم صلی الله علیه وسلم سره ، نو هغه تاویلونه او اسرار چي په سینه نبوي ﷺ کي وه . ددوی په زړو کي هم کشف کیږي ، که څه هم اتصال نبوي ﷺ ددوی په برخه نه دی .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

درويش وايي چي څوك تاويل د متشابهاتو وغير ته د عليه السلام وايي په كشف جلي روحاني سره او په فيض روحاني سره او عقل سليم صيقلي سره وايي ، هغه پر الا الله وقف نه كوي بلكه راسخون پر عطف بولي او يقولون حال بولي - وهومذهب اكثرالصوفية الكرام رح كالمجدد الالف الثاني الشيخ احمد السرهندي رحمه الله . والشيخ عبدالرحمن البسطامي رحمه الله وهو مذهب كثير من علماء الشافعية .

وروى عن ابن عباس رضي الله عنه انا من الراسخين فى العلم و انا ممن يعلم تأويله .

درويش وايي چي زما په عقيده حق دادى لكه بعض محققين رح چي واي چي دا اختلاف په تاويل كي د مقطعاتو قرآنيه وو لفظي دى ، هغه څوك چي وايي چي تاويل د مقطعاتو بيله خداى ج وه هيڅ چاته نه دى معلوم د هغو مراد تاويل يقيني واقعي دى . او هغه كسان چي تاويل د دغو مقطعاتو قرآنيه وه علماء راسخينو ته هم حاصل بولي د هغو مراد تاويل ظني دى ،ددي سببه ددوى تر مابين اختلاف په تاويلو كي موجود دى كما مرّ سابقاً .

درويش وايي چي بناء پر دي تحقيق وقف پر راسخون باندي هم روا دى او پر الا الله باندي هم روا دى ، كماذهب الى هذا صاحب روح البيان فى تفسير هذه الآية فى آل عمران

پوښتنه : تاويل كوونكي د اوائل السُور د مقطعاتو د زيغ د تهمته او د ابتغاء تاويله د تهمت څخه لكه په آيت مذكوره كي چي اشاره ورته سوي ده: فَأَمَّا الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ . الآية څرنګه سرى خلاصوي او سره ددي

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

چې د تاويلو نقل د لويو صحابه كرامو رض سوي دي او د لويو تابعينو ښخه نقل سوي دي او داولياءالله الكرامو رح ښخه په ثبوت رسيدلي دي.

وحله على ماتقررتُ به ولم تجده انشاءالله تعالى فى مطاوى الكتب الكبار. دادې چې متشابهات تر مُقطعاتو عام دي. ولې چې الرحمن على العرش استوى د متشابهاتو ښخه دي او د مقطعاتو ښخه نه دي. وكذالك: يدُالله فوق أيديهم د متشابهاتو ښخه دي او د مقطعاتو ښخه نه دي. وكذالك كل شيئٍ هالكٌ إلا وجهه. د متشابهاتو ښخه دي. وكذالك قوله تعالى: وهل ينظرون الا ان يأتيهم الله فى ظُلَلٍ من الغمام د متشابهاتو ښخه دي. وفى الأحاديث المباركة امثال ذالك كثيرةٌ. نو يوه ډله چې د مجسمه ورته وايي او دوی خدای جل شانه جسم بولي او اعضاء ورلره وايي، يعني مكان، جهت، لاسونه او مخ او پښې ورلره وايي او مذكوره آيات او احاديث پر ظاهر حمل كوي چې په بل نامه وهابيه هم ورته وايي د زائغينو او د فتنه والا ښخه په آيت كريمه كي هم دغه كسان مراد دي، ولې چې همدوی د مسلمانانو په زړو كي همدغه فتنه او زيغ و ضلال او شكوك او شبهات ور اچوي كه چيري خدای جسم نه وای نو دغه الفاظ په قرآن مبارك كي ولي راوړه. او اهل السنت والجماعت پس له دي ښخه چي په كتابو د عقائدو لكه شرح العقائد او شرح المقاصد للعلامه التفتازاني رح والمواقف للقاضي عُضد الملة والدين رح او په شرح كي د هغه للسيد الجرجاني رح او په نورو ډيرو كتابو كي ډير محكم دلائل پر عدم جسميت د خدای تعالى راوړي دي، نو دوی وايي چي دا هر آيت د خدای جل شانه پر يو صفت دلالت كوي چي هغه وه آنحضرت صلى الله عليه وسلم او دده كمل تابعانو او اولياء

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

الله دخدای جل سلطانه کشف کړي دي ، نه وه عام مسلمانانو ته . او دا هم ډيره صحيح توجيه ده ، ولي چي په مقطعات قرآنيه وو کي خاى د زيغ او ضلال او ابتغاء الفتنه دومره نشته لکه په آيانو مذکوره وو کي چي ظاهراً دلالت پر جسميت د خداى پاك دي کوي. التي هي محال على الله تعالى فتأمل غاية التأمل لان هذا المقام من زلة الأقدام و من الله التوفيق وعليه التكلان.

درويش وايي چي په مقطعات قرآنيه وو کي يوه نوي فائده چي درويش په هغه موفق سوى دى بفضله تعالى داده ، او دا يوه داسي فائده ده چي ما په تجربه هم رسولي ده .

چي مجموع مقطعه چي په قرآن پاك کي راغلي په اسقاط د مکرره حورف دغه دي . (الم ، المص ، الرٓ ، المرٓ ، كهيعص ، طه ، طسمٓ ، طسٓ ، يسٓ ، صٓ ، حمعسق ، قٓ ، نٓ)

دا حروف وه دغو اسماء الهيه وو ته اشاره کوي ، په دي معنا نه چي ددغو اسماء الهيه وو څخه مختصر دي ، بلکه معنا دا چي دغه حروف په دغو اسماء الهيه وو کي سته : (يالله ﷻ ، ياأحد ﷻ ، يا آخر ﷻ ، يالطيف ﷻ يا ملك ﷻ يامؤمن ﷻ ، يامبدئُ ﷻ ، يا معيدُ ﷻ ، يامحيي ﷻ ، يا مميت ﷻ يا ماجد ﷻ ، يا مقتدر ﷻ ، يامقدم ﷻ ، يا مؤخر ﷻ ، يامنتقم ﷻ ، يا متعال ﷻ ، يامالك الملك ﷻ ، يا مقسط ﷻ ، يا مغني ﷻ ، يامعطي ﷻ ، يا مانع ﷻ ، ياصمد ﷻ ، ياصبور ﷻ ، يا رحمن ﷻ يارحيم ﷻ ، يارزاق ﷻ ، يارافع ﷻ يارقيب ﷻ ، ياروف ﷻ ، يارشيد ﷻ ، ياكبير ﷻ ، ياكريم ﷻ ، يا هادئ ﷻ ، ياعزيز ﷻ ، ياعليم ﷻ ، ياعدل ﷻ ، يا عظيم ﷻ ، ياعلي ﷻ ،

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

یاعفوﷻ ، یاسلامﷻ ، یاسمیعﷻ ، یاحلیمﷻ ، یاحفیظﷻ ، یاحسیب ، ﷻ یاحکیمﷻ ، یاحقﷻ ، یاحمیدﷻ ، یاحیﷻ ، یاقادرﷻ یاقیومﷻ ، یاقويﷻ ، یاقهارﷻ ، یاحسیبﷻ ، یاقدوسﷻ ، یانورﷻ ، یانافعﷻ ، یاطیبﷻ .

نو دغه مقطعات او دغه اسماء الهیه او سره د هر اسم الیه سره جل جلا له هم ووایي . او په آخیر کي درود پر علیه السلام هم ووایي او کوم مُهم او حاجت چي لري وه خدای جل شانه وه دربار ته یي عرض کړه . او دري شپي یا ورځي پرله پسي داغسي وکړی انشاءالله په اسقاط د مکررو حروفو په حساب د ابجد ۶۹۳ واره کي دا حساب کړی نو به دا ورد پوخ سي . والله المستعان ، والمعطي لکل سوال

پوښتنه : په عمومي کتابو کي د تفاسیرو (الم) وغیره مما فی أوائل السُور حروف مقطعه وایي . ایا رښتیا دا حروف دي او که څرنګه ؟

جواب : قاضي بیضاوي رح په خپل تفسیر کي وائي که د حرف څخه معنا لغوي مراد ده یعني طرف یا ما یتلفظ به خو دغه مقطعات حروف دي ، او که د حرف څخه مراد اصطلاح متجدده د نحاتو مراد وي ، نو دغه مقطعات حروف نه دي بلکه اسماء دي ، لکن مدلول یي حرف دی مثلاً مدلول د الف (آ) او مدلول د لام (لؔ) او مدلول د میم (م) دي ، نو شاید چي اصطلاح د نحاتو حروف ورته ویل به تسمیه د دال په نامه د مدلول وي .

درویش وایي چي دلیل د اسمیت ددي الفاظو دادی : اول خو امام النحات خلیل بن احمد رحمه الله او امام ابوعلي رحمه الله تصریح په اسمیت

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ددغو الفاظو کړي ده . او دوهم قاضي بیضاوي وايي چي تعریف د اسم نحوي پر دوی صادق دی . یعني کلمةٌ دلت علی معنی فی نفسها غیر مقترنٍ بالأزمنة الثلاثة . او دریم خواص د اسم په دغو الفاظو کي سته . لکه تعریف نحو اللام وغیره او تنکیر و تنوین لکه لامٌ و میمٌ ، ونحوهما وغیر ماذکرنا من خواص الإسم نو بناء علی اسمیتها په حدیث د ابن مسعود ﷺ کي چي راغلي دي چي که څوك يو حرف د قرآن قرائت کړي هغه لره حسنه سته والحسنةُ بعشر امثالها .الحدیث ، نو که څوك (الم) ووايي ديرش ۳۰ نیکی يي ثواب دی ، ولي الألف حرف ، واللام حرفٌ، والمیم حرفٌ یعني مدلول

فائده : ددغو مقطعاتو سره که عامل موجود وو ، نو پر مقتضی د عامل اعراب ورکول کیږي نحو هذامیمٌ مثلاً بالرفع . وکتبتُ الباءَ بالنصب، وبدنتُ بالألف بالجر او که يي عامل نه وو موجود ، نو بیا په وقف ویل کیږي نحو الفْ، لامْ ، میمْ ، وعندالوقف یجوز التقاء الساکنین فیها علی غیر مده نحو قافْ ، صادْ .

سوال : ستا په دي تفسیر کي ډیري عسیر الفهمه خبري راځي لکه چي په بیان د مقطعات قرآنیه کي چي مو کړي دي ، او د مقطعات قرآنیه وو او متشابهاتو قرآنیه په فرق کي چي بحث طویل کړی دی . ایا گمان کوی چي په ورته بیاناتو ټوله مطالعه کوونکي د تفسیر وپوهیږي ؟

جواب : هو، زه هم دا خیال نه لرم چي خوانندہ گان محترم نر او ښځي دي ټوله د تفسیر په ټوله مسئلو او په سوال جواب دي وپوهیږي کن الحمدلله د فقیر ټوله تصنیفونه عوامو او طالبانو او ملایانو ټوله مطالعه کوي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

بعض د استفادي دپاره او بعض چي حاسدان وي د عيب او غلطيا د فقير دپاره يي مطالعه كوي ، تر څو چي د غيبت موقع په لاس ورسي ، نو د قرآن پاک د فهم سره موافق هره خبره چي زما په نيز لازمه وي زه يي ذكر كوم .

ذٰلِكَ الْكِتٰبُ لَا رَيْبَ ۛ فِيْهِ ۛ هُدًى لِّلْمُتَّقِيْنَ ۝

دا كتاب دى هيڅ شک نسته پکښي کي اوهدايت دى دپاره د پرهيزګارانو .

پوه سه ! چي اكثر مفسرين رح وايي اى هذا الكتاب يعني دغه كتاب چي محمد عليه السلام يي وايي او مشركان يي درواغ بولي . ددي تفسير څخه غرض دادى چي ذالك خو اشاره وه بعيد ته وي او قرآن پاك خو نژدي دى او نژدي شي ته خو اشاره په لفظ د هذا كيږي ، نو حاصل د جواب دادى چي چونكه قرآن مبارك عظيم الشانه كتاب دى ، نو د عظيم رتبي په سبب يي لفظ د اشارة البعيد پكښي استعمال كړى تنزيلاً الرتبي مكان البُعد المكاني .

سوال : قرآن مبارك خو په وخت كي د نزول د سورت البقره نه وو تكميل سوى ، نو څرنګه اشاره ورته كيږي .

جواب : په ذالك كي اشاره ده و هغه بعض القرآن ته چي تر سورت البقره دمخه نازل سوي وه .

درويش وايي چي تا دمخه واوريدل چي سورت تر ۸۷ سورت چي په مكه مكرمه كي نازل سوي وه ، وروسته سورت بقره اول سورت مدني

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دی چي نازل سوی دی او يا وه ټوله قرآن مبارك ته اشاره ده اقامة للجزء مقام الكل .

د ترکیب د لاري بعض مفسرين وايي چي ذالك مبتداء ده او الكتاب يي خبر دی . په علم معاني کي وايي چي مبتداء او خبر چي دواړه معرفه وي ، نو خبر به په مبتداء کي حصر وي او سره ددي چي کتاب خو جنس دی او قرآن مبارك يي يو فرد دی ، نو حصر د جنس په يوه فرد کي څرنګه کيدای سي ؟

جواب : په علم معاني کي دا هم وايي چي حصر د جنس په داسي فرد کي روادی چي هغه د جنس كامل فرد وي مثل هو الرجل ای زيد مثلاً ولاريب أن القرآن الكريم اكمل من جميع افراد الكتاب. او داسي جواب هم سته چي د الكتاب تعريف دپاره دِ عهد دی أی الكتاب المعهود الموعود په قرآن کريم کي قال جلّ ذکره : (إناسنلقي عليك قولاً ثقيلاً) او يا موعود په تورات او انجيل کي دی ، نو پر دي تقدير ذالك الكتاب پوره جمله ده . او لاريب فيه جلا جمله ده . او داسي هم روا ده چي الكتاب دي صفت د ذالك وي او خبر دي وروسته جمله وي يعن لاريب فيه .

او بعض مفسرين وايي چي مبتدا محذوفه ده يعني (هذا) او ذالك الكتاب يي خبر دی او د کتاب تعريف دپاره دعهد دی . حاصل د معنا دادی چي دغه کتاب چي تاته يي وحی کيږي دا هغه کتاب معهود دی چي موعود په تورات او انجيل کي وو . بيضاوي ، تفسير مظهري ، روح البيان ، روح المعاني ، درويش .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پوه سه ! چي لفظ د کتاب مصدر دی په معنا د مکتوب دی او اصل معنا د کتب جمع او ضم دی ، نو کتاب هم یو لفظ وه بل ته جمع کوي او هم ددي سببه لښکر ته کتیبه وایي لإنضمام افراد العسکر فیه . م ، ب ، ر

فائده : هغه ترکیب چي روح البیان والا کړی دی چي (الم) نوم سي د قرآن ، نو (الم) مبتداء ، ذالك الكتاب یي خبر دی ، ضعیف ترکیب دی ، ولي چي دمخه تیره سوه چي حروف مقطعة په اوائلو کي د سُورو نومان د قرآن کښل ډیره ضعیفه توجیه ده . فتذکر .

پوه سه ! چي کلمه د (لا) په لاریب فیه کي دپاره د نفي د جنس ده او ریب یي اسم دی مبني پر فتحه دی . کما هو القانون النحوي او فیه خبر دی . او هدی للمتقین حال دی .

سوال : نفي د جنس شك د قرآن څخه څرنګه صحیح کیږي مع أن الکفار باجمعهم منکرون عن کون القرآن الکریم کتاب الله والمبتدئة من أهل القبلة. شك دی په معانیو کي د متشابهات القرآن ، حتی پر ظاهر یې وجه او ید وغیره حمل کړي دي کما مرّ تفصیله.

والجواب : چي خدای پاك خو نفي د شك د قرآن څخه کړی دی په دي معنا چي قرآن د شك ځای نه دی . که څوك انصاف وکړي او د قرآن پاك په معانیو او په کلماتو د حسد څخه په پاك زړه غور وکړي او د خلګو څخه یي نفي د شك نوي کړي ، نو دا داسي مثال لري چي سړی ووایي چي په عسلو کي تریخ والی نسته ، که څه هم په خوله د صفیراتي ترخه معلومیږي . فالشمس شمسٌ و ان لم یرها الضریر . و أمثال ذالك کثیرة.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

او داسې جواب هم ممکن دی چې لاریب فیه په ظاهره جمله خبریه ده لکن دلته په معنا دی نهي ده یعني لاترتابوا فی القرآن . نحو قوله تعالی : (فلارفث ولافسوق ولاجدال فی الحج) یعني د حج په ایامو بدې خبرې او فسق او جنګ مه کوی . کذا فی روح البیان

قوله هدیً للمتقین: هدیً یا منصوب دی او حال د ضمیر څخه د فیه دی او للمتقین متعلق به او یا مرفوع دی خبر د مبتداء محذوف دی ای هو هدیً. او پرهر تقدیر حمل یې پر کتاب یا مبالغتاً دی لکه زیدعدل اویا هدیً. په معنا د هادیاً دی .

پوه سه ! چې هدایت معنا که ارائة الطریق سي یعني الدلالة علی مایوصل ، نو که څه هم هدایت دقرآن په دې معنا عام دی ولهذا قال الله تعالی : (هدیً للناس . لکن تخصیص د متقین به ددې کبله وکړی چې په هدایت د قرآن تقوی دارو انسانانو نفع اخستې ده بالإیمان به والعمل بأحکامه .

او که هدایت دلالت موصله سي ، نو تخصیص د متقین ظاهر دی او تقوی په اصطلاح د شرع شریفې کې ځان ساتنه دهغه شې څخه چې د سړي ضرر وي په آخرت کې ، نو که عقائد وي او که اعمال وي روح په روح البیان کې وایي چې د تقوی شرعي درې درې درجې دي .

اول ساتنه د ځان د د ابدي دوزخ چې هغه په کلمه د لااله الاالله محمد رسول الله پورې مربوطه ده صدقا من قلبه یعني چې د هر قسمه کفر څخه سړی ځان وساتي ، نو هم په دې معنا کلمه طیبې ته کلمة التقوی ویل کیږي کما فی قوله تعالی : (و ألزمهم کلمة التقوی) وهذه المرتبة أدنی

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

من مرتبة التقوى .

دوهمه مرتبه ځان ساتنه د هري ګناه څخه . كه دقسمه د فعل وي لكه زنا وغيره او كه د ترك وي لكه ترك د صلات وغيره . يعني كول د ټولو اوامر الهيه وو او ترك دټولو منهياتو . وهذا التقوى هو المتعارف في العرف العام كما يقال فُلان متقيٌ او دغه معنا مراد ده په هغه آيت كي . (ولو أن أهل القرى آمنوا واتقوا) .

او دريمه مرتبه د تقوى چي تقوى د خاصو بندګانو د خداى ﷻ ده لكه په دي آيت كي چي اشاره ورته سوي ده : (ياايهاالذين آمنوا اتقوالله حق تقاته. الآية) هغه تقوى داده چي د سړي زړه په غير پوري د خداى جل سلطانه مشغول نه وي . چي وه دي مرتبي ته انبياء الله صلى الله عليه وسلم و اولياء الله رح على تفاوة درجاتهم رسيدلي دي . ومن الله التوفيق .

په رساله قُشيريه كي ددغسي تقوى مثال يي په ابن سيرين رحمه الله ويلى دى . چي دده څلويښت منګيه غوړي وي او دده مريي د يوه منګي څخه مړ موږك راكښلى وو ، نو ده پوښتنه خندي وكړه چي د كم منګي څخه دي موږك راوكښى ؟ مريي ورته وويل چي زما هغه اوس په ياد نه دى ، نو ابن سيرين رح څلويښت سره منګي توى كړه .

او د امام اعظم رح تقوى هم ددي تقوى مثال دى چي دى مبارك په عين ګرمي كي وه سايي ته د ديوال د پوروړي نه دريدى . او د ابه يي ويل چي په حديث شريف كي راغلي دي : كلُ قرضٍ جرَّ به خضعاً فهو ربى

او ويل كيږي چي بايزيد بسطامي رح يو وخت قميص پريولى او يو شاګرد هم ورسره وو ، شاګرد ورته وويله چي په دغه ديواله كي لرګى ټك وهم او دا قميص به پوري وځروم . ده مبارك ورته وويله چي دا خو د

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

صاحب الجدار تاوان دی . شاگرد يي ورته وويل چي ددي درختي پر ښاخو به يي اوار کړم . ده رح ورته وويل چي په دي سره به بعض نازك ښاخونه د درختي ژوبل سي ، نو هغه ورته وويل : نو څه په وکړم ؟ ده رح ورته وويل چي زما پر شا يي يو طرف اوار کړه چي هغه وچ سي بيا به يي بل طرف پر اوار کړي .

دغه رنگه په تاريخ بغداد کي د امام اعظم رح په مناقبو کي راغلي دي چي دده مبارك پر يو يهودي پور باندي وو ، نو امام اعظم رح دپاره د پور د يهودي کور ته ورغلي او د پښو په چپلی پوري خوشايي يا بل مرداري مبښتي وه ، ده چي څپلی وڅنډل ، هغه مرداري د يهودي د سراى پر ديوال ولگيدله . امام اعظم رح ورته حيران سو چي دغه مرداري کله په يو شي د ديواله څخه جلا کوي ، خو د ديواله خاوري ورسره جلا کيږي . او که يي پريږدي ، خو د ديواله بدنمايي ده ، نو د خان سره يي دا فيصله وکړه چي يهودي ته به دروازه ور وټکوم او دهغه څخه به مشوره واخلم چي دغه مرداري څرنگه پاکه کړم ؟ دروازه چي يي ور وټکول ، يهودي چي راووتی هغه امام ته د پور عُذر کاوه ، امام اعظم رح ورته وويل چي ته د پور عُذر پريږده ، ماته مشوره راکړه چي دا ستا ديوال د مرداری څخه زه څرنگه پاك کړم ؟ يهودي چي د امام المسلمين رح وه دي انصاف او تقوی ته وکتله امام رح ته يي وويله چي د ديوال تر پاکی دمخه زه خان خپل د نجاست څخه درته پاك کړم . لا اله الا الله محمد رسول الله يي وويل او مسلمان سو .

گرانو لوستونکو ! که تاسي غواړی چي د امام المسلمين سراج الأمت ابوحنيفه رحمه الله بشپړ تاريخ او دده تقوی کارنامي غواړی چي زده کړی نو د درويش پښتو شرح پر ابوالمنتهی مطالعه کړی ، نو انشاء الله

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

تعالی د زړه به مو اطمنان او دخپل امام مُحبت کلي به درته حاصل سي

الَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِالْغَيْبِ

او متقين هغه کسان دي چي ايمان لري پر غيب

پوه سه ! چي الذين مبتداء ده او يومنون بالغيب يي خبر دی . او ټوله جمله صفت دی د المتقين ده.

فائده : بعض اهل التفسير د تقوی تفسير په دي سره کوي چي هغه کار چي په شرع کي مناسب/نه وي هغه کار پرېږدي ، من الكفر بجميع أنواعه والأعمال السيئة كالزنا وغيره بجميع افراده ، نو پر دي تقدير الذين يومنون آه صفت مقيده د متقين ی ، يعني دا صفت قيد دی د متقين دپاره ، ولي تقوی پر دغه تفسير متقين ايمان بالغيب آه ته نه شامله ، نو ځکه يي متقين په قيد مقيد کړي تر څو چي دلالت وکي پر دي چي متقين به سره د ترکه د مالاينبغي فی الشرع په دي اوصافو سره هم موصوف دي يعني ايمان بالغيب آه . او بعض مفسرين رح تفسير د تقوی په ترک د مالاينبغي فی الشرع من الكفر وغيره من المعاصي .او کول د ما ينبغی فی الشرع من الايمان وسائر الحسنات الشرعية . نو چونکه متقين پر دغه تفسير والذين يومنون آه ته هم شامل دی ، نو دا صفت قيد نه دی بلکه توضيح او بيان د متقين دی .

پوښتنه : دا صفت به څرنګه بيان سي د متقين ، او سره ددي چي په دي صفت کي بعض ماينبغي من الايمان بالغيب و اقامة الصلوة والانفاق ذکر دي ، نو روژه او حج وغيره کم دي چي ذکر دي او دغه رنګه د مالاينبغي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

څه هيڅ شی يکښي ذکر نه دي ؟

نو ددي سوال جواب قاضي بيضاوي رح او روح البيان والا و تبعه قاضي ثناء الله په دي ډول ورکوي چي په دي صفت کي اصول د اعمال باطنه چي ايمان دی ذکر سوی چي ټوله عقائد حقه وو ته شامل دی . او د اعمال خبيثه باطنه وو چي کفر دی ترک لره يي مستلزم دی . او بل اقامة الصلوة ذکر سوی دی . چي اصل د اعمالو بدنيه وو دی او د ټولو اعمال سيئه لکه زنا وغيره ترک لري مستلزم دی کما قال الله تعالى : (إن الصلوة تنهى عن الفحشاء والمنكر) چي معنا يي داده چي لمونځونه چي څوك د شريعت سره برابر ادا کوي هغه به د ټولو بدعملو څخه منع وي . او عليه السلام وايي : الصلوة عمادالدين او په دي آيت کي صفت د انفاق ذکر دی ، چي ټولو عبادات ماليه وو ته شامل دی . څکه عليه السلام وايي : الزكاة قنطرةُ الإسلام.

حاصل د جواب دادی : چي ددي آيت په مذکوره دري امورو کي ټوله ترك د مالاينبغی او اتيان په ماينبغي چي مفهوم دتقوی وو نغښتي دي و لهذا يكون هذه الآية صفت موضحة للمتقين.

او بعض مفسرين رح چي تفسير ثاني دتقوی کوي دا هم وايي چي الذين يومنون آه دي صفت مادحه د المتقين دی چي په صفت مادحه کي ذکر د ټولو اوصافو د موصوف نه غواړي ، بلکه د عالي صفاتو د موصوف ذکر غواړي وههنا كذالك كما سمعت آنفا . تحقيق الإيمان.

پوه سه ! چي ايمان د بابه د افعال دی مجرد يي امن دی ، نو مومن خدای ﷻ او رسول عليه السلام په امن کي کوي د تکذيب څخه او ياخيل

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

خان دعذاب النار څخه بیغمه او په امن کې کوي او د خدای ﷻ په اسماء کې مومن راغلی دی په دي معنا چې خدای جل شانه خپل مومنان بنده ګان بیغمه او په امن کې کوي د عذاب النار څخه په فضل او کرم سره .

پوه سه ! چې ایمان په نیز د ابوحنیفه رحمه الله او دده د متابعانو په نیز: هوالإقرار او تصدیق دی په ټولو هغه شیانو چې یقیناً معلوم دي چې دا شیان د دین څخه د علیه السلام دي لکه خدای ﷻ یو بلل او نبوت حق ګڼل او بعث بعد الموت او جنت او دوږخ رشتیا بلل وغیرها من العقائد الحقه . لکن اقرار جزء لازم نه دی بلکه په عذر سره ساقطیږي کما فی وقت الاکراه .

او بعض حنفیان رح وایي چې ایمان فقط تصدیق مذکور دی او اقرار یې شرط دپاره د اجراء د احکام شرعیه وو دی لکه نکاح د جنازي ، لمونځ او دفن په مقابرو کې دمسلمانانو وغیرها وذالك لان التصدیق القلبي مبطنٌ و یؤیّده ظاهر الاحادیث النبویة ﷺ .

او ایمان په نیز د جمهورمحدثینو رح او معتزله وو او خوارجو مجموع دري شی دي . التصدیق بالقلب والإقرار باللسان والعمل بالارکان وهو مختار الشیخ الاشعري رحمه الله واتباعه نو که څوك اعتقاد قلبي نه لري اقرار باللسان په کوي . هغه کافر منافق دی . او که څوك اقرار نه کوي یعني سره د قدرته او د طلب د اقرار ، نو هغه کافر مجاهر بولي . او که عمل بالارکان څوك نه کوي هغه فاسق دی په اتفاق د اهل الحدیث والمذاهب الصحیحة . او په نیز د خوارجو هغه سړی کافر دی . او په نیز د معتزله وو دا سړی مومن نه دی لإنتفاء جزء الإیمان وهوالعمل فیه . او کافر هم نه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دی لِعدم الانکار ددوی په نیز په کفر کي انکار شرط دی .

نو دوی په مابین کي د ایمان او کفر واسطه وایي . دا نه وایي چي په مابین کي د جنت او دوزخ واسطه سته لأن مرتکب الکبائر مخلدٌ فی النار عندهم اذا مات بلاتوبة کما فی حاشیة المولی الخیالي علی شرح العقائد.

درویش وایي چي تفصیل ددي مذاهبو بلکه د نورو مذاهبو د ضلال په کتاب الملل والنحل لمحمد بن عبدالکریم رح مطالعه کړه . او د بعض مذاهبو لکه مذکوره مذاهب په کتابو کي د عقائدو مطالعه کړه لکه شرح العقائد النسفي للعلامة التفتازاني رح و حاشیة النبراس علیه و کتاب شرح المقاصد ایضاً للعلامة التفتازاني رحمه الله والمواقف للقاضي عضدالملة والدین رح وشرح السید الجرجاني رح علیه و شرح العقائد الجلالي او کتب التفاسیر الطویلة الاذیال تفسیر للامام الهمام الرازي رح المسمی بالتفسیر الکبیر ، والتفسیر المسمی بروح المعاني و غیر المذکور من کتب العقائد والتفاسیر . والله الموفق للحق الیقین فی امورالدین .

وفي روح البیان الغیب مصدرٌ اصلاً . لکن پر غائب شي اطلاق کیږي مجازاً و توسعاً . او غائب دوه قسمه دی ، یو قسم هغه دی چي هیڅ دلیل نه وي باندي نه عقلي او نه نقلي وهوالمراد فی قوله تعالی : (وعنده مفاتیح الغیب لایعلمها إلاهو) ددي قسم د علم دعوه کول کفر دی او بل قسم هغه دی چي پر هغه باندي دلائل عقلیه او نقلیه موجود وي لکه صانع العالم وصفاته من القدرة والعلم وغیرهما . والنبوة ومایتعلق بها من الاحکام والشرائع لکه لمونځ ، روژه ، حج ، وغیرها والیوم الآخر و احواله من البعث بعدالموت والحساب والجزاء بالجنة اوالنار وغیرها .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

مراد دلته دغیب ځخه دوهمه معنا ده ، نو (باء) د بالغیب صله د ایمان ده .

سوال : ایمان خو په خپله متعدي دی نو حرف جر څه کوي ؟

واجــاب عنه البروسوي رحمه الله ان التعدية بالباء لتضمين الايمان معنى الاعتراف اى يؤمنون معترفين بالغيب . او يا ايمان مجازاً به معنا د وثوق دى أى موثقين بالغيب . حاصل دا چي پر تقدير بالغيب دمفعول به په ځاى كي دي او كه چيري غيب پر خپله معنا مصدري پاته سي ، نو (باء) دپاره د ملابست ده . تقدير يي دادی : يؤمنون متلبسين بالغيب ، نو معنا داده چي دوی د خلكو ځخه غائب وي هم ايمان يي وي لا كالمنافقين : (إذا لقوالذين آمنوا قالوا آمنا وإذا خلوا إلى شياطينهم قالوا إنا معكم . الآية .

او يا دامعنا د غيب ده چي د مومن به ځخه چي عليه السلام دی غائب وي يعني آنحضرت صلى الله عليه وسلم اودده معجزات يي نه وي ليدلي . لكه صحابه كرامو رض تر زماني وروسته خلك إلى يوم القيامة .

وردً فى الخبر چي حارث بن مغيروه عبدالله بن مسعود رضي الله عنه ته وويل چي موږ تاسي اصحابو ته د رسول كريم صلى الله عليه وسلم ليدل دا لوی شرافت او د ثواب شی ګڼرو چي په موږ كي نسته ، يعني ليدل او صحبت د عليه السلام . نو عبدالله بن مسعود رضي الله عنه ورته وويل چي موږ تاسي ته دا شرافت ثابته وو چي تاسي سره ددي چي عليه السلام مو نه دی ليدلی او ايمان پر لری . قال و ان افضل الايمان ايمانٌ بالغيب ثم قرء : (الذين يؤمنون بالغيب) نو ددي خبري ځخه دا معلوميږي چي د غيب ځخه غيبت

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

د مومن به مراد دی والله أعلم بالصواب

او بعض مفسرين رح وايي چي د غيب څخه زړه مراد دی لأنه غائب مستور ، نو معنا د آيت داده: (يؤمنون بقلوبهم يعني لا كاالذين يقولون بأفواههم ماليس في قلوبهم ، نو كلمه د (باء) پر دي تقدير دپاره د آلة لکه کتبتُ بالقلم.

ښهانه فائده : درويش و ايي چي که څه هم د عقائدو په کتابو کي وايي چي ايمان او اسلام يو دي ، لکن په عرف کي ايمان په عقائدو کي ډير مستعمل دی او اسلام په عباداتو کي سائع دی ويدل عليه الحديث الذي رواه البخاري رحمه الله ومسلم رحمه الله عن عمربن الخطاب رضي الله عنه بينا نحن عند رسول الله صلى الله عليه وسلم (په دي مابين کي چي موږ په نيز د عليه السلام سره حاضر وو) إذ أقبل رجل شديد بياض الثياب شديد سواد الشعر (چي ناګاه راغلی يو سړی چي سخت سپين کالي يي وه او ډير سخت تور وريښتان يي وه) ما يُرى عليه أثر السفر لايعرفه أحد منا (او نه معلوميدی پر ده اثر د سفر ، ولي چي نه يي کالي خيرن وه او نه يي ښتي سپيري وي او په موږ کي هيڅ چا هم نه پيژندی . يعني دا سبب د حيرت زموږ وګرځيدی ، که مسافر وايي نو خو به څه ناڅه اثر د سفر پر معلوميدای او که د مديني سړی وای موږ به يو چا پيژندای) حتى جلس بين يدي رسول الله صلى الله عليه وسلم و ركبته لمس ركبته (حتى دا سړی راغلی په مخ کي د رسول الله صلى الله عليه وسلم کيښيناستی او دده زنګون د عليه السلام د زنګون سره ومُښتی) فقال يامحمد أخبرني عن الإسلام فقال النبي صلى الله عليه وسلم أن تشهد ان لاإله الا الله وأن

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

محمدرسول الله و تقيم الصلوة و تؤتي الزكوة وتصوم رمضان و تحج البيت إن إستطعت إليه سبيلاً (نو هغه سړي وويل : ماته خبر راکړه د اسلام . نو عليه السلام ورته وويل چي ته به شاهدي اداء کوي په دي سره چي لااله الا الله و انّ محمدرسول الله او پنځه وخته لمونځ به کوي او زکات به ورکوي او يوه مياشت روژه به نيسي او حج د بيت الله شريفي که دي طاقت دلاري يعني دخرڅ وو کوي) فقال صدقت فتعجبنا من سواله وتصديقه (نو هغه سړي ورته وويل : رشتيا دي وويله . عمر رض وايي نو موږ تعجب وکړی وه سوال ته دده او تصديق ته دده . وجه د تعجب داده چي څوك چي سوال کوي هغه خو بايد ناخبره وي . او څوك چي تصديق دحاکوي هغه خو لازمه داده چي دمخه هم خبر وي) ثم قال فماالايمان؟ قال أن تؤمن بالله وملائكته وكتبه ورسله والبعث بعدالموت والجنة والنار والقدر خيره وشره فقال صدقت (نو بيا هغه سړي وويل چي نو ايمان څه شی دی ؟ نو عليه السلام وويل چي ايمان دادی چي ته تصديق لري پر خدای ج يعني خدای سته او واحد دی بي شريکه ، يعني نه په ذات کي او نه په صفاتو کي او ته به ايمان لري پر ملائکو دخدای ج يعني ملکي عِبادٌ مُكْرَمُوْن دخدای ج دي لايعصون الله يعني د خدای ج لونړي به يي نه بولي لکه مشرکينو د مکي چي به ويل کما قال الله تعالى انكاراً عليهم : (أَلكم الذكر وله الأنثى تلك إذاً قسمة ضيزى)

پوه سه ! چي ملائکه يو لوی مخلوق د خدای ج دی چي نه په مثال د انسانانو نر دی او نه ښځي او خورك او څښك هم نه کوي او توالد هم نه لري . او ته به ايمان کوي پر ټولو کتابو د خدای جل جلاله چي يو سل او

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دیارلس ۱۴ کتابه دي . او ته به ایمان لرې پر ټولو رسولانو دخدای ج یعني چي ټوله پر حق دي او دخدای ج دخوا دپاره د هدایت او دعوت د خلکو را استول سوي وه . (لانُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّنْهُمْ) په نفس نبوت لکه یهودو چي علیه السلام او محمد علیه السلام په رسالت نه مني . یا نصاری چي موسی او محمد علیهما السلام په رسالت نه مني . مونږ داسي نه وایو .

فائده : په ټولو کتابو کي وایي چي رسول هغه څوك بولي چي نوی شریعت لري . او نبي عام دی . که نوی شریعت لري او که د دمخه نبي په کتاب او شریعت عمل کوي ، نو نبي عام دی تر رسول . په حدیث شریف کي رسول په دغه معنا نه دی . ولي په دي معنا رسولان ۳۱۳ دي ، نو نور ټوله انبیاء ع د ایمان څخه خارجیږي بلکه رسول په حدیث مذکور کي په معنا د نبي دی .

فائده : د انبیاء علیهم السلام صحیح تعداد نه دی معلوم . په احادیث مبارکه وو کي مختلف عددونه راغلي دي لهذا په ایمان کي د انبیاء ع په عدد معین نه یادوي او انبیاء علیهم السلام د یولك څلیرویشت زره ۱۲۴۰۰۰ په شاوخوا کي دي . او ته به تصدیق لرې پر بعث یعني ژوند پس له مرګه ، یعني په ورځ د قیامت کي . او مشرکان بعث بعدالموت نه مني . او ته به ایمان لرې چي جنت دپاره د مومنانو او دوږخ دپاره د کافرانو سته . او ته به ایمان لرې پر تقدیر د خیر او شر د طرفه څخه د خدایﷻ دی او داسي به نه وایي چي دخیر او شرخالق بندګان دي او خدای پاك هیڅ کار نه پوري لري . لکه معتزله چي وایي . او داسي به هم نه وایي چي ښه او بد کارونه ټوله خدای جل جلاله په بندګانو کوي او

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

بندګان صرف مجبور محض دي لکه جبریه چي وایي بلکه خالق د افعالو د بندګانو که د خیر عمل او که د شر وي خدای جل سلطانه دی . او بندګان کاسبان دي د خپلو عملو ، په دي معنا چي بنده په خپله اراده کوي د کار د خیر یا د شر ، نور نو خالق او موجد خدای ج دی وهذا هو مذهب أهل السنة والجماعة رح وهو المذهب المتوسط بین افراط المعتزلة وتفریط الجبریة.

پوښتنه : ضمیر د (خیره وشره) خو په اتفاق وه قدر ته راجع دی او قدر د خدای ج فعل دی . دخدای ج په فعل کي خو د شر لار نسته ؟

جواب : هو، دخدای ج کارونه ټوله خیر دي ، لکن په دي ځای کي قدر په معنا د مقدور دي ، نود عبارت معنا داسي ده چي ته به ایمان لري چي مقدور که خیر وي لکه عبادت او که شر وي لکه معصیت د جانبه د خدای ج دی یعني خالق یي خدای جل شانه دی . او که قدر پر خپله معنا پریږدي ، نو خیروالی او شروالی یي په اعتبار د مقدور دی والمآل واحد فتدبّر (بیا هغه سړی وه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته وویل :) فما الإحسان؟ قال أن تعبدالله کأنك تراه فإن لم تکن تراه فإنه یراك قال صدقت (چي احسان څه شی دی ؟ مراد ده د احسان څخه اخلاص په عبادت کي دی . علیه السلام ورته وویل چي احسان دادی چي ته به عبادت دخدای داسي کوي لکه ته چي خدای ج ویني یعني په حضور قلبي او عجز ظاهري کما یفعله العبیدُ فی محضر ملوکهم بل أعلی منه لأنه تعالی مَلِك الملوك لامَلِك حقیقةً إلاّالله (او که ته خدای ج نه ویني خدای ﷻ خو تا ویني یعني ستا په عبادت او په اخلاص سره علم لري)ثم

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

قال فاخبرني عن الساعة قال ماالمسئول عنها بأعلم من السائل . قال صدقت زبیا هغه سړي ورته ووېل : ماته خبر راکړه د قیامت یعني تعیین یې راته وکړه چې کله به قیامت وي؟ علیه السلام ورته ووېل چې نه دی هغه څوك چې دا سوال ځندي وکړه سو یعني نفسه ډېر خبر په قیامت سره تر سائل چې ته یې . یعني ماوتا په عدم علم د تعیین د قیامت سره برابر یو . هغه ورته ووېل صدقت ، قال فاخبرني بأماراتها (نو هغه سړي ورته ووېل چې نو ماته خبر راکړه د علامانو د قیامت . یعني د نږدې والي د قیامت) قال إذا ولدت الأمة ربتها و ان ترى الغُرات الحفات رعاء الشاء يتطاولون فى البُنيان . قال صدقت (نو علیه السلام ورته ووېل چې یوه علامه داده چې وزیږوي مینځه خپل بادار .

پوه سه ! چې د زیږیدو د خپل رب شارحینو د احادیث مبارکه وو رقم رقم ترجمې او تاویلونه کړي دي ، خو آسانه تاویل یې دادی چې عقوق د امهاتو به ډېر سي او لور به پر مور داسې حکمونه کوي لکه بادار پر مینځه . او بله علامه د قرب القیامت داده چې ته به ووینې هغه کسان چې لغ بدن او لڅې پښې به ګرځیدله والمراد والله أعلم چې غایت مسکینان به وه . دوی به اوس غټې غټې ښکلې او لوی جګې جګې کوټې لري . هغه سړي ورته ووېل صدقت ، نو هغه سړي ولاړی . درویش وایي چې ددغه په باقي برخه کې روایات مختلف راغلي دي . په یوه روایت کې داسې راغلي دي چې هغه سړی چې د مسجدنبوي ﷺ څخه ووتی علیه السلام خلکو یعني صحابه کرامو رض ته ووېل چې رُدُّوهُ عَلَيَّ چې داسړی بیرته راولی . صحابه رض چې پسې ور ووتل سړی ورك سو ، نو علیه السلام وه صحابه رض ته ووېل چې داسړی جبرئیل امین

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وو . ددي دپاره راغلي وو چي تاسي ته دين در وښيي . يعني چي دده مهمي پوښتني او زما جرابونه او دده تصديق زما د خبرو تاسي مشاهدتاً په خپلو غوږو واورئ . والله أعلم بمراد رسوله ﷺ

وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ

او ادا کوي دوی پنځه لمونځونه د شريعت عزار سره موافق په فرائضو په واجباتو ، په سننو او مستحباتو کي او په آداب باطنه وو کي لکه خشوع او خضوع او پر طريقه د احسان کمامرّ في الحديث النبوی ﷺ کي

پوه سه ! چي حضرت الشيخ الكامل في علم الباطن والظاهر اسماعيل حقي البرسوی رح په تفسير روح البيان کي وايي چي لفظ د صلوة په لغت ددغو معاني دپاره وضع دی الدعاء کما في قوله تعالی: (وصلّ عليهم) او دعاء کوه ورد دوی ته يعني اصحاب صدقه ته الثناء کما في قوله تعالی (ولاتجهر بصلاتك) ای قرائتك . الرحمة کما في قوله تعالی: (اولئك عليهم صلوات من ربهم ورحمة) يعني پر دوی باندي رحمتونه دخدای ج دی او په شرعه شريفه کي نوم دی د افعال مخصوصه وو چي هر چاته معلوم دي . او مناسبت د معنای لغوي او معنای شرعي ظاهر دی . ولي چي په ولاړه کي قرائت سته او په ناسته کي دعاسته او په رکوع او سجده کي ثناء دخدای سته په تسبيحاتو کي درکوع اوسجدي او پر فاعل د لمانځه خدای جل سلطانه رحمت نازلوي .

درويش وايي چي دا ټولي لغوي معناوي صحيح دي او هغه معنا لغوي چي علامه الزمخشري ذکر کړي ده په تفسير کشاف کي چي

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

صلات په لغت کې ښوروول د کناتو د هډوکو ده او مناسبت د شرعي لمانځه سره یې دادی چې لمونځ کوونکی هم په لمانځه کې د کناتو غټ هډوکي ښوروي . هغه ډیره بعیده معنا ده وي صلوین اسم جامد دی د اسم جامد څخه اشتقاق ډیر نادر دی نحو تفرعن فلان ای فعل فعل الفرعون . او بل دا چې باید د جنازې لمانځه ته دې صلاة شرعاً نه وویل سي ولې چې تحریك د صلوینو یعني کناتو پکښې نسته . او بل دا چې صلّى یصلی باب د تفعیل دی او باب د تفعیل دپاره د تحریك ډیر نادر دی والعجب من القاضي البیضاوي حیث أیّد رأی الزمخشری فی تفسیره فحق القول أن لکل عالم هفوة ولکل صارم نبوة ویجب علیه الاحتیاط فی مأخذ الالفاظ القرآنیة فی اللغة العربیة . وهیهات للمعتزلة ذالك.

پوه سه ! چې درویش چې قول د صاحب کشاف او تائید د بیضاوي رد کړی او دا رد هم درویش د انصاف د لارې او احتیاط د لارې په الفاظ قرآنیه وو کې لکن چونکه درویش وایي حاسدان په همجنسو کې موجود دي او دهغو عادت دادی چې حق په رجالو سره پیژني نه رجال په حق سره

ولنعم ماقیل : چشم بداندیش که برکنده باد ❊ عیب نماید هنرش درنظر .

نو عین ممکنه ده چې دوی به وایي چې عبیدالله د خانه څخه نوی شخص جوړ کړی چې پر علامه زمخشري او محقق بیضاوي یې رد وکړی نو ددوی دپاره د امام فخرالدین رازي رح قول چې په تفسیر کبیر کې یې کړی دی رانقل کوم . نو چونکه حاسدان د درویش به عالمان وي ، نو ددې کبله هغه عربي عبارت رانقل کوم او په پښتو یې ترجمې ته یې نه اړوم ، تر څو چې ددوی دغه ګمان دفع سي.

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

قال الإمام رحمه الله أن هذا الاشتقاق الذي ذكره صاحب الكشاف يفضي الى طعن عظيم في كون القرآن حجة وذالك لان لفظ الصلوة من اشد الالفاظ شهرة و اكثرها دوراناً على السنة المسلمين . واشتقاقه من تحريك الصلوين من أبعدالأشياء اشتهاراً فيما بين اهل النقل . ولوجوزنا ان يقال مسمَّى الصلاة ومعناه في الأصل ماذكره الزمخشري ثم انه خفي و اندرس اى المعنى الاصلي حتى صار بحيث لايعرفه الا الاحاد لكان مثل ذالك في سائر الالفاظ القرآنية جائزاً . ولو جوزنا ذالك لما قطعنا بان مراد الله تعالى من هذه الالفاظ ماتتبادر اليه افهامنا لاحتمال انها كانت في زمان رسول الله صلى الله عليه وسلم موضوعة لمعانٍ أُخر كان مرادالله تلك المعاني الا ان تلك المعاني قدخفيت في زماننا واندرست كما وقع مثل ذالك في هذه اللفظة يعني لفظ الصلوة على مقتضى قول الزمخشري . فلما كان ذالك باطلاً بإجماع المسلمين علمنا ان الاشتقاق الذي ذكره الزمخشري مردودٌ باطلٌ انتهى قوله بالتلخيص و بعض الزيادة فافهم وقل ايها الحاسد في شأن الفقير ماتستطيع ان تقول . وچونکه گفته اند مشت نمونه خروار است

باید حاسدین در تفسیر فقیر انگشت نمایی مذکور . درویش هرچه میگوید دیده میگوید .

والله المستعان وعليه التكلان وانا أرجوا ان هذاالحسد ينقطع بموتي و اسأل تعالى من فضله وكرمه التوفيق لاتمام هذا التفسير من اوله و آخره بالتعجيز والعافية والصحة والسلامة آمين .

او د اقامة الصلوة معنا بيضاوي رحمه الله اوثناءالله رحمه الله او اسمعيل بروسوى رحمه الله په اتفاق سره داسې کړي ده چې :

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

۱: مراد همیشه توب دی پر لمانځه .

۲: او یا دا چي په لمانځه کي به سستي نه کوي او ده ته په پوره جدوجهد سره چمتو وي .

۳: او یا هغه معنا چي درویش په ترجمه د آیت کي وکړه .

او دغو دري سرو مفسرینو رح ویلي دي چي دغه معنا اظهر او د حقیقت ته نژدې ده او تر ټولو فائده منه معنا ده . ولي چي مستحق د مدح هم داغه سي لمونځ کوونکی دی .

ابراهیم ﷺ وایي که چا په لمانځه کي تعدیل الارکان نه کاوه نو سړی دي دده پر عیال رحم وکړي چي د ضيق الرزق سره مخامخ نسي

فائده : په تفسیر تیسیر کي وایي چي خدای جل شانه خپل بندګان په خوشیانو په لمانځه کي امر کړي دي

۱: نفس کول د لمانځه . بقوله تعالی :(و اقیموالصلوة)

۲: بل همیشه توب پر کول بقوله تعالی : (الذین هم علی صلاتهم دائمون)

۳: بل پر خپل وخت کول بقوله تعالی : (إن الصلوة کانت علی المؤمنین کتابا موقوتا).

۴: بل په جماعت کول بقوله تعالی : (وارکعوا مع الراکعین)

۵: او بل په خشوع سره بقوله تعالی :(الذین هم فی صلاتهم خاشعون)

پوه سه ! چي د جماعت لمونځ په نیز د روح البیان فرض کفایي دی ، نو که سړی لمونځ یوازي وکړي روا خو دی لکن ثواب دجماعت خني فوت سو . او اکثر کتابونه دفقه حنفي پر دي دي چي جماعت سنت موکد دی او کمال الدین الهمام رح وایي چي واجب دی . دلیل یي هغه آیت مذکوره کرخولی دی . او احمد بن حنبل رح وایي چي جماعت پر نرو فرض عین

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دی ، حتی که بیله عذره یې شرعي سړی لمونځ بې جماعته وکړي ، نه دی روا .

فائده : په روح البیان کي وايي چي : تارك الجماعت بد دی تر شراب خوره . او بد دی تر قاتل النفس ناحق او بد دی تر عاق د مور او پلار . او بد دی تر غيبت گویه . او بد دی تر ساحر . او بد دی تر غيبت کوونکي . او ملعون دی په تورات او انجیل او زبور او فرقان کي . او ملعون دی پر ژبه د ملائکه وو .

درویش وايي چي والله اعلم بصحة هذه الاحكام او سره ددې چي دغه ټوله شمیرلي گنهونه کناه کبائر دي . او جماعت یا سنت موکد یا واجب دی زمونږ په نیز . روح البیان یې حواله وه روضة العلماء ته کړې ده او زه نه پوهیږم چي دا څنګه کتاب دی ، البته په صحیح حدیث کي راغلي دي چي : تارك الجماعة ليس مني ولا انا منه ولايقبل الله من صرفا ولا عدلاً اى نافلةً ولافرضيةً

فائده : تارك الجماعة هغه تر دی چي ترك الجماعت بیله هیڅ عذر عادت وي او د جماعت لمونځ یې نادر وي ، کاهي کاهي چي پر پیش سي د خلکو د شرمه یا په اوداسه یا بې اوداسه د جماعت لمونځ اداء کړي . داسي تارك الجماعت بدترین د تارك الجماعت دی او شاید کلام او احکام د روح البیان به پر دغسي تارك الجماعت محمول وي . او داسي تارك الجماعت په ښارو کي د مسلمانانو زما په ټوله عمر کي ما يو سړی په کوښه کي ولیدی چي سره ددې چي ده د سرای دروازه او د جامع مسجد دروازه تقریبا سره مخامخ وي ، په شل کاله کي چي درویش په دغه جامع مسجد کي پر لمانځه نه ولیدی بلکه په نژدې مساجدو

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

کي هم چا پر جماعت نه دی لیدلی حتی د جمعي شریفي په ورځ او د عیدګاه په ورځ چا نه دي ویلي چي فلانی ما په مسجد کي پر جماعت ولیدی. په کور کي یي خدای خبر چي ده لمونځ کاوه او که یي نه کاوه. اما تارك الجماعت یوازي دغسي سړي ته نه وایي بلکه تارك الجماعت هغه سړی هم دی چي بیله عذره دري څلور لمونځه بي جماعته کوي.

فائــده : د جماعت د ترك عذرونه سته چي بيا د سړي غاړي نه دي بندي.

۱: ډیر سپین ږړی وي چي بعض لمونځو ته نسي راتلای.

۲: ړوند وي او قائد نه لري.

۳: مریض وي چي دجهته د ناجوړی مسجد ته نسي تلای.

۴: دښمنان لري چي د بعض لمونځو په وخت کي د مسجد په تلو کي د هغو څخه بیریږي.

۵: په کور کي یوه ښځه او کوچني عیال وي چي دی بیریږي چي د بعض لمونځو په وخت کي لکه د ماخستن یا سحار وختي غل وه کور ته رانسي. بائیسکل یا موټرسائیکل وغیره غلا نه کړي.

۶: سخت یخ باد او تاریکه د بعض لمونځو په وخت کي.

۷: باران یا واوره په شدت سره اوري.

۸: ګوډ یا شل وي.

۹: طبیبانو او ډاکټرانو په سبب د بعض مرضیو دی په آرام سره امر کړی.

۱۰: سلسل البول وي چي په حرکت سره بولي څني تويږي وأمثال المذکورات.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

چي دا اعـذار نـه وي ، نـو پـه صـحيح حديث کـي د بخـاري مسـلم وغيرهما کي راغلي دي چي د جماعت لمونځ پر يوازي لمانځه په يوه روايت کي ۲۵ درجي په ثواب کي بالادي او په بل روايت کي ۲۷ درجي بالادي .

فائده : دغه پنځه لمونځه زموږ ددغو انبياء عليهم السلام څخه منقول دي .

اول د سحار لمونځ آدم عليه السلام کړی دی .
او اول د ماپښين لمونځ ابراهيم عليه السلام اداء کړی دی .
او اول د مازديګر لمونځ يونس عليه السلام کړی دی .
او اول د ماښام لمونځ عيسی عليه السلام کړی دی .
او اول د ماخستن لمونځ موسی عليه السلام کړی دی .

او اول صلاة الـوتر رسـول الله صـلی الله عليـه وسـلم کـړی دی پـه شـپه د معـراج کـي . نـو چونکـه آنحضرت چي سيدالمرسلين دی ، خدای جل سلطانه و ده ته پنځه سره لمونځونه جمع کړه په شپه د معراج کي . په اول کي يي پنځوس لمونځونه پر فرض کړه . په پنځه پنځه يي کموله حتی چي پر پنځه ودريدله . او چونکه حسنات د امت محمدي ﷺ يو په لس دي نو دغه پنځه په معنا کي بيرته پنځوس کيږي وهذا کله په اوږده حديث کي د معراج نبوي ﷺ چي بخاري و مسلم وغيرهما يي روايت کړی موجود دي . درويش وايي چي په دي بيان سره راز د پنځو لمونځو زموږ معلوم سو . والله اعلم بالصواب .

پوه سه ! چي په احاديثو صحيحه وو کي راغلي دي چي پـه عصر نبوی ﷺ کي چي منافقين په مشري د عبدالله بن ابی تر دري سوه ۳۰۰ کسه

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

پوري يي تعداد رسيدی د ماپښين او ماز ديگر او ماښام لمنځو ته به رِيا، او د بيري د مسلمانانو به راتله ددي دپاره چي دا ښکاره کړي چي موږ هم مسلمانان يو . او د سحار او ماخستن لمانځه ته به نه راتله . ولي چي د عليه السلام د ماخستن لمونځ څه ناوخته کيدی او د سحار لمونځ به څه وختي کيدی . نو منافقينو خوب نسوای پر پريښولای . او اخلاص او صداقت خو ددوی نه وو .

وَمِمَّا رَزَقۡنَٰهُمۡ يُنفِقُونَ ﴿٣﴾

او دهغه ماله څخه چي موږ په رزق ورکړی دوی ته ، دوی صدقات يا فرضي لکه زکوٰة يا واجب لکه صدقه فطر يا نفلي کوي .

پوه سه ! چي په نسبت د رزق چي خدای پاك ځان ته وکړی اشاره ده وه دي ته چي په انفاق د مال في سبيل الخير يعني لله تعالی دي څوك بخل نه کوي ، ولي چي د خدای ﷻ درکړی رزق دی ، نو ته يي ولي في سبيل الله نه صرفوي ؟

فائده : اهل السنت وايي چي : رزق هغه شي ته وايي چي حيوان يي خوري ، که حلال وي او که حرام . او معتزله وايي چي حرام شی رزق نه دی . دوی په مذکوره آيت سره دليل وايي ، ولي په دي آيت کي په اتفاق حلال مراد دی . موږ ورته وايو چي په دي آيت کي چي حلال مراد دی په قرينه د مقام دمدحي ، ولي د حرامو په انفاق سره مدحه نه ده روا . او (من) چي دپاره د تبعيض په (مما) کي چي اصل (من ما) وو اشاره ده وه دي ته چي بعض دمال به نفقه سری کوي . اما في الفرضی فظاهر لان الزکوة في ای مال کان بعضه و اما النفلی فللنهي عن الاسراف

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

درویش وایي : چي د ټوله مال نفلي خیرات چي منهی عنه نظر وه اوساطو د مسلمانانو دی ، ورنه په حدیث کي چي بخاري وغیره راغلی دي چي یو وخت علیه السلام صحابه رض امر کړه په انفاق فی سبیل الله سره ، حضرت عمر رض وایي چي په دغه وخت کي ښه پراخه رزق مي درلودی ، نو ما په خپل زړه کي دا وویل چي که دي یو وخت پر ابوبکر رض سبقت په انفاق کي کاوه په دي وخت به یي وکړي ، نو کور ته ولاړم خپل ټوله مال دهري نوع څخه چي وو سم نیمی کی . نیمی مي کور پریښوی او نیمی مي حضور ﷺ ته راوړی . نو آنحضرت صلی الله علیه وسلم چي دي مختلفو اموالو ته وکتل ، نو یي ماته وویل چي کور دي څه شي پریښوی ؟ ما ورته وویل دغونه قدر مي کور پریښوله . مور حاضر یو چي ابوبکر الصدیق رض په ډیر کثرت سره مختلف اموال راوړه . علیه السلام ورته وویل چي کور دي څه شي پریښوی ؟ ابوبکر رض ورته وویل : الله ورسوله . چي خدای او رسول علیه السلام مي پریښول ، نو علیه السلام ده ته نه وویل چي دا خو اسراف دی ، بلکه قبول یي کړی ، ولي چي دده توکل علی الله وعلیه السلام ته معلوم وو . عمر رض وایي چي ما قصد په زړه کي وکړی چي د آئنده دپاره به زه قصد د سیالي د ابوبکررض ونه کړم .

او ضمیر د متکلم یعني (نا) خاص یوازي د خدای جل جلاله دپاره دی ، ولي قرآن پاک مطابق د عرف سره د عربو نازل سوی دی . (إنا أنزلناه قرآناً عربياً) او عرب کاهي دخپل خان د فعل څخه په مفرد ضمیر سره حکایت کوي . مثل فعلتُ کذا . او کاهي دخان دفعل څخه حکایت په متکلم مع الغیر سره کوي نحو فعلنا کذا . او کاهي دخپل خانه څخه په

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

اسم غائب تعبير وکړي . کقول السلطان لوزرائه : سلطانکم يأمرکم بکذا
بدل قوله إنا أء مرکم بکذا . او ګاهي په فعل مجهول سره تعبير وکړي
نحو : رُسم لکم کذا بدل قوله رسمتُ لکم کذا .

او قرآن مبارك هم پر دغو څلورو سرو طريقو راغلی دی .

الاول : (ذروني ومن خلقت وحيدًا)

والثاني : نحو قوله تعالى : (إنا أنزلناه في ليلة القدر)

والثالث : نحو قوله تعالى : (الله الذي خلقکم)

والرابع نحو : (کُتِبَ عليکم الصيام) .

پوه سه ! چي بعض مفسرينو رح تفسير د (ممارزقناهم ينفقون) په يوازي زکات سره کړی دی . شايد دغه مفسر به افضل د انواعو د انفاق راوړی وي و إلا فقد مرَّ منا انَّ المراد اعم من الفرضي والواجب والنفلي او عين ممکنه ده چي دغه مفسر دي دصلات لفظ ته کتلي وي ، ولي چي په قرآن مبارك کي (اقيموالصلوة وآتوالزکوة) ډير ځايونه ملګري سره راغلي دي . او صوفيه کرام رح تر دغه لا عام معنا ځني اخلي او وايي چي هر نعمت که ظاهري وي لکه اموال او که باطني وي لکه علم چي دا نعمت خدای پاك وه سړي ته ورکړی بايد دهغه څخه انفاق وکړي .

د نعم ظاهره وو انفاق خو بيان سو ، د نعمت باطني چي علم دی مثلاً انفاق يي دادی چي طالبانو ته د علم ښوونه کوي . قال عليه الصلوة والسلام : إن علماً لايُقال به ککنزٍ لايُنفق منه . او صوفيه رح دا هم وايي چي که رب جل وعلا د يو شيخ ذاکر پر لطائفو باطنه وو دده په خپل فضل او کرم سره فيوضات او انوار متنوعه فيض کړي وه ، بايد هغه شيخ دا

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فیوضات په خپله توجه سره دخپلو مریدانو سره شریک کړي . هم دا دده انفاق دی .

فائده : درویش وایي په ابتداء کي د تفسیر ددي آیت ما وویله چي اهل السنت والجماعت حرام هم رزق بولي او معتزله یي رزق نه بولي او د دلائلو د تفصیله څخه د طرفینو مي صرف نظر ددي کبله وکړی چي هغه دلائل او جوابونه د هغو طویل الاذیال وه او دا زما تفسیر یو مختصر تفسیر دی . نو ښکه حواله د هغو دلائلو او جوابو وه علم الکلام ته کوم ، اعنی شرح العقائد او شرح المقاصد للعلامة التفتازانی رح ، او مواقف د قاضي عضد الملی والدین رح او دهغه شرح للسید الجرجانی رح او کتاب الملل والنحل لمحمد بن عبدالکریم الشهرستانی رح .

او په تفاسیرو کي وه تفسیر ته د امام همام فخرالدین الرازی رح چي تفسیر کبیر یي بولي او تفسیر ته د امام محقق آلوسی چي روح المعانی یي بولي حواله کوم . ومن لطائف القرآن الکریم انّه تبارك وتعالی ذکر فی هذه الآیة الایمان الذی هو اُسُّ العبادات وموضعه اُسُّ البدن وهو القلب ویرتبط بالایمان جمیع المعتقدات ثم ذکر الصلوة التی ام العبادات البدنیة وینسلك معها جمیع العبادات من نوعها ثم الانفاق الذی هو منبع جمیع العبادات المالیة . ففی هذه الآیة قد ادرج جمیع الشریعة الغراء .

قال صاحب روح البیان : ففی الإیمان النجاةُ ، وفی الصلوة المناجات وفی الإنفاق الدرجات ، وفی الإیمان البشارة ، وفی الصلوة الکفارة ، وفی الانفاق الطهارة ، وفی الإیمان العزة ، وفی الصلوة القربة ، وفی الإنفاق الزیادة وهذه العبادات من بلاغاته رحمه الله .

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

حکایت :

ابی عبدالله الرازی رح وايي چي خدای جل سلطانه بعض انبیاء علیهم السلام ته وويل چي د فلاني سړی پاته عمر به نیمايي په غني توب کي وي او نیم عمر به يي په فقر کي ، نو دي راوغواړه او ده ته اختيار ورکړه چي کومه حصه دمخه درکړم ، يعني غنا او که فقر ؟ نو هغه نبي علیه السلام هغه سړی راوغوښتی او خبر الهي يي ورته بيان کړی ، هغه سړي ورته وويل : چي زه به د مايني سره مشوره وکړم . سړی چي د مايني سره مشوره وکړه . مايني يي ورته وويل چي دغنا ژوند دمخه وغواړه . نو ميړه يي ورته وويل خطاوتي ، ولي چي وروسته تر غنا فقر زور غواړي او غنا وروسته تر فقر تر آخره د عمر ډير ښه خوند کوي . ماينه ورته تينګه سوه چي په دي باب کي به زما په خوله کوي . نو هغه سړي نبي علیه السلام ته ورغلی چي زموږ دغنا ژوند دي دمخه خدای جل جلاله راکړي ، نو خدای جل شانه د رزق دروازه ورته خلاصه کړه . ورځ په ورځ دنيا او غنا ډيريدله ، نو ببيا ښځي ورته وويل ميړه ته ، که ته غواړي چي زموږ ژوند دي تر آخره د عمر داغسي پراخه پاته سي ، نو دمخلوق او مسکينانو سره سخاوت کوه . نو سړی هم داغسي لار غوره کړه يعني که بي کوره ته کالي راوړي دغونه کالي فقراوو ته ورکول . وهکذا المطعومات وغيره . نو هغه نيمی عمر چي تېي هم دخدای جل جلاله دخوا ورته ټاکلی وو په غنا کي پای پر رسيدو سو ، نو نبي ته خدای ﷻ پيغام ور واستاوه . چي دغه سړی خبر کړه چي چونکه تا د غنا په وخت کي زما شکر ووايه ، يعني زما د مخلوق سره دي ښه وکړه ، نو دا زيری پر وکړه چي ستا تر مرګه عمر به په غنا کي وي .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

قال المولوی المعنوی فی المثنوي.

هر که کارد گردد انبارش تهی ✤ لیکش اندر مزرعه باشد بهی

وانکه در انبار ماند وصرفه کرد ✤ اسپش وموش حوادث هاش خورد

وَالَّذِيْنَ يُؤْمِنُوْنَ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَآ اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ

او هغه کسان دي متقين چي ايمان لري پر هغه کتاب چي نازل کړه سوی دی وه تاته چي قرآن کريم دی او ايمان لري پر هغو کتابو چي نازل کړه سوي دي تر تادمخه لکه تورات او انجيل او نور کتب آسماني يعني چي پر نورو نبيانو ع نازل سوي وه .

پوه سه ! چي ابن جرير د ابن مسعود رض او ابن عباس رض څخه روايت کړی دی چي دا آيت په مومنانو د اهل الکتابين نازل سوی دی. او روح البيان وايي چي دمخه آيت تر (وممارزقناهم ينفقون) پوري په مومنانو کي د عربو نازل سوي دي ، نو دواړه آيته تفصيل د متقين دی.

بخاري او مسلم.

د ابی موسی اشعری ﷺ څخه روايت کړی چي رسول الله صلی الله عليه وسلم وويل چي دري قسمه خلګو لره دوه ثوابه دي . يو هغه سړی د اهل کتابو څخه چي ايمان يي راوړی پر خپل نبی و آمن بمحمد ﷺ تر پايه د حديث .

مسئله : ايمان پر تولو کتابو اجمالاً يعني تولـه آسماني کتابونه حق من عندالله وه فرض عين او پر قرآن شريف باندي ايمان تفصيلاً يعني حکماً حکماً او آيتاً آيتاً فرض کفايي دی او اجمالاً فرض عين دی . ددي سببه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پر ټولو مسلمانانو نر او ښځو د قرآن پاك ایمان تفصیلاً فرض عین سي. نو پر مسلمانانو حرج عظیم دی او ژوندانه چارو ته خلل پیښ دی.

سوال: قرآن مبارك خو په وخت د نزول ددغه آیت ټوله نه وو نازل سوی، نو تعبیر یې په ماضي صیغه څرنګه ښي وکړی؟

جواب: چي په دي آیت کي تغلیب د محقق پر مقدر کړی دی. او په تفسیر کواشي کي یې داسي جواب ورکړی دی چي قرآن مبارك حکماً شیئ واحد دی، نو ایمان پر بعض یې ایمان پر کل دی. روح البیان.

فائده: ماأنزل إليك عام دی تر قرآن کریم چي وحی متلو یې بولي او شامل وه وحی غیر متلو لره دی چي احادیث نبویه دي ولي چي مرا د انزال مطلق وحی دي او که مطلق وحی سي، دوارو ته قال الله تعالی: (ومانطق عن الهوی ° إن هو إلاوحی یوحی) مثال د وحی غیر متلو تعداد د رکعتو دلمونځو او وختونه د هغو او تعداد دی د زکاتو د اموالو او بیان د نصابو ددوی او حدود او جنایات الی غیرذالك مماجاء فی الأحادیث النبویة فقط.

پوه سه! چي انزال چي د لوړي وه کښته را استول دي لکه ډېره چي د لوړي څخه را ایله کړي. نو انزال خو حقیقتاً صفت د ذواتو دی او قرآن پاك خو الفاظ او معاني دی نو انزال د قرآن مبارك په اعتبار د ذات حامله له دي چي جبرئیل علیه السلام وغیره ی. قال الله عزوجل:

تفسیر ایوبي حنفي د نصیراحمد احمدي لخوا سکین او
pdf سو. د دعا په هیله احمدي! واتساپ ۰۷۴۹۸۴۹۵۶۹

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

وَبِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوْقِنُوْنَ ④

او پر ورځ د آخرت د منقينو ايمان او تصديق دی . مراد د آخري ورځي څخه د قيامت دی .

پوه سه ! چي آخرت يي مونث راوړی ، که څه هم ورځ يعني يوم خو مذکر دی . په تاويل د دار آخرت او دار مونث سماعي دي . كما ورد في القرآن العزيز : (تلك الدار الآخرة . الآية) .

فائده : ايقان چي مصدر دی د يُوْقِنُوْنَ ، معنا يي محکمه علم دی پر شي خفي بيله شك او د شبهي او په نظر او استدلال سره ، خکه علم ته خدای ج يقين نه وايي . ولي چي استدلال علم نه دی . او علوم بديهيه وو ته هم يقين نه وايي . روح البيان . يعني اهل كتاب به پر آخرت داسي علم قطعي لري چي ددوی اوهام خرافات پکښي نه وي ، چي بعض د خرافاتو څخه داوه چي يهوديانو به ويل : إن الجنة لايدخلها الامن كان هوداً او نصاری به ويل چي نسي داخليدای جنت ته مگر نه نصاری . او يا به يي ويل : لن تمسنا النار إلا أياما معدودة . او نور ورته خرافات او اختلافات

فائده : څوك چي يقين پر آخرت لري بايد ځان د آخرت د نعمتو او جنتو دپاره آراسته کړي . په تفسير تيسير کي وايي چي لس قسمه خلك ډير مغروره او خطاوتلي دي .

۱ : چي خدای ج خالق خپل بولي او عبادت يي نه کوي .

۲ : او چي خدای ج رازق بولي او زړه په رزق کي مضطرب وي .

۳ : چي دنيا فاني بولي او بيا هم د دنيا پر نعمتو تکيه کوي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

۴: چي ورثه خپل دښمنان بولي او بیا هم ددوی دپاره په درواغو او په سود او خیانت وغیرذالك دنیا جمع کوي . سعدي :

توباخود ببر توشه خویشتن ❖ که شفقت نیاید ز فرزند و زن

۵: چي د سړي یقین وي چي پر ما مرګ یو وخت راځي او بیا هم د هغه دپاره توښه نه برابره وي .

۶: چي د سړي یقین وي چي آخر قبر زما ځای دی او قبر نه آباته وي او روضة من ریاض الجنة نه ځني جوړوي .

۷: او چي د سړي یقین وي چي خدای ج زره په زره زما سره په ورځ د آخرت حساب کوي او بیا په دنیا کي دخپل ځان سره حساب نه کوي .

وقد ورد : حاسبُوا قبل ان تُحاسبوا .

۸ : چي د سړي یقین وي چي جنت ته لاړ یوازي پل صراط دی او خپل بار د ګناه نه سپکوي .

۹ : چي د سړي یقین وي چي دوږخ ځای د فجارو دی او بیا په نیك عمل سره نه ځني تښتي .

۱۰ : چي د سړي دا یقین وي چي جنت دار الابرار دی او بیا د ابرار د جملي څخه په اعمال صالحه وو ځان نه جوړوي . انتهی مافی التیسیر مع زیادة من العبدالعاصی . قال الله تبارك وتعالی :.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِّن رَّبِّهِمْ ۖ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾

او دغه کسان چي دغه اخلاق او عقائد مذکوره پکښي وي ثابت پر هدایت دی د جانبه ځخه د رب ددوی او همدغه کسان فلاح د عذابو ځخه د خدای ج وه دوی ته حاصله ده .

پوه سه ! چي که اول موصول یعني (الذین یؤمنون بالغیب . الآیة) یا دوهم موصول یعني (والذین یؤمنون بما أنزل إلیك) آه د متقینو ځخه جلا کړي یعني د متقینو صفت یي نه کړي نو هغه موصول مبتداء ده او دا جمله یعني (اولئك علی هدیً) آه په محل کي د رفع د خبر د هغه موصول ده . او که چیري هغه دواړه موصوله صفت د متقین وبولي ، نو دا جمله یعني (اولئك علی هدیً) آه جمله مستانفه ده او محل د اعراب نه لري . نو گویا دا جمله حاصل او نتیجه د دمخه احکامو ده .

فائده : (اولآء) جمع ده ، مفرد دخپله لفظه نه لري او مبني پر کسره ده او کاف د خطاب دی لکه په ذالك کي یعني دغه کسان چي دمخه ذکر سول یعني متقین چي موصوف په ایمان بالغیب او نورو صفاتو چي ذکر سول .

فائده : (اولئك) په محل کي د رفع مبتداء ده او (علی هدیً) یي خبر دی أی ثابتون علی هدیً.

فائـده : هدیً چي نکیره راوړی ،دپاره د تعظیم یعني پر دونه لوی هدایت دی چي ځوك یي په حقیقت د هغه هدایت پیله خدایه نه پوهیږی . وفیه غایة التعظیم لهولآء المتقین الموصوفون بالصفات المذکورة لیقتدی

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

بهم غيرهم هذا حاصل ما في روح البيان والتفسير المظهري مع زيادة من العبدالعاصي .

وقوله من ربهم متعلق دی په محذوف پوري ، صفت د هدیً دی یعني (هدیً كائنٍ من ربهم. او په كلمه كي د ربهم اشاره وه دي ته ده چي دا صفات كائنه په متقين كي د اثار څخه د تربيه معنوي د مولى جل سلطانه دی .

وقوله واولئك هم المفلحون.

سوال : اولئك په تكرار كي څه حكمت الهی دی ، يعني داسي هم كافي وه چي مفلحون يي پر على هدیً عطف كړی وای . يعني داسي : (أولئك على هدیً من ربهم والمفلحون).

جواب : حكمت الهي او فائده د تكرار د اولئك داده چي اشاره وه دي ته راسي چي هر يو د وصف څخه د على هدیً من ربهم او د مفلحون مستقل دي په امتياز كي د متقين د نورو كسانو څخه . يعني په صورت كي د عطف به دا توهم كيدی چي په مجموع دوو وصفو سره امتياز د متقينو د نورو څخه كيږي .

فائـــده : د (هُم) پـه مـابين كـي د مبتـداء چـي اولـئـك دی او د خبر المفلحون داده چي دلالت وكړي پر دي چي المفلحون خبر دی صفت د اولئك نه دی . كما هو فائدة ضمير الفصل بين المبتداء والخبر المعرفين او سيبويه رح وايي چي بلـه فائـده د ضـمير فصـل داده چـي خبر چي مفلحون دی حصر دی په مبتداء كي چي اولئك يعني متقين . په دي معنا چي په يهودو او نصاری وو كي دا صفت د فلاح نشته ، نو دا قصر د

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

صفت پر موصوف دی لا بالعکس، ولي چي متقینولره نورصفات فاخره هم سته کما لایخفی

فائده : د فلاح حاصل :

۱: پر نفس غلبه چي متابعت د هوا نفساني به نه کوي .

۲: د دنیا په جاه جلال به نه غره کیږي .

۳: د شیطان په وسوسو کي بند نه پاتیږي .

۴: د بدو خلکو سره به مجالست او انډیوالي نه کوي .

۵: د کفر او ضلالت او بدعت څخه به بیزاره وي .

۶: د غرور النفس او جهل څخه به پاك وي .

۷: د زوال د ایمان څخه به پاك وي .

۸: د وحشت څخه د قبر به خلاص وي .

۹: د بیرې څخه د ورځي د قیامت به بیغمه وي .

۱۰: او پر پل صراط به یي پښي نه ښوري بلکه په امن به تیریږي .

۱۱: په همیشه نعمتو کي د جنت به ابدالابدین پاته وي .

۱۲: د غمه او د حزنه څخه په سبب د دارالسرور جنت خلاص وي .

۱۳: ځواني به یي په زوروالي ابدالآباد نه بدلیږي .

۱۴: صحت او عافیت به یي برقراره وي .

۱۵: نعیم د جنت به یي بي حسابه وي .

۱۶: ملاقات د رب العزت به یي بي حجابه په نصیب سي .

۱۷: تکالیف د عباداتو به ځني مرفوع وي إلا ما شاء من تحمیدٍ وتسبیحٍ و تهلیلٍ لفرط البهجة والسرور .

۱۸: حوري د جنت او غلمان به یي دل خواه وي .

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

۱۹: او هیڅ جنتي به د بل جنتي په حال سره د خپل په حال ناخوښه نه وي.

۲۰: نِعم غیر متناهیه به ورته مهیا وي.

پوه سه ! چې وعیدیه چې ددوی مذهب دادی چې فُساق د مسلمانانو چې بې توبې مره سي ابدي به يې ځای دوږخ وي. په مذکوره آیتو سره دلیل وایي. او دوی وایي چې فلاح د ورځي د قیامت د عذابو څخه خو مربوط په دغو صفاتو سره چې په مذکوره آیتو کې ذکر سوه او فاسق دغه مذکوره صفات ټوله نه لري، نو فلاح د عذاب څخه هم وده ته نسته. بلکه همیشه به مُعذب وي.

والجواب : چې دغه صفات مذکوره فی الآیات المتلوة د هغو مفلحینو دي چې کامل الفلاح وي، نو فساق به کامل الفلاح نه وي، بلکه یا په رحمت د ارحم الراحمین، یا په شفاعت د سید المرسلین به د عذاب د دوږخ خلاصون ورته حاصلیږي. او یا به تر وخت محدود پوري په دوږخ کي وي، بیا به وه جنت ته نقل کیږي، لکه په دې دنیا کې چې یو څوك په حبس موقت بندي وي، نو هغه وخت چې پوره سي، خپل کور ته به ځي او حبس ابد یوازي او یوازي په دوږخ کي د کفارو په برخه وي. دلیل ددې دادی چې خدای جل سلطانه وایي: **(فمن يعمل مثقال ذرةٍ خيراً يَّرَهُ)** یعني که څوك په اندازه د یوې زرې کار د خیر وکړي، ثواب دهغه به ویني، نو د فاسق نفس ایمان خو عمل د خیر دی، بلکه اعلی عمل د خیر دی. نو ددغه عمل د خیر ثواب به کله ده ته ورکول کیږي، دا خو په اجماع الامت بلکه د وعیدیه د ډلي هم په اتفاق داسي خو نسي کیدای چې رب جل وعلا دې معاوضه فاسق ته اول په جنت کي د ثواب ورکړي او بیا دې دوږخ ته د ابد دپاره بوزي، ولې چې جنت دارالخلود دی، نو

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

معلومه داده چي وروسته تر دوزخ به جنت دار الخلود ته ځي .

درویش وايي چي په نجات د فساقو د اهل القبله کي احادیث متواترة المعنی په صحاح سته و کي موجود دي . اما پر سترګو او عقلو د وعیدیه و پرده د خپل بدعت او ضلال اواره ده .

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

په تحقیق هغه کسان چي کافران دي برابره وه دوی ته که یي ته وبیروي او که یي نه بیروي خو دوی ایمان نه راوړي .

پوښتنه : ډیر داسي کسان وه چي په وخت کي دنزول د آیت کافران وه ، وروسته مشرف په ایمان سره ګرځیدلي دي ؟

جواب : بعض مفسرین وايي چي موصول یعني الذین دپاره د عهد دی یعني مراد د الذین کفروا ځنګه معین کفار دي ، لکه ابي لهب ، ابوجهل ، او ولید بن مغیره په مکه مکرمه کي او علماء د یهودو په مدینه منوره کي .

او بعض مفسرین وايي چي موصول دپاره د جنس دی هغه کفارو ته چي تر پایه پوري د عمر پر کفر کلک ولاړ وه لکه مذکورین کفار . هغو ته هم شامل دي او هغو کفارو ته چي په وخت د نزول کافران وه . او وروسته یي ایمان راوړی وي هم شامل دي . او دا وروسته قسم کافران یي په سواء علیهم آه سره وایستل ، ولي چي هغو ته خو انذار فائده وکړه یعني مسلمانان سوه .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

﴿تحقيق الكفر﴾

پوه سه ! چي كفر په لغت كي ستر او پټولو ته وايي . لكه دهقان ته چي كافر وايي چي تخمونه د غنمو وغيره په مځكه كي پټوي او په شرعه شريف كي انكار دى د هغه شي څخه چي آنحضرت صلى الله عليه وسلم راتګ په كړى وي يقيناً يا په امر سره لكه لمونځ روژه زكات وغيره من المامورات او يا په نهي سره لكه زنا ، لواطت ، قتل نفس بغير حق وغيرها من المنهيات اليقينية .

پوه سه ! چي د يقين د قيد فائده داده چي كه يو مامور به يا منهى عنه په خبر واحد يا قياس سره ثابت وو د هغه انكار كفر نه دى ، كه څه هم ګناه ده .

سوال : بعض افعالو ته په شريعت كي كفر ويل سوى دى كه څه هم افعال دي ، انكار قلبي نه دي . لكه اغوستل د غيار او تړل د زنار ؟

جواب : دا كارونه خو رشتيا في نفسه كفر نه دى لكن په سبب د دي چي عليه السلام نهي ځني كړي ، نو بيله ضرورته دغه كارونه علامه د تكذيب د عليه السلام بلل كيږي . نو د دي په سبب سره د كفر حكم وركړه سو .

بيضاوي ، روح البيان او امام بغوى رح وايي چي كفر پر څلور قسمه دى .

۱ : **كفر الانكار** : كفر يو د انكار دى . هغه دادى چي خداى هيڅ نه پيژني او نه خداى ج او خالق العالم مني لكه دهريه چي دوى وايي مايهلكنا إلا الدهر يعني موږ نه وژني مګر زمانه . او يا وايي : إنماهي هذه الدنيا

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

نموت و نحیی. ژموږ دپاره دغه دنیا ده موږ په څوك مرو او څوك به زیږو یعني هیڅ خدای ج نسته .

۲: **وکفرالجحود** دی . کفر جحود دادی چي په زړه کي خدای ج پیژني او په ژبه اقرار نه کوي لکه کفر د ابوطالب چي دی وایي : ولقد علمتُ بأن دین محمد من خیر الأدیان البریة دیناً . لولا الملامة او حذاراً مسبّة لوَجدتني سَمحاً مُبیناً .

۳: **وکفر العناد** : یعني چي د عناد او حسد د سببه وي لکه کفر د ابلیس او د احبارو ملایانو د یهودو .

۴: **وکفرالنفاق** : چي په خوله اقرار کوي او په زړه کي منکر وي .

بغوی رح وایي چي په هر قسم ددغو څلورو اقسامو چي خدای ﷻ ته څوك ورسي په ورځ د آخرت بخښنه نه ورته کیږي . انتهی . اعراب الآیه .

درویش وایي ددي آیت تفسیر او اعراب په بیضاوي ، تفسیر مظهري او روح البیان کي داسي بیان سوی دی چي : الذین کفروا یعني موصول سره د صله اسم د إنّ دی چي د حروف مشبه څخه دی او سواء مصدر دی په معنا د استواء چي دي ته اسم مصدر وایي او حمل یي پر الذین مبالغةً دی لکه زیدٌ عدلٌ او یا استواء په معنی د مستوی ده . او جمله د اندرتهم آه مرفوع محلاً ده فاعل د سواءٌ ده کانه قیل مُستو علیهم انذارك وعدمه . او یا جمله د انذرتهم آه مبتداء ده او سواءٌ یي خبر مقدم دی یعني انذارك وعدم انذارك سیان علیهم.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

سوال : أَأَنْذَرْتَهُمْ آه خو فعل دی ، نو څرنګه به مسند الیه واقع سي ، یعني چي فاعل د سواء سي او یا مبتداء سي ، ولي چي مسندالیه وایي خاصه د اسم ده کما فی کتب النحو ؟

جواب : مسند الیه وایي د فعل په معنای تضمني دی ، یعني چي حدث دی یعني د نسبت او زماني څخه مجرد لحاظول کیږي او معنای تضمني د فعل خو مستقله ده مسند الیه کیدای سي کما فی کتب النحو .

سوال : ولي یې صریح مصدر نه وایه ؟

جواب : ددي دپاره چي فعل پر تجدد دلالت کوي ، نو معنا داده که متجدد انذار وه دوی ته ورکړه سي هم دوی ته فائده نه کوي .

پوښتنــــه : همزه او أم په آیت مذکوره کي خو دپاره د استفهام دی او استفهام خو په جمله پوري تعلق نیسي، نو څرنګه په آیت مذکوره کي جمله په معنا د مفرد أی إنذارك وعدم إنذارك ترجمه کړه سوه ؟

جواب : حضرات مفسرین رح وایي چي همزه او ام په دي آیت مبارك کي مجرد او خالي د معنا څخه د استفهام دي او په معنی د تاکید د معنا د استواء دی .

فائده : خدای جل سلطانه یوازي انذار ذکر کړی چي تخویف د عذاب الله څخه یې معنا ده او بشارت یې نه کی ذکر چي معنا یې زیری په نعمت او جنت سره دی . ددي سببه چي دفعه د ضرر اهم ده تر جلب د نفع، نو چي انذار وه دوی ته فائده ونکړه نو بشارت په طریق اولی نفع نه کوي .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فائده : خدای ﷻ وویل : سواءٌ علیهم او داسي یې نه وویل سواءٌ علیك ددي جهته چي انذار او عدم انذار خو علیه السلام ته برابر نه دی . بلکه په انذار کې خدای جل شانه وده ته ثواب د انذار ورکوي که څه هم دوی ایمان نه راوړي . وعلی هذا فقس انذار علماء الأمة رح یعني چي ددوی په انذار خدای ج وه دوی ته ثواب ورکوي که څه هم ددوی په انذار سره عمل ونه کړه سي . فلاینبغی لعلماء الأمة المرحومة ان یترکوا الوعظ والتبلیغ والانذار والتخویف بعلة انه لاینفع فی السامعین ولایترکوا ثوابهم فی التخویف والانذار والترغیب والترهیب . بلکه امکان لري چي یو انذار او تخویف که فائده سامعینو ته ونه کړي بلکه په کراتو مراتو سره به فائده وکړي لکه ډیره خیرنه جامه چي په کراتو مراتو یې د پاك والي امکان سته.

قوله لایؤمنون : دا جمله مستقل جمله ده محل د اعراب نه لري . ددې دپاره راوړه سوه چي په سواء علیهم آه کې اجمال دی یعني څه شی برابر دی او دوی د انذار او عدم انذار په حال کې پر څه حال دي . نو جواباً خدای ج وویل چي د دوی حال دادی چي لایؤمنون .

پوښتنه : چي ددغو کافرانو په حال کې چي خدای ج خبر وو چي ایمان نه راوړي نو د څه حکمت دپاره علیه السلام په امر کړي چي نه دوی ته تبلیغ د اسلام وکړه ؟

جواب : حکمت الهي په دې کې دادی چي پر دوی حجت او دلیل قائم سي چي په ورځ د قیامت دوی څه عذرونه وایي چي ددې حکمت بیان په هل آیت کې خدای جل جلاله بیان کړی دی (لئلا یکون للناس علی الله حجةٌ

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

بعدالرسل) او بل آیت کي خدای ج داسي ارشاد فرمایلی دی . (ولو أهلكناهم بعذاب من قبله لقالوا ربنا لولا ارسلت الينا رسولاً فنتبع آياتك)

سوال : چي خدای خدای جل شانه خبر وو چي دغه معهودين کفار ایمان نه راوړي ، نو ولي یې دوی دمخه نه هلاکول لکه قوم نوح علیه السلام چي هلاك کړه سوه . وروسته تر دي چي خدای جل شانه نوح علیه السلام ته خبر ورکړی (إنه لن يؤمن من قومك الا من قد آمن)

جواب : رسول کریم صلی الله علیه وسلم خو رحمت للعالمین وو لکه چي قرآن چي شاهدي ورکړي ده (وماأرسلناك الار رحمة للعالمين) وقال الله تعالى ايضا (وماكان الله ليُعذبهم و انت فيهم الآية)

او بل جواب دادی چي هلاك د قوم نوح علیه السلام خو په دعا د نوح علیه السلام مابين ته راغله چي (ربّ لاتذر على الارض من الكافرين ديَّاراً) او آنحضرت صلی الله علیه وسلم داسي په عمومي ډول ښرا نه ده کړي . بلکه ورته دعاء یې د شفاعت د امت دپاره ساتلي ده کما جاء في حديث البخاري وغيره.

شهانه فائده : بعض جاهلان کسان وایي چي خدای جل سلطانه چي اخبار وکړی په عدم ایمان سره د معهود او مذکورو کافرانو نو خلاف د اخبار څخه دخدای ج خو ممتنع دی . نو تکلیف ددغو کافرانو په ایمان سره خو تکلیف په مالایطاق سره دی وهو مرفوع شرعاً . لقوله تعالى : (لايُكلف الله نفسا إلا وسعها) فكيف يصح تكليف هؤلاء الكفرة بالايمان

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

والجواب : عنه كما فى البيضاوى و روح البيان و روح المعانى والتفسير الكبير للإمام الرازى رح . وشرح العقائد و شرح المقاصد للعلامة التفتازانى رح والمواقف للقاضى عضدالملة والدين رح وشرحه للعلامة السيد الجرجانى رح وغيرها . دادى چي اخبار دخداى جل شانه په وقوع د يو شي او يا په عدم د يو شي په اختيار د بنده سلب د اختيار د بنده نه لازموي چي هغه فعل به نو ضروري وي او د قدرته د بنده به خارج وي . لكه چي خداى جل سلطانه چي اخبار وكړى د خپل فعله څخه په خپل قدرت او اختيار او اراده . نو دا فعل خو دخداى ج د قدرت څخه خارج نه گرځي بل اخباره تعالى وعلمه تعالى عن فعل العبد باختياره يؤكد الاختيار ولايوجب الاضطرار . وهذا مقام وعر لايفهمه الكافة . د مثال په توگه يو سړى د بل سړي لاسونه او پښي ور تړي او پر خره مثلاً يې بار كړي ا يو خاى يي يو سي . دا رسيدل د سړي اضطراري بولي . او كه يو بادار وه مريي ته ووايي . يا پلار وه خوى ته ووايي او يا استاذ وه شاگرد ته ووايي چي ته به حتماً فلانى خاى ته ځي . نو هغه سړى د جهته د مراعت د بادار او يا د مراعت د پلار وغيره په اختيار سره كه يي څه هم په زړه نه وي خوښه او ورته تكليف وي . نو په دي كار كولو دى مسلوب الاختيار نه دى بلكه اختيار بي پر خاى دى ولهذا القسم كثيرة من الامثلة لو تفكر العاقل فيها عرف الفرق بين الاضطرار والاختيار فافهم هداك الله

پوه سه ! چي د انسانانو استعدات مختلف دي . ددي خايه بايد اختلافات د استعدادانو سړي ته بداهتاً معلوم وي چي په مكه مكرمه چي آنحضرت صلى الله عليه وسلم اعلان د كلمة التوحيد وكړى . په اول

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ملاقات کي سیدنا ابوبکر الصدیق رضی الله تعالی عنه بیله درنګه او بیله د معجزي د طلبه قبول د توحید وکړی ، نو د صدیق نوم یې د جناب الهي څخه په برخه سو . او په مسلمانانو کي الی یوم القیامة په صدیق اکبر سره شُهرت په نصیب سو . او په حدیث شریف کي راغلي دی چي په ورځ د قیامت به بیرغ د صدق په لاس کي د ابوبکر صدیق رض وي وهذا فضلُ الله یؤتیه من یشاء . او ټوله صدیقین د امت محمدیه ﷺ به دده تر بیرغ لاندي جنت ته روان وي . او بالعکس ابوجهل لعین چي آنحضرت صلی الله دده پر ایمان ډیر حریص وو ، په دي سبب چي دی مشر د اهل مکه وو او دده په ایمان راوړو سره ډیر اهل مکه وو اقتداء کول او ددي کبله هره معجزه چي به ابوجهل وغوښتله . علیه السلام به هغه معجزه ورته ښکاره کوله ، لکن سره د هغه ابو جهل ایمان نه راوړی . سعدی رح

چون بود اصل جوهري قابل ✣ تربیت را درو اثر باشد
هیچ صیقل نکند اندکرد ✣ آهنی راکه بد گهر باشد

حکایت :

چي استعداد کامل وي ، په لږ تنبیه سره انسان و پایي ته د کمال رسیږي . عارف بالله المولی جلال الدین الرومی قدس سره د سلطان ابراهیم بن ادهم رحمه الباری څخه په مثنوی معنوی کي داسي نقل کړی دي چي یو شاه عادل مقبول عندالرعیة وو یعني جوهر یي اصل وو او استعداد یي کامل وو ، نو دی یوه ورځ چي د شاهي درباره څخه کور ته راغلی نو ده په یوه برج کي د قصر شاهي یوه خوا او بله خواته وکتل ، د نژدي غره په لمن کي یي یو سړی ولیدی چي هغه د بغل د توبري څخه یو شی راوکښی او په پیاله کي د مشکولي څخه یي او به واچولي او هغه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

شی يي پکښي واچاوه . او پر سر يي پورته کړی او وي چيښي ، بيا يي يوه ډبره راکش کړه ، سر يي پر کښيښودی بيده سو . د شاه پکښي سودا سوه چي دا د بغل د خولی څخه يي څښي په اوبو ګډ کړی او وي خوړی ، نو عسکر يي ور واستاوه چي ورسه د غره په لمن کي چي هغه سړی پروت دی رايي وله . عسکر ورغلی ملنګ يي دخوبه راويښ کړی چي شاه دي غواړي ، ملنګ حيران سو چي شاه نو ما څه کوي ؟ خير خو ملنګ خپله توبره وه بغل ته واچول او پياله و مشکوله يي هم راواخيستل شاه ته راغلی .

شاه پوښتنه ځني وکړه چي تا څښي وخوړی؟ ملنګ توبره ورته خلاصه کړه چي زه په مياشت کي يو وار د مسلمانانو پر کورو ګرځم . يو څه ډوډی ټوله کړم او هغه وه لمر ته کښيږدم ، چي وچه سي نو يي ميده کړم . په دي توبره کي يي واچوم ، هر وخت چي وږی سم يو څه په اوبو ګډه کړم خان په موړ کړم .

شاه ورته وويل چي ولي هره ورځ د مسلمانانو پر کورو نه ګرځي ، چي کم ازکم پسته توده ډوډی به درپيدا کيدای او خوړلای به دي ؟

ملنګ ورته وويل چي زه خدای ج د عبادت دپاره پيدا کړی يم . نه د هر روزه فقر دپاره . نو شاه ورته وويل چي په ورځ د قيامت به خدای ج ستا څخه باز خواست ددغو شيانو هم وکړی . ملنګ ورته وويل چي هو ، د سالم بدن او ددغي وچي ډوډی او اوبو د شکر بازخواست به راڅخه کيږي ، خير شاه ملنګ چي رخصتاوه عطيه د روپو يي ورته پيش کړه ، خو ملنګ يي د اخستو څخه انکار وکړی . ملنګ ولاړی . سلطان ابراهيم رحمه الله د ځان سره فکر وواهه چي دا دونه نعمتونه چي خدای پاک ماته درکړي دي تا يي نو څه شکر ويلی دی ، او حساب هم داغسي سخت

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دی. تر ماښامه په داغه فکر کې غرق وو، چې ماښام سو او د ماخستن لمونځ یې اداء کړی، نو یې مصلی اواره کړه څو رکعته لمونځ مثلاً څه تلاوت د قرآن عظیم الشان یې وکړی دپاره د شکر د نعمتو دخدای ﷻ، چې ستړی سو نو پر پلنګ شاهي بیده سو، نیمه شپه پر بام د قصرشاهي د کوټو کړپې دی

شاه سراسیمه راوغورځیدی چې دا څرنګه ترپې دی. دخونې راووتی دغ یې پر وکړی چې څوک یاست؟

شنیدستم که ابراهیم ادهم ✣ شبی بر تخت دولت خفت خورم

ز سقف خود شنید آواز پای ✣ ز جا بر جست چون آشفته رایی

بندی گفت او کین کیست بر بام ✣ که دارد بر سپهر قصر ما کام

جواب آمد که ای شاه جهان گیر ✣ شتر گم کرده مرد مفلسم پیر

ز خنده گشت شاه بر جای خود سست ✣ که بر بام آدمی هرگز شتر جست

دگر بار پاسخ آمد که ای جوان بخت ✣ خدا جویی کسی کردست بر تخت

چو بشنید این پیام از هاتف غیب ✣ فراغت کرد از دنیا بلا ریب

رسید از راه تجریدی بمنزل ✣ پس از دربار شد مقبول و مقبل

داوه څو خواره بیتونه د مثنوی معنوی. قصه تجرید سلطان ابراهیم بن ادهم چې غیبي پیغام واوریدی، نو دخان سره یې دا فیصله وکړه چې د تخت شاهي سره سره د خدای جل شانه محبت او شکر نه سي پر ځای کولای، نو د تخت شاهي څخه یې لاس پر سر کړی او د سپیدو سره یې د

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

سحار لمونځ په كوركي وكړي او د اهل عيال او د ټولو نعمتو څخه او د شاهي تخت څخه يي الوداع وكړه او د كوره ووتي په نيت د حرمينو شريفينو او په لار كي يي شاهي كالي ديو غريب سړي په كالو بدل كړه ، او نن دلته سبا هلته روان سو او حُب الهي ورځ په ورځ په زړه كي ډيريدى. حاصل دا چي هر څو زمانه چي په لار كي پر تيره سوه . آخر حرمينو شريفينو ته ورسيدى او هلته يي نيت د اقامت الى آخر العمر پوري وكړى .

نو پر مقتضا د هغه حديث قدسي چي خداى پاك وايي : من تقرب إلَىَّ شِبراً تقربتُ اليه ذراعاً ومن تقرب إلَىَّ ذراعاً تقربتُ اليه باعاً الى آخر الحديث . سلطان ابراهيم رح پس له كمي مودي په حرمينو شريفينو كي مقبول شخص وګرځيدى او ډير عقيدت مندان او مخلصان او مريدان يي پيدا كړه .

واوره ! چي بادشاهي دده څرنګه سوله ؟ چي شاه لادرك سو او وزيرانو په ټوله مملكت كي تلاش وكړى پيدا يي نه كړى . او دا هغه وخت وو چي نه په دنيا كي خصوصاً په اسلامي مملكتو كي تلفون وو او نه تلويزون وغيرهما لكه راديو وه ، نو وزيرانو په سبب د عدالت د شاه ، دشاه يو نابالغه خوى براى نام پر تخت شاهي كښيناوه . كاروبار د مملكت دوى پر ذمه واخيستى ، او دا يي فيصله وكړه كه شاه پيدا سو خو خپله بادشاهي به سمبال كي او كه نه سو پيدا خوى به يي خداى ج لوى كړي ، خپله بادشاهي به پخپله پر مخ بيايي . لكن پلار خو په سبب د عزم د اقامت د حرمينو شريفينو نسو پيدا او خوى خداى ج خوان او د تخت شاهي لائق وګرځاوه ، نو وزيرانو ټولو په اتفاق واكي د سلطنت من كل الوجوه وده ته وسپارلي .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

درویش وایي چي ددې عبرتناکې او حیریت د قصي څخه باید مسلمانان نصیحت حاصل کړي. ویل سوي دي : مالایُدرَكُ کُلّه لایُترك کُلّه.

خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ

خدای ﷻ مهر لکولی ددوی یعني دهغه کفارو چي ددوی حالات او صفات دمخه تیر سوله، یعني دا نو اوس ذکر د عذابو ددوی دی

پوه سه! چي په بیضاوي او تفسیر مظهري او روح البیان کي ددې آیت په تفسیر کي وایي چي حاصل د ټولو دادی : چي ختم په لغت کي پوټولو ته وایي او پر لفافه وغیره چي مهر ولګول سي ، نو په دې مهر سره هم پوټول د مکتوب دی ، ترڅو چي تر مُرسل الیه پوري رسیږي ، او په حقیقت کي پر زړه د کفارو حسي مهر خو نسته بلکه مراد څني مهر معنوي دی چي په زړو کي ددوی په سبب د کفر ددوی او په سبب د تقلید د نیکه ګانو او د قبیلو د مشرانو او یا د حاسدانو ملایانو یو کیفیت پیدا سوی وو چي د هغه د سببه دوی ته کفر او عصیان ښه معلومیږي او د ایمان او طاعت څخه یي بد راځي . نو ددغه هیئت د پیدا والي په سبب پر دوی نصیحت د ناصح او انذار د نبی تاثیر نه کوي او په معجزاتو کي د نبی یي نظر صحیح نه کوي ، نو دغه هیئت قلبي ته د دوی مجازاً ختم وویل سو . او په قرآن کریم د پیدا والي څخه ددغه کیفیت په ډیرو الفاظو سره تعبیر سوی دی . په یوه آیت کي په طبع تعبیر څني سوی دی کماقال الله تعالی : (اولئك الذین طبع الله علی قلوبهم.الآیة) او په بل آیت کي د اغفال په نامه یاد سوي دي کما قال جلّ

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ذکره (ولا تُطِعْ مَن أَغْفَلْنَا قَلْبَه عن ذكرنا) او په اقسام سره هم قال الله تعالى: (وجعلنا قلوبهم قاسية)

په قرآن مبارك كي ددغه هينت و خداى ج ته نسبت راغلى كما فى الآيات المذكورة. دا اسناد په دي سبب دى چي دا هينت د ممكناتو د جملي دى او ممكنات ټوله په قدرت الهي عالم وجود ته راځي .

پوښتنه: چي دا هينت د خداى جل شانه دخوا پيدا دى ، نو د كافرانو په دي كي څه عيب دى . او بل دا چي خداى ج چي ددوى په زړو كي دا هينت پيدا كړى ، نوځو خداى ج دوى منع كړه د هدايت او ايمان څخه ، نو بيا دوى ته عقوبت څرنګه وركوي ؟

جواب: په حديث مبارك كي راغلي دي : كل مولودٍ يُولد على فطرة الاسلام . الحديث. نو ددوى زړونه د ابتدائي خلقت څخه دا هيښت نه وو پكښي تر څو چي دوى معذور وګڼل سي او دعذاب مستحق نه وګرځي ، بلكه دا هينت ددوى د اختياري كفره څخه پيدا سو . قال الله تعالى : (بل طبع الله عليها بكفرهم) وقال فى موضع آخر : (ذالك بأنهم آمنوا ثم كفروا فطبع على قلوبهم .

حاصل د جواب دادى چي دا ختم ددوى پر زړو ددوى جزاء ده د استمرار ددوى پر كفر وعدم النظر الصحيح ، نو ځكه د اددوى دپاره عيب سو او دوى مستحق د عذاب وګرځيدله . د مثال په توګه يو سړى چي روغو جوړو سترګو په قصد لاس ونيسي او وه څاه ته ولوېږي ، خلک دا سړي ملامت بولي ، نو ددغو كفارو بعينه دغه مثال دى . البته كه څوك په سترګو نه ويني او څاه ته ولوېږي خلک منت نه پر كوي او وايي چي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

معذوره وو ، یعني که ددغو کفارو په زړو کي خلقتاً دا هیئت وای نو به معذور وای . وإذ لیس الهیئة المذکورة خلقیةً من جانب الله فلیس ای لیسوا بمعذورین بل مُعذّبین عذاباً.

درویش وایي چي معتزله ددي آیت د توجیه څخه سخت حیران دي په دي سبب چي ددوی مذهب دادی چي خلق د قبیح قبیح دی . نو دا ختم پر زړو او پر سترګو او پر غوږو خو قبیح دی او د قبیح اسناد وخدای ج ته که څه هم خلقاً وي ممتنع دی . نو دوی ددي آیت په بیان کي څو توجیه ګاني د عقل او نقل څخه لري کړي دي چي د هغو بیان قاضي بیضاوی په خپل تفسیر کي او علامه تفتازاني رح په شرح عقائد او شرح مقاصد کي کړی دی . او اهل د هغو ټولو رد کړی دی .

او درویش وایي چي موږ ضرورت نه لرو وه نقل د هغو توجیهاتو او بیا ورده ولوده توجیهاتو لانها بناء الفاسد علی الفاسد یعني چي دوی چي وایي : خلق القبیح قبیحٌ دا خبره غلطه ده . لانه تعالی خالق د عبادو او ددوی د عملو دی . قال عزّمن قائل (والله خلقکم وماتعملون) نو خلق د قبیح قبیح نه دی ، بلکه کسب د قبیح قبیح دی . والتفصیل فی کتب العقائد فراجعها ولایسع المقام لتفصیل تلك الدلائل من الجانبین

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

وَعَلٰى سَمْعِهِمْ ط

او خدای ﷻ مهر لکولی دی پر غوږو ددوی
چي دحق اوریدو ښخه یي بد راخي او په سماع د قبول سره یي نه
اوري که څه هم ظاهراً یي اوري .

پوه سه! چي علا سمعهم عطف دی پر قلوبهم او تر ختم الله لاندي دی ، نو په دي ختم کي پر غوږو ددوی هم هغه خبره ده چي دمخه تیره سوه ، یعني چي مراد د ختمه ښخه د غوږو ختم حسي نه دی بلکه یو هیئت معنوی ددوی په غوږو کي چي هغه هیئت مانع د اوریدو ښخه د تبلیغ نبوی ﷺ او دا ختم جزاء د عمل ددوی ده چي همیشه به یي غوږونه وه سماع الباطل او کفر ته نیولي وه .

او دا ختم هم خلقتاً نه دی حتی یرد الاعتراض المذکور فتذکر جمیع ماقلنا سابقاً

فائده: چونکه ادراك د زړه د ټولو جوانبو ښخه کیدای سي او سماع د غوږو هم د ټولو جوانبو او اطرافو ښخه کیږي ، نو مانع د ادراك د زړو ددوی او مانع د اوریدو ددوی یي ختم وګرځاوه ، چي ختم پر شي ټوله شی پټوي کما سبق أن الختم هو الکتم

او په خلاف د سترګو لیدل چي هغه خاص د جانب مقابل ښخه کیږي ، نو ښکه مانع د ابصار غشاوة چي معنا یي پرده ده پر سترګو وګرځوله کما سیاتی .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

يوه سه! سمعه په معنى مصدري يعني اوريدل هم راغلي ده او په معنا د قوت سامعه چي يو قوت الهي خارج عن طوق البشر دی چي د غوږو د سوريو په پای کي يوه غوښه لکه د ښخي د تيو سرونه خدای جلت قدرته پيدا کړي ده او پر هغه غوښه يوه پرده يعني پوست اوار دی چي په هغه پوست کي قوت سامعه خدای جل شانه ايښي ده . يعني په هغه سره اوريده کيږي كذا فى هداية الحكمة والتفصيل فی شروحه .

او سمع په معنا د خود غوږ هم راغلي ده او همدغه معنى دلته مناسبه ده ، ولي چي ختم پر جسم کيږي او غوږ هم جسم دی **بخلاف المعنيين الاولين لانهما معنويان كمالايخفى على أُولى النهى.**

فائـــده: تفاسير وايي چي ولي يي سمع مفرد راوړي او سره ددي چي مضاف وه جمع ته دی ، نو يوه سمعه خو د ډيرو کسانو نه وي ؟

بعض اهل التفسير جواب داسي ورکوي چي سمع مصدر دی او د مصادر جمع كول بي فائدي دي ، ولي چي مصدر صالح د تثنيه او جمع دی .

پر دي جواب دا سوال واردیږي چي ابصار يي ولي جمع کړي او سره ددي چي مفرد يي بصر دی او هغه هم مصدر دی . په روح البيان کي چي دا جواب ورکړی دی چي بصر د سترګي نوم او هغه اسم دی مصدر نه دی لکن دا جواب صحيح نه دی ، ولي چي بصر سترګي ته هم وايي او ليدو ته د سترګو هم وايي ، چي معنا مصدري ده لکه سمعه . او د اصل سوال بل جواب دادی چي مضاف محذوف دی ای مواضع سمعهم يعني چي غوږونه دي . كمافى قوله تعالى : (واسئل القرية) ای اهل القرية .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ولايخفى مافيه من التكلف . او د تكلف خلاص جواب هغه دی چي امام النحات سيبويه رح ورکړی دی . هغه وايي : چي سمع په مابين کي د دوو ضميرو ده جمع راغله چي يو د قلوبهم ضمير دی او بل د سمعهم ضمير دی ، نو که څه هم سمع مفرد دی په معنا د جمع دی کما هو القانون چي مفرد چي په مابين کي د دوو جمعو راسي کما في مانحن فيه او يا وروسته تر دوو جمع راسي هغه مفرد په معنا د جمعي دی . والثاني کما في قوله تعالى : (يُخرجونهم من الظلمات إلى النور) اى الى الانوار لكن يرد عليه چي مفسرين رح د ظلمات د جمع والي او د نور د مفرد والي ، وجه خو دا وايي چي مراد د ظلماتو څخه انواع د کفر دی او انواع د کفر خو ډيري دي كالشرك واليهودية والنصرانية وغيرذالك . او د نور څخه اسلام مراد دی . اسلام خو يو دين دی .

فائده: ختم د قلوب يي دمخه کړی ، ولي اصل د عدم ايمان ددغو کفارو زړونه ددوی دي او سمع چي تر بصر دمخه سوه ، په سبب د اشتراك د قلوبو سره په ختم کي لري كما مَرَّ . او سمع تر بصر افضله هم ده ، ولي چي په قرآن مبارك کي هر ځای سَمِيعٌ بَصِيرٌ راغلي دي . او هغه چي بعض اهل تفسير وايي چي سمع شرط نبوت ده ، نو ځکه په انبياء عليهم السلام کي کوڼ نبي خدای ج نه دی را استولی . او هغه څوك چي پر دغه وجه سوال کوي چي ړوند نبي خو هم نسته . جواب يي يعقوب عليه السلام دی چي ذ فراق څخه د يوسف ع په سترګو ړوند سو . ويدل عليه قوله تعالى : (و أَلْقُوهُ) اى (القميص على وجه أبي يأت بصيراً) فتامل.

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

وَعَلَىٰٓ أَبْصَٰرِهِمْ غِشَٰوَةٌ

او پر سترګو دغو کفارو پرده ده.

یوه سوال! چي غشاوة مبتداء ده متاخره او علی ابصارهم یې خبر مقدم دی ، ولي قانون نحوي دی چي مبتداء چي نکیره وي تقدیم د خبر پر واجب دی تاچه مبتداء ته تخصیص کیدای سي راجع کتب النحو . او دا جمله عطف ده پر دمخه جمله او سری به وقف کوي پر علی سمعهم ترڅو چي دا جمله جلا جمله سي . او علی ابصارهم عطف پر علی سمعهم نسي کیدای ، ولي چي بیا علی ابصارهم تر ختم الله لاندي کیږي او د سترګو دا ختم نه بولي ، بلکه غشاوت یې بولي کمامرّ تحقیقه.

فائده: د تنکیر د غشاوة معنا داده چي دا غشاوة چي پر سترګو د کفارو ده دا یوه غشاوة عظیمه ده د جنس څخه د غشاوت متعارفه چي حسي غشاوي نه ده . بلکه دا غشاوة معنوي ده چي په سبب ددي چي دوی د معجزاتو ته د نبي علیه السلام ته په نظر د عبرت او نصیحت نه ګوري بلکه په نظر د سحر او کفر ګوري وهذه الغشاوة ایضاً جزاء لکفرهم وعداوتهم النبی صلی الله علیه وسلم و تسمیتهم ایاه ﷺ بالساحر والکاهن والشاعر والمجنون . وقد مرّ تحقیق هذا الجزاء فی تفسیر ختم الله علی قلوبهم فتذکره.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٧﴾

او دوی لره عذاب دی لوی

پوه سه! چي عذاب او نکال لفظاً و معناً سره يو شی دي . په محاورد عربي کي وايي أعذبُ عن الشیئ چي سړی به د هغه شي څخه منع کوي او عذاب هم عاقل سړی د جنايت څخه منع کوي .

روح : په تفسير يسير کي وايي چي دعذاب عظيم معنا کبير ده يعني د کيفيت د لحاظه او يا کثير د مقدار د حيثيت او يا دائم وهو العذاب في النار ابداً .

او بعض مفسرين رح وايي چي عذاب عظيم قتل او بند دی په دنيا کي او اور دی په عقبی کي . نو پر مسلمان عاقل باندي دا لازم ده چي هميشه والی پر ګناهو ونه کړي ، ولي خدای نخواسته منجر وه انکار ته ونه ګرځي يعني کفر چي د عذاب عظيم سبب دی او په طمع د دنيا او زکات وغيره بايد وه ظالمانو ته سر ټيټ نه کړي او د ظالم پر ظلم سترګي پټي نه کړي او د حرام خور سړي څخه بايد نه دنيا خني وغواړي او نه يي ډوډی وخوري .

بعض کسان ښه خبر وي چي د حاجي صاحب دنيا حرامه ده لکن په مزه مزه يي خوري .

سعدي شيرازي رحمه الله :

بگمراه گفتن نکو میروی ✤ گناه بزرگست وجور قوی

مگو شهد شیرین شکر فائق است ✤ کسی را که سقمونیا لائق است

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

قال النبی ﷺ هذه القلوب يصدءُ كما يصدءُ الحديد. يعني زړونه زنګ كوي لكه چي زنګ كوي اوسپنه . قيل وما جلائها ؟ فقال تلاوة القرآن وكثرة ذكرالله ﷻ وكثرة ذكر الموت.

په روح البيان كي وايي چي د ټولو ګنهو سرچشمه دري شي دي

۱: حرص ۲: حسد ۳: كبر

د حرص څخه ډيره ډوډی خوړل او ډير خوب كول او ډير استراحت پيدا كيږي . او د حسد څخه حب المال وحب الجاه و حب الرياسة پيدا كيږي . او د كبر څخه انكار الحق مع علمه حاصليږي . وه عزازيل ته د كبر څخه ملعونيت ابدي پيدا سو . سعدي رحمه الله

تکبر عزازیل را خوار کرد ✧ بزندان لعنت گرفتار کرد

تکبر مکن زینهار ای پسر ✧ که روزی ز دستش برآیی بسر

و أما حب المال وحب الرياسة هغه وو چي علماء د يهوديت وه كفر ته په خپل كتاب تورات سره مبتلاء كړه او د حب الجاه څخه دريدل په صف كي د كفارو پيدا كيږي كما يدل عليه التجربة اليومية . او دغه رنګه حب المال والرياست ډير خله سړی يعني مسلمان وه كفر ته نعوذبالله من ذالك كشوي .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

حکایت:

وایي چي یو خوان بادشاه وو ، یو ځانه یي وویل چي زه په بادشاهي کي ډیر خوند او لذت نه وینم ، ایا ټوله شاهان ماغونډي دي او که زه یوازي دغه سي یم ؟ نو هغه سړي ورته وویل چي ټوله دغسي دي لکه ته. نو بادشاه ورته وویل چي دا لذت زه څرنګه حاصل کړم ؟ هغه سړي ورته وویل چي اطاعت او عبادت د خدای جل شانه کوه او ګناه مه کوه .

بادشاه د خپل ملک ډیر علماء او صالحان کسان راوغوښتل چي تاسي به زما سره همیشه ناست یاست او ملګري یاست . نو هر کار چي طاعت د خدای ج وي ما به په امر کوی او هر کار چي معصیت د خدای ج وي ما به ځني منع کوی . نو هغو علماوو او صلحاوو هم داغسي کوله بادشاه ته په بادشاهي ډیر لوی لذت او سُرور پیدا سو . نو څلور سوه کاله یي بادشاهي وکړه .

اخیر الامر ابلیس په رنګ د سړي ورته راغلی او بادشاه ته یي وویل چي ته ځان پیژني چي ته څوک یي ؟ شاه ورته وویل چي زه یو سړی د بني آدم څخه یم . شیطان ورته وویل : که ته بني آدم وای نو ته به وخت لا مړ وای لکه نور بني آدم چي وریني چي ستا د بادشاهي په دوران څونه مړه سوي دي . شیطان ورته وویل چي ته خدای یي ، خلګ وه خپل عبادت ته راوبوله . بادشاه ته دي خبري ډیر خوند ورکړی چي تر بادشاهي به دي نور جاه و جلال لوړ سي چي خلګ تا په خدایي ومني . نو شاه منبر ته پورته سو او خلګو ته یي اعلان وکړی ، ما ستاسي څخه یوه خبره تر دا اوسه پټه ساتلي وه هغه دا خبره ده ، که زه د بني آدم د نسل څخه وای نو زه به هم لکه نور اولاد آدم چي مړه کیږي ، زه به هم وخت لا مړ سوی وای، لکن زه خدای یم زما به عبادت کوی . نو نبی ته د هغي زماني خدای پاک

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وحی راواستولي چي دغه بادشاه ته ووایه چي ته چي د استقامت څخه واوښتی او زما نوم دي پر ځان کښېښود ، نو زما دي په خپل عزت و جلال قسم وي چي زه پر تا بخت نصر بابلی مسلطه وم . هغه وو چي لږ زمانه بعد بخت نصر حمله پر وکړه فضرب عنقه . او ددغه شاه د خزانو څخه يي اويا کښتی سره زر يو وړه . په روح البيان کي دغه قصه په لږ تغير سره موجوده ده .

قال المولی جلال الدين قدس سره فی المثنوی :

جزُ عنایت که کشاید چشم را ✣ جز محبت که نشاند خشم را

جهد بی توفیق خود کس را مباد ✣ درجهان والله اعلم بالرشاد

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَّقُوْلُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ

او بعض د خلکو څخه داسي کسان دي چي په خوله وایي موږ ایمان راوړی دی پر خدای ج او پر ورځ د آخرت چي قیامت دی

فائده: خدای جل جلا له (۱) اول حال د قرآن عزیز د حق والی بیان کړی ٠

بقوله : (ذالك الكتاب)

(۲) آه او بیا یي په مناسبت د حال د قرآن کریم حال د مخلصینو بندګانو چي ظاهراً و باطناً مومنان دي بیان کړی **بقوله :** (هُدًى لِلْمُتَّقِيْنَ).

(۳) او بیا یي هغه کسان بیان کړه چي ظاهراً او باطناً دخدای ج او د قرآن او د اسلام دښمنان وه . **بقوله تعالی :** (إن الذين كفروا).

(۴) آه اوس حال د هغو کسانو بیانوي چي ظاهراً او په خوله مسلمانان دي ، دبیري د تُوري د اسلام او په باطن کي همهغسي کافران دي لکه دویم قسم چي وه دي ډلي ته منافقین وایي چي : (لا إلى هؤلاء ولا إلى هؤلاء) بل مُذبذبين بنهما . او همدغه ډله خبیث تره دیولو کفارو ده . ولي چي سره د کفرباطنه په اسلام او مسلمانانو استهزاء او پسخند یې واهه کما سیأتي في بیان احوالهم بالتفصيل ، نو ددي سببه خدای ج بیان د مختوم علی قلوبهم کفارو په بیان کي د احوال ددوی دوه آیته راوړي دي او په باب د منافقینو کي یي دیارلس ۱۳ آیته ذکر کړي دي .

پوه سه! چي منافقين اكثر یهودان وه ، چي ناموري کسان یي دغه دي: (عبدالله بن ابی بن سلول ، معتب بن قشير ، اوجدبن قيس او ملګري ددوی تر دري سوه پوري رسيده)

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فائده: کلمه د مَن موصوفه ده ، ولي چي معهود کسان نسته .

سوال: په (یقولُ) کي ضمیر د مفرد راغلی دی او په (ماهم) کي ضمیر د جمع دی ؟

جواب: نحات وایي چي کلمه د مَن صالح د مفرد او د جمع دواړو ده . او بعض مفسرین رح وایي چي کلمه د مَن موصوله ده او دیاره د عهد ده او معهود هغه دمخه کفار دي یعني (إن الذین کفروا) آه ، ولي چي منافقین په عدد کي د هغو کفارو چي (ختم الله علی قلوبهم) آه داخل دي ، لکن دوی تر هغو کفارو یو خبیث صفت بالالري . چي هغه خداع د مسلمانانو سره ده او د کفر او اسلام سره یو ځای کول دي ، ددي سببه ددوی مقر په دوزخ کي اسفل السافلین دی . او مجاهر کفار پر دوی سربیره طبقه کي وي .

فائده: تفسیر مظهري وایي چي اصل د ناسُ أُناسُ وو ، نو همزه یي ځني حذف کړي ، عوض یي حرف تعریف وګرځاوه . ځکه الأُناس نه دی روا چي جمع د عوض او معوض عنه لاړ میږي .

بعض مفسرین رح وایي چي ناسُ جمع د انسان ده ، لکن صحیح داده چي ناسُ اسم جمع ده ولي فُعال په اوزان کي د جمعي نه دی راغلی . او په وجه کي د تسمیت د انسان په ناس سره اختلاف دی .

څوک وایي چي مشتق د اُنس څخه دی په معنا د الفت دی ، ولي انسانان یو د بله سره الفت لري او یا روحان د بدونو سره اُلفت لري وبالعکس .

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

او بعض وايي چي مشتق د آنس څخه دی په معنا د ظهور دی ، ولي انسانان ظاهر او په سترګو ليدل کيږي لکه جن چي جن بولي په سبب د پټوالي د سترګو څخه . او بعض وايي چي د نسيان څخه ما خوذ دی قال الله تعالى : (ولقد عهدنا الى آدم من قبل فنسى . الآية)

پوښتنه: تفسير مظهري ووېل چي الأناس نه ويل کيږي او سره ددې چي په شعر عربي فصيح کي داسي راغلي دي :

إن المنايا يطلعن على الأُناس الآمنينا ❊ فتزرهم شتّى وقد كانوا جميعاً وافرينا

ترجمه: په تحقيق مرګونه راخيژي يعني راځي پر خلکو چي دوی د مرګه خان بيغمه بولي ❊ نو دا مرګونه دوی وګرځوي فراکنده او حال دا چي دوی وه سره جمع يعني ټوله ژوندي کامل وه .

جواب: قاضي بيضاوي رحمه الله وايي چي دا شعر شاذ دی ، يعني د قياس مذکور څخه مخالف دی . درويش وايي چي دا شعر د ضرورت شعري په سبب راغلی دی .

تنبيه: منافقانو ولي دا دوه جزء د ايمان په ذکر سره خاص کړه يعني ايمان بالله و باليوم الآخر ، او ايمان بالرسل والكتب يي نه کی ذکر ؟

جواب: دوی مسلمانانو ته په خيال کي دا ورکول چي موږ د ايمان سر چي ايمان بالله دی او پای چي ايمان باليوم الآخر دی دواړه سره جمع کړي دي نو مابين ته د بيان ضرورت سته .

او حکمت الهي په ذکر کي ددغو دوو ۲ مؤمن به دادی چي ايمان په دغو دوو سره اګر چه مُشترك دی په مابين کي د قرآن او تورات . او دوی

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

په دغه دوه کي خان مخلص په خپل زعم سره بولي . خو بیا هم په دغو دوو جزء کي دوی منافقین دي ، ولي چي دوی مسلمانانو ته دا په خیال کي ورکوي چي زموږ ایمان بالله داسي دی لکه ستاسي ایمان بالله ج او سره ددي چي دوی درواغ وایي ، ولي چي یهود (عُزیر) ابن الله بولي او نصاری (عیسی ع) ابن الله بولي . او ددوی ایمان پر یوم الآخر باندي هم داسي نه دی لکه د مسلمانانو چي دی . ولي چي دوی خو وایي : (لن یدخل الجنة إلا من کان هودا او نصاری) او دا صریح درواغ دي .

پوه سه! چي قول او کلام دواړه مصدرونه دي په معنا د تلفظ بما یفید دی او په معنی د مقول او متکلّم به هم راغلی دی . بلکه په معنا د معنی مقصود فی الذهن هم راغلی دی چي په اصطلاح د علم کلام یي کلام نفسي بولي . قال الشاعر :

إنما الکلام لفی الفؤاد ✣ وانما جُعل اللسان علی الفؤاد دلیلاً.

او په اصطلاح د منطقیو یي قضیه معقوله بولي . او رای او مذهب ته هم مجازاً ویل کیږي کما یقال هذا قول ابی حنیفة رحمه الله ای رأیه ومذهبه او یو سړی وایي چي زما قول خو دادی یعني زما رایه داده .

فائده: مراد د یوم آخر څخه پس له حشره الی غیرالنهایة دی قال البیضاوی رحمه الله وسمی بالآخر لتأخره عن الدنیا.

شهانه فائده: نفاق اوس هم نه دی ختم په دعوه کوونکی د اسلام اوس هم منافقان سته ، ولي چي په عصر نبوی ﷺ کي چي بهترین د زمانو وه دا خبیثان موجود وه ، نو به وروسته څرنګه نه وي ؟ غایة الفرق أنّ المنافق فی زمان رسول الله صلی الله علیه وسلم یُعلم بالوحی وبعد انقطاع

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

الوحي لايستطيع احد ان يحكم على شخصٍ بالمنافق بالمعنى المذكور يعني المنافق الكافر . إلا بالقرائن الواضحة الصادرة من شخصٍ .

پوه سه! چي نفاق دوه قسمه دی . یو نفاق دعقیدي دی چي بیان یي تیر سو . او یو نفاق د عمل دی . په حدیث صحیح کي د بخاری او مسلم وغیرهما راغلي دي : (أَرْبَعَةٌ مَن كُنَّ فيه كان منافقاً خالصاً ومن كان فيه خصلة منها كان فيه خصلة من النفاق حتى يدعها . مَن اُوتمن خان ، مَن وعد اخلف وَمَن عاهد غدر ومن خاصم فجر او كما قال ﷺ

ترجمه: څلور خویه چي په سړي کي وي هغه خالص منافق دی او که په سړي کي یو خوی ددغو څلورو خویو وي نو په هغه کي یو خوی د نفاق سته تر هغو چي هغه خوی پرېږدي . هغه خویونه دادي : چي ته دی آمن وبولي دی خیانت کوي . ۲) چي وعده ورسره وکړي خلاف د وعدي کوي. ۳) چي یو قرارداد درسره وکړي په هغه کي غدر او چم کوي . ۴) او چي د چا سره یي جنګ سي فحش ښکنځل کوي .

درویش وایي : چي ډیرو مفسرینو رح په ترکیب کي د (ومن الناس من یقول) آه تفصیل او بیان نه دی کړی . لکن چونکه دا یو مُغلق ترکیب دی نو دپاره د وړونو طالبانو د بیان څخه یي چاره نه لرم ، که څه هم وه اطناب ته منجر سي .

پوه سه! چي مشهوره ترکیب خو دادی چي مَن یقول آه مبتداء ده او من الناس یي خبر دی او ټوله جمله په عطف قصه عطف ده پر قصه د إن الذین کفروا آه لکن علامه تفتازانی رح په حاشیه کي د کشاف پر دي

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

ترکیب دا سوال کړی دی چي ځای د فائده په جمله خبریه اسمیه کي خو خبر وي ، نو ددی اخبار چي من یقول انسانان دي څه فائده ده ؟

جواب: أنّ ناس په عرف عام کي د تحقیر دپاره دی یعني من یقول آ صرف په جنس او په ژبي انسانان دي او د انسانیت دخواصو څخه په دوی کي هیڅ علامه نشته ولاشك ان هذا الخبر في غاية البلاغة والفائدة.

پوښتنه: څه دلیل دی چي لفظ ناسُ دپاره د تحقیر دی؟

جواب: یو ستر عالم که پر لار روان وي ، بل پسي ور ورغ کي آسړیه ! دغه عالم په دي نداء وه هغه ته خوشکه کوي ، نو خو دا عالم په دي پوهیږي چي دا د تحقیر لفظ دی ورنه ملاصاحب خو په رشتیا سړی دی خر او غوییي خو نه دی .

او بل دلیل دادی چي علماء د احنافو رح د امام بخاری رح څخه گیله لري چي دی ولي چي د امام اعظم رح قول رانقل کوي ولي داسي وایي و قال بعض الناس او ذهب بعض الناس کم ازکم داسي به یي ویلي وای : وقال بعض العلماء او بعض الفقهاء او په خپله علامه تفتازانی رح په حاشیه مذکوره کي وایي چي من تبعیضي په معنی د بعض دی نو معنا داده : وبعض الناس نو دا مبتداء د او من یقول تر آخره خبر دی ، نو دا خبر بلاشکه فائده مند دی . لکن بعض حواشي د شرح العقائد للعلامة التفتازانی رح وایي : إنّ ابتدائية من التبعيضية مما اخرجه الشارح من القوة الى الفعل و عبارة هذا المحشى يحتمل المدح والذم و ايضا يحتمل القبول والرد وهذا تحقيق هذا القرآني . ومن الله التوفيق.

درویش وایي : وما انا من كيد الحسد بآمن

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

هم یحسدونني وشر الناس ❖ من عاش فی الناس یوما غیر محسود؛
لکن په مقابله کي د حاسد قوات د مقصود دی

وَمَا هُم بِمُؤۡمِنِينَ ۝٨

او هیڅ کله دوی نه دي مومنان

ولي اصل معتبر په ایمان کي تصدیق قلبي دی او هغه په دوی کي نشته بلکه صرف د خولي اقرار دی ، هغه صرف د مسلمانانو د خداع دپاره او فقط د دفع د دنیایي ضرر دپاره .

په روح البیان کي وایي چي هره دعوه چي بي دلیله د صحت وي هغه مردوده ده لکه دعوی ددغو منافقانو .

حکایت:

یو شیخ کامل مکمل چي ډیر مریدان یي درلوده او یو مرید یي وو چي دعوی د ډیر اخلاص د شیخ سره درلوده او دا یي غوښتل چي په اسرار الهي وو ما خبر کړي او ما دخان خلیفه هم وګرځوي او ده ځان لوی امین معرفي کړی وو . نو شیخ دپاره د امتحان او دده د ابطال د دعوی دپاره یي یو بل مرید راوغوښتی او هغه ته یي وویل چي ته به یو څو ورځي د فلانی اطاق دباندي نه راوزي بیا شیخ را ولاړسو او یو پسه یي را وایستی او ذبح یي کړی په خپل اطاق کي او چاړه او لاسونه او کالي یي دهغه په وینو سره کړه او بیا یي هغه مدعي مرید راوغوښتی او هغه حلال کړی پسه یي په یوه جوال کي اچولی وو . مدعي مرید چي راغلی او د شیخ چاړه په لاس کي په وینو سره او کالي او اطاق هم په وینو لړلي دي نو مدعي مرید ورته وویل یاسیدی ماهذا ؟ یعني دا څه قصه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ده ؟ شیخ ورته وویل چي فلانی مرید عین هغه چي ده پټ کړی وو دلته راغلی او زه یي ودرولم باره مي مړ کړی . او د شیخ غرض د قتله څخه دفع د شهواتي امورو د مرید وه ترڅو چي د قتل په اخبار کي کاذب نسي، نو شیخ وه مدعی مرید ته وویل چي دادي ستا سره امانت وي او ماښام راسره چي دواړه دا جوال په سرای کي پټ کړو او ډیر پام کوه چي څوك په دي راز خبر نه کړي ، نو ماښام شیخ او مدعی مرید د شیخ د اطاق وه شاته یوه غار جوړه کړه او جوال و مافیه یي پکښي ښخ کړی.

او چونکه هغه ژوندی پټ کړی مرید ماښام کور ته نه ورغلی ، نو سحار یي پلار پسي ورغلی چي زما خوی برابي کور ته نه راغلی . نو شیخ ورته وویل چي خوی دي زما سره دی او زما په کار دی . پلار یي ولاړی ، نو هغه مدعی مرید ته چي د شیخ قتل ورمعلوم سو نو د شیخ څخه یي عقیده بدله سوه ورغلی دهغه بل مرید پلار ته او ورته وي ویل چي خوی دي شیخ مړ کړی او ما و ده په دواړو د شیخ د اطاق تر شا د شپي ښخ کړی . پلار دهغه بل مرید ورغلی حاکم الوقت ته یي عریضه وکړه چي زما خوی فلاني شیخ وژلی دی او ښخ کړی په سرای کي دی . او حاکم الوقت ته چونکه جلالت او بزرګي د شیخ مذکور معلومه وه ، نو حیران سو او د پلار څخه د هغه بل مرید یي طلب د شاهد الواقعه وکړی. نو هغه مدعی مرید راغلی شاهدي یي حاکم الوقت ته اداء کړه چي ما ورسره ښخ کړی د شپي په جوال کي د شیخ د اطاق سره ، نو حاکم د احتیاط دپاره قاضي د محکمي او بعض علماء او شاهد د واقعي یعني مرید مدعی دپلار سره د هغه بل مرید ورسره کړه چي تاسي ورسی دغه مدفون راوکاږی ، که ددغه سړي خوی وو نو بیا به د شیخ سره قانون الهي وچلوو. خیر قاضي او ملایان چي شیخ ته ورغله او ورته وي ویل

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

چي دغه سړی وايي چي زما څوی شيخ وژلی دی . شيخ ورته منکر سو او وي ويله چي ما نه دی وژلی . هغه مدعی مريد ورته راتير سو او ډير سخت بنکنځل يي وه شيخ ته وکړه چي ولي دله دووسه ما و تا د شپي دلته نه کی بنيخ ؟ شيخ ورته وويل چي ورسی هغه ځای وشني . هغو چي هغه ځای وشانه او په وينو لړی جوال يي راوکښی ، نو جوال چي يي خلاص کړی ، حلال کړی پسه پکښي کي وو . او شيخ دهغه سړي پټ کړی څوی ته درو غ کړه . هغه ژوندی راووتی . قاضي او علماء او د هغه بل مريد پلار حيران پاته سوله ، نو شيخ وه قاضي او ملايانو ته دمريد مدعی قصه وکړه او هغه مريد مخ توری سو . او پښيمان سو لکن پښيماني فائده نه ورته کوله .

درويش وايي : چي په اوسنۍ زمانه کي دغه درواغو مدعيان په شاګردانو کي ډير دي بايد استاذ د خولي په خبرو خطا نه وزي . او که څيری پټ راز وو بايد د هر شاګرد سره يي شريك نه کړي .

په راديو کي يو پټ راز داسي ژر نه نشر کيږي لکه چي بي اخلاصه طالب ته چي پټ راز سړی ووايي خصوصاً که دي وه هغه طالب ته دي دا هم وويله چي پام کوه چي دا خبره چاته ونه کړي .

درويش وايي چي طالبان چي د ناکامی سره مخامخ وي ، لوی سبب يي بي اخلاصي ده إلا ماشذّ وندر .

درويش وايي چي زما تخميناً ۶۰ شپيته کاله د درس کيږي او زه د اميانو دلاسه دونه په عذاب سوی نه يم لکه د شاګردانو د لاسه .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

يُخٰدِعُوْنَ اللّٰهَ وَالَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَمَا يَخْدَعُوْنَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُوْنَ ۝۹

او دوی يعني منافقين چم كوي دخدای ﷻ سره او د هغو كسانو سره چي ايمان يې راوړی دی او دوی نه خطاباسي مګر خپل ځانونه او دوی نه پوهيږي .

پوه سه! چي حمله د يُخادعون استيناف بياني ده يعني د سوال مقدر جواب دی چي دا سوال د ماقبل څخه پيدا سو . هغه دادی چي ددغو منافقينو څه غرض وو چي سره د كفرباطني يې اظهار د ايمان وه عليه السلام او مسلمانانو ته كاوه .

فأجيب بان غرضهم فى ذالك للاظهار الخداع .

فائده: يخادعون باب د مفاعلة دی . مجرد يې خدع ده . خدع په پښتو كي چم او فريب دچاسره كول . لكن يخادعون دلته په معنا د يخدعون مجرد دی . ولي دخدای ج دخوا څخه ددوی چم نه وو لانه قبيح يمتنع اسناده اليه تعالى كما يقتضيه باب المفاعلة . لكن دا يك طرفه چم د منافقينو چي په لباس يعني په صيغه د مفاعلي راوړی مبالغة فى خداعهم لأنَّ كل فعلٍ اذا كان على طريق المفاعلة يقتضى المغالبة والمغالبة يستلزم المبالغة على ما بيّنه علماء النحو والمعانى .

سوال: چم خو د هغه چا سره كيدای سي چي هغه په باطن د چم كوونكي نه وي خبر . لكن خدای ﷻ خو په ظاهر او باطن د هرچا خبر دی نو څرنګه منافقان دخدای ج سره چم او خداع كولای سي ؟

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

جــواب: بعـض مفسـرين دا عبـارت پـه حذف سـره د مضـاف بـولي اى يخادعون رسول الله لكن خداى ج خداع د رسـول كريم ﷺ خداع د حـ سره وبلل يعني مضاف يي حذف كړى تعظيماً لشان رسول الله صلى الله عليه وسلم . ددې خبرې دليـل دادى چي منافقينو خو هم چـم د خداى ج مقصود نه وو بلكه چم د عليه السلام سره يي مقصود وو .

او بعض مفسرين رح وايي چي حذف ته ضرورت نسته بلكه معامله د رسول سره د خداى عيناً معامله دخداى ج سره ده ، ولي چي عليه السلام خليفه د خداى ج دى په مځكه كي او ټوله اوامر او نواهي د عليه السلام دخداى ج دجانبه دي (وماينطق عن الهوى ° إن هو إلا وحيٌ يُوحى).

او بعض مفسرين وايي چي بـاب د مفاعله پر خپـل ظاهر دى لكن لا من حيث الحقيقة بل من حيث الصورة يعني ددوى معامله د خداى ج سره چي اظهـار د ايمان يي وكړى او كفر يي پټ ساتلي وو ، او معامله دخداى ج ددوى سره چي اجراء د احكام د مسلمانانو ددوى سره وكړه او باوجودي چي اخبث د كفارو په نيز د خداى ج او اهل ده تر ټولو كښتـي درجي د دوږخ دي استدراجاً لهم . او عليه السـلام او مسـلمانانو فرمان برداري دخداى ج وكړه پـه اخفـاء كي د حـال ددوى او اجراء د مسلمانانو يي پر دوى بانـدي معاملـه د متخادعينو دوطرفـه ده صورةً ومن حيثُ الظاهر هذا محصل مافى روح البيان.

پوه سه! چي منافقين په خپل مقصد كي كامیابه سوه ، ولـي د قتـل او د بنده او تاراك څخه د مالو د مسلمانانو دخوا محفوظ سوه ، بلكه عـلاوه پر هغه د مسلمانانو په ټولو اسرارو او پټو حالاتو هم خبريدل هم او په عـين حـال كـي يـي مشـركينو دمكـي جاسوسي هم كولـه . او د مسـلمانانو د

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

غنیمتو څخه یې فائدي هم وړلي . او چي آنحضرت صلی الله علیه وسلم او مسلمانان به غزاوو ته وتل ، دوی به د دروا غو په عذرو او قسمو خانونه د غزواتو څخه پاته کوله . او دا ټوله دخدای جل سلطانه دخوا استدراج وو . اللهم احفظنا من حال هؤلاء المنافقين وغيرهم .

قوله تعالی : ومایخدعون فی المظهری (قرائةُ قراء الحرمین) ومایُخادعون علی صیغة المفاعلة . وقرائة غیرهم علی صیغة المجرد . دلیل ددي آیت دادی چي دوی یعني منافقینو په دغه خداع سره د مومنانو خپل خانونه غولولي دي او خطا ایستلي دي ، ولي دوی توهم کړی دی او خپل په زړو کي یي دا سنجولي ده چي موږ به دي خداع د عذاب او رسوايي څخه په امن کي سو او سره ددي چي پر خدای پاك باندي خو پټه نسته او خدای جل سلطانه به علیه السلام او مومنان ددوی په دغه خداع سره خبر کړي نو ضرر د خداع وه دوی ته راجع کیږي .

فائــــده: کلمــه د واو د حـال دپاره ده ای يفعلـون ، مـایفعلون والحـال ومایخدعون آه اولفظ د نفس په ډیرو معناوو سره راغلی دی . دلته په معنی د ذات دی . قال المولوی المعنوی المثنوی رح.

بازی خودیدي ای شطرنج باز ✣ بازی خصمت به بین دور دراز

قوله تعالی : (ومایشعرون) دا جملـه حال ده دَ ضمیر څخـه د ما يخدعون يعني حال دادی چي دوی احساس ددي لاهم نه لري چي ضرر د خداع موږ ته راجع دی .

پوه سه! چي شعور ادراك تـه د حواسو خمسه وو وایي چي د انسان په شمول ټول حیوانات یي لري ، نو دوی تر حیواناتو هم بدتر دي .ته نه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وېني چي سپی چي هر څو جنګړه وي او خپل مالك يي هر څو و ډبوي بڼغ نه ورته کوي بلکه لکی د عاجزي ورته ښوروي او منافقين د مالك حقيقي په مقابل کي ولاړ دي وهكذا سائر الحيوانات مع مالكيها.

پوښتنه: نفی د شعور د دوی څخه خو مستلزم نفي د علم لره ده . نو په دي آیت کي ګویا لايعلمون وه دوی ته وويل سول . او بل آيت په شان کي ددوی داسي راغلی : (وتكتمون الحق وأنتم تعلمون) نو په هغه آیت اثبات د علم وه دوی ته کړی دی فماالتوفيق .

په روح البيان کي وايي چي چونکه دوی په علم سره عمل نه دی کړی نو دوی ګویا علم نه لري لأن العلم يوُجب العمل فإذا لم يعمل العالم فهو والجاهل سواء بل الجاهل اسعد حالاً من العالم الغيرالعامل لأن الجاهل قد يغدر فالمنافقون بمنزلة الجمادات.

حکایت:

يو عالم د علم ظاهر ملاقات ته د يو شيخ چي په علم باطن سره آراسته وو ورغلی او د شيخ کور ، مسجد او مهمان خانه وه يوه غره ته نژدي وه ، نو عالم مذكور چي د ماښام لمونځ په شيخ پسي وکړی قرائت يي خوند ور نه کړی او پر خپل راتګ پښيمانه سو . د ماښام تر لمانځه وروسته د غره وه خواته ولاړی د سيل دپاره ، نو عالم چي غره ته ورغلی د غره دخوا يو مخري پسي راميدان کړه . عالم مخ د مسجد د شيخ پر خوا خني رامنډي کړي دي چي مسجد ته رارسيدی شيخ دمسجد څخه راووتی . عالم په ډيره وارخطايي وه شيخ ته وويل چي دغره څخه په ما پسي مخرى پسي دی . په دي حال کي مخرى هم راورسيدی . شيخ ورته

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وويل ظالمه ! ما تاته نه وو ويلي چي زما په ميلمنو كار مه لره مخري لكى ورته وښورول او بيرته غره ته ولاړې.

نو شيخ وه عالم مذكور ته وويل چي تا ظاهر آراسته كړى فقط، نو څكه د مخلوقه څخه يعني مخري څخه بيريدلي او زما كه ظاهر خراب دى لكن باطن مي د خداى ج په خوف آباد دى ، نو ددي سببه مخلوق زما څخه بيريږي . يعني نو عالم مذكور دخپلي بدگماني څخه توبه وكښل او نادم سو.

فائده : پر هر عالم لازمه دي چي د علم سره عمل خاصتاً لوجه الله ولري او د ريا او سُمعت څخه خلاص عمل او عبادت وكړي . وفي الحديث: قال عليه الصلوة والسلام مخاطباً للأمة هغه چي زه ډير بيريږم پر تاسي باندي هغه شرك اصغر دى قالوا وماالشرك الاصغر ؟ صحابه وو ورته وويل چي شرك اصغر څه شي دى يارسول الله ؟ قال الرِيَاءُ . عليه السلام زياته كړه چي په ورځ د قيامت چي خداى پاك وه بندگانو ته جزاء د اعمالو د خير وركوي مُراٸينونو ته به وايي چي ولاړ سئ هغه چاته چي تاسي دهغه د ليدو دپاره عملونه كوله په دنيا كي . ايا تاسي د هغو سره يو خير او ثواب پيدا كولاى سئ.

په حديث قُدسي كي راغلي دي خداى ﷻ وايي : أنا أغنى الشركاء عن الشرك . سعدي رح :

بروی دریا خرقه سهلت دوخت ✤ وگر برخدا در فروشی بکوست

والخلوص من الرياء صَعبٌ جداً . قال عز قائلٌ

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿۱۰﴾

په زړو کې ددغو منافقینو ناجوړي ښته، خدای ﷻ یې هغه ناجوړي ور زیاته کړه په سبب ددې چې دوی درواغ ویله .

پوه سه! چې قاضي بیضاوی رح او قاضي ثناء الله رح او صاحب د روح البیان رح په یوه خوله او اتفاق دا وایي چې مرض حقیقتاً وه هغو عوارضو ته وایي لکه د سر درد ، محرقه تبه ، د نس درد وغیره ته چې بدن انساني ته عارض سي . او د اعتدال خاصه څخه یې وباسي . او ضعف ورته پیښ کړي . او ګاهي مفضی وه مرګ ته وګرځي . او مجازاً وه اعراضو قلبیه ته هم وایي چې روح د اعتدال څخه وباسي .

او د روح د کمالاتو او د فضائلو مانع سي لکه جهل بالله او حسد او کبر وغیرها . او چې دغه اعراض وه نهایت ته ورسیږي چې کفر دی ، نو سبب د هلاك ابدي وګرځي چې ژوند د دوږخ دی . نو په دغو منافقینو د عصر نبوی ﷺ کي دواړه قسمه امراض موجود وو . اما الأمراض المجازية فقد حسدوا مع النبی ص والمؤمنين فی كلمة الحق وكانوا علی أخبث الامراض النفسانية حتی اوصلهم الی الكفر بمحمد صلی الله عليه وسلم والكفر بالقرآن والكفر بالتوراة وذالك هو الهلاك الابدی.

و اما الأمراض الحقيقة د منافقين مذكورون زړونو به حسي درد کاوه او طبیعتونه به یې خراب وه چې ددوی ریاست دلاسه ووتی او دوی ثبات او قوت د دین محمدي لیدی او د خدای جل سلطانه دخوا څخه دواړه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

مرضه دوی ته مخ پر زیاتیدو وه.

اماالاول هر حکم الهي چي به پر علیه السلام نازلیدی، دوی به انکار خني کاوه او عداوت به يي نور د علیه السلام سره مخ پر ډیریدو وو. نو خدای ج پر زړو ددوی طبع او رین زیات کړی لعلمه تعالی بأنهم لایؤثر فی قلوبهم الانذار والتذکیر.

واماالثانی فلأنه یزداد تألم قلوبهم وحرقها علی ازدیاد الله تعالی نصر نبیه ﷺ والمؤمنین علی اعدائهم و تبسُّط دین الإسلام فی القُری والبلاد و دخول الناسِ فوجاً فوجاً فی دین الله والإتفاق والإتحاد بین المؤمنین.

قوله عذابٌ ألیم: أی فی الآخرة په داسي ډول چي بدنونه او زړونه ددوی به تهوله سوځي.

روح البیان او تفسیر مظهري وايي چي ألیم فعیل په معنی د مَفعَل دی یعني په معنا د مفعول دی.

سوال: درد کرده شده خو اهل النار دي خودي او خو درد دهنده دي نو وصف د عذاب په مفعول سره څرنګه دی؟

جواب: دا مفسرین وايي چي وصف د عذاب په ألیمٌ سره مبالغه ده په شدت کي د عذاب. او بعض مفسرین رح وايي چي فعیل یعني الیم په معنا د مُفعِل علی صیغة اسم الفاعل دی یعني درد دهنده. نو پر دي تقدیر خو اتصاف د عذاب په الیم سره حقیقت دی. لکن فعیل په معنا ده مفعِل نه دی راغلی.

درویش وايي چي فعیل په معنا د مفعل خو راغلی دی که څه هم شاذ دی. کما فی قول الشاعر:

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

أمن ريحانة الداعي السميع ✤ يورقني واصحابي هجوع

دغه سميع په معنا د مُسمِع پر صيغه د اسم فاعل . ريحانه د شاعر خور وه چي چا په زور خني نيولي وه . نو شاعر ته د هغي دفراق د سببه خوب نه ورتی . نو دی وايي چي ايا د ريحاني دخوا يو څوك په ما خبري اوري چي ماته خوب نه راځي او زما ټوله ملګري بيده دي . داتجاهل د عارف دی ولي چي په حقيقت کي دی پوهيدی چي سميع نسته بلکه د پريشاني د سببه ده ته خوب نه ورتلی .

قوله بما يكذبون : پوه سه ! چي كلمة الباء سببيه ده او لفظ د كانوا زائد دی دپاره د استمرار د كذب دی ای سبب كذبهم المستمر في قولهم آمنا آه

پوه سه ! چي د کوفي قراء يي په تخفيف وايي نو معنا مامرّ آنفا او باقي قراء يي په تشديد د ذال وايي يعني (بما كانوا يُكذِّبون) اى الرسول صلى الله عليه وسلم لكن دا تكذيب الرسول ﷺ صرف په زړه کي ددوی وو .

فائده :كذب يعني درواغ ګناه كبيره ده. او په حديث مبارك كي راغلي دي چي درواغ دري ځایه روا دي . يو د ميره او د مايني ترمابين چي يو وه بل ته وايي چي ته پر ما ډير ګران يي او په حقيقت كي داغسي نه وي صرف دکورنی چارو د اصلاح دپاره دا درواغ وايي . او بل په اصلاح کي د ذات البينى عداوت کي دخلګو درواغ وايي . او بل په جنګ کي درواغ وايي لأن الحرب خُدعة.

فائده : خبري دپاره د مقاصدو واسطه دي نو كه هغهٔ مطلب مباح وو نو درواغ په هغه کي ويل ګناه ده . او كه هغه مطلب واجب وو نو كه په رشتيا ويلو سره حاصليدی نو درواغ ويل پکښي حرام دي . او که بي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

درواغو نه حاصلیدی ، نو درواغ ویل یکښي واجب دی کما فی انقاذ البری من الظالم السفاك . او تعریض یعني په ظاهره کِذب او په باطن کي رشتیا کذب منهی عنه نه دی . لکه په یوهِ حدیث کي چي راغلي دي چي علیه السلام او ابوبکر رض سره ملګري وه . یو کافر چي علیه السلام یي نه پیژندی وه ابوبکر رض ته یي وویل چي دا ستا سره ملګری سړی څوك دی ؟ ابوبکر رض ورته وویل : رجل یهدني السبیل دهغه کافر دا خیال سو چي ظاهر لار راښیي لکن د ابوبکر رض مراد الهدایة الی الله وو .

وما ورد فی الخبر اَنَّ ابراهیم علی نبینا علیه الصلوة والسلام کذب ثلاث کذبات فهو ایضا محمول علی التعریضات و تسمیتها بالکذب انما هو باعتبار الظاهر . یو دا وو : (إِنِّي سَقِيمٌ) بل داچي : (بل فعله کبیرهم) بل دا چي د ماینی په باره کي چي ساره یي نوم وو ده وه هغه ظالم جبار باچا ته وویل : (هذه اُختی) .

د اول تعریض سبب داوو چي نمرودیانو ده ته بلنه ورکړه چي زموږ سره د اختر په ورځ ولاړسه زموږ د ملایانو شوکت په ووینې . ده ورته وویل چي زه ناجوړی یم ، غرض یي دا وو چي زه په سبب ددي چي تاسي ستوري خدایان بولی ، نو زه قلبي ناجوړی یم . په دي تعریض کي دده اصلي غرض دا وو چي ددوی څخه ځان پاته کړی تر څو چي بتان مات کړي .

درویش وایي : دهغو مشرکانو د ابراهیم علیه السلام د زماني د اختر د ورځي عادت دا وو چي دوی ښه ښه خواره به یي کورو کي پاخه کړه او لوی بت خانه چي ددوی وه ، ډیر به یي په مفروشانو عالیه شائسته کړه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

او بتان به یې هم ډیر صفا کړه او هغه ماکولات به یې راوړه د بتانو په مخ کي به یې دپاره د تبرك کښیښول . او دوی به ټوله ځني ولاړل . او په صحراء کي به یې خوشحالي او ساتیري کاوه . چي بیا به یې خانونه ښتړي کړه او وږي به هم سوه ، نو به بیرته بتخاني ته راغله او هغه ډوډی چي ددوی په عقیده بتانو برکت پکښي اچولی وو په مزه مزه وخوړله او بتانو ته به یې د تعظیم سجدي وکړي ، نو به کورو ته ولاړل .

نو ابراهیم علیه السلام چي ددوی څخه خان په بهانه د (إني سقیم) پاته کړی ، نو د موقع څخه په استفاده سره چي دوی ته وښیي چي دا ستاسي خدایان څومره بې وسه او ضعیفه دي چي د خپل خانه څخه ضرر نس دفع کولای،نو تاسي دداسي ضعیف جماد مخلوق عبادت ولي کوی؟ په دي امید چي موږ ته به یې نفع راورسیږي او دفع د ضرر د موږ څخه وکړي . نو هغه وو چي تبر یې ور واخیستی او ټوله کوچنی کوچني خدایان یې ټوټه ټوټه کړه او په ابتداء کي یې ورته وویل : (مالکم لاتاکلون) او تبر یې د هغه لوی خدای بت وه مخ ته کښیښودی او ماکولات یې ټوله سره چپه کړه . او ځني ولاړی .

دوی چي غرمه راغله بُت خانه ټوله لړلي ده او بُتان ټوله ټوټه ټوټه پراته دي نو یې وویل : (من فعل هذا بآلهتنا) او دوی سره وویل چي دا کار د ابراهیم علیه السلام دی . نو مشرانو ددوی وویل : (فاتوا به) آه نو ابراهیم علیه السلام یې راوستی او ورته وي ویل چي دا کار تا زموږ دخدایانو سره کړی دی ، نو ابراهیم علیه السلام ورته وویل : (بل فعله کبیرهم) چي دا کار دهغه لوی خدای دی چي تبر یې وه مخ ته پروت دی .

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

ابراهیم په دې قول کې چې : بل فعله کبیرهم دا غرض وو چې دا د بتانو ماتول ما په سبب د دغه لوی خدای د بُغض او عداوت د سببه وکړي.

درویش وايي : نو پس له دغه کاره د ابراهیم علیه السلام نمرود امر وکړی چې د فلاني غره په لمن کې تاسې تول بوتې او لرګي جمع کړی چې ابراهیم پکښې وسوځو او د خپلو خدایانو کومك وکړو . او خلګو هم د بوټو په جمع کیدو پیل وکړی او میل په میل کې یې لرګي جمع او ابراهیم علیه السلام یې ورواچاوه . خدای پاك ده ته نجات ورکړی لکه داقصه به وروسته په قرآن شریف کې په تفصیل راسي .

نو نمرود چې په دې کار کې پاته راغلی نو یې ابراهیم علیه السلام ته حکم ورکړی چې زما د مملکته ووزه . هغه وو چې ابراهیم علیه السلام سره د خپلې همسفرې سارة مجبوراً د ملك د نمرود ولاړی .

درویش وايي چې د (هذه اختي) تعریض بیان به په وروسته کې چې د ابراهیم علیه السلام پوره قصه په قرآن مبارك کې راسي درته وبه کړه سي . انشاء الله العزیز . حاصل د حال د منافقینو دادی چې دوی د حضرت سید المرسلین صلی الله علیه وسلم او د مسلمانانو سره په دروغو ویلو سره خپلې شپې او ورځې سباح کولې . او د خان او مال حفاظت یې په دروغو سره کاوه ، لکن د دروغو میدان لنډ دی . کما سیأتی فی قصة غزوة تبوك إنشاءالله تعالی . سعدي شیرازي رح وايي :

گر راست سُخن گویي و در بند بمانی به زانکه دروغت دهد از بند رهائی

قال الله عزوجل :

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ

يعني چي وبه ويل سوه د مسلمانانو دخوا وه دغو منافقانو ته

لَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ

تاسي فساد مه کوئ په مځکه کي

پوه سه ! چي فساد هر ضررناکه قول او فعل ته وايي او ضد دده صلاح ده چي هر فعل او قول ته چي فائده پکښي وي وايي .

سوال : مفعول مالم يُسم فاعله ده قيل خو جمله ده لاتُفسدوا ده ، نو جملي ته څرنګه اسناد صحي دی ؟

جواب : اسناد وه جملي ته په تاويل د هذالقول دی . فافهم

سوال : د يهود فساد فی الارض څه وو ؟

جواب : يهود به اهل مکه او نور قبائل د مشرکانو به يي وه جنګ ته د مسلمانو آماده کول او باعث کول به يي حتی چي مکي مکرمي ته به يي وفدونه استول او مشرکانو ته د مکي به يي ويله چي که تاسي جنګ د مسلمانانو سره شروع کړی موږ مو هم ملګري يو . او دا به يي هم ويله چي مسلمانان زموږ او ستاسي ګډ دښمنان دي ولي موږ او تاسي ټوله کافران بولي . او د مسلمانانو احوال به يي په طور د جاسوسی کفارو او مشرکانو ته استوله . او د مسلمانانو د اوس او خزرج د قومو ده انصاربه بي د بي اتفاقی او يو د بل سره د جنګولو کوشش کاوه . إلی غيرذالك

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

من سوء اقوالهم وافعالهم.

قَالُوٓا إِنَّمَا نَحۡنُ مُصۡلِحُونَ ﴿١١﴾

دوی به ناصح مذکور ته په جواب کې ویل مونږ نه یو مګر اصلاح کوونکي.

پوه سه ! چې دا جمله جواب دی د إذا ده او په ډېر کلکه اومبالغه يې جواب ورکړی یعني د مفسد خطاب ګر سره وه مونږ ته نه ښایي ولې چې زمونږ حال په اصطلاح کې حصر دی.

سوال : دغه مذکوره فسادونه خو په دي کوله او دوی چې معلوم هم وه نو دوی څرنګه ویله : (إنمانحن) آه.

جواب : ددوی په عقیده دا ټوله کارونه چې ذکر سوله عین ثواب او حق بلله. ولې په زړو کې ددوی مرض د کفر او د یهودیت وو او دا کارونه ددوی په عقیده خدمت د یهودیت باله. نو ځکه دوی انکار د فساد څخه وکړی. کما قال الله جل سلطانه فی آیة مستقلة : (أفمن زُيِّنَ له سوء عمله فرءاه حسناً).

تفسير ايوبي حنفي د نصيراحمد احمدي لخوا سکين او pdf سو. د دعا په هيله احمدي! واتساپ ۰۷۴۹۸۴۹۵۶۹

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُوْنَ وَلٰكِنْ لَّا يَشْعُرُوْنَ ﴿١٢﴾

خبر او آګاه اوسئ اې مسلمانانو چي دغه منافقین دوی دي مفسدان

یعني فساد پر دوی حصر او بند دی لکن دوی شعور نه لري .

پوه سه ! چي د يشعرون مفعول محذوف دی يعني إنهم مفسدون.

فائده: په نفي کي د شعور ددوی څخه اشاره خدای ج وه دي ته وکړه چي فساد ددوی لکه محسوس دی لکن ددوی حواس ته د کفر د مرض د سببه آفت رسیده دی .

قال السعدي رحمه الله :

کسی را که پندار در سر بود ✣ مپندار هرگز که حق بشنود

ز علمش ملال آید از وعظ ننگ ✣ شقایق بباران نروید ز سنگ

د سعدي رحمه الله مقصد دادی چي هر سړی چي دده په عقیده خان پر حق بولي لکه دغه منافقین د عصر نبوی ﷺ نو ددغه سړي طمع مه کوه هیڅ کله چي حق دي واوري . دغسي سړی د ښووني څخه د حق خوابدی کیږي. او د وعظ څخه د واعظ تنکیږي . د مثال په توګه ګل لاله په سبب د باران نه شنه کیږي په ډبره کي . نو ددغو منافقینو زړونه لکه ډبري وه نو ځکه په باران د وعظ نبوی ﷺ یا د اصحابو رض ددوی په زړو کي ګل لاله د ایمان او قبول وعظ نه پیدا کیږي . کما قال الله تعالی : (أَفَمَن زُيِّنَ له سوء عمله فرءا حسناً) قال المولی الرومي رحمه الله :

ای که خود را شیر یزدان خوانده ✣ سالها شد باسگ در مانده

چون کند آن سگ برای تو شکار ✣ چون شکار شد ستی آشکار

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

غرض دمولانا رح دادی چي دغو منافقانو خپل ځانونه ددوی په خیال مخران د لاري د حق بلبل یعني خپل ځانونه یي پر حق بلبل مع هذا ویر کلونه د نفس خبیث چي په مثال دسپي دي عاجزه راغلي وه یعني څوک چي د نفس او خواهشات کي د نفس یعني حب الرياسة والدنيا گرفتار وي هغه څرنګه شیر یزدان وي یعني پر حق کیدلای سي ـ او څرنګه به هغه سپي ستا دپاره د حق ښکار وکړي ـ چي ته پخپله د هغه سپي نفس ښکاروي په ښکاره ـ یعني گرفتار په شهواتو کي د نفس اماره یي لکه دغه منافقان چي وه هر گز په سبب د وعظ او تبلیغ وه حق ته نسي رسیدای ـ ولنعم ماقيل :

آن کس که نداند و بداند که بداند ✢ در جهل مرکب ابدُ الدهر بماند

درویش وایي چي دا بعینه حال د منافقانو د عصر نبوی ﷺ وو نو څکه نصیحت د مومنانو په دوی کي تاثير نه کوی ـ او دوی به ویل : (إنما نحن مُصلحون) او هم ورته حال دی د هغه بعض کسانو چي سیاست او چارچلند د غربیانو بالخصوص د امریکایانو او انګریزانو تر قوانینو د اسلام او قرآن او تر سیاست د شریعت غرا نبوی ﷺ په زړو کي خوښ وي هغه هم د اسلام سیاست او قوانینوته غوږ نه نیسي ـ ولي په زړو کي محبت د سیاست امریکایي موجود دی ـ قال الله تعالى :

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ

او چې وه به ویل شوه وه دغو منافقینو ته چې تاسي ایمان راوړی لکه چې ایمان راوړی نورو خلکو یعني دا نفاق پرېږدی.

پوه سه! چې لام په الناس کي دپاره د عهددی ، مراد ځني مسلمان دی او یا د منافقینو چې اکثر یې یهود وه قوي کسان دي لکه عبدالله بن سلام ﷺ و اتباعه چې په یهودو کي یو ستر عالم وو.

فائده: کاف د کما په معنا د مثل دی او مثل صفت د مصدر محذوف دی . أی آمنوا إیماناً مثل إیمان الناس نو کاف په محل کي د نصب دی کذا فی روح البیان . او بعض مفسرین رح چي لام د (الناس) دپاره د جنس دی او وایي چي مراد د جنس ښځ هغه کامل فی الانسانیت دی .

ډیره ضعیفه توجیه ده کمالایخفی.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

قَالُوْٓا اَنُؤْمِنُ كَمَآ اٰمَنَ السُّفَهَآءُ ؕ

منافقینو به ویل ایا مونږ به ایمان راوړو لکه بي عقلان خلکو چي ایمان راوړی دی.

پوه سه ! چي همزه د (أنؤمن) دپاره د انکار دی یعني داسي ایمان خو مونږ نه راوړو لکه چي بي عقلان خلکو چي راوړی دی.

فائده: لام تعریف دپاره د عهد دی. چي مراد خني معلوم کسان دي یعني مسلمانان او یا لام د جنس دی یعني جنس بیعقلان چي ددوی په ګمان فاسد په دغه جنس کي مسلمانان هم داخل دي.

پوه سه ! چي سَفه قصور د عقل او خِفة د رایي ته وایي.

سوال : مسلمانانو ته منافقانو بي عقلان ولي ویله او سره ددي چي مسلمانان خو کامل العقل کسان وه ؟

جواب : دا ویل ددوی د نهایت حماقت او ضلالت او غوایت ښکاره کیږي، ولي چي ددوی په فاسده عقیده اسلام یو غلط دین وو، نو خود یي دوی تابعان د اسلام سُفهاء بلله، ولي څوک چي ضلال هُدیٰ بولي نو به خامخا هُدیٰ ضلال بولي.

او منافقانو خپل دین د یهودیت چي په حقیقت کي ضلال وو هدایت باله نو ځکه دین د اسلام چي په حقیقت کي هدایت وو ددوی په فاسده عقیده ضلال وو. نو لازماً ددوی په عقیده تابعان یي سُفهاء وه.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

او یا ددي سببه سفهاء وبلل چي اکثر د مسلمانانو دهغه عصر مسکینان او فقراء وه لکه صهیب ﷺ او بلال ﷺ ، ابوهریره ﷺ او اصحاب صفه ﷺ. داغنیاووقدیماًوحدیثاً دا وینا ده چي فقراء صرف بي عقلان دي.

سوال : ناصح په دي قول کي (آمنوا کما آمن الناس) خو مسلمان وه نو منافقین څرنګه مخامخ د مسلمانانو دا جواب ووایه په دې جواب سره ، خو ددوی نفاق د مابین څخه تلی او مجاهرت بالکفر لازمیدی ؟

جــواب : اول دادی چي دوی دا جـواب مخامخ وه مسلمانانو ته نه وایه بلکه په خپل مابین کي به یي سره وایه ، لکن خدای ﷻ دوی بي پردي کړه او ددوی مقاله یي مسلمانانو ته ښکاره کړه .

دوهم جواب : چي منافقانو لعنهم الله تعالی دا جواب په خوله مسلمانانو ته نه وایه بلکه په زړه کي د خانه سره دا خبره کوله . مګر خدای ﷻ ددوی خباثت مسلمانانو ته ښکاره کړی . دا هم د خدای ﷻ دخوا څخه یو دنیوي عذاب وو چي دوی به یي رسوا کړه .

دریم جــواب : ابوالسعود ﷺ په ارشاد کي راوړي دي هغه دا چي منافقین د عصر نبوی ﷺ په نفاق کي ډیر رسیده خلګ وه ، داسي خبري به یي د اصحابو کرامو رض سره کولي چي هغو خبرو به دوه احتماله درلوده . یو احتمال به یي بد احتمال وو چي هغه ددوی مراد وو . او بل احتمال به یي ښه وو او په هغه احتمال به یي مسلمانان خطائیستله . نو بناء علی هذا دغه خبره (انؤمن کما آمن السفهاء) هم دوه احتماله درلوده. یو احتمال داوو چي ایا موږ به داسي ایمان راوړو لکه بي عقلان یعني لکه تاسي مسلمانان . دا احتمال ددوی مراد وو . او بل احتمال داوو چي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ايا مورږ بي عقلان يو چې د بي عقلانو ايمان به راوړو يعني چې په زړو کي مو ايمان نه وي او صرف په خوله به د ايمان کلمه وايو . دا خو د بيعقلانو کار دی . موږ خوشکر بي عقلان نه يو . زموږ خوله او زړه سره برابر دي . په دي احتمال يي مسلمانان خطائيستله . نو دا خبره چې دوی مخامخ وه ناصحانو ته د (آمنوا كما آمن الناس) وکړي نو ددوی کفر جهراً و علانيتاً ته نه راوزي . فافهم .

ددي جواب تائيد هغه حديث شريف هم کوي چې مسلمانانو به عليه السلام چې په يوه خبره به نه سو پوه (راعنا) به يي ويل ، يعني ده زموږ د حال مراعت وکړی يعني ديوهيدو خيال يي وساته . دا خبره په ژبه کي د يهودو بد ښکنځل وه . يعني دوی به يوبل ته (راعناً) يعني احمقه ويل . نو منافقينو په دي کلمه د مسلمانانو ډير خوشحاله سوله او دوی به سره ويله چې پخوا به مو عليه السلام ته پټ ښکنځل کول . اوس به يي مخامخ ورته کوو . نو عليه السلام چې به وعظ او نصيحت مثلاً کاوه يو منافق به ورږغ کړه (رَاعِنا) حتی چې خدای ﷻ ددوی دغه پټ راز ښکاره کړی او مسلمانان يي امر کړه . (يٰايها الذين آمنوا لاتقولوا راعِنا وقولوا انظرنا) يعني په (انظرنا) کي بهانه د ښکنځلو د منافقينو نسته بخلاف راعنا .

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

أَلَآ إِنَّهُمْ هُمُ ٱلسُّفَهَآءُ وَلَٰكِن لَّا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾

آګاه اوسئ چې دغه منافقين دي فقط بېوقوفان لکن دادی چې دوی په خپله بې عقلي نه پوهېږي.

پوه سه ! چې خدای پاك پر منافقينو رد وکړی او سخت رد چې سفه يې بر دوی په ضمير فصل سره حصر وګرځول . او دا يې ارشاد وکړی چې پر خپله سفه علم نه لري ، ولې چې تر دي لويه بې عقلي به چيري وي ، چې سرې دپاره د حظوظو دنيويه وو ، يعني حفظ الدماء والاموال دخپله کتابه تورات ځخه منکر سي . او د آخرت ثوابونه او جنتونه د لاسه ورکړي په فاسد ګمان چې زموږ نيکه ګان انبياء دي او موږ د دوږخ ځخه ساتي . نو دوی د جهل مرکب په مرض اخته دي چې هيڅ علاج يې ممکن نه دی.

قال الشاعر ولنعم ماقيل :

وآن کس که نداند و بداند که نداند   او آسپ خود از ګنبد فيروزه جهاند

فائــده: تفسير مظهري وايي چې حق جل شانه دمخه په حال ی د منافقينولايشعرون ذکرکړی او په دي ځای کي حال د منافقينو په لايعلمون سره بيان کړی . ددي سبب چې فساد د منافقينو په حس سره معلوميدی ګمامرٌ سابقاً اوٌ هر چه امور د دين دي هغه وه فکر او علم ته ضرورت لري، نو ځکه په امورو کي ددين چې سفيه څوك دی دوی يې په لايعلمون سره اعلان کړه . او ورته بيان په روح البيان کي هم موجود دی لکن په عبارت طويله .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

تنبيه: لکه چي منافقينو د عصرنبوی ﷺ دپاره حفظ د امور دنيويه وو يعني حفظ الدماء والاموال من المسلمين وحفظ الرياسة والجاه عن المجاهدين من اهل جلدتهم يعني قوم ددوی چي يهود وه او د هر فريقه سره په مداهنت او غوره مالی کولي كذالك بعض علماء الدور الحاضر مداهنون المقتديين حتی که چيري مقتديان ددوی سود خواره وه دوی په خپلو نصائحو کي د سود قبائح نه بيانوي . او که يي مقتديان د امريکايانو طرف داره وه ، دوی په دي موضوع کي هيڅ بحث نه کوي او قبح او ملامتيا پر دغو خلکو نه بيانوي وهكذا نور قبائح که يي په مقتديانو کي وي ، نه يي بيانوي ، بيرېږي چي د منصب د امامته مي ونه باسي.

فائده : په اوسنی زمانه کي پر عمومي خلکو حُب الدنيا و حُب الجاه وحُب الجلال والعمل للرياء والسُمعة غالب دی لهذا مسلمانان ورځ په ورځ مغلوبه کيږي او کافران دوی په نقودو وه خپل ځان ته جلبوي.

(قال حامداللفاف اذا اراداللّه هلاك إمرئٍ) چي اراده سي دخدای جل جلاله وه هلاك ته ديوچا (عاقبه بثلاثة اشياء) نو ده ته عقاب ورکوي يعني مبتلا کوي يي په دري شيانو سره (الأول يرزقه العلم ويمنعه عن عمل العلماء) اول چه خدای تعالی سړي ته علم ورکړي او محروم يي کړي دعمل څخه د علماوو يعني په ورکړه سوي علم عمل نه کوي لکه د علماء صالحين رح لکه چه علماء ا احبارو ته د يهودو علم بالتورات خدای ج ورکړی وو لکن په خپل علم يي عمل ونه کړی (والا لآمنوا بمحمد صلی الله عليه وسلم)

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

(والثاني يرزقه صحبة الصالحين ويمنعه عن معرفة حقوقهم) دوهم داچي په صُحبت د صالحانو عملاوو رح او اولياوو رح يې خداى جل جلاله مشرف كړي لكن د حقوقو څخه دهغو محرومه پاته وي .

(والثالث يفتح عليه باب الطاعة ويمنعه عن الاخلاص بل ابتلاه بالريا والسمعة) او دريم دادى چي خداى ﷻ د طاعت دروازه پر سرئ خلاصه كړي يعني توفيق دعبادت وركړي لكن محروم يې كړي د اخلاصه څخه په هغه عبادت كي بلكه په بلاء د ريا او سُمعي يې اخته كړي .

قال العارف الشيرازي رحمه الله:

عبادت باخلاص نیت نکوست ✣ وگرنه چی آید ز بی مغز پوست

چی زنار مغ در میانت چی دلق ✣ که درپوشی الله بهر پندار خلق

وفي موضع آخر:

بروی در با خرقه سهلت دوخت ✣ اگر برخدا در فروشی نکوست

وفي موضع آخر:

که داند چو در بند حق نیستی ✣ اگر بیوضوء در نماز ایستی

اگر جز بحق ﷻ میرود جاده ات ✣ در آتش فشانند سجاده است

درويش عبيدالله وايي :

که فاسق یم که فاجر يم ياالله! ✣ اشاعت د دين مي خوش دى يا الله

هذا إشارة الى الحديث النبوى ﷺ ان الله قديؤيد الدين بالرجل الفاجر اوكماقال ﷺ

ماكاميابه په تفسيركي د قرآن كي ✣ وروسته هرڅه چي سوه پيښه زما رضاده

پر اسلام باندي مرګ غواړم دخدايه ✣ دتفسير تكميل هم غواړمه دخداى

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

پوه سه! چې تر دې اوسه خدای ﷻ بیان د مذهب د منافقانو کاوه او ددوی د نفاق او کفر اثبات یې کاوه. همدا اوس بیان د معامله ددوی کوي سره د مسلمانانو او سره د کافرانو. یعني مجاهر کفارو د یهودو. ولې چې منافقانو د دواړو ډلو یعني د مسلمانانو او ددوی د مجاهره کافرانو رضا مد نظر وه. او کافران مجاهرو ته یې خپل او هم عقیده والې وربښوی. او مسلمانانو ته یې دپاره د امن او امان د ځان او د مال او عیال په اظهار د ایمان وربښوله. او په دې لار کې څه نا څه دوی کامیابه هم وه.

فقال عز من قائل:

وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا

او چې دوی ملاقې او یوځای سي د هغو کسانو سره چې ایمان یې راوړی وو (یعني المهاجرین والانصار) دوی وایي چې موږ ایمان راوړی دی (یعني لکه ستاسي ایمان)

وهذا منهم كذبٌ محضٌ. په حدیث مبارک کې راغلي دي چې یوه ورځ رئیس المنافقین عبدالله ابن ابی سره د څو کسانو هم نفاقو روان وه چې د لیرې یې مسلمانان ولیدله، نو ابن ابی وه خپلو ملګرو ته وویل: چې تاسي ګورئ چې زه دغه سُفهاء څرنګه ترخان تیروم او تاسي خندي خلاصوم. خیر چې سره نژدې سوله. ابن أبی اول ابوبکر صدیق ؓ ترلاس ونیوی یعني د روغبړ دپاره او ورته وې ویل: (مرحبابسیدبني تمیم الصدیق وشیخ الاسلام وثانی رسول الله فی الغار الباذل نفسه وماله لرسول الله ﷺ) او بیا یې عمر ؓ ترلاس ونیوی او ورته وې ویل : (مرحبا بسیدبني عدی

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

الفاروق القوی فی دینه الباذل نفسه وماله لرسول الله ﷺ) او بیا یې علی ﷛ ترلاس ونیوی او ورته وې ویل: (مرحبا بابن عم رسول الله ﷺ وسید بنی هاشم ماخلا رسول الله ﷺ وختنه) نو علی رض ورته وویل یاعبدالله ده خدایه وبیریږه او منافقت مه کوه، ولې چې منافقان بد دمخلوق دي. ابن اُبی ورته وویل: ته ودریږه یا اباحسین تاځرنګه ماته داخبره وکړه. قسم په خدای چې زمونږ ایمان لکه ستاسې ایمان دی. باره سره جلاسوه.

نو ابن اُبی وه خپلو ملګرو ته وویل چې وګورئ څرنګه مې ترخان تیر کړه او تاسې هم هرځای چې مسلمانان په مخه درسې دغسې معامله ورسره کوی لکه ماچې ورسره وکړه. نو ملګرو ورته وویل چې مونږ به تل په خیر سره یو چې ته ژوندی یې. نو دا آیت نازل سو.

درویش وایې: چې دا قصه روح البیان او قاضی بیضاوی رح او نورو مفسرانو هم رانقل کړیده. او هغه سوال چې په حاشیه کې د بیضاوي راغلې چې داقصه موضوعي ده په دلیل ددې چې سورت بقره په اول کال کې د هجرت نبوی ﷺ نازل سوی دی او حضرت علی ﷛ خو فاطمه ؓ په سنه دوهم کې د هجرت په نکاح کړیده. نو څرنګه ابن اُبی حضرت علی ته ختن وویل او ختن خو دلور میړه بولې.

عاصي وایې چې بعید نه ده چې لفظ دختن دي سهواً دبعض رُواتو څخه ویل سوی وي. او بل داچې سورت بقره که څه هم په مدني سورتو کې حسابول سوي ده. لکن ټوله سورت په یوه پلا نه دی نازل سوی. په دلیل ددې چې منافقان وروسته ترغزا د بَدر پیداسوله په اتفاق د مفسرانو رح او دبدر غزا د سنه دوه۲ په اول کې پیښه سوېده. نو یه دغه وخت کې یعني په اول د سنه ۲ دهجرة دي امکان لري چې علی ﷛ دي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دعلیه السلام زوم ګرځیدلی وي. او دمنافقانو وجود دي هم په سنه ۲ کي وجودته راغلی وي والله اعلم.

او حافظ ابن حجر دا قصه د راویانو درواغ بللي ده. بعضي محدثین سند ددغي قصي سلسلةُ الذهب بولي. او ابن حجر ﷫ وایي چي سند ددغي قصي سلسلةُ الکذب دی. والله اعلم بالصواب.

وَإِذَا خَلَوْا إِلَىٰ شَيَٰطِينِهِمْ

او چي دوی جمع او یوځای شي (نو اِلَی په معنی د مَعَ دی او یا چي دوی تنها سي نو الی په معنا د باء دی) دځپلو شیطانانو سره.

پوه سه! چي مراد د شیطانانو ځنځه هغه مُجاهرین یهودان دي چي دشیطان سره په عناد او سرکښي کي مشابه دي. او دشیطانانو اضافت چي یې و دوی ته وکړی دجهته د اشتراك په کفر کي.

فی روح البیان (کل کاهنٍ مُتمردٍ فهوشیطان) او ضحاك ﷫ وایي چي مراد د شیطانانو ځنځه ددوی کاهنان چي په قُریظه وو کي کعب بن اشرف وو. او بنی اسلم کي ابوبرده وو او دجُهینه وو په قبیله کي عبدالدار وو. او په بنی اسدو کي عوف بن عامروو او په شام کي عبدالله بن اسود وو. او ددوی او د عربو دا عقیده وه چي دغه کاهنان په غیبو او په اسرارو خبر دي. او دا یي هم عقیده وه چي دهر کاهن سره شیطان ورسره دی او هغه یي په غیبو او اسرارو خبروي. کذافی التیسیر.

خبرتیا ! په کویټه او اطرافو بلکه په ټوله پاکستان کي دغسي غیب ګویان سته. نر لاځه کوي په ښځو کي هم ورته ښځي سته چي په اصطلاح پټي خبري معلوموي. په نرو کي په نامه د ملافلانی، خلیفه فلانی ورته

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وايي او په ښځه کي بي بي فلانۍ ورته وايي. او د ښځو خو ټولو دا عقيده ده چي داغه ملايان او خليفه ګان او ښځي په غيبو خبر دي. او بعضي نران چه د ښځو په شان دي هغه هم دا عقيده لري او دوی وايي چي ورسه په فلاني ملا او فلانۍ بي بي کتنه وکړه.

حکم الهي: (قُل لايعلم الغيب الا الله) دغه مدعيان د غيبو د علم او هغه معتقدان ددوی ټوله کافران دي.

د مُلا يا خليفه دمايني سره يي نکاح قطع ده او د ښځي د ميړه سره نکاح قطعه ده. او وروسته تر قطع د نکاح ټوله په زنا اخته دي. او عيالونه اولاد الزنا دي.

سوال: دي ملايانو ياخليفه ګانو يابي بي فلانۍ ولي ځانونه دخدای ﷻ و غضب ته او د عليه السلام و مخالفت ته سپارلي دي؟

جواب: که دعربو کاهنان وه او که ديهودو کاهنان وه او که د اوسنی زماني کاهنـان دي. دخلګو ځخه پردغه غيب ګويي دراهم او روپۍ غواړي. حاصل داچه حُب الدنيا په دغه کار دوی اخته کړي. (فصدق رسول الله ﷺ حب الدنيا رأس كل خطيئة) د تعجب کار دی چي زموږ کاهنان پنځه وخته لمونځ کوي. علاوه ترهغه په دغو روپو حج ته هم ځي.

قيل: چوکفر از کعبه برخيزد کجا ماند مسلماني؟ په افغانستان کي دمخه تر انقلاب او اوس هم دا کسب هيڅ وجود نه درلودی. زموږ افغاني کاهنانو دا کسب په پاکستان کي زده کړی.

آنچه مردم ميکنند بوزينه هم. لکن ځوک به ددغه کهانت ځخه تائب سي؟! خدا ﷻ خبر دی.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

تتمه: بعضي غیبي شیان په وحی د رب ﷻ دخوا څخه معلومیدای سي لکه انبیاء علیهم السلام. او د بعضي غیبي شیانو علم د سترګو په لیدو سره هم حاصلیږي لکه چي آنحضرت صلی الله علیه وسلم ته په شپه د معراج کي جنت او دوږخ، سدرة المنتهی وغیره خدای پاک دده په سترګو ور ولیدل. او دغه رنګه بعضي بنه شیان په کشف صحیح سره اولیاء رح او صلحاوو ته معلومیږي لکه چي په صحیح کتابو کي دحدیث مبارکه وو راځي چي امیرالمومنین عمررضی الله تعالی عنه یووخت په مشري د ساریه ﷺ یولښکر نهاوند ته استولی وو چي دمدیني څخه ډیر لیري واقع وو. نو یوه جمعه امیرالمومنین ﷺ دخطبي په دوران کي نعره وکړه (یاسارية الجبل الجبل) په دغه ورځ جنګ په نهاوند کي شروع وو او کفارو د غره دخوا څخه په پټه حمله کوله. نو امیرالمومنین ﷺ خپل امیر د لښکر ته نعره وکړه او امیر د لښکر هم دده نعره واوریدله او لښکر ته یي حکم ورکړی چي غره ته وخیژئ.

او بعضي وخت پټ شی په الهام صحیح سره و اولیاءالله کرام رح ته معلوم سي. او بعضي وخت په قرائنو عقلیه سره یو پټ شی معلوم سي لکه دحاجیانو د راتلو په وخت کي په یو کور خلګ وزي و ننوزي او دهغي خواڅخه یي مختلف اقسام تسبیح په لاسو کي وي، نو سړی پوهیږي چي دي کورته یو حاجي راغلی دی. فتدبر هداك الله.

جواب ته دسوال اشاره ده. سوال دادی که د اوسني زماني غیب ویونکي هم وَرته بهاني دخپلي غیب ګویي دپاره وکړي نو دوی ولي مُتهم بالکفر دي؟

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

والجواب : دوی خو دوحی دعوه نسي کولای ولي نبیان خو به څان نه بولي. او دمعراج دعوه نسي کولای کمالایخفی. او دحضرت عمر او ساریه رضی الله تعالی عنهما دسترګو او غوږو دعوه هم نسي کولای او دغه رنګه الهام، که څه هم حق دی. لکن د اوسنی غیب ګویانو د شان څخه ډیر لیري دی بلکه تقریباً بي امکانه دی. ولي چي دوی د ورځي ۲۰ کسه نر یا ښځي او دی وهریوه ته جلاجلا غیب وایي. چاته وایي په تاسحر سوی دی او بعض په تا یوې تورې. ښځي مثلاً تعویذ آه او بعضي پیغلو ښځو ته وایي ستابخت د نکاح یي در بند کړی دی وغیره (من خرافاتهم و امثال هذه الالهامات الکثیرة لایتصور لمثل هؤلاء الطالبین للدراهم والنقود و بل الالهام انما یکون لاولیاءالله والصالحین من اُمة محمدصلی الله علیه وسلم. والقرائن العقلیة علی دُعاویهم الکثیرة ایضاً غیرمتصورة کمالایخفی) نو په لاسو ددغو غیب ویونکو او پټي معلومونکو نه سوه پاته بي له دعوي د علم الغیب (وهو کفر بواحٌ قال الله تعالی تعلیماً لرسوله صلی الله علیه وسلم : لوکنت اعلم الغیب لاستکثرت من الخیر ومامسّنی السوء)

حکایت : یو منجم وو چي هغه به د ستورو د حساب څخه وخلکو ته غیب بیانوه. آخر یو ورځ یي پر مابنه باندي سری ونیوی یعني چي د منجم د ماینې سره یي زنا کوله او منجم رسواسو. یو دوست دخدای ﷺ ددغه ماجری څخه خبر سو نو یي وږل چي دغه منجم د آسماني ستورو په حالاتو څان خبر باله او په خپله ماینه چي شپه او ورځ دده په کور کي وه په فحاشي د هغي نه وو خبر. انتهی

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

قَالُوٓا إِنَّا مَعَكُمْ

نو دوی ورته وایي وخپلو شیطانانو ته مونږ په دین کي قلباً ستاسي ملګري یو

إِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُونَ ﴿١٤﴾

پوه سه ! چه داجمله مستانفه ده. جواب دسوال ده چي ګویا شیطانانو ودوی ته وویل چي تاسي که زمونږ سره په دین او اعتقاد کي موافق وای نو ولي د مسلمانانو په حضور کي کلمه شهادت وایاست او مسلمانانو ته خپل موافقت فی الدین ښکاره کوی. نو منافقانو خپلو شیطانانو ته داسي وویل چي مونږ په اظهار کي د کلمة التوحید او اقرار په رسالت د محمد ﷺ په مسلمانانو پُسخندوهو. یعني د مسلمانانو په خیال کي دا ورکوو چي مونږ ستاسي سره په دین کي موافق یو ترڅو چي د مسلمانانو څخه دنیایي ګټي ترلاسه کړو لکه په غنیمتو کي ددوی اشتراك او نکاح دښځو ددوی او حفظ د ځانو او اولادو او ښځو او مالو ددوی څخه. او دغه رنګه د مسلمانانو په پټو رازو ځان خبرکو او ترتاسي پوري یي راورسوو. (والإستهزاء = الإستخفاف والسخرية) ته وایي.

سوال : منافقانو دمسلمانانو سره په مخاطب کي داسي وویل : (آمنّا) او په مخاطب کي دخپلو شیطانانو یي داسي وویل : (انامعکم) یعني په اول مخاطب کي یي جمله فعلیه راوړه او په دوهمه مخاطبه کي یي جمله اسمیه راوړه. ددي سر څه دی؟

جواب : جمله فعلیه په نیز د نحاتو پر حُدوث او تجدد دلالت کوي. او

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دوی خو هم دعوی د نوي ایمان کوله مسلمانانو ته .
او جمله اسمیه پر دوام دلالت کوي او دوی وخپلو شیطانانو ته دا ښوله چي موږ پر خپل پخواني دین ثابت او قائم او دائم یو یعني په موږ کي هیڅ تغییر او تبدل دخپله حاله څخه نه دی راغلی.

سوال : مسلمانان خو پردوی بدګمانه وه نو دوی باید چي په مخاطبه کي د مسلمانانو یا په قسم سره او یا په جمله اسمیه او د (انما) په راوړو سره د مسلمانانو بدظنی دفع کړي وای، نو دوی ولي په مخاطبه کي دشیطانانو. کلمه د (انما) چي دلالت پر حصر کوي او جمله اسمیه چي هم د موکداتو څخه شمیرل کیږي او کلمه د (إن) تحقیقیه یي استعمال کړه.

جواب : چونکه مخاطبه دمسلمانانو په خپل ایمان سره ددوی د زړه د کومي نه وه نو ددوی زړو یي تاکید نهِ غوښتی او مخاطبه د شیطانانو چونکه ددوی د زړو د بیخ څخه ده نو خکه یي تاکید وکړی. او بل دا چي دوی بیریدله چي که موږ مسلمانانو ته قسمونه او تاکیدونه وکړه نو به راباندي بدګمانه سي. کماهو المتعارف فی اهل السرقة وغیرها کذا فی البیضاوی والمظهری والکبیر لأن السارق والزانی مثلاً یمتنع عن الیمین الکاذبة قبل الوقت لاجل تهمة الناس علیهم بایمانهم الکاذبة .

تفسیر ایوبي حنفي د نصیراحمد احمدي لخوا سکین او
pdf سو. د دعا په هیله احمدي! واتساپ ۰۷۴۹۸۴۹۵۶۹

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ

خدای جل سلطانه استهزاءکوي په دوی سره.

فائدة: چونکه استهزاء چي په پښتو يي معنا ټُسخند دی د جل سلطانه سره مناسب نه ده، ولي چي استهزاء د افعالو څخه د جُهال الناس ده، نو ددي آيت مبارك وه تاويل ته ضرورت سته، نو مفسرين حضرات يي قسم قسم تاويل کوي.

اول : معنا داده چي خدای ﷻ ودوی ته جزاء د استهزاء ددوی په دنيا او آخرت کي ورکوي. په دنيا کي په رسوايي او ذلت سره او په آخرت کي په عذاب النار سره، نو چونکه دغه جزاء الهي په جواب کي ددوی د استهزاء راغلي وه، نو يي تعبير په استهزاء خندي وکړی. (کمافي قوله تعالی: وجزاء سيئةٍ سيئةٌ بمثلها) او سره ددي چي جزاء خو سيئه نه ده.

دوهم : معنا د آيت داده چي وبال د استهزاء ددوی ودوی ته راجع ده. مسلمانانو ته هيڅ ضرر نه لري (لأنه تعالى حافظهم ومُنيهم) د.

دريم : چونکه د استهزاء سره ذلت د مستهزء به لازم او غرض د استهزاء څخه هم ذلت دی، نو معنا د آيت مبارك داده چي خدای عز اسمه پر دوی باندي حقارت او ذلت نازلوي.

پوه سه! چي دا دري جوابونه په مثال کي سره نږدي دي. او بعضي حضرات وايي چي په دي آيت کي استعاره تمثيليه ده، چي معنا يي تشبيه د يوه حالت په بل حالت سره ده لکه په دي قول کي د سړي چي يو بل متحير سړي ته وايي: (رئيتك تُقدِمُ رِجلاً و تؤخر اُخرى) وتحقيقها في

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فی البیان دی.

نو دلته هم معامله د خدای پاك ددوی سره په دنیا کي باوجودیکه دوی دا خبث د کفره و دی، سره دهغه یي احکام د مسلمانانو پر جاري کړي دي او دَم ددوی او اموال ددوی محفوظات کړي دي او مهلت یي ورکړی دی او نعمتونه یي هم ورکړي دي. داسي معامله ده لکه یوڅوك چي په بل چا پسخند وهي. کمالایخفی

وَيَمُدُّهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ⑮

او خدای ﷻ پریږدي او مُهلت ورکوي ودغو منافقینو ته په سرکښي کي او تر حد تیریدو په کفر او عصیان کي.

پوه سه! چي مد او آمداد په یوه معنا دي لکن مد ډیر استعمال په شر کي دی لکه په دغه آیت کي او د آمداد اکثر استعمال په خیر کي دی.

نحو: (وامددناکم باموالٍ وبنین) او عمه په عقل کي داسي ده لکه عمی په سترګو کي، هذا مافی المظهری.

او روح البیان وایي چي دوی ته خدای ﷻ زیادت او قوت ورکوي. کما فی مدالجیش = ازاده وقواه. و بالجمله مراد زیاتوب د عمر دی، ولي چي هغه متعدي په (الی) سره دی. بیضاوی.

فائدة : دا تحیر ددوی دپاره یو عذاب دی، ولي چي دواړي غاړي د اسلام او کفر یي په ذمه کي اخیستي دي، نو حیران دي چي څرنګه چار چلند وکو.

فائدة : د اعراب د لاري (یعمهون) حال دی د ضمیر منصوب څخه د

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

(يمدهم) او هغه چي بعضي مفسرين رح وايي چي د ضمير مجرور ځخه د (طغيانهم) هم حال كيداى سي تكلف دى بحيث لايحتـاج اليه، ولي چي نحات وايـي چـي حـال بـه يـا د فاعـل ځخـه او يـا د مفعـول ځخـه وي. د (طغيانهم) ضمير خو مجروردى بيـا توجيـه ته او جـواب ته ضرورت لري يعني چي (طغيان) مصدر دى، نو ضمير يي حكماً مرفوع دى.

پوه سـه! چي خداى ﷻ مسلمانان نـه كړه اړ وه جـواب او مكافـات تـه د استهزاء د منافقـانو، بلكـه خداى جـل سـلطانه پـه خپلـه مكافـات خـندي واخيستى په (الله يستهزء بهم) سره وفي ذالك شرف عظيم للمؤمنين في تعالى وتقدس.

فائدة : استهزاء او پسخند په خلكو پوري وهـل گناه ده قال الله تعالى: (لايسخرقوم بقوم) نو پسخند پـه خـداى ﷻ سره بـه خونـه بدكار وي. قال عليه الصلوة والسلام: (المستغفرُ من الذنب وهو مصرٌ عليه كاالمستهزء بربه) يعني هغه ځوك چي ديوي گناه ځخه دخداى ﷻ ځخه بخښنه غواړي او بر هغه گناه دى تينگ ولاړ وي، داسي دى لكه سړى چي په خداى ﷻ استهزا كوي.

درويش وايي : كه په دغه حديث مبارك كي كاف د تشبيه نه واى، نو به دغه عاصي كافر واى لكن سره ددي تشبيه يي گناه كبيره ده.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

قال جل سلطانه:

اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ اشْتَرَوُا الضَّلٰلَةَ بِالْهُدٰى

دغه منافقين چي ددوی بد افعال او اقوال او د كفر عقائد ذكر سوله دوی هغه كسان دي چي رايې نيول گمراهي او كفر په هدايت سره او په ايمان سره (يعني ايمان او هُدی يې پر كفر او ضلال دلاسه وركړه او ايمان يې ثمن د كفر وګرځوله)

پوه سه! چي اشترا په اصل لغت كي داده چي سړی ثمن يعني نقود وركړي او مطلوبه مبيعه لاس ته وروليي، اما چونكه دلته نه هُدی مال دی او نه ضلالة مال دی، نو په آيت مبارك كي مراد تشبيه د معاملي د منافقينو ده چي دمخه ذكر سوله، يعني په دغه آيت كي د معاملي سره دهغه چا چي شراء د مال په مال سره كي، يعني لكه مُشتري چي د ثمن يعني د نقود څخه تيريږي او مطلب يې بيعه وي دغه رنګه دغو منافقينو هُدی او ايمان دلاسه وركړی او په مقابل كي د هغه يې كفر او ضلالت و خان ته حاصل كړی.

پوښتنه : مشتري خو روپۍ په لاس كي لري نو مبيعه په رانيسي او دغو منافقينو خو هدايت او ايمان نه درلودی، بلكه پر خپل كماكان كفر باندي وه، نو څرنګه ودوی ته مشتريان د كفر ويل كيږي؟

جواب : دغو منافقينو كه په معجزاتو كي د عليه السلام فكر كړی وای او خطابات قرآنيه يې سنجولي وای بلكه په خپل تورات كه يې عمل كړی وای، نو دوی به ايمان او اسلام قبول كړی وای يعني دوی ته كامل اسباب د هدايت او ايمان حاصل وه، نو دغه حصولي د اسبابو د هدايت يې په

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

خای کي دهدایت وکرخاوه، ګویا دوی ته هدایت حاصل وو، مګر دوی هغه ثمن د ضلالت او کفر وګرځاوه. یعني پر خپل ضلالت او کفر باندي قائم او ثابت پاته سوه. دا ټوله معامله ودوی ته د حب الدنیا، حب الریاسة، حب الجاه والجلال څخه پیښه سوه.

فَمَا رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٦﴾

نو ګټه ونه کړه دغه تجارت ددوی (یعني چي په عِوَض د هُدیٰ یې ضلالت مختاره کړی او په عوض کي د ایمان یې کُفر غوره کړی) او نه وه دوی لارموندونکي (دتجارت وچارو ته)

ولي چي د تجارت څخه اصل مقصد دادی چي اصل راس المال محفوظ پاته سي او په بیع و شراء سره څه ناڅه ګټه هم حاصل کړي. او دي منافقینو په شراء کي د ضلالت په هدایت سره ګټه خو چیري بلکه خپل ایمان په تورات او خپل استعداد فطری چي لکه راس المال وو هم دلاسه ورکړی.

فائدة : اصل ګټه کوونکي خو تاجران دي، لکن چونکه تجارت سبب د ګټي د تاجرانو وو، نو ددي سببه یې مجازاً اسناد د ګټي وه تجارت ته وکړی. بیضاوی ، مظهری ، روح البیان ، تفسیر کبیر وغیرها.

پوه سه! چي کلمه د (فاء) په آیت کي جزاء د شرط محذوف ده ای اذا اشتروا فماربحت آه.

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِى اسْتَوْقَدَ نَارًا

او حال عجیب د منافقانو لکه حال عجیب د هغه چا دی چي اور بل
کړي (یعني په شپه کي کمایدل علیه مابعده او دا اور هم دپاره ددي وي
چي شاوخوا مځکه به راته روښانه سي او د درندګانو څخه په امن کي
سو او د لاري درک به هم راته معلوم سي)

پوه سه! چي (مَثَل، مِثْل او مثیل) په معنا د نظیر دي. او بیا دا لفظ استعاره سو د یوي داسي خبري دپاره چي هغه خبره څوك په یوځای کي مستعملوي، هغه ځای به مشابه وي د هغي خبري د اصلي یعني اول ځای سره دهغي چي په پښتو یي خلګ متل بولي. لکن مثل په یوي نادري خبري او حالت کي ویل کیږي . او مثل د خپل اصلي حال چي مورد یي بولي په مضرب کي نه بدلوي نه په تذکیر او تانیث کي او نه په افراد او جمعیت کي الی غیرذالك . لکه په کتابو کي د ادبو چي راغلي دي چي یو سپین ږیری سړی چي ډیر مالداره وو او لُنګي غواوي یي درلودي، یوه پیغله ځوانه ښځه یي په نکاح کړه. چونکه طبعاً د ښځي خصوصاً چي ځوانه هم وي د سپینو ویښتانو څخه یي بدراځي. همدا سبب دی چي خلګ چي سپین ږیري سي، ږیري توروي. او هغي ځواني ښځي د سپین ږیري میړه سره ډیر بد وضعیت او نشوز یعني نافرماني کوله، نو اخیرالامریي سپین ږیری و طلاق ته مجبور کړی. او طلاقه یي کړه. او دغه وخت هم د دوبي وو. د ښځي چي عده یي تیره سوه یو ښه ځوان لکن مسکین سړي سره نکاح وکړه. خیر د جماع حاجت خو یي حاصل سو، لکن یوه ورځ په ژمي کي د زاړه میړه د کور شیرچای او شیدي و غوړي ور په یاد سوه، نو ښځي بله ښځه د زاړه میړه کور ته

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ورواستوله چي ته خو يو څه شيدي ماته راواستوه چي ډيره مې اوا ورته كيږي . سپين ږږي د راستولي ښځي په لاس دغه پيغام وركړى چي ودي ته ووايه چي (لقد ضيَّعتِ اللبن بالصيف) يعني تا په خپله شيدې دلاسه وايستي په دوبي كي. يعني چي زماڅخه دي طلاق وغوښتى. نو دا خبره په عربو كي متل سوه، ولي چي دا يوه غريبه او نادره واقعه وه. او دغه ښځي ته مورد ددې خبري وايي.

نو دا مثل په داسي ځاى كي مستعمليږي چي مثلاً دوه كسه سره آشنايان وي. او دي يوه اشناى وه هغه بل ته په وار واره ډيري روپۍ مثلاً وركړي وي. بيا دا دوهم آشناى د اول څخه خوابدى سي او خبري او ملاقات نه ورسره كوي، لكن يو وخت ډير مجبور سي، نو هغه زاړه انډيوال او اشناى ته يو سړى ورواستوي چي ته يو څو روپۍ را واستوه چي زه ډير مجبوره يم، نو هغه زوړ اشناى وه قاصد ته ووايي چي ده ته داسي ووايه: (لقدضيعتِ اللبن بالصيف) نو كه څه هم دي سړي څو روپۍ غوښتي دي، نه شيدي او سړى خو نر دى لكن مثل ته به تغير نه وركوي. په كسره د تاء به يي وايي چي د مونث خطاب دى كه څه مخاطب دلته نر دى، او لبن به وايي كه څه هم سړي دلته روپۍ غوښتي دي . دا ټوله عدم تغير ددې كبله دى چي په تيره سوي قصه غريبه باندي دلالت وكړي او دا يي (مضرب) بولي. و امثلة هذا المثل كثيرة فى كتب العلماء وعدم التغير فيها مجمعٌ عليه، بلكه په پوره ژبه كي متلونه سره وايي.

فائدة : وروسته بيا لفظ د مثل پر هغه حال او قصي او صفت ته مستعار سو چي په هغه كي غرابت وي. كمافى قوله تعالى: (ولله المَثَلُ الاعلى) اى الوصف الذى له شانٌ وقال جل جلاله (مثل الجنة التى وُعدالمتقون) اى

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

حالها وقصتها)

فائدة المثل : داده چې وهم دعقل سره موافقت وکړي په هغه شي چې عقلي وي، نو وهم مساعده د عقل سره او موافقت نه کاوه، لميله الى المحسوسات، نو چې مثال دمعقول په محسوس سره وويل سي، نو وهم ته قناعت حاصل سي او هغه معقول ومني او ددي سر دکبله په آسماني کتابو کي امثال ډير دي. حتى چې په انجيل شريف کې پوره سورت سته چې سورة الامثال يې بولي او په قرآن کي زر آيته د امثال سته. او په احاديثو نبويه و کې بيخي ډير مثالونه سته. او دغه رنګه په خبرو کي د نورو انبياوو عليهم السلام او په خبرو کي د علماوو او حکماوو هم په لکو مثالونه سته. روح البيان، مظهري و بيضاوی، روح المعانی، تفسير كبير او درويش.

فائدة مهمة : قاضي ناصرالدين البيضاوی رحمه الله وايي چې لفظ د الذی په معنا د الذين دی لکه په هغه آيت کي (**وخُضتُم كالذى خاضوا**)

پوه سه! چې که مرجع دضمير د (بنورهم) دغه الذی وګرځوی، نو دغه خبري ته د بيضاوی ضرورت سته او که مرجع الضمير منافقين وي، بيا ضرورت نسته. په هر صورت داخبره تحقيق غواړي چې الذين جمع د الذي ده او که نه قاضي بيضاوی وايي چې جمع نه ده بلکه الذين ذوالزيادة دی دپاره د زيادت فى المعنى په جمع کي مستعمليږي، ولي که جمع وای نو بايد په حال د رفع اللذون ويل کيدای وليس كذلك على اللغة الفصيحة التى جائت عليها القرآن الكريم. حاصل داچې الذی په مفرد او تثنيه او جمع ټولو کي جائز الاستعمال دی لکه مَن و مآ فافهم.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

سوال : په القائم کي لام موصوله دی او القائم په ځای کي د القائمين نسي راتلای، نو الذي خو هم موصول دی، نو په ځای کي د الذين يې څرنګه استعمال صحيح دی؟

جواب : القائم خو مستقل وصف دی او په اوصافو کي مفرد په ځای کي د جمعي نسي راتلای بخلاف الذی، ولي چي دا لفظ په خپله صفت نه دی بلکه اصلي صفت هغه جمله ده چي وروسته تر الذی راځي لکن چونکه جمله بنفسها صفت نه سوای واقع کيدای يعني د مفرد كماتقرر في النحو نو الذی يې ورته واسطه کړی، او اصلي مقصود بالتوصيف صله ده او واسطه چي هرڅو کوتاه وي ښه ده. نو ددي کبله الذين نحاة جمع نه بولي كمامرّ.

فَلَمَّآ أَضَآءَتۡ مَا حَوۡلَهُۥ

پوه سه! چي (اضاء) متعدي هم راغلی دی، نو ترجمه د آيت داسي ده چي (څه وخت چي روښانه کړي ماحول د اور بلوونکي يعني شاوخوا ځابونه)

نو د (اضائت) ضمير و اور ته راجع دی. هغه فاعل دی تانيث يې په سبب ددي چي (نار) مونث سماعي دی او (ماحوله) يې مفعول دی او د (حوله) ضمير و (مستوقد) ته راجع يا (والذی) ته دی. او مفردوالی يې په اعتبار د لفظ د (الذی) دی او وروسته چي ضمائر د جمعي ورته راجع دي په اعتبار د معنا د (الذی) چي جمع ده.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

او دغه رنګه (اضاء) لازمي هم راغلی دی نو معنا د آیت داسي ده:
رځه وخت چي روښانه سو اور) نو پر دي تقدیر (ماحوله) منصوب محلاً دی ظرف دی. او یا څه وخت چي روښانه سوه ماحول د (مستوقد) نو پر دي تقدیر (اضائت) مسند دی وه (ماحوله) ته او تانیث یې په اعتبار ددي دی چي ماحول د مستوقد خو ډیر شیان او اماکن دي.

او**پوه سه!** چي په (ضوء) او په (نور) کي اختلاف دی. روح البیان وایي چي (ضوء) قوي ده تر (نور) په دلیل ددي قول دخدای ﷻ (هوالذي جعل الشمس ضیاء والقمرنوراً) او بل په دي سبب چي د لمر رڼا ذاتي ده او د قمر رڼا د لمر څخه ده. **لقولهم نورالقمر مستفاد من نورالشمس.**

او هغه چي بعض علماء وایي چي نور قوي دی تر ضوء په دلیل ددي قول دخدای ﷻ (الله نورالسموات والارض) والتفصیل فی حاشیة شرح الچغینی صفحه ۱.

حاصل دهغه جواب دادی چي په آیت مذکوره کي نور پر خپله معنا نه دی بلکه د آیت معنا داده . (الله منور السموات والارض) یعني په لمر سپوږمۍ او ستورو سره

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

ذَهَبَ اللهُ بِنُوۡرِهِمۡ

خدای پاک ددوی ځخه بوزي نور ددوی یعني اور بي یک لخته مړسي

پوښتنه : خدای پاک داسي نه وویل چي (ذهب الله بنارهم).

جواب : مقصود د مستوقدینو خو اور بلولو ځخه نور وو، هغه مقصود خدای پاک ذکر کړی چي هغه د مابین ځخه ولاړی.

پوښتنه : نسبت د ذهاب یي و خدای پاک ته ولي وکړی؟

جواب : په دي سبب چي خالق د ټولو شیانو خدای دی جل سلطانه. او یا دا چي سبب د ذهاب یو امر سماوي وو لکه باد یا باران او د امور سماویه وو نسبت عادتاً و خدای ﷻ ته کیږي. او یا په دي سبب چي کم شی چي قادر مقتدر خدای ﷻ یو سی د بیرته راګرځیدو احتمال یي هم نسته بخلاف ماذهب به غیره تعالی فانه یحتمل عوده بقدرة الله ﷻ کما لایخفی علی العاقل.

تفسیر ایوبي حنفي د نصیراحمد احمدي لخوا سکین او
pdf سو. د دعا په هیله احمدي! واتساپ ۰۷۴۹۸۴۹۵۶۹

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَتَرَكَهُمْ فِي ظُلُمٰتٍ لَّا يُبْصِرُوْنَ ﴿۱۷﴾

او پرېښودل خدای ﷻ دوی په تاریکیو کې چې شي په سترګو نه وېني

پوه سه! چې تاریکی یې په جمع سره راوړه او نکیره یې هم وګرځولي او سره ددې چې د تاریکی ذات خو یو دی، دپاره د مبالغه په شدت کې ددغې یوې تاریکی یعنې د سببه د سختي ددغې ګویا ډېرې تاریکی سره جمع سوې دي چې معرفت یې نه کېږي او د اعراب د لارې که (ترك) پر خپله معنا پرېږدي چې متعدي وه یوه مفعول ته دي نو هغه مفعول یې ضمیر د (هم) دی او که (ترك) په معنا د (صیّر) کې نو بیا نو لکه افعال قلوب دوه مفعوله غواړي اول یې ضمیر د (هم) دی او دوهم (فی ظلمات) دی او د (لایبصرون) مفعول محذوف دی ای (شیئا) او یا نازل منزلة لازم یې ګرځولی دی ای لایقع منهم الابصار اصلاً او پر هر تقدیر جمله د (لایبصرون) حال دی او یا استیناف بیاني دی یعنې په داسې تاریکیو کې نو ددوی څه حال وو. او روح البیان وایي چې (لایبصرون) مفعول ثانی بعد المفعول الثانی د ضمیر دی لکه ډېر خبرونه د یوه مسندالیه

تصویر معنی الجمع فی المنافقین داده چې یو ظلمت د کفر دی او بل ظلمت د نفاق دی او بل ظلمت د غضب الهي دی او بل ظلمت د ورځې د قیامت دی او بل ظلمت د عذاب ابدي دی. په تفسیر عیون کې وایي چې منافقینو په ویلو سره د کلمه نوراني د (لا اله الا الله محمد رسول الله) خان ته یې فائده د حفظ او سلامتیا په خان، عیال او په اموالو کې پیدا کړه. او دوی ته عزت اسلامي لکه د نورو مسلمانانو ور په برخه سو. او په

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

قسمت كي د غنائمو يي شراكت پيدا كړي. الى غير ذالك من مزايا الاسلام وفوائده. لكن چي آخر ته د عمر ورسيدله. د نور ايماني څخه بي برخي سوله او پر ظلمت د كفر او نفاق د دنيا څخه ولاړه او په ظلمت كي د سخت الهي او عذاب سرمدي داخل وهذا هوالخسران المبين نجنالله تعالى بفضله ومنه و احسانه منه

فائدة: دامثال د هغو كسانو هم دي چي ده ته په سبب د مريدي د يو شيخ كامل څه نور د ارادت حاصل سي، لكن د تكبر او غرور په سبب هغه نور بيرته خندي قطع فيبقى متحسراً فى هاوية الظلمة

صُمٌّ

خبر د مبتداء محذوفي دى

سوال : منافقين خو كاڼه نه وه بلكه خبري يي اوريدلي ؟

جواب : هغه اوريده د قرآن او د مواعظو د عليه السلام چي قبول قلبي نه وي ورسره هغه لكه نه اوريده ګڼل كيږي.

بُكْمٌ

او دوى د ويلو څخه د كلمة الاسلام ګونګيان دي.

سوال : منافقينو خو كلمه مباركه په خوله او ژبه ويله؟

جواب : هغه دخولي وينا چي مواطات القلب نه وي ورسره لكه نه وينا شميرل كيږي.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

عُمْيٌ

او دوی ړانده دي (چې دوی په سترګو د آنحضرت صلی الله علیه وسلم و معجزاتو او کمالاتو ته په کتو د عبرت او کته اخیستو نه ګوري، نو دوی فاقدالابصار ورته ویل صحیح دي

نو خدای ﷻ دوی په ورځ دقیامت هم دوی په دغو درو۳ صفاتو سره موصوف حشر کوي (جزءاً بماكانوا يكسبون) وليعلم اهل المحشر ان هؤلاء كانوا منافقين في الدنيا. قال الله عز وجل في موضعٍ آخر من القرآن (ونحشرهم يوم القيامة على وجوههم عُميا وبكما وصُما).

فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ

نو دوی د ضلالت څخه نه راجع کیږي وه هدایت او ایمان قلبي ته (یعني دوی مسلوب الاختیار نه دي بلکه رجوع وه ایمان ته کولای سي، لکن په خپل سوء الاختیار اوحب الدنیا او حب الریاست په سبب رجوع نه کوي)

قال العارف الشيرازي رحمه الله

زبان آمد از بهر شکر وسپاس ✤ به غیبت نه گرداندش حق شناس

گذرگاه قرآن وپندست گوش ✤ به بهتان باطل شنیدن مکوش

دوچشم از پی صنع باری نکوست ز عیب برادر فرو گیر دوست

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

اَوْ كَصَيِّبٍ مِّنَ السَّمَآءِ

پوه سه! چي په دي مثال کي مضاف محذوف دی والتقدير كاصحاب صيبٍ تاچه مرجع د ضمير د (يجعلون اصابعهم) پيدا سي او د (صيب) اصل (صيوب) وو. زُرادي. واو و يا' بهم آمدند. نخستين ايشان ساكن بود. واو را بيا بدل نمودند و يا' را در يا' ادغام كردند. مشتق د (صوب) څخه دی. (صوب) سخت تويېدو ته د باران وايي، نو د (صيب) ماده هم دپاره د مبالغي ده او صيغه يي هم دپاره د مبالغي ده او تنكير يي دپاره د تعظيم دی. نو معنا ډير سخت باران.

او كله دا (او) نه دپاره د شك ده او نه دپاره د تشكيك ده. بلكه دپاره د تخيير ده كمافي خصال الكفارة.

حاصل : څوك چي حال د منافقينو چي مفصل ذكر سو وپيژني نو هغه اختيار لري چي ددوی حال او قصه د مستوقدينو د حال او قصه سره مشابه بولي كمامرّ. او كه يي د حال اوقصي سره د اصحاب صيّب تشبيه وركوي كما سياتي.

نو حاصل د معنادادی چي يا حال د منافقينو دحال سره د هغو كسانو چي تر ډير سخت باران لاندي راغلي وي وسياتي وجه التشبيه بين الحالين انشاء الله تعالى.

فائـدة : الف و لام په اسماء كي دپاره د استغراق دی يعني چي دټولو أطرافو څخه د آسمان باران اوري. يعني وريځ مُطبق وي.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فائدة : مظهري وايي چي د حسن بصري رحمه الله څخه چا پوښتنه وکړه چي باران د آسمانه اوري او که د وریځي څخه ؟ ده رحمه الله ورته وویل چي باران د آسمانه اوري، وریځ يي علامه ده.

درویش وايي چي حکما، د علم طبيعي تولـه دا وايي چي باران، واوره، ژلۍ، او وریځ او پيلبو او تالنده په طبقه زمهریمیه د هوا پیدا کیږي چي تفصیل يي په هغو کتابو کي مطالعه کړه. او ظاهر د قرآن او احادیثو مبارکه پر دي دلالت کوي چي باران وماذکرنا معه آنفاتوله له آسمان څخه نازلیږي . پر وریځ او د وریځي څخه په مثال د غلبيل توېږي، لکن بعضي جزوي بارانونه تر آسمان لاندي د وریځي څخه اوري، ولي چي په تجربه ثابته ده چي بعضي اوقات پر لوړ غره سړی ناست وي هلته لمر وي او لاندي باران اوربږي. او يا په طياره کي خلک سپاره وي، تر طياري لاندي وریځ وي او باران اوري، مگر طياره خوش خوش په ختلي لمر کي روانه وي. والله اعلم باالصواب.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فِيهِ ظُلُمَٰتٞ وَرَعۡدٞ وَبَرۡقٞ

او په باران کي تاریکي وي او تالندي و پیلبو وي

پوه سه! چي روح البیان ضمیر د (فیه) و (صیب) ته راجع کړي دي یعني باران ته، نو سوال دا پیدا کیږي چي رعد او برق خو په وریځ کي وي، په باران کي خو نه وي، نو جواب دادی چي چونکه رعد او برق په مُخذر کي د باران دي، نو ګویا چي په باران کي دي

او مظهري ضمیر د (فیه) هم وه (صیب) ته او هم و (سماء) ته روا کړي دی، نو د (صیب) سوال خو هغه وو چي تیر سو او د سماء د ارجاع ده سببه دا سوال واردیږي چي سماء خو مونث دی، نو مذکر ضمیر څرنګه ورته راجع کیږي؟ نو ددي سوال ددفعي دپاره مظهري وايي:

چي لفظ د سماء مذکر او مونث دواړه په قرآن کي راغلی دی. (إذاالسماء انفطرت) او بل ځای وايي (والسماء منفطربه)

پوه سه! چي ظلمات چي په صیغه د جمعي راغلی دی قاضي بیضاوي، تفسیر مظهري او روح البیان داسي وايي چي باران چي پیوسته و اوري هوا تاریکوي او بل توره مُطبق وریځ چي لوړه وي دا هم تاریکه جوړوي او بل ظلمت د شي دی.

پوښتنه : چي په دي آیت کي شپه د کمه ځایه ځخه فهمیږي؟

جواب : د سیاق څخه د آیت معلومیږي یعني ددي قوله څخه د خدای ﷻ (کلما أضاء لهم مشوا فیه و اذا أظلم علیهم قاموا) ولي چي په رڼا کي د پیلبو تګ کول، او چي پیلبو ورکه سي ددوی دریدل. دا خو په شپه کي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

صورت پیدا کولای سي ، یعني چې د پیلبو رڼا سي، نو دوی لار ویني، نو ځغلي او چې پیلبو ورکه سي دوی ودریږي، ولې خو لار نه ویني، دا خو په شپه کي کیدای سي، او د ورځي که هرڅو تاریکه وي خلک لار ویني او و رڼا ته د پیلبو انتظار نه کوي کمایدل علیه العقل والتجربة.

او د برق او رعد تفسیر خو قاضي بیضاوي رحمه الله د حکماوو پر ډول کړی دی وایي: سببه ای الرعد اصطکاك اجرام السحاب اذا حدتها الریح. او برق هم د شدت څخه ددغه اصطکاك پیدا کیږي او دی وایي چې چونکه رعد او برق دواړه په اصل کي مصدر دی والمصادر لاتجمع نو ددي سببه یې رعد او برق جمع نه کړي لکه ظلمات، لکن صحیح هغه خبره ده چې په حدیث کي د ابن عباس رضي الله عنه چې ترمذي یې روایت کړی دی راغلي دي چې یهودیان وه علیه السلام ته راغله او ورته یې وویل: (اخبرنا عن الرعد قال علیه السلام مَلَكٌ من الملائكة ای صوت ملكٍ موكّل بالسحاب معه مخاریقُ من نارٍ) یعني غمچنی د اور ورسره وي یسوقه بها الی حیث شاء الله فقالوا ماهذا الصوت الذی یُسمع؟ قال زجره حتی ینتهي الی حیث اُمر قالوا صدقتَ.

درویش چې ددي حدیث څخه دا معلومه سوه چې رعد آواز د زجر د هغي ملکي دی او د برق سوال که څه هم یهودو نه وو کړی لکن د حدیث څخه صفا معلومه سوه چې برق د وهلو څخه د هغي ملکي چې جرم السحاب په مخاریقوووهي بیدا کیږي. دټولومفسرینورح پردغه اتفاق دی

سوال : بیضاوی رحمه الله خو د احادیث نبوي ﷺ پابند دی؟

جواب : بیضاوی هغه مخکنی خبره په داسي لفظ راوړي ده: والمشهور آه په

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

صفحه ۳۶ حاشيه ۱۳ کي وايي چي بيضاوي رحمه الله په لفظ کي مشهور اشاره ودي ته وکړي چي دغه خبره خلاف التحقيق ده، لکن بيضاوي رحمه الله ډير خايونه تطبيق د قرآن مبارك پر قول د حکمائو کوي كذا في مرئة التفسير. والله اعلم بالصواب

فائدة: درويش هيچ مدان صرف اقوال د مفسرانو رح راجمع کوي. حق د اعتراض وخپل خان ته پر اهل الاتفاق والتحقيق ددغو مفسرانورح نه ورکوي. بلکه قبول او نه قبول په علماوو پوري اړه لري.

يَجْعَلُونَ اَصَابِعَهُمْ فِيْٓ اٰذَانِهِمْ

نو دوی ګرخوي يعني ننباسي ګوتي په غوږو کي خپل

پوه سه! چي دا جمله استيناف بياني دی. جواب د سوال مقدر ده. يعني كيف حالهم في تلك الحالة الشديدة؟ فاجيب بانهم يجعلون آه. او دوه ضميره د (يجعلون) او (اصابعهم) راجع دي اصحاب الصيب ته چي په سر کي د کلام مقدر وو کما مر.

پوښتنه: توله ګوته خو په غوږ نه ننوزي؟

جواب: هو، مراد د اصابعو څخه انامل دي، دپاره د مبالغي په حرص کي ددوی د غوږو په بندولو کي اصابع ذکر کړه.

پوښتنه: په عادت کي خو دا سبابه ګوته په غوږ ځخل کيږي او دلته اصابع مطلق ذکر سوله؟

جواب: چي دوی دومره حيرت او خوف زده دي چي د سبابي او نورو

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

کوتو په فرق نه پوهیږي . او په روح البیان کي وایي چي چونکه سبابه د (سب) څخه مشتق وه چي معنا یي ښکنځل دي نو ددي ذکر د قرآن کریم د زینت او آدابو سره لائق نه وو.

پوښتنه : د سبابي ګوتي خو بل زیبا او ښائیسته نوم هم وو یعني (مُسَبِّحَة یا مُهَلِّلَة) نو هغه به یي ذکر کړي وای؟

جواب : هغه نومان په وخت کي د نزول القرآن مروج نه وه بلکه مستحدث نومان دي.

مِّنَ الصَّوَاعِقِ

په سبب د تکو

پوه سه! چي لفظ د من تعلیلي دی متعلق په (یجعلون) سره دی.

فائدة : (صواعق) جمع د (صاعقة) ده او (تاء) یي دپاره د مبالغي ده. لکه په علامت کي د تانیث نه ده ولي چي موصوف یي مذکر دی یعني الصوت او (صعق) سخت آواز ته وایي چي سامع یي یا بیهوشه کیږي او یا مري. او مرګ او بیهوشتیا ته هم وایي. **قال الله تعالی: (فصعق من فی السموات)** حاصلُ للتفسیر المظهری.

پوه سه! چي صاعقه چي په پښتو یي تکه بولي د سختي تالندي سره ګاهي ګاهي پیدا کیږي او یو ډیر تیز اور هم ورسره وي چي خدای ناکرده پر سړي ولویږي کالي یي نه ور وسوځي مګر سړی مړ کي. او که پر درخته ولویده درخته سوځي.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فائدة : ابن عباس رض وايي كه چا په دوران او وخت کي د (رعدتنا) دا آیت ووایه: (سبحان الذي يُسَبّح الرعد بحمده و الملائكة من خيفته وهو على كل شيئ قدير) نو كه دغه سرى به د ټکي دهلاك څخه مامون وي.

او په حدیث شریف کي راغلي دي كمانقله روح البيان عن تفسير الشيخ چي عليه السلام چي به آوازونه د (رعد) واوريدله نو دا دعاء به يي كوله (اللهم لاتقتلنا بغضبك ولاتهلكنا بعذابك وعافناقبل ذالك).

حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللّٰهُ مُحِيطٌۢ بِالْكٰفِرِينَ ﴿١٩﴾

دوى کوتي ددي سببه په غوږو کي نيولي وي چي د مرګه څخه بیریدله او خدای ﷻ په قدرت سره احاطه کړي پر کافرانو باندي (نو په حیلو د خدای څخه نسي خلاصیدلای)

نو (حذرالموت) منصوب دى مفعول له د (يجعلون) دى.

پوه سه! چي احاطه حقيقتاً په اجسامو کي مستعمليږي دخداى ﷻ په باره کي مجاز دى. د احاطه څخه د علم او قدرت. (روح... مظهري)

فائدة : (والله محيط بالكافرين) جمله معترضه دپاره ددي چي سد الآذان ودوى ته هيڅ فائده نه كوي، ولي چي تقدير الهي په حیلو او تدبيرو سره نه دفع کيږي او دپاره د تنبيه پر كفر ددوى لفظ د كافرين پر ځاى د (بهم) کښيښنود. فافهم

پوښتنه : بندول د غوږو ودوى ته د صاعقي د وژلو څخه څه فائده كوله؟

جواب : بندول د غوږو دوى ته دا فائده كوله چي سخت آواز خوبه د تنا نه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

اوري. یعني ددوی دا بیره وه چي په ډیر سخت آواز د تنا مړه نسو کماقیل الفریق یتمسك بکل حشیش.

یَكَادُ الْبَرْقُ

نژدي ده چي پیلبو

دابله جمله مستانفه ده چي ددوی د پیلبوګانو سره څه حال وو.

يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ

چي پیلبو دي به حمله کي او ډیر چابک ستر کي ددوی حمله کړي (یعني په سترګو دي رانده کي)

كُلَّمَآ أَضَآءَ لَهُم مَّشَوْا فِيهِ وَإِذَآ أَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا۟

هروخت چي به روښانه کړه پیلبو ودوی ته لار نو دوی په رڼا کي د پیلبو روان سوه او هر وخت چي پیلبو تاریکه جوړه کړي پر دوی (یعني پیلبو به ورکه سول) نو دوی ودریدل (ولې خو لار نه وینې توره تاریکه وي)

پوه سه! چي ضمیر د فیه راجع وه برق ته دی. په پیلبو کي خو تګ نه کیږي نو مراد دادی چي دوی به روان سوه په لار کي چي پیلبو به روښانه کړه. نو مضاف محذوف دی ای فی مطرح لوزه.

پوه سه! چي دغه مذکوره معنا پر تقدیر ددي وه چي (اضاء) په طرف کي د (کلما) راوړي چي دلالت پر تکرار کوي. او د اظلام سره یي (اذا) راوړي، ددي سببه چي دوی خو حریص پر تګ دي چي تر خایه خانونه ورسوي او

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

تګ خو په رڼا کي د پیلبو کولای سي او د اظلام په وخت کي خو مجبوراً دریږي . دل ناخواسته.

فائدة : (کلما) ظرف زمان دی او عامل یي لفظ د (مشو) دی.

پوښتنه : لفظ د (مشو) استعمال سو چي عادي تګ ته وایي او ددوی د حرصه سره خو مناسب (سعوا) وو؟

جواب : څغاسته خو په سبب د ډیر دهشت او خوف نسي کولای چي نباید په یوه کنده کي ونه لویږو.

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾

او که چیري اراده وای دخدای جل شانه ذهاب د اوریدو ددوی او د سترګو ددوی (نومفعول دشاء محذوف دی په دلالت د جواب د «لو» چي لذهب آه دی، یعني په سبب د رعد او برق) نو به یي سمع ددوی او ابصار ددوی نابود کړي وای (لکن مشیت الهي نه وو چي سمع او ابصار ددوی پاته سوه، ولي چي دټولو اسبابو تاثیر په حقیقت کي په مشیت لهي پوري مربوط دی) نو في الواقع خالق او موثر په جواهرو او اعراضو او په افعالو کي دخدای جل شانه قدرت دی و بس او اسباب صرف او صرف علامات ظاهره دي. لااله ولاخالق وقادره الاهو. وهو مذهب اهل السنة والجماعة.

نصیحت : د حسن بصري رحمه الله تعالیٰ چي په شریعت او طریقت کي نامورې شخصیت وو او د خیر القرون د زماني لوړ عالم وو. یو چا پوښتنه وکړه کیف اصبحت؟ څرنګه دي سحار کی؟ یعني شپه څرنګه درباندي تیره سوه؟ قال الحسن بخیر هغه سړي ورته وویل : کیف حالك؟ نو حسن

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

بصري رحمه الله كرار ورته وخندل او ورته وي ويل : لاتسأل عن حالي زما دحال پوښتنه مه كوه. ماظنك نباس؟ ستاخه ګمان دی؟

پر هغو خلكو چي د درياب مابين ته ورسيږي. فانكسرت سفينتهم نو كښتي يي ماته سي فتعلق كل انسان منهم بخشبةٍ، نو لاس تېنګ كي هر سړی په يوه لرګي پوري. على اَيُّ حالٍ هُمْ؟ قال الرجل على حالٍ شديدٍ هغه سړي ورته وويل چي دا خلك خو به په سخت حال كي وي. قال الحسن حالي اشد من حالهم حسن رحمه الله ورته وويل چي زما حال دهغو خلكو تر حال سخت دی. فالموت بحری مرګ زما درياب دی. والحياة سفينتي او ژوند زما كښتی ده. والذنوب خشبتي او ګناهونه زما د لاس تينګولو تخته ده. فكيف يكون حال من وَصْفه هذا يابُنَىّ!؟ نو څرنګه به وي حال دهغه چا چي دا يي بيان د وصفت دهغه وي اي زويه!؟

درويش وايي چي دخدای جل شانه نيكان او اولياء الله رح په ګناه دغسي معترف وي او د حساب د ورځي د قيامت دغسي حيران او پريشان وي لكه د حسن البصري رحمه الله بيان چي مو واوريدی. هو دخدای جل سلطانه د دوستانو ماسوی يعني ما وارو غافل بنده ګان ګناه داسي بولي كه څه هم كبيره وي لكه د سړي پر پزه چي مچ كښيني او دی لاس ورته وښوروي او مچ ولاړ سي او دخدای عز برهانه نيك بنده ګان صغيره ګناه داسي بولي لكه يو سړی چي په هواء كي غروي او دده پر سر برابر وي او سړی بيريږي چي اوس به دا غر زما پر سر را ايله سي. په دي باره كي خواجه عبدالله انصاري رحمه الله چه خوش ګفته :

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

دلا در کار خود میکن نظرها ✢ که در راه تو میبینم خطرها
کشاز خواب غفلت چشم ✢ بیدار بگوش وهوش تو گویم خبرها
نگر در خلق گورستان فگنده ✢ زیک یترفنا جمله سپرها
بسا شاهان مه رویند در خاك ✢ گزیشان در جهان مانده اثرها
معاصی زهر قهر است ونموده ✢ بکام نفس تو همچون شکرها
گذر گاهست این دنیای فانی ✢ نماند مرد عاقل در گذرها
چو در پیش است مرگ اې پیر انصار ✢ تماشای جهان کن در سفرها

پوه سه! چې د پیر انصار رحمه الله مخاطب خپل خان دی رحمه الله تعالی.

پوه سه! چې شئ مصدر دی. (شاء) ګاهی په معنا د فاعل راځي ای الشائي نو شئ په دې معنا خدای پاك ته هم شامل دی لکه په دې آیت کې (قل ايُّ شیئ اکبر شهادةً قل الله). او ګاهي په معنا د مفعول هم راځي ای المشئ وجوده وهو الممکن کقوله تعالی: (خالق کل شیئ) ای الممکن. نو هم په دغه آیت کې په معنی مفعول دی د (یشیئ) په دې آیت کې یعني (ان الله علی کل شیئ قدیر). او استثناء ته خدای پاك په دې دوو آیتو کې ضرورت نسته لکه معتزله چې وایي. تفسیر بیضاوي والمظهري آخذاً منه کما لایخفی.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ

اي خلکو عبادت کوی د ترتیبوونکي ستاسي (چي خدای جل شانه دی)

پوه سه! چي دا خطاب الهي عام دی تولو خلکو ته چي اهل د خطاب وي، که موجود وي په وخت د خطاب او که وروسته پیدا کیږي الی یوم القیامة.

قانون : هره جمع یا اسم جمع چي الف و لام د تعریف پر داخل وي دواړو قبیلو ته شامل دی وعلی هذا جمعت الصحابة رضوان الله علیهم اجمعین.

ابن عباس رض وايي چي (یاایهاالناس) خطاب دی و اهل مکي ته او (یاایهاالذین آمنوا) خطاب دی واهل مدیني ته، ولي چي په وخت کي د نزول د آیت اهل مکه اکثر کافران وه او مسلمانان پکښي لږ وه، نو و دوی ته خطاب عام چي مسلمانانو او کافرانو ته شامل دی په (یاایها الناس) وکړی او اهل مدینه چونکه اکثر مسلمانان وه، نو دپاره د اظهار د شرف ددوی په (یاایهاالذین آمنوا) خطاب ورته وکړی. قاله المظهری.

پوه سه! چي دا آیت تر پای پوري دپاره د اثبات د توحید الهي او د اثبات د نبوت د علیه السلام راغلی دی. او الناس مسلمانانو، کافرانو او منافقانو تولو ته شامل دی.

حضرات مفسرین رح جمیعاً وايي چي خدای جل سلطانه نو خلک په (یاء) د نداء حاضر کړه او په شرف د خطاب یي خپل مشرف کړه. او امر د عبادت یي ورته وکړی، ددي کبله چي په عبادت الهي کي چي اوامر او نواهي تولو ته شامل دي خامخا کُلفه او مشقت پکښي سته، نو هغه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

کُلفت یې په لذت او خوند د خطاب ددوی څخه پورته کړی لأن خطاب رب السموات والارض له لذةُ.

فائدة : چونکه کمامر (ناس) مشرکینو،مهاجرینو، منافقینو او مسلمانانو ټولو ته شامل وو، نو مشرکینو ته امر د توحید فی العبادة ورکوي او منافقینو ته امر د اخلاص په عبادت کي ورکوي یعني ترك د نفاق او مسلمانو ګناه کارانو ته د توبي د عصیان څخه امر ورکوي او مطیعانو مسلمانانو ته امر د ثبات او دوام پر اطاعت ورکوي. نو لفظ د عبادت د کلم جامعه څخه دی، هیڅ انسان ددي امر څخه خارج نه دی کمالایخفی. دعبادت تحقیق په تفسیر کي د سورت فاتحي تیر سو.

دیاد وړ خبره : دعبادت معنا صرف تعظیم د ماسوی الله نه دی لکه وهابیه چي وایي. دوی وایي چي تعظیم د ماسوی الله عبادت دی او عبادت د غیرخدای ﷻ شرك دی ، چي په عقیده ددوی د نړی ټولي ډلي بیله خپلي ډلي ټوله مشرکان بولي. دا ددوی لوی جرئت دی.

د احادیث مبارکه د مطالعي څخه په ډاګه دا ثابته ده چي اصحابو کرامو ﷺ د آنحضرت صلی الله علیه وسلم بیحده لوړ احترام او لوی تعظیم کاوه بلکه خود وهابیان د خپلو امیرانو او ددوی د عقیدي د رهبرانو ډیر غټ تعظیم کوي. بعضي شیخ الاسلام بولي، بعضي امام المسلمین بولي وهکذا. بلکه عبادت تعظیم د غیرالله دی پر وجه مخصوصه . یعني وضع د اشرف د اعضاوو چي مخ دی پر اخس د ځایو چي مځکه ده کماکان المشرکون یفعلونه فی الجاهلیة فی محضر آلهتهم من الاصنام. او هغه خبره چي وهابیان یې کوي چي یو شرکت په الوهیت کي دی یعني په وجوب الوجود او خالقیت او رازقیت وغیره کي دی هغه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

شرك خو مشركانو د مكې هم نه كاوه. (ولئن سألتهم من خلق السموات والارض ليقولن الله) الى غيرذالك من الآيات الدالة على عدم شركهم فى الالوهية.

او بل شرك فى العبادة دى چي هغه مشركانو د مكې كاوه او هغسې شرك په نامه مسلمانانو كې هم سته وهو تعظيم ما وراء الله عزوجل. موږ وايو: هو شرك خو دوه قسمه دى لكن شرك فى العبادت هغه دى چې مشركانو د مكې كاوه يعني السجود للاصنام وهذا الشرك لاوجود له فى احدٍ ممن يدعى الاسلام.

افسوس : دوى موږ ته په صرف تعظيم د مور او پلار يا استاد يا شيخ الطريقت كافران بولي. اودوى پخپله تعظيم د خپلو مشائخو تر موږ بالا كوي. البتتاً بعضي جاهلان عوام وه خپل پيرته د عالم الغيوب عقيده او دوى پر هرشي قادر بولي. هغه موږ هم غلط بولو، بايد پوه كړه سي. او دمخه تر پوه كولو بايد په غشي د شرك نه وويشتل سيِ. او كه پس له نصيحته او پوه كولو دوى بيا هم پر خپله فاسده عقيده مصر وي بيايي نو مشرك وبوله.

فائدة : علماء وايي چي عالم او ناصح چي هرڅو ښه عالم او ښه سړى وي تر موسى او هارون عليهما السلام خو يقيناً بالانسي كيداى. او عاصي ګناه كاره كه هرڅو بد سړى وي تر فرعون مدعي الربوبيته خو حتماً بد نه وي. نو څه وخت چي خداى پاك موسى او هارون عليهما السلام فرعون ته د دعوت دپاره ور استوله نو دوى ته يې داسي وويله: (وقولا له لينًا الآية).

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پوه سه! چي خدای جل سلطانه امر دعبادت مربوط په (ربکم) سره وګرځاوه ددي سببه چي تربیه خو نعمت دی او شکر د منعم عقلاً لازم دی نو باید عاقل د منعم حقیقي حق د تربیه ور اداء کړي او دده وه حکم ته غاړه کښیږدي.

الَّذِی خَلَقَكُمْ وَالَّذِینَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾

هغه خدای او رب چي تاسي یي پیداکړي یاست (یعني د نیست څخه و هست ته راایستلي یاست) او هغه کسان یي پیدا کړي دي چي تر تاسي دمخه وه شاید تاسي به دعقل څخه کار واخلئ (اوپوه به سئ او خپل معبود حقیقي به وپیژنئ، نو به دهغه عبادت وکړی)

پوه سه! چي دا موصول صفت دی د (ربکم) دپاره د تعظیم د رب او تعلیل د عبادت د ربﷻ. او د خلق ترجمه روح البیان او مظهري دواړو په پیدا کولو د شي بیله دمخه مثاله دهغه. او د (الذین من قبلکم) ترجمه روح البیان په (اُمم سابقه) سره کړي ده. نو (من قبلکم) صله د (الذین) او (من) جاره متعلق په محذوف پوري دی. یعني (کانوا من قبلکم) لکن پر دي تقدیر ترجمه د خلق چي ذکر سوله د مفعول سره د (خلقکم) سمون نه خوري، ولي چي اُمم سابقه خو مثل زموږ د امت وه یعني انسانان وه.

او مظهري ترجمه د (الذین من قبلکم) په هغه مخلوق سره کړي ده چي تر انسانو دمخه خدای جل جلاله پیدا کړي لکه ملائکه او جن وغیره. نو پر دي تقدیر د (کُم) اول څخه ټوله بني نوعه د انسان مراد ده. نو پر دواړو مفعول د خلق په معنای مذکور سره صحیح دی.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

سـوال : نحات وايي چي صله د موصول بايد داسي جمله وي چي مخاطب په خبر وي . نو مسلمانان مخاطبين كه په دغه صله علم لري مشركان خو يي نه پر لري؟

جواب : مشركان هم دغه خلق مني لقوله تعالى : (ولئن سألتهم من خلق السموات والارض ليقولن الله) بلكه د (خلق الانسان) نسبت هم مشركانو و خداى جل جلاله ته كاوه. كه څوك آيات قرآنيه مطالعه كړي نو د مشركانو اقرار په خالقيت د خداى جل شانه د ټولو كائناتو دپاره به پكښي وويني. او بالفرض والتقدير كه مشركان په خالقيت د خداى ﷻ اقرار هم ونه كي بلكه منكره وي، لكن چونكه دلائل د خالقيت د خداى جل شانه ډير واضح دي كه دوى لږ فكر پكښي وكړي نو دوى به هم اعتراف په خالقيت د خداى ﷻ وكړي. نو دا تمكن ددوى پر علم د خالقيت دخداى قائم مقام العلم يي وګرخاوه او جمله د (خلقكم الآيه) صله د موصول يي راوړه . فتدبر!

درويش وايي چي مشكل اعراب او معركة الآراء اعراب د (لعلكم تتقون) دی. نو زه به حتی الوسع كوشش وكړم چي ددي اعراب حل او حاصل وروړو طالبانو او وطنوالو ته وړاندي كړم . ومن الله التوفيق.

قاضي البيضاوي رحمه الله وايي چي بعضي مفسران رح ودي ته تللي دي چي (لعل) په معنى د (كى) تعليلي دی. او دا تعليل دی د خلق . نو معنا داده (خلقكم لكى تتقون) كما فى قوله تعالى (وماخلقت الجن والانس الا ليعبدون). يعني په دي آيت كي خو تصريح په تعليل د خلق الجن والانس په عبادت سره سوي ده. بيضاوي رحمه الله وروسته ويلي دي (وهو ضعيف اذ لم يُثبت مثله فى اللغة) لكن دا تضعيف د بيضاوي رحمه الله بي ځايه دی. د

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

تفسیر بیضاوي شارحان وايي چي دا تفسیر په ډیرو آیاتو حضراتو مفسرینورح کړی دی. او علماء د نحوي هم په دغه تصریح کړي ده، یعني چي (لعلّ) په معنا د (کَيْ) ثابت دی. او دوی استشهاد په اقوالو د فصحاء العرب کړی دی.

پوښتنه : چي علماء وايي چي افعال د خدای جل سلطانه معلل بالاغراض نه دي. نو څرنګه به صحیح وي چي (لعل) په معنا د (کَيْ) تعلیلي دی او دا تعلیل د (خلقکم) به وي.

جواب : اول په قرآن کي تصریح په تعلیل د خلق سوي ده کما في (وماخلقت الجن الآیة)، نو څرنګه انکار د تعلیل څخه د افعالو دخدای ﷻ صحیح دی؟

دوهم علامه عبیدالله په شرح کي د تنقیح الاصول او نور محققین رح د فن الاصول هم وايي چي حق په مسئله کي د تعلیل د افعالو دخدای ﷻ داده چي د انزاع په تعلیل او عدم تعلیل کي نزاع لفظي ده، ولي که تفسیر د علت او غرض په دي سره وکړه سي چي په هغه سره فاعل کاملیږي او فائده وه فاعل ته راجع وي، نو دا په باره دخدای ﷻ کي ممتنع دی لانه تعالی تام الفاعلیة دی او هیڅ شي ته محتاج نه دی. هغه علماء چي تعلیل نه وايي دهغو دغه معنا د غرض څخه مراد ده. او که د علت تفسیر په حکمت او فائده سره وسي چي پر فعل د خدای جل شانه مرتبیږي فلاشبهة في وقوعها لأن افعاله تعالی مُعَلَّلة بمصالح العباد عندنا قال تعالی : (أفحسبتم أنما خلقناکم عبثاً الآیة)

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

سیبویه وایي چي (لعل) دپاره د ترجی دی. نو پوه سه چي (لعلکم تتقون) یا حال دی د فاعله څخه (اُعبُدوا) ای راجین الوقایة من عذاب الله یعني رجا راجع وه عابدینو ته ، نه وه خدای جل شانه ته.

سوال : عابدین چي عبادت هم وکړي او اوامر الهیه ته پرځای کړي او د منهیاتو څخه پرهیز وکړی بیاخو به نو یقیناً متقین وي، نو د رجاء څه معنا ده؟

جواب : ایمان په مابین کي د خوف او رجاء دی او هیڅ عابد،زاهد،سالك او صالح ته دا نه ښائي چي په خپل عبادت او زهد او سلوك دي وغولیږي او پر خان دي د متقي یقین وکړي کیف وحقیقت التقوی وهو التبرء من کل شیئ سواه تعالی الیه تعالی وهو منتهی درجات السالکین والعابدین والزاهدین بل غایة امر السالك والعابد الرجا الی رحمته تعالی کما قال الله تبارك وتعالی فی حق العابدین: (یدعون) ای یعبدون (ربهم خوفاً وطمعاً) ثم بیّن جل جلاله الخوف والطمع بقوله تعالی : (یرجون رحمته ویخافون عذابه) صدق الله العظیم.

او یا جمله د (لعلکم تتقون) د مفعول څخه د (خلقکم) وماعُطف علیه حالٌ.

پوښتنه : نو پر دي تقدیر خو رجاء حقیقتاً نه د متکلم چي خدای جل شانه دی ممکنه ده. لان الترجی لایحصل الا عندالجهل بعاقبة الامور وهو محالٌ علی الله عزوجل کماهو المجمع علیه فی جمیع الادیان والمذاهب ولایتصور الترجی الحقیقی عن المخاطبین وقت خلقهم ، ولي چي دوی په

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وخت د خلق اهل د رجاء نه وه كما لايخفى . و اشار القاضى البيضاوى رحمه الله الى دفع هذا الاشكال بقوله على معنى إنّهُ خلقكم ومن قبلكم فى صورة من يُرجى منه التقوى) ولي چي امر د تقوى راجح دى ولي اسباب يي جمع دى او بواعث يي نهايت ډير دى.

درويش وايي چي حاصل ددي جواب دادى چي خداى ﷻ د مكلفينو هغه كارونه كړي دي، كه غيرد خداى ﷻ ددوى سره كړي واى نو به داسي معلوميدلاى چي دهغه غير اميد او رجاء د حصول د مقصود لري، يعني خداى جل شانه ودوى ته قدرت پر خير او شر وركړى وو. او عقول هاديه يي وركړي وه . وازاح يعني زائل كړي وو خداى ﷻ عذر د نقصان دعقولو ددوى په را استولو د انبياء عليهم السلام او په انزال د كتب الهيه هاديه وو. ومحصول الجواب انه شبّه فعله تعالى بهم بفعل المترجى فاُستعمل فيه حرف الترجى وهو لعَلّ.

فائدة : فى اعراب الآية صاحب كشاف علامة زمخشرى په خپل تفسير كي او قاضي ثناء الله په تفسير مظهري كي او په روح البيان كي ټوله دا وايي چي (لعل) دپاره د اطماع دى يعني چي خداى جل شانه خپل بندګاه په طمع كوي د تقوى. وروسته ټوله دا وايي چي (اطماع) دخداى ﷻ دخوا واجب وي حصول د مقصود لان الكريم لايطمع غيره الا فيما يفعل.

درويش وايي چي پر دي خبره يو دقيق سوال وارديږي چي قاضي ثناءالله رحمه الله په دي قول سره په هغه سوال تصريح كړي ده. قُلْتُ ان كان كذالك لزم وجود التقوى من الناس كلهم وليس كذالك انتهى. يعني كه اطماع دخداى ﷻ دخوا واجب الحصول واى نو بايد تقوى د ټولو خلكو

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ځکه پیدا وای او دغسي نه ده، ولي په انسانانو کي کافران سته او په انسانانو کي ګناه کاران سته.

درویش وایي چي قاضي ثناءالله ددې سوال په جواب کي یو د تکلف سره مخامخ جواب راوړی دی. عاصي خو نه په پوهیږي، تاسي یې وګورئ او مطالعه یې کړی شاید په پوه به سئ. والله اعلم بالصواب والیه المرجع والمآب ومنه الهدایة والتوفیق وهوالمسئول عنه فی کل مضیق ومشکل.

درویش وایي چي لفظ د لعل په قرآن مبارک کي ډیر ځایونه راغلي خو جامع بیان یې دغه دی چه درویش دلته بیان کړی، نو په هر ځای کي چي (لعل) راسي باید ودې جامع بیان ته رجوع وکړه سي او آئنده په هرځای کي طمع د تفصیل به نه سره کوو.

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً

هغه خدای ﷻ چي ګرځولې ستاسي دپاره ځمکه لکه فراش اواره او ګرځولی یې دی آسمان بناء (یعني لکه قبه او بام)

پوه سه! چي (جعل) په معنا د (صَیَّر) دی چي دوه مفعوله غواړي اول مفعول یې (ارض) دی او دوهم مفعول یې (فراشاً) دی او لام د (لکم) دپاره د نفع دی وعلی هذا فقس والسماء بناءً.

او لام تعریف په (سماء) کي دپاره د جنس دی او (سماء) یوه او ډیر ته ویل کیږي. او ځمکي ته (فراش) ویل په دې اعتبار دې چي ځای د قرار او سکونت دی نه داسي دی لکه اوبه او نه داسي دی لکه ډبري چي بیا

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

نو قابل د قرار او سکونت به نه وای او(بناء) په اصل کي مصدر دی. مراد خندي مبني ده.

پوه سه! چي (الذی جعل) آه دوهم صفت دی د (ربکم) اویا مبتداء ده، جمله ده (فلاتجعلوا) یي خبر دی. او یا محلاً مرفوع دی (هو) مبتداء ورسره محذوفه ده او یا منصوب دی اعني ورسره محذوف دی چي په اصطلاح د نحاتو یي مرفوع علی المدح او یا منصوب علی المدح بولي.

فائدة : قال اهل اللغة: چي مځکه بساط العالم ده چي تخميناً پر دری ربعو یي بحر محیط راګرځيدلی دی او یوه ربعه یي دپاره د حیواناتو او نباتاتو سره د خرابو مځکو او غرو خالي ده.

سوال : حکماء وايي چي مځکه کروي ده. ایا کرویه او فراش منافات نه سره لري؟

جواب : د حکماوو مراد علی مافی کتبهم کرویه حسي دی . یعني که څوك دآسمان څخه مځکي ته فرضاً وګوري، نو به ګُره په خیال کي ورسي، نو فراش والی بلکه غرونه او غاري و کرویه حسي ته د مځکي تاوان نه رسوي. په کتابو کي د هیئت وايي چي د ترټولو د لوی غره چي جبل نهاوند یي بولي نسبت وه قطر ته د مځکي لکه نسبت د اوومي حصي د اوربشي دپاره وهغه کري ته چي قطر یي یو ګز وي . والتفصيل في شرح الجغمینی کذا قال البیضاوی رحمه الله وروح البیان والتفسیر الکبیروغیرها

پوه سه! چي آسمان لکه ګنبده ده پر مځکه باندي. درویش وايي چي روح البیان د تفسیر د ابی اللیث رحمه الله څخه داسي نقل کري دي: والسماء

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

الدنيا ملتزقة اطرافها على الارض انتهى. يعني د اول آسمان اطراف جوت دي په مځکه پوزي. پر دي خبره دا سوال واردېږي چي هرڅو چي طياره شرقاً يا غرباً يا جنوباً يا شمالاً سفر کوي، آسمان هغونه لوړ دی لکه چي دهغه ځايه څخه چي لوړ وو چي طياري سفر شروع کاوه او هيڅ د آسمان اطراف په مځکه پوري مبنتي نه دي.

والجواب: چي د ابوالليث ﷫ مراد التزاق حسي دی يعني هرځای په سترګو د خلکو کي داسي ورځي چي د آسمان اطراف په مځکه پوري مبنتي دي. ولاريب انه كذالك فى كل اطراف الارض وليس مراده الالتزاق الحقيقي.

وَأَنزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً

او راتوی کړي خدای ﷻ د آسمان څخه اوبه

پوه سه! چي په قرار د احاديثو نبويه ﷺ وو د باران اوبه د آسمان څخه پر وريځ راتوييږي او د وريځي څخه پر مځکه راتوييږي.

درويش وايي چي ددي خبري پوره تحقيق وړاندي تيرسو فتذكر.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ

او بيا خداى ﷻ را ايستلي دي بعضې د ميوې په سبب د باران د اوبو دپاره د رزق ستاسي

پوه سه! چي په دي آيت کي رد دی پر حکماوو چي هغه وايي چي ټوله بارانونه د طبقه زمهريره څخه د هوا اوري. وقدمرّ بيان ذالك.

فائدة : د ثمراتو څخه صرف هغه شيان چي د ميوو په نامه متعارف دي مراد نه دي، بلکه مراد ټوله داني لکه غنم، اوربشي، جوار، ورجي وغيره او ټوله متعارفي ميوي لکه انګور، انار، سيب او نور ټوله فواکه دي.

فائدة : خداى جل شانه په مځکه کي قوت منفعله ايښی دی او په اوبو کي قوت فاعله ايښی دی چي ددغو دوو د اجتماع څخه حبوب او ثمار او فواکه زيږي. ګويا په مابين کي د آسمان او مځکي شبه د عقد نکاح سته يعني د آسمان څخه شبه د مني انساني راکښته کيږي او په اعماقو کي د مځکي چي شبه د رحم انساني لري جمع کيږي او ددي څخه نباتات من الحيوان والثمار والحبوب وغيرها چي شبه د اولاد لري پيدا کيږي او دا ميوي وغيره انسانانو او حيوانانو ته دپاره دپاره د رزق ماکول ګرځي، نو بايد خلګ خصوصاً قرآن د خداى ﷻ وه خالقيت او قادريت او رازقيت او رحمت عامه او اعتقاد ته غاړه کښيږدي او دهغه عبادت د وحدانيت دلاري وکړي.

فائدة : اول (من) ابتدائيه دی يعني ابتداء د اوبو د آسمان څخه دی او دوهم (من) تبعيضي دی او تنکير د (ماء) هم دپاره د تبعيض دی. او د

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

(رزقاً) تنوین او تنکیر هم دپاره د تبعیض دي. او (ثمرات) که څه هم معرفه دي لکن چونکه په مابین کي د دوو نکیرو چي (ماءً او رزقاً) دی په معنا د (بعض الثمرات) دی. وهذا هوالموافق للواقع، ولي چي د آسمان څخه ټولي اوبه نه دي نازلي سوي. او ټولي میوي په اوبو د باران هم نه دي عالم وجود ته راوتلي. لان الجنّات فیها من الثمار مالاعینٌ رئت ولا اُذنٌ سمعتْ ولاخطر علی قلب بشرٍ او ټوله مرزوق میوي هم نه دي، غوښي شیدي وغیرها هم مرزوق دي.

فَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا

نو تاسي مه کرځوی خدای ﷻ لره امثال (په عبادت کي چي تاسي دهغو هم عبادت کوی لکه دخدای ﷻ. او (ند) په معنا د ضِد هم راغلی دی. خدای ﷻ لره نه مثل سته او نه ضِد)

قال الشاعر :

اتیماً تجعلون الیٌ نِداً + وماتیمُ لِذِي حَسَبٍ ندیدٌ

فائدة : خدای جل سلطانه اول خلق یعني ناس په عبادت سره خپل امر کړه. بقوله : (یاأیهاالناس اعبدوا ربکم) او علت د امر بالعبادة یې هم ذکر کړی یعني ربکم الذی خلقکم الآیة. اوس یې بیا جمله د نهی د (فلاتجعلوا) آه پر هغه امر عطف کړه بالفاء تنبیهاً علی ان اسباب الامر بالعبادة هی اسباب النهی عن اتخاذ الانداد شبرًا بشبرٍ.

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۲۲﴾

او تاسي هم پوهيږئ (چي خداى لره مثل نسته)

پوهه: جمله د (وانتم تعلمون) حال دضمير څخه د (فلاتجعلوا) او (تعلمون) مُنزلة منزلة اللازم دى اى انتم من اهل العلم او يامفعول محذوف دى أى انتم تعلمون ان خالق هذه الاشياء واحد. حتي چي تاسي اقرار هم په كوئ. (ولئن سألتهم من خلقهم ليقولن الله) نو تاسي ولي شريك في العبادة ده لره واياست.

شاعر وايي:

ابر و مه و باد خورشيد وفلك در كار اند ❖ تانوناني بكف آري وبغفلت نه خوري

اين همه از بهر تو سرگشته وفرمان بردارند ❖ شرط انصاف نباشد كه توفرمان نبري

فائدة: په حديث كي د وصيت د عليه السلام وه معاذ ﷺ چي حاصل يي دادى چي خداى ﷻ اوه آسمانونه پيدا كړي دي او دهر آسمان دپاره يوه ملكه (بواب) يعني د دروازي ساتونكي هم پيدا كړي ده، نو (كرام كاتبين) يعني حفظه د بعض بندگانو ښه ښه عبادتونه پورته كوي ترڅو چي جناب الهي ته يي ورسوي او ددي عملو لكه د لمر داسي رڼا وي. نو ملك بواب د اول آسمان ورته ووايي چي ددي عملو د پورته كيدو اجازه نسته. زه خداى ﷻ امر كړي يم چي دهغه سړي عمل چي غيبت د مسلمانانو كوي مي راپريږده. داغه سړى صاحب الغيبت وو. سعدي رحمه الله وايي:

زبان آمد از بهر شكر وسپاس ❖ بغيبت نگرداندش حق شناس

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

درویش وایي چي حدیث مذکور چونکه ډیر طویل وو، نو به یې زه اختصاراً مقصود ځایونه درته ذکر کړم.

علیه السلام وایي چي حفظه کرام رض د یوه بل سړي ښه ښه عملونه، روژې، لمونځونه، صدقات تر اول آسمان تیر کړي. د دوهم آسمان ملك بواب یې راوګرځوي او حفظه ته ووایي چي په دغو عملو دغه سړی چي دا عملونه یې کړي پر مخ یې په ووهئ. زه خدای ﷻ ددي دپاره مقرره کړي یم چي هغه عمل چي دپاره د عرض الدنیا چا کړی وي. ماته یې مه راپرېږده او ددې سړي عمل د جمع اوري ددنیا وو. ما دپاره نه وو.

چه زیبا در میانت چه دلق ✣ که در پوشی از بهر پندار خلق

خلاصه دا چي په دریم آسمان کي د متکبر عمل راګرځول کیږي چي پر خلکو به یې کبر او لویي کوله. سعدي شیرازي رحمه الله وایي:

فروتن بود هوشمند گزین ✣ نهد شاخ پر میوه سر بر زمین

او په څلرم آسمان کي اعمال د صاحب العجب یعني خود بین مفتخر راګرځول کیږي.

چو روي بخدمت نهی بر زمین ✣ خدا را ثنا گوی وخود را مبین

او په پنځم آسمان کي اعمال د حاسد سړي راګرځول کیږي، چي حسد د اهل علم سره کوي. سعدي رحمه الله:

عقبه زین صعب تر در راه نیست ✣ ای خنك آن کس حسد همراه نیست

او په شپږم آسمان کي اعمال د هغو انسانانو راګرځول کیږي چي پر چا به یې رحم نه کاوه او دبل په ضرر به خوشحال وو.

رحم خواهی رحم کن بر اشکبار ✣ رحم خواهی بر ضعیفان رحم آر

او په اووم آسمان کي عمل د ریاکار او شهرت پسنده راګرځوي.

بروی و ریا خرقه سهلست دوخت ✣ گرش با خدا در فروشی فکوست

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

قال علیه الصلوة والسلام ویصعد الحفظة بعمل عبد من زکاة و صوم و صلاة وحج وعمرة وخُلقٍ حسنٍ وذکرالله. او د ګردو آسمانو ملکي ورسره همراه وي، حجابونه ټوله پورته سي او ملکي دشاهدي دپاره وحضورته دخدای جل سلطانه ودریږي. نو خدای ﷻ ورته وایي چي تاسي خو پر ظاهر عمل د بندګانو رقیب او مقرر یاست. د زړو د حال مالك زه یم. ددغه عامل په دغو عملو کي مقصود زه نه وم، بلکه د بل چا دپاره یي کول. فعلیه لعنتي، نو ملکي ټولي ووایي: علیه لعنتك فتلعنه السموات السبع ومن فیهنّ.

تمهید

چونکه کافران دمکي به آنحضرت ﷺ په نبوت نه، بلکه ګاهي به یي شاعر باله او ګاهي ګاهي به یي کاهن باله او ګاهي به یي مجنون باله او ګاهي یعلمه البشر باله او دغه دوی قرآن مبارك کلام الهي نه باله، بلکه ګاهي شعر ګاهي کهانت باله. نو پس له دي خدای ﷻ خپل توحید په دلائلو ثابت کړی. که دوی قناعت پر کاوه او که یي نه پر کاوه. اوس خدای جل سلطانه د کفارو نه طریقه د پیژندلو د حقیت دقرآن کریم یعني إنه من الله تعالی دی او طریقه د پیژندلو د آنحضرت دیني برحق والی بیانوي او داسي وایي:

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَإِنْ كُنتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا

او که چیرې تاسې په شک کې یاست په هغه کتاب چې موږ نازل کړی پر بنده خپل (یعنې محمد علیه السلام)

پوه سه! چې کلمه د (نزلنا) په تشدید د زاء د بابه د تفعیل دی. او معنا یې نزول د شي دی نجماً نجماً، سورةً سورة، آیةً آیةً. چې دغسې نزول دوی په شک کې اچولې وه او دوی به ویله : (لولانُزِّل علیه القرآن جملةً واحدةً) یعنې لکه پر موسی تورات او پر عیسی انجیل علیهما السلام . او دوی به ویله چې نجماً نجماً جوړول کار د شاعرانو دی. نو خدای جل شانه ددوی سره د نجماً نجماً پر طریقه بحث او تحدی ورسره وکړه ترڅو چې ددوی هغه شبهه زائل سي.

فائدة : قرآن مبارك هم په تنزیل سره چې ذکر سو موصوف دی، ولې په ۲۳ کاله زمانه د نبوت کې د علیه السلام نجماً نجماً پایه او تکمیل ته رسیدلی دی.

او په انزال سره موصوف دی او معنا یې نزول دی دفعتاً واحدتاً ده ولې چې قرآن کریم د لوح محفوظ په شپه د قدر وبیت العزة ته په یوه وار راوړه سوی دی او دهغه ځای څخه بیا نجماً نجماً بحسب المصالح مخکې ته راغلی دی.

فائدة : خدای پاك تصدیر دجمله په (ان) شرطیه سره وکړی چې د شك په ځای کې مستعملیږي او سره دد چې انکار ددوی خو مُحقق وو.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

تنبیه : په پُر دي وکړه چي قرآن مبارك په سبب د وضوع البرهان خو د محقق انکار ځای نه دی. غاية الامر د فرضاً شك ځای له کبله وي او ازاله د هغه هم په دي ډول وکړی چي رابه سي. وهذا بعينه هوالوجه فی ذکر لفظ الشك دون الانكار مع ان الموجود فيهم هوالانكار.

فائدة : د آنحضرت ﷺ په باره کي يي لفظ د (عبدنا) ووايه. (رسولنا، نبينا و امثالها) يي نه ووايه، ولي علماء په يوه خوله وايي چي د نبي په اوصافو وصف د عبوديت تر رسالت بلكه تر ټولو اوصافو بهتر او شريف دی ، ولي چي په عبوديت کي توجه د مخلوقه وه خالق ته ده. بخلاف الرسالة . او اضافت وضمير ته دپاره د شريف د مضاف دی. او بل عبوديت اظهار د عُجز دی، ولي چي اصل معنا د عبد مربی دی. ځکه بايزيد بسطامی قدس سره وايي : په خطاب کي د خدای جل سلطانه :

چار چیز آورده ام شاها که در گنج تو نیست

نیستی وحاجت عُجز وگناه آورده ام

فائدة : حكمت الهي په نزول کي د قرآن كريم نجماً نجماً لا دفعتاً دادی چي د آنحضرت صلی الله عليه وسلم شان د نورو انبياء عليهم السلام څخه جلا وو، ولي چي عليه السلام نبي امي وو يعني خط و کتابت يي نه وو زده، نو د نجماً نجماً په نازليدو کي عليه السلام ته حفظ د قرآن آسانه وو. بخلاف سائر الانبياء عليهم السلام.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ

نو تاسي راتګ وکړی په یوه سورت د مثله څخه دده.

سوال : اتیان په مثل سره دسورت قرآني خو محال دی او امر خو امکان د مامور به غواړي؟

جواب : دا امرتعجیز دی یعني دپاره د اظهار د عُجز دکفارو، نو د امر امکان د ماموربه نه غواړي.

یوه سه! چي سورت په لغت کي د ښار دیواله ته وایي، نو چونکه دیوال د ښار محیط پر ځو دُوَرو او سرایو باندي دی، نو په دي مناسبت چي سورت یو طائفه د آیات قرآنیه وو چي اول او آخر یي په توقیف د صاحب الشریعة معلوم وي. نو که سړی یو څو آیته د سورت بقره سره یو ځای کړي، هغه ته سورت نه وایي، ولي چي توقیفاً اول او آخر نه لري.

او بعضي مفسرین وایي چي سورت په لغت کي شرف او رتبي ته وایي، نو سورت قرآني هم شرف لري. او قاري ته هم شرف ور په برخه کوي.

یوه سه! چي (فاتو بسورة) جواب دی. او مراد د سورت څخه هغه کوچنی سورت دی چي دي آیتْ قصار وي.

یوه سه! چي په نیز د اکثرو مفسرینو رح (من مثله) صفت د سورت دی ای (کائنة من مثله) او کلمه د (من) دپاره د تبعیض ده یعني بعض د مثله څخه او یا دپاره د مثلیت (ای سورة مماثلة)

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

او د اخفش ﷫ په نیز کلمه د (من) زائده ده ای سُور مماثلةٍ للقرآن.

او ضمیر د (مثله) راجع دی (ومانزلنا) ته یعني (القرآن العزیز)، نو معنا د آیت داسي ده چي تاسي راتګ وکړی په مثل د سورت قرآني یا د قرآن په بلاغت او په نظم حسن کي یعني که چیري دا خبره ستاسي صحت لري چي قرآن کلام البشر دی یعني علیه السلام یې دخانه جوړوي، نو تاسي خو هم عرب یاست، بلکه بُلغاء هم خانونه بولی، تاسي مثل د سورت د قرآن ومیدان ته د معارضة القرآن راوړی.

سوال : قرآن پاك لره خو مثل نسته، ولي قرآن کلام الله او صفت الله او وحی دی. فکما لامثل له فی ذاته ولا مثل له فی صفاته فکیف یصح (فاءتوا بسورةٍ من مثل القرآن؟

والجواب : ان الکلام ورد علی زعمهم لانهم کانوا یقولون لوشئنا لقُلنا مثل ذالك. کذالك فی التفسیر التیسیر.

او بعضي مفسرین رح وایي چي ضمیر د (منه) راجع دی و (عبدنا) ته، نو (من) دپاره د ابتداء دی فقط ای بسورة کائنةٍ من مثل عبدنا یعني چي بشر دي وي او اُمي دي وي او خط او کتابت دي یي نه وي زده او تعلیم دي هم نه وي کړی. قال البیضاوی ووافقه المظهری : چي ضمیر (ومانزلنا) ته راجع کول یعني قرآن ته ډیره ښه وجه ده.ترڅو چي دهغه آیت سره برابر سي چي په بل خای کي د قرآن راغلی دی. (فاتو بسورة من مثله)، ولي په هغه آیت کي خو حتماً ضمیر و (مانزلنا) ته راجع دی لعدم ذکر عبدنا هناك.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

او بل سبب د حسن داده چي د سره ښخه خو کلام په قرآن کي دی
یعني (ان کنتم) په (عبدنا) کي خو خبره نه ده. نو باید نظم نسي سره جلا.
او بله وجه د حُسن داده چي قرآن خو مُعجز فی ذاته دی، نه نسبت وه
علیه السلام ته لقوله تعالی: (قل لئن اجتمعت الانس والجن علی ان
یاتو بمثل هذا القرآن لایاتون بمثله) یعني ته کافرانو ته وواېه که چیري
سره جمع سي انسانان او پیرانیان پر دي باندي چي دوی دي راتگ په
مثل ددي قرآن وکړی، راتگ به ونه کي په مثل د قرآن. دا وه حاصل د
بیضاوی. او روح البیان او تفسیر مظهري او د نورو تفاسیرو هم. وبالله
التوفیق.

وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ إِنْ كُنْتُمْ صٰدِقِينَ ﴿٢٣﴾

او دعوت ورکړئ (یعني کهمک وغواړی) دشاهدانو ښخه ستاسي، یعني
خدایان ستاسي چي تاسي بي عبادت کوی او داهم تاسي دعوی کوی
چي دغه زموږ خدایان به زموږ دپاره شاهدي اداء کوي په ورځ د قیامت
چي تاسي پر حق دین واست. یعني که قیامت بالفرض وو (والا فهم
یُنکرون القیامة حیث قالوا مَن یحیی العظام وهی رمیمٌ) او یا حاضران د
مجالسو راوغواړی (من دون الله) یعني ماسوی دخدای ﷻ چي تاسي ته
شاهدي اداء کړي چي دغه کتاب یا سورت چي تاسي جوړ کړی دی
مثل د قرآن دی. او داسي به نه وایاست چي خدای شاهد دی چي
زموږ جوړ کړی کتاب یا سورت مثل د قرآن دی، ولي دا وینا عادت د
عاجز فی المناظرة ده. که چیري تاسي صادقان یاست، چي قرآن مبارک
کلام البشر دی. جواب د شرط محذوف دی چي ماقبل دلالت پر کوي.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پوه سه! چي شهداء جمع د شاهد ده په معنا د حاضر او ناصر. او شاهدي ادا کوونکی دا دري سره معناوي دلته صحيح دی. او مِن دون الله متعلق دی په (اُدعوا) سره فالمعنی ادعوا متجاوزين الله.

هرڅوك چي وي دپاره د کهمك په معارضه کي د قرآن يا راوغواړئ حاضران د مجالسو ستاسي يعني ستاسي رئيسان او اشراف ستاسي ددي. ددي معارضة القرآن دپاره، يا راوغواړی هغه کسان چي ستاسي دپاره به يي په مهماتو کي شاهدي اداء کوله. او يا راوغواړی هغه کسان چي ستاسي سره په وخت د عجز کهمك کاوه ترڅو چي په معارضة القرآن کي هم کهمك درسره وکړي. اوکهٔ (من دون الله) متعلق د (شهداء) وو سره سي، نو مراد څندي ددوی بتان دي.

فائدة : ماده د شاهد يعني شين او هاء او دال دپاره د حضور ده لکه په معانی مذکوره په تولو کي چي حضور سته او ددي کبله شهيدفی سبيل الله ته شهيد وايي چي ملائکه ورته حاضريږي. او يا هغه شی چي د اميد ورته درلودی، هغو ته دی حاضريږي لکه جنت او نعمي دجنت کما جاء فی الحديث الصحيح النبوی ﷺ.

پوه سه! چي په دي آيت کي اشاره ودي ته ده چي (عاجز دی. د عاجزه څخه کهمك په مهماتو کي ددين او ددنيا نه غواړي، بلکه په حوائجو کي د مُتعال خدای جل سلطانه څخه مددغواړي الذی لايعجز عن شيئٍ ولايثقله شيئٌ ولابخل فی جنابه بل هو ارحم الراحمين، نو ياالله ياالله جل جلالك وعظمتْ قدرتك وعمَّ احسانك. زما عجز او بي علمي ترما تاته ښه معلومه ده. او زما عشق او محبت او حرص د تفسير سره د قرآن

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

الکریم هم تاته معلوم دی. نو یا ارحم الراحمین ! زما عمر دونه را اوږد کړي سره د صحته او عافیته او توفیق سره چي زه دا تفسیر قرآني پای ته ورسوم. تولـه موانـع جسدي و دمـاغي وغیره د درویش څخه دفع و لـري چي زه دغه تفسیر په صحت او خوش حالي وپایه او تکمیل ته ورسوم.

د درویش عقیده خو اوس داده چي که دغه تفسیر پای ته ورسیدی او پر (والناس) باندي ودریدی، نو که په هغه کړي فرضاً زه ملك الموت په سترګو وینم چي د قبض الروح دپاره حاضر دی، انشاء الله دونه مهلت او فرصت به ځندي ونه غواړم چي زه به یو وار تر خونه سر وباسم او اهل البیت ته به ووایم دخدای په امان. بلکه که دهشت د مرګ دامن ګیر نسو داسي به ورته ووایم : کما قال المولوی الرومی رح فی المثنوی

پیشترآ پیشترآ جان من + پیك درحضرت سلطان من

اللهم اجب دعائي یامجیب الداعین. دجمعي شریفي ورځ د ذوالقعده ٦م تاریخ دی سنه ۱۴۲۴هـ ق ده سحار ترلمانځه وروسته.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا وَلَن تَفْعَلُوا

او که تاسي په ماضي کي داسي نه دي کړي چي مثل د سورت قرآني يا قرآن مو جوړ کړی وي او تاسي وروسته هم داسي نسی کولای چي مثل دقرآن دي جوړ کړئ.

پوه سه! چي جمله د (لن تفعلوا) جمله معترضه ده په مابين کي د شرط چي (فان لم تفعلوا) دی او دجزاء چي (فاتقوا) دی او دا جمله اخبار بالغيب ده او د معجزاتو څخه د قرآن عظيم الشان ده، ولي که دوی مثل د سورت قرآني جوړ کړی وای د تاريخ ورقي به په هغه ډکي وای خصوصاً تواريخ غير اسلامي، ولي چي مدار د صدق نبوي ﷺ او دحقيقت قرآني هم پر دغو دوو جملو دی. او د مدعيانو د کذب د قرآن او نبوت سترګي هم ودغو دوو جملو ته کړې دي. لکن بحمده تعالی د هجرت نبوي ﷺ ۱۴۲۴ کاله تير سوله، څوک په ټوله نړۍ مدعی د مثل القرآن نسو پيدا، نو ددي کبله قرآن پاک معجزه باقيه ده الی يوم القيامة.

تفسير ايوبي حنفي د نصيراحمد احمدي لخوا سکين او pdf سو. د دعا په هيله احمدي! واتساپ ۰۷۴۹۸۴۹۵۶۹

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

نو چي تاسو پس له غاية الجهد مثل دقرآن جوړ نه کړی او ښکاره سوله چي قرآن قول البشر نه دی بلکه کلام دخالق القوی والقدر دی او کلام معجز دی، نو ایمان پر قرآن او پر حامل القرآن علیه السلام راوړی او په ذریعه د ایمان خپل ځانونه وساتئ د اوره ځخه د جهنم په ورځ دقیامت. هغه اور چي د عادي اورو ځخه ددنیا چي په لرګو بلېږي جلا دی او ډیر جلا دی. او د بلیدو شیان یي خلګ او انسانان دي یعني کفار او بل ډبري دي.

پوه سه! چي په اول صدر کي تفسیر د (حجارة) په ډبرو د تورو ګوګړو سوی دی و بس . او بعضي مفسران چي مراد مطلق ډبري دي یعني نفسي ډبري په جهنم کي لکه کبریت اسود یعني په بدبویي کي او په بدن پوري د سخت مبتلو او د غایت التهاب په باره کي. او بعضي مفسران رح وايي چي د (حجارة) هغه بتان ددوی مراد دي چي دوی به د ډبرو ځخه جوړ کړي وه او عبادت به یي دهغو کاوه په طمع ددي چي دا بتان به زموږ د خلاصون سبب سي په آخرت کي. لکن خدای پاک معامله بالعکس ورښکاره کړه یعني هغه بتان یي سبب د تعذیب ددوی وګرځوله. او دوی ته به دا ثابته سي چي زموږ سبب د دوږخ عبادت ددغو بتانو وګرځیدی او تحسر او غم به یي نور ډیر زیات سي.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

أُعِدَّتْ لِلْكٰفِرِيْنَ ﴿۲۴﴾

آراسته کړه سوی دی دغه اور، یعني په اصل وضع کې د کفارو دپاره نو عُصات المومنین چې په بعضې افعالو کې د کفارو سره مشابهت ولري. هغه به هم په جهنم کې وي که څه هم ددوی دپاره نه وو جوړ سوی. وهذا علی تقدیر ان لایدرکوهم الشفاعة العُظمی او رحمة الله تعالی العامة

فائدة : (أُعِدَّتْ) چې ماضي صیغه ده، پر دې دلالت کوي چې جهنم اوس هم مخلوق دی او احادیث صحیحه کثیره هم پر دغه دلالت کوي. او معتزله وایي چې نه جنتونه او نه دوږخونه اوس موجود دي. والتفصیل فی کتب العقائد.

پوه سه! چې د ابن مسعود ﷺ څخه روایت دی چې اتباع د ابلیس هر مابنام و ابلیس ته خپل راپور د اضلال المسلمین وړاندې کوي. حتی یو کوچنی تابع یې دا ووایي چې ما داکار وکړی چې د مسلمانانو یو هلك مې د دیني مدرسې څخه منع کړی. ابلیس ور ولاړسي او خپل بغل ته یې کښینوي د خوشحالۍ د مافعل سره. نو ددې سببه پوهان ددین وایي چې حق د ولد پر مور او پلار دري ۳ شیان دي.

اول : ښه پاك نوم پر ایښوول په وخت د ولادت یعني د (عبد) لفظ وه نوم ته دخدای مضاف کړي لکه عبدالله، عبدالرحمن ، عبدالغفار وغیره . او یا نوم د آنحضرت صلی الله علیه وسلم، لکه محمد . احمد ، محمود وغیره پر کښیږدي او یا د نورو انبیاء علیهم السلام نومان پر کښیږدي لکه داود، سلیمان ، ابراهیم وغیره . او غلط نوم لکه عبدالنبی، عبدالرسول، عبدالمحمد، عبدالغیاث، الله محمد وغیره دي نه پر

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ایږدي. یا بې معنا نوم دي هم نه پر ایږدي لکه کرنګ ، لونګ، خر، ختمك وغیرها.

او دوهم : حق یې دادی چي قرآن او ادب او امور شرعیه لکه لمونځ، روژه وغیره په زده کړي.

او بل حق یې سنتي ده.

فائدة : جمله د (اعدت) آه جمله مستانفه ده ددي سوال په جواب کي چي دغه اور دچا دپاره دی او یا حال ده د (نار) څخه په حذف د (قد) ولي ماضي چي حال واقع سي (قد) یا ظاهر یا مضمر غواړي کما فی کتب النحو.

فائدة : په دي جمله کي اشاره ودي ته ده چي هغه بعضي عصات المومنین چي دوږخ ته داخل کړه سي. ودوی ته همیشه والی په اورو کي لکه د کفارو نسته او داسي سخت عذاب یې هم نه دی لکه د کافرانو، ولي چي مثال د عصاتو المومنین لکه یو بیګانه سړی چي د چا کورته ورسي نو هغه خو د همیشه دپاره په دا کور کي نه وي لکه صاحب الدار چي کافران دي نو په جمله کي د (أُعدت للکافرین) ضمناً زیری دی د مومنانو دپاره په عدم الخلود سره. ددي سببه په وروسته کي صراحتاً زیری وه مومنانو ته راغلی.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَبَشِّرِ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ

او زیرئ وکړه او مبارکباد ووایه اې محمدعلیه السلامه وهغو کسانو ته چې ایمان یې راوړی وې یعني پر تولو هغه شیانو چې ایمان راوړه پر واجب دي من القرآن، والنبي علیه السلام وغیرهما اوسره د ایمان اعمال صالحه یې هم کړي وي من الفرائض والواجبات.

پوه سه! چې ددي آیت څخه دا معلومه سوه چې اعمال د ایمانه څخه خارج دي و إلا فلافائدة فی العطف.

فائدة : بشارت د خوشحالی وه خبر ته وایي.

سوال :نو په هغه آیت کي (وبَشِّرْهُمْ بعذاب أليم) خبر دبشارت سار کمه دی؟

جواب : هغه آیت پر طریقه د تحکم راغلی دی. یعني په کفارو د پسخند دپاره.

فائدة : امر په بَشِّر که څه هم ظاهراً و علیه السلام ته دی لکن مراد خندي هر هغه سړی دی چې اهل د بشارت وي من العلماء و غیرهم، ولي چې آنحضرت صلی الله علیه وسلم خو تولو امتیانو ته فرادی دا خبري راساً نه دی کړی.

پوه سه! چې لفظ د (صالحات) جمع ده (صالحةٌ) ده. تانیث یې په اعتبار د (خصلةٌ) دی او چونکه لفظ د صالحات د صفات غالبة الاستعمال په بنو اعمالو کي دی نو جاري مجری الاسماء دی. نو ذکر د موصوف نه ورسره

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

غواړي. عمل صالح عام دی. هرهغه عمل دی چي شرع شريفي ښه ګڼلی وي. من الفرائض والواجبات والسنن والمستحبات.

سوال :جمله د (وبشرالذين) پر کم ځای عطف ده؟

جواب : دا ټولي جملي چي په بشارت پوري اړه لري عطف دي پر هغو مجموع جملو چي په تخويف کي تيري سوي يعني عطف القصة على القصة لان العادة الالهية جرت على ان يُشفَع الترهيب بالترغيب وبالعكس.

تنبيه : ددي آيت مبارك څخه دا معلومه سول چي اهل د بشارت هغه کسان دي چي ايمان او عمل صالح يي سره جمع کړی وي، ولي چي ايمان لکه تادای د خوني دی او عمل صالح يي لکه بناء پر تادای. او دامعلومه خبره ده چي تادای بيله بناء د بشارت سبب نه ګرځي لکه په عُرف کي چي څوك پر تادای باندي بناء وکړي، نو خلګ مبارکي ورکوي. لاعلى الاساس فقط فطلب الجنة بمجرد الايمان بدون العمل الصالح حال السُفهاء و مخالف لهذه الآية.

سوال :نو په مجرد ايمان سره څوك و جنت ته نسي ورتلای؟

جواب :موږ د دخول الجنت وعدمه په باره کي خبره نه ده کړي. موږ په بشارت او عدم بشارت کي خبره وکړه . ولاريب انه تعالى جعل فى هذه الآية اهلُ البشارة الجامعين من الايمان والاعمال الصالحة فغيرهم لايستاهل للبشارة فافهم. يعني د دخول څخه د جنت د عصات المومنين انکار نه لرو په شفاعت وغيرها.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

درویش وایي چي سره ددي چي عمل شرط عادي د دخول د جنت دی لکن مع هذا ناامیدي گناه کارانو ده په کار نه ده چي پاك خدای جل سلطانه ارحم الراحمین دی. یعني امکان سته بلکه امید سته چي خدای ﷻ دي په رحمت عامه خپل، خپل بعضي عصات وبخښي.

به بها نمي بخشد ✤ به بهانه مي بخشد

او حضرت سیدالمرسلین صلی الله علیه وسلم شفیع المذنبین دی شفاعت حیث قال شفاعتي لاهل الکبائر من امتي ، لکن مع هذا درجات عالیات په جنت کي په اندازه د اعمال صالحه وو د ژوند دي. نو لکه په دي دنیا کي چي هرڅو مو رزق پراخه وي لکن موږ د (هل من مزید) غوښتونکي یو، نو د جنت د درجاتو.

أَنَّ لَهُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ

چي دوی لره جنتونه دي چي بهیږي لاندي ترهغو یعني لاندي تر درختو دهغو جنتي ولي یعني د اوبو، دعسلو، دشیدو او د شرابو.

پوه سه! چي (أن لهم) اصل یي (بأن لهم) نو حرف جر یي خندي حذف کړی، نو دي ته په اصطلاح کي د نحاتو منصوب بنزع الخافض وایي و تعدی الفعل چي ابشر دی وده ته یعني گویا دی نو په ځای د مفعول د (ابشر) وِدریدی. او بعضي مفسرین رح وایي چي (أنَّ لهم) مجرور محلاً دی. حرف جر ورسره مقدر دی.

فائدة : (انهار) جمع د (نهر) ده (وهوالشق فی الارض) چي په پښتو یي ترواله بولي.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

سوال : واله خو نه بهيږي كمالايخفى، ولې واله خو د ظرف د اوبو نوم دى؟

جواب : څوك وايي چي مضاف ورسره محذوف دى (اى مائها) او بعض وايي چي اسناد د (جرى) و والي ته اسناد مجازي دى يعني اسناد د فعل د مظروف چي اوبه دي و ظرف ته يي وكړى چي ودي ته په اصطلاح د علم بيان مجاز فى النسبة وايي. او په حديث شريف كي چي ابن جرير رحمه الله او ابن المبارك رحمه الله او بهيقي رحمه الله روايت كړى دى وايي چي ولې دجنت خرقُ العادة بيله شقه بهيږي؟ نوبردي تقدير اسناد حقيقي دى.

فائدة : جمله د تجرى صفت ده (جنات) ده. او روح البيان والا وايي چي نهر پراخه شق ته وايي يعني تر جدول چي لښتى يي بولي پراخه به وي او تر درياب كمه وي لكه رود نيل د مصر.

درويش وايي چي هغه تجرى الماء چي په پښتو يي ولي بولي د ولو څخه خارج سوي او دجدول په تعريف كي داخلي سوي، لكن د هري ژبي خپل اصطلاح ده. مورږ پښتانه د مصر نهر ته رود وايو. دغه رنګه د هلمند نهر ته رود وايو او تر هغه چي كوچنى نهر وي، هغه ته نهر او واله وايو. او تر هغه چي هم كوچنى وي هغه ته لښتى وايو.

نو چي اوبه وچيښي نو جنتيانو ته ژوند ابدي پيداسي چي بيا مري نه او شيدي وچيښي نو په بدنو كي يي صحت كامله پيداسي چي بيا ناجوړي كيږي نه . او چي شراب وچښي نو خوشحالي ابدي ورته پيداسي چي بيا هيڅ غم نه ورته پيښيږي.

فائدة : په روح البيان كي وايي: چي پر ساق العرش باندي په غتو الفاظو (بسم الله الرحمن الرحيم) نوشته ده. نو د اوبو چينه د (ميم) څخه د

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

(بسم) راوزي او د شیدو چینه د (هاء) څخه د (الله) د لفظ راوزي. او د شرابو چینه د (میم) څخه د (الرحمٰن) راوزي. او د عسلو چینه د (میم) څخه د (الرحیم) راوزي. او دا ټولې چینې بهیږي وه کوثر ته د نبي علیه السلام چې هغه اوس په جنت کې دي.

كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِّزْقًا ۙ قَالُوا هٰذَا الَّذِي رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ ۙ

هروخت چې رزق ورکړه سي ودوی ته د جنت څخه د یوې میوې څخه یو رزق. نو دوی وایي: چې دا میوه خو مونږ ته دمخه هم په رزق راکړه سوې وه.

فائدة : جمله د (کلمارُزقوا) دوهم صفت دی د (جنات) نو منصوب محلاً ده. او یا خبر د مبتداء محذوف ده یعني (هی ای الجنات بحیث کلما رزقوا آه) او یا (هم ای اهل الجنة کلما رُزقوا آه) او یا جمله مستانفه ده یعني جواب د سوال ده چې میوې د جنت مثل د میوو د دنیا دي او که جنس آخر دي. کذا فی البیضاوي والمظهري و روح البیان.

فائدة :(کلما) منصوب دی ظرف دی د (قالوا) او (رزقاً) په معنا د (مَرْزوقاً) مفعول به دی د (رزقوا) او (رُزقوا) په معنا د (اطعموا) دی او کلمه د اول (مِن) ابتدائیه ده ای کلما رُزقوا مرزوقاً ناشیاً من الجنة. او من الثانیة دپاره د بیان دی. او دواړه په ځای کې د حال دی.

تو حاصل دمعنا دادی: (کل حینٍ اُطعموا مرزوقاً ناشیاً ومبتدأ من الجنة

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وذالك المرزوق ثمرةً

فائدة : مراد د (ثمرةً) څخه يو فرد د ميوي نه دی مراد يعني يو سيب يا يو انار وغيره، بلکه مراد نوع د ميوي ده يعني انار، سيب، انګور، کيله، خټکۍ و امثالها من الثمرات.

سوال : چي دوی څرنګه وايي چي (هذاالذی رُزقنا من قبل) او سره ددي چي (مارزقنا) خو دوی خوړلي دي او دا حاضر مرزوق خو موجود دي؟

جـواب : چي عبارت د قرآن پاك د قسمه څخه د (زيدٌ اسدٌ) دی يعني مبالغه ده په تشبيه کي او اصل داسي وو: (هذا مثل الذی آه) بيضاوي، روح البيان ، مظهري.

پوه سه! چي په (من قبل) کي اختلاف دی. اکثر مفسرين رح وايي چي مراد (من قبل فی الدنيا) دی يعني دوی ته چي انګور يا انار مثلاً دپاره د خورك راوړه سي، دوی وايي چي دا خو هغه انګور يا انار دي چي موږ په دنيا کي خوړله. نو حاصل د آيت دادی چي ټولي ميوي د جنت په ظاهر رنګ لکه ميوي د دنيا دي، که څه هم په خوند او مقدار کي تر ميوو د دنيا ډيري بالا دي. حکمت دخدای جل سلطانه په دي کي دادی چي په اول وهلت کي جنتي د هغي ميوي څخه چي په دنيا کي يي نه خوړلي او نه ليدلي وي منع ونه کړي، ولي طبع دداسي شي څخه چه نه يي وي خوړلي نفرت کوي. په ګمان ددي چي دا به مُضر شی وي او طبع انساني وه مالوف شي ته مائله وي. او بل حکمت الهي دادی چي دوی ته دا معلومه سي چي د دنيا انګور مثلاً څونه په خوند کي او مزه کي تر انګورو د جنت څونه کښته دي. او دجنت انګور څونه په خوند کي پر بالا

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دي وهکذا انار چي په جنت کي وخوري فضیلت به یي تر انارو د دنیا ورته ښکاره سي. وعلی هذا فقس غیرهما من ثمرات الجنة.

او دغه رنګه دوی خو انار په دنیا کي لیدلي وو او مقدار یي ور معلوم وو چي مثلاً د یوه سړي کفایت یي کاوه او د جنت انار مثلاً درنه لوی دي چي په یوه دانه یي مثلاً د لسو کسانو کفایت کیږي او دغه رنګه نوري میوې.

سوال: نو پر تقدیر مذکور خو انګور د جنت جنتیانو په دنیا کي لیدلي وه؟

جواب: هو، انګور چي دوی په دنیا کي لیدلي وه هغه ډیر په خوند کي او په مقدار کي تر انګورو د جنت کم دي. فصدق انها لاعین رئت.

وعلی هذاالقیاس غیر د انګورو نوري میوي د جنت چي جنتیانو په دینا کي لیدلي او خوړلي وي.

یوه سه! چي پر تقدیر د قبلیت فی الدنیا د (کلما) لفظ پر عموم باندي صحیح دی. یعني په اوله میوه کي چي دوی یي په جنت کي خوري هم دا دوی ویلای سي هذا الذی رُزقنا من قبل یعني فی الدنیا.

فائدة مهمة: درویش وایي چي قبلیت د دنیا پر تقدیر یو سوال او جواب سته چي هیڅ تفسیر د تفاسیرو مروجه وو څخه نه تصریح په کړیده او نه اشاره.

سوال: دادی چي د مځکي په هر کونج کي مسلمانان موجود دي او په بعضي وطنو کي بعضي میوي سته یا ډیري یا لږ. او بعضي میوي په هغه خای کي وجود نه لري او نه د هغه خای مسلمانانو خوړلي وي او نه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

بې لیدلې. او په بعضې اقطارو کې بیا بل بعضې میوې وې او بل بعض بیا نه وې. مثلاً په بعضې اوطانو کې انګور، انار، انځر، سیب وغیره وې چې مسلمانانو د هغه وطنو خوړلې وې او بعضې میوې لکه کیله، مالټه، نارنج وغیره بیا نوې چې دهغه وطن مسلمانانو نه وې خوړلې بلکه لیدلې یې لا هم نه وې، ولې چې په اوسني کلو کې چې وسائل د رسیدو د میوو من السیارات والطیارات وغیرها د یوه وطن میوې وبل وطن ته رسیږي سل کاله دمخه چې دا وسائل نه وه او د یوه وطن میوې نورو وطنو ته نه رسیدې، نو هغه مسلمانان د نړۍ د ټولو اطرافو او اکنافو چې سل کاله بلکه پنځه سوه کاله تر اوسنۍ سنه دمخه مړه وې او جنت ته په ورځ د قیامت ور سي او خدای ﷻ دې ورولي څرنګه به دهغې میوې چې دوی په دنیا کې نه وې خوړلې بلکه لیدلې یې هم نه وې د احضار په وخت کې دا ویلای سي چې (هذاالذي رُزقنا فی الدنیا)؟

والجواب عنه : چې په هر وطن کې مالوف او غیرمالوف یعني خوړل سوې میوې او ناخوړل سوې میوې په هر عصر او زمانه کې او په هر وطن کې وجود لري. نو د هر وطن و مسلمانانو ته په جنت کې هغه ددوی مالوفې میوې ور وړه کیږي او دوی دا وایي(هذاالذي رُزقنا من قبل) یعني فی الدنیا ترڅو چې دوی د جنت د میوو سره اُلفت پیدا کړي. وروسته چې نورې میوې چې دوی نه وې خوړلې په دنیا کې هم دا ویلای سي چې هذا الذی رُزقنا من قبلُ یعني فی الدنیا. ولې تا دمخه واوریده چې مراد په قرآن کریم کې (مثل مارزقنا من قبل) دی نو د مالوفو میوو په باره کې مثلیت فی النوع مراد دی او د غیرمالوفو میوو په باره کې مثلیت فی عدم الضرر کې مراد دی. یعني هذا ای الغیر المالوف مثل ما

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

رزقنا من قبل فی الدنیا فی عدم اضرر قیاساً علی المالوف الماکول والله اعلم بالصواب.

او بعضي مفسرینؒ لکه قاضي بیضاوي رحمه الله د قبلیت څخه قبلیت فی الجنت هم تجویز کړی دی. دی وایي چي دجنت میوي سره متشابه الصورت دي مع تخالف النوع. یعني سیب د جنت په شکل او په صورت کي سره د اناره مثلاً مشابهت لري. وهکذا نوري میوي د جنتؒ لکه چي حسن البصري رحمه الله چي وایي یو جنتي ته چي خادم الجنت یوه میوه راوړي لکه سیب چي رنګ د انار وي او انار هغه جنتي دمخه خوړلی وي نو جنتي ورته وایي: (هذا الذی رُزقنا من قبل) یعني دا خو هم انار دی، نو ملکه ورته ووایي چي کُلٌ فاللون واحدٌ والطعم مختلفٌ یعني وخوره چي رنګ که یي څه هم یو دی. یعني د سیبه سره لکن خوند یي مخالف دی یعني خوند یي د انار دی مثلاً. او په دي تشابه کي حکمت الهي دادی چي عظیم قدرت خپل و جنتیانو ته ښکاره کي او اظهار د تعجب د جنتیانو دی.

سوال : چي پر دي تقدیر خو (کلما) پر خپل عموم نه پاتیږي، ولي تر ټولو اول میوه چي جنتیانو ته راوړه سي، نو دوی به څرنګه وایي چي (هذا الذی رُزقنا من قبل) یعنی فی الجنة اِلاّ ان یُحمل عموم (کلّما) علی غیر المرة الاولی حملاً علی الاعم الاغلب فی الجنة.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَاُتُوا بِهٖ مُتَشَابِهًا

پوه سه! چي پر اول تقدير يعني چي قبليته في الدنيا مراد سي، ضمير د (به) راجع و (مارزقوا في الدارين) ته راجع دی يعني مارزقوا في الدنيا والآخرة سره متشابه دی په نوعه کي يعني انګور، انار، انځر، سيب وغيره.

او د بيضاوي پر تجويز ضمير راجع دی و (مارزقوا في الجنة) ته او دا جمله معترضه ده د معطوفينو تر مابين.

فائدة : ابن عباس رض او مجاهد رحمه الله ددي آيت ترجمه داسي کوي : (متشابه دي په رنګو کي او مختلفي دي په خوندو کي) او حسن بصري رحمه الله او قتاده رحمه الله وايي چي ميوي د جنت يو دبله سره مشابه په ښه والي کي يعني دجنت ميوي ټولي ښي دي، خرابي نسته پکښي لکه د دنيا په ميوو کي يعني چي خرابي پکښي سته. درويش وايي چي دا دواړي ترجمي تائيد د تجويز د بيضاوي رحمه الله کوي کمالايخفى.

فائدة جديدة : امام بغوی رحمه الله په خپل تفسير کي د جابربن عبدالله رضي الله عنه څخه روايت کړی دی چي رسول الله ﷺ وفرمايله چي اهل جنت يأكلون و يشربون : يعني جنتيان خورك کوي او څښل کوي. ولايبولون: او بولي نه کوي، چي د څښلو سره په دنيا کي تعلق لري. ولايتغوّطون: او غټي بولي نه کوي چي په دنيا کي د خوړلو څخه پيدا کيږي. ولايمتخطون: او د پزو څخه يي ګړنګ هم نه راوزي. ولايبزُقون: او ناړي هم نه توکي يُلهمون الحمد والتسبيح كما يُلهمون النفس: او دوی ته الهام د حمد ويلو او د

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

تسبیح ویلو کیږي لکه چي الهام د ساه کښلو چي ورته کیږي یعني لکه
په ساه کښلو سره چي سړی په دنیا کي نه ستړی کیږي، جنتیان په حمد
ویلو او تسبیح نه ستړي کیږي بخلاف الدنیا. طعامهم جشاءٌ: خوراك ددوی
په ټیغو سره هضم کیږي. ورشحُهُمُ المسكُ: او دخولي يي د مشکو بوی
خي. یعني په خوله سره یي د بولو چاره کیږي. رواه مسلم فی صحیحه
بشارةٌ.

قاضي بیضاوي رحمه الله او تفسیر مظهری ددي آیت مبارك یوه بله معنا
په زړه پوري ذکر کړي ده بأن یکون المعنى هذا یعني د جنت دغه میوي
چي په نوع او په خوند کي سره مخالفي دي. ثوابُ الذی رُزِقنا من قبلُ فی
الدنیا من المعارف والاعمال. ثوابونه دي دهغو عباداتو چي موږ ته یي
توفیق دکولو راکړه سوی وو په دنیا کي د معارف الهیه وو او اعمالو
حسنه و لسانیه او بدنیه او مالیه و یعني لکه زموږ هغه اعمال متخالف
النوع وه کالاعتقادات الحقة والحمد والتسبیح اللسانی والصلوة والزکوة او
معنوي خوند يي هم سره مخالف وو. او پر دي تقدیر د تشابه څخه مراد
دادی چي د هر عبادت ثواب د هغه عبادت وقد ورد فی الحدیث النبوی
صلی الله علیه وسلم إن الجنة طیبة التربة په تحقیق د جنت خاوري ډیري
پاکي دي یعني خوري د بنری څخه خلاصي مخکي دي. عَذبة الماء: او
شیریني اوبه يي دي. وانها قیعان: او مځکه د جنت د درختو څخه یعني د
میوه دارو درختو څخه خالي ده. وانّ غراسها هذه: او درختي د جنت دغه
دي: سُبحان الله والحمدلله والله اکبر. یعني د هر حمد او تسبیح او تهلیل

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

په سبب سره يوه ميوه داره درخته په جنت کي پيدا کيږي په قدرت الهي سره .

فائدة : نفس دخول د جنت په فضل او جود او كرم دخداى جل سلطانه دى يعني مومنانو ته او درجات د جنت او ميوه داري درختي د جنت او حوري وغلمان دجنت اوګلان و ريحان د جنت په اعمالو پوري د مومنانو مربوط دي. كه ډير عبادات وكړى ډيري لوړي درجي او نور مذكوره نعمتونه به ډير مومي او كه يي عبادات لږ وه، ثوابونه به يي لږ وي. د مثال په توګه يو پاچا د مملكت يوځاى لويه واله وكاږي او ډيري مځكي چي پخوا به په خړويه كي وي او تر هغه واله لاندي راولي. او هغه مځكي پر رعاياو خپل په مساوي توګه وويشي او مفتي يي وركړي او رعاياو ته چي دايي مځكي دا يي اوبه . اوس نو تاسي پوهيږى او آبادول دخپلو مځكو. نو بعضي پوهان او اقويا خلك په دغه مفت وركړي مځكه كي په خوارى او زحمت سره ښه باغ جوړ كړي د انګورو يا د ميوو مثلاً او ښه د ګلانو باغچي جوړي كړي او د كښت دغنمو وغيره دپاره مځكه ښه ودان كړي. لږ موده وروسته ټولي درختي پر ميوو راسي، نو دغه سړي خپل د لاسو په خوارى ښي ښي ميوي تر لاسه كړي او د كښت پر مځكو غنمي غنمي رشي يي په برخه سي. او يو سړى چي جاهل او ټمبل وي په هغه مځكه خوارى نه كاږي او لاسونه پكښي نه زهيروي آخر الامر هغه مځكه خندي بي حاصله چمن سي.

ولهذا قال من قال ولنعم ماقال :

بقدر الكدّ تكتسب المعالى ومن طلب العلى سهر الليالى
تروم العزّ ثم تنام ليلاً يغوص البحر من طلب اللآلى

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

از نصائح پیر خردمند و در راه خداﷻ هوشمند و در معرفت خداوند پایه بلند خواجه عبدالله انصاری قدس سره اینست بگوش هوش بشنو! میگوید:

هر که ده خصلت شعار خود سازد در دنیا و آخرت کار خود سازد

۱: باحقﷻ بصدق ۲: بانفس بقهر ۳: باخلق بانصاف ۴: بابزرگان بخدمت

۵: باخردان بشفقت ۶: بادرویشان بسخاوت ۷: بادوستان بنصیحت

۸: بادشمنان بحلم ۹: باجاهلان بخاموشی ۱۰: باعالمان بتواضع

در اخیر میگوید:

در خانه اگر کس است یک حرف بس است.

وَلَهُمْ فِيهَآ أَزْوَٰجٌ مُّطَهَّرَةٌ

او دوی لره یعني جنتیانو لره به جنت کي ماینې یعني ددنیا او حورې د جنت سته چي هغه ښه پاک شده وي دهغو شیانو څه چي د ښځي دپاره عیب وي، خواه عیب حسي وي لکه حیض او نفاس او بولي او مني او ترګنګ او خیره دبدن او ولادت. او یاطبعي وي لکه سوء خلق یا میل وغیر ته د خپلو ازواجو.

پوهـــه! چي ازواج جمع د زوج ده. نر او ښځي دواړو ته ویل کیږي کمافي قوله تعالی (اُسکن انت وزوجك الجنة). او هر هغه شي ته هم وایي چي دخپل جنسه څخه ملګری لري لکه زوج الخف یعني د موزې بل پل.

فائدة: (مطهرة) ابلغ دی تر (طاهرة یا متطهرة)، ولي چي د مُطَهَّرَةٌ معنا داده چي یو پاکوونکی دوي پاکي کړي کما یقتضیه صیغة المفعول من باب

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

التفعيل وليس المطهّر الا عزوجل. په بل قرائت کي مطهرات په صيغه دجمعي راغلی دی. بيضاوي ﷫ وايي چي دغه دواړه لغت فصيح دي. داسي ويل کيږي : النساء فعلت وفعلن وهُنّ فاعلةٌ وفاعلاتٌ وفواعلُ.

سوال : فائده د خوراکي غذاء دبدن او د لوږي ضرر او تکليف دفع کول دي. او فائده د ماينو زيږيدل دعيالو او حفظ د نوع انساني ده او دي شيانو ته خو په جنت کي ضرورت نسته لانها دارالخلد والبقاء لادار الفناء.

جواب : مطعومات د جنت او منکوحات د جنت او ټوله احوال د جنت د امثالو سره دهغو په دنيا کي صرف شراکت په بعضي صفاتو کي لري، نه په ټولو احوالو کي. مثلاً په دنيا کي د مطعوم فائده خوند او لذت او غذاء د بدن وه. په جنت کي فائده يوازي خوند او صرف لذت او خوند او قضاء الشهوت ده. وهکذا باقي نعيم الجنة.

قاضي بيضاوي ﷫ وايي وتُسمى باسمائها على سبيل الاستعارة والتمثيل ولا تشارکها فی تمام حقيقها هی تستلزم جميع مايلزمها وتفيد عين فائدتها انتهی. خفاجي ﷫ په شرح کي د بيضاوي وايي کما اشار اليه سيدالبشر صلي الله عليه وسلم بقوله مالاعين رئت ولا اذن سمعتْ آه.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَهُمْ فِيهَا خٰلِدُونَ ﴿۲۵﴾

او دوی به په جنت کې همیشه باته وي. یعني دوی لره فناء سته او نه خور دفناء.

پوه سه! چي دعکرمه رحمه الله څخه روایت دی چي جنتیان ټوله نر اوښځي به د ۳۳ کالو په عمر کي وي او ځکه والی یي شپیته ۶۰ گزه وي یعني پر قامت د ابوالبشر آدم علیه السلام او نر به یي ټوله بي ږیري وي او پر بدن به وربښتان نه وي بي له بانوګانو او ورخو. سترګي به یي لکه په رنجو توري وي. الخ روح البیان مع زیادة.

پوه سه! چي خلود او خلد په اصل لغت عربي کي ډیر زمانه درنګ ته وایي. که دوام او همیشه توب ورسره وي او که نه. ددي کبله لوښکیانو د مالدارو چي دوي تبخی یا کتبو پر باندي کوي خوالدوایي، ولي دغه مالداران چي د یوځای څخه بار سي لوښکیان یي ډیره زمانه پر هغه ځای باقي وي. او ځکه د انسان زړه ته خُلد وایي. ولي چي زړه په اندازه د عمر د انسان که څه هم د نوح علیه السلام عمر وي پر خپل حال حرکت پاته وي او ږیږدي نه.

محقق بیضاوی رحمه الله وایي چي که چیري وضع دخلود دپاره د دوام وای، نو قید د (ابدا) وروسته تر خلود فی قوله تعالی (خالدین فیها ابدا) به لغوه وای. لکن درویش داسي نه وایي، بلکه وایي چي قید د (ابدا) به تاسیس نه وای، بلکه تاکید به وای. او په آیت شریف کي دلته مراد خندي همیشه توب دی. په دلیل د نورو آیتو او د متواتر المعنی حدیثو کما هو الظاهر لمتتبع الآیات القرآنیة والاحادیث النبویة. او سره د هغه یو

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

گمراه ډله چي جهميه يي بولي دخلود څخه د جنتيانو په جنت کي منکر دي. او دغه رنګه د خلود څخه د کافرانو په دوزخ کي هم منکر دي. او دوى داسي وايي چي وينا (اوهن من بيت العنكبوت) دي. والتفصيل فى الخفاجى شرح البيضاوى

درويش وايي چي دخلود په معنا سره هغه إشكال دفعه سو چي د بعضي كبائر ګناهو سره خالدين راغلى دى. ولي د هغه خلود څخه مكث طويل مراد دى.

پوه سه! چي لويه برخه د لذاتو حسيه وو په استقراء سره حصرده د اوسيدو په ځايو كي يعني چي يو سړى اعلى درجه بنګله او كوټي لري او پر خوراكي شيانو يعني يو سړى ورجي، غوښي او نور خوندور ماكولات خوري او پر ماينو يعني چي يو سړى ډيري ښائستي مايني لري، لكن دغه ټوله نعمتونه چي د مرګ بيره د سړي سره ورسره وي او يا د زوال د نعمتو فكر ورسره ملګرى وي، عاقل سړي ته د زهرو ډك دي او بې خونده دي، حتى چي مملكت د ټولي دنيا لكه د سليمان عليه السلام هم بې خونده دي. نو خداى جل سلطانه د جنتيانو دماڼيو او قصور بيان په دي آيت كي وكى (ان لهم جنتٍ تجرى الآية) او د مطاعمو بيان يي په دي آيت كي وكړى (كلمارُزقوا الآية) او د ښو ښو ماينو بيان په دي آيت كي وكړى: (ولهم فيها ازواج) آه. آخر يي د جنتيانو د زړه څخه د زوال ددغو نعمتو، په سبب دمرګ ددوى په زيري سره د (هم فيها خالدون) وايستله. نو جنتيانو ته خوشحالي پر خوشحالي او سرور پر سرور په برخه كړي. فلله الحمد ارزقنا ونعمنا آمين.

خواجه عبدالله انصاری رحمه الله چي خوش ميفرمايد:

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

الهی این زندگانی نیست بلکه غذائست ✣ واین نه عمراست بنیادی بر آب است
اگر نظر عنایت تو نباشد کار خرابست ✣ الهی ما در دنیا معصیت میکرده ایم
اگر دوست تو محمد اندوهگین ✣ مي شُد ودشمن تو ابلیس شاد
ودر قیامت عقوبت کني ✣ باز دوست تو اندوهگین شود ودشمن تو شاد
الهی دوشادي بدشمن خود مده ✣ ودو اندوه بدل دوست خود نه
الهی اگر پرسي حجت نداریم ✣ واگر سوزي طاقت نداریم

لله دَره مااحسن دُره.

درويش وايي چي لوی سبب د ګمراهی په دنيا کي ثروت او غنا ده.
قال الله عزوجل : إنّ الانسان ليطغى ° ان رآه استغنى) لوی دنياداران و فقيرانو ته او علماوو ته او اهل الله ته په نظر د حقارت ګوري. او د دنيا په ډيريدو کي نه د ربوا څخه او نه د معاملاتو فاسده وو څخه مخ اړه وي. شراب خوري او زنا هم په ډيري دنيا پوري مربوط دی إلاّ مَن عَصِمه الله تعالى. شيطان يي په کولو سره ډيو نفلي خيرات غر وګرځوي او ګناه کبائر يي په نظر ډير بنائيسته وګرځوي او په زړه کي دا وسوسه ورواچوي چي تاخو خيرات وکړی، نو ستا کبائر ګنهونه په سبب دخيرات تاته بخښبي . او سره ددې چي دکبائرو ګنهو بخښنه په توبه پوري اړه لري.
حاصل داچي ابليس قسم قسم حيلي لري. په نفلي کارو مسلمانان د فرضي کارو څخه يا د واجبو کارو بلکه د سنتو کارو څخه مشغوله کړي. او مسلمانان بايد پوه سي چي نفلي کارونه او عبادات نه د فرضو خای نيولای سي او نه د واجبو خای نيولای سي. بلکه د سنتو اجراء هم نسي ويلای. اول فرض او واجب او بيا سنت او مستحب کارونه وروسته نفلي.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيِي أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا

په تحقيق خداى ﷻ نه پرېږدي بيان د يو مثال په غوماشه اوپه هغه شي چي تر هغي بالا وي.

پوه سه! چي په روح البيان کي وايي چي حسن رحمه الله او قتاده رحمه الله وايي چي څه وخت خداى پاك په قرآن پاك کي دمشرکانو دخدايانو په باره کي وويل : (وإن يسلبهم الذباب شيئاً الآية) او د مشرکانو د چمو مثال يي په عنکبوت سره ووايه، نو يهودانو وخندل او وي ويل چي عنکبوت او مچ د کلام سره دخداى هيڅ مناسب نه دی. نو دا آيت نازل سو.

نو آيت که مدني دی، سوال کوونکي هم ذ مديني يهودان وه، لکن پر دي تقدير دا آيت د ماقبله سره هيڅ کار نه لري، ولي چي عنکبوت او ذباب او بعوضه د مخ په آيتو کي نه دي راغلي. نو ځکه فراء نحوي وايي چي په سورت بقره کي داسي شئ نسته چي دا آيت دي جواب سي، بلکه ابتداء کلام دی ددمخه سره ارتباط نه لري.

درويش وايي : که څه هم دا آيت مستقل بلل او د ماقبله سره بي ارتباطه ګڼل خو روا دي. لکن مفسران ډير دا وايي چي د هر آيت سره مناسب داده چي د ماقبله سره په يو وجه سره ارتباط ولري. نو ځکه مظهري د ابن جرير رحمه الله څخه داسي روايت رانقل کړی دی چي څه وخت چي خداى ﷻ د منافقينو په باره کي دوه مثاله وويل (مثلهم کمثل الذى استوقد ناراً ، او کصيب الآية) نو منافقانو وويل چي دخداى ﷻ د شانه سره مثالونه نه ښايي . نو دا آيت نازل سو.

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

او د بیضاوی میل ودي ته دی چي څه وخت چي مثالونه په دمخو آیتو کي ذکر سول په دي آیت کي خدای ﷻ حکمت د مثالو ویلو بیان کړی، قطع نظر ددي څخه چي منافقانو سوال کړی یا نه . او هغه چي په بعضي تفاسیرو کي راغلي دي چي څه وخت چي خدای ﷻ د خدایانو د مشرکانو او ددوی د کیدو مثال په ذباب او عنکبوت سره ووایه، نو مشرکانو وویل چي خدای ﷻ څرنګه عنکبوت او ذباب ذکر یعني دخدای دلوی شانه سره ددغو خسیسو شیانو ذکر کول مناسب نه دي. نو دا آیت نازل سو. داسي شان نزول بیانول غلط دي عقلاً او نقلاً.

اما عقلاً دا آیت خو په مدینه منوره کي نازل دی او مناظره د مشرکینو سره خو په مکه مکرمه کي وه.

و امانقلاً ددي شان نزول روایت خو عبدالغنی کړی دی د ابن عباس رض څخه او عبدالغنی ډیر ضعیف سړی دی کما قال المظهری.

فائدة : پوه سه چي په مثال کي شرط دادی چي موافق به وي د مُمثل له سره یعني دهغه شي سره چي څوك يي مثال وایي په عظمت کي او په صغر کي او په خِسّت کي اوبه شرف کي او د مُمثل سره یعني د مثال ویونکي سره يي مناسبت نه دی شرط. لکه د کافرانو چي ګمان وو. یعني هغه مثالونه چي ذکر سول دوی به ویله چي داسي مثالونه خو د خدای جل سلطانه سره مناسب نه دي، ولي چي غرض په تمثیل یعني مثال ویلو کي دادی چي معقول شی لکه محسوس وګرځي او همداسبب دی چي امثال په کتب الهیه وو کي ډیر دي او په عباراتو کي د بُلغاوو هم بیخي ډیر دی او دغه رنګه په عباراتو کي د حکماوو هم بي نهایت ډیر دي . نو مثال د عظیم په عظیم سره ویل کیږي او مثال د حقیر به په حقیر سره که څه هم مثال ویونکی تر هر عظیم اعظم وي لکه خدای جل سلطانه .

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

امام رازی رحمه الله په خپل تفسیر کي وايي چي خدای پاک په انجيل شريف کي د عداوت د زړه په سپوس سره ويلي دي. د انجيل ترجمه:

(یا ایها الناس لاتکونوا کالمُنخل یخرج منه الدقیق الطیب ویُمسك النخالة کذالك انتم تخرجون الحکمة من افواهکم وتبقون الغل فی صدورکم) يعني اي خلکو تاسي داسي مه ګرځئ لکه غلبيل چي صاف وړه باسي او سبوس ساتي. دغه رنګه تاسي ترخوله د حکمت او شريعت خبري باسی او حقد او حسد مو په خپلو سينو کي خوندي ساتلی دی. او دغه رنګه انجيل د سختو زړو چي په نصيحت سره نه نرم کيږي. په ډبره سره ويل دي. د انجيل ترجمه:

(قلوبکم کالحصاة التی لاتطبخها النار ولاتلینها الماء) يعني سخت زړونه لکه ډبري دي چي په اور نه پخيږي او نه په اوبو لزم کيږي. او دغه رنګه په انجيل شريف کي د بي عقلانو سره بحث کول لکه سړی چي د غالبوزو خای ولټوي او وي کاروي. د انجيل ترجمه:

(لاتثیروا الزنابیر فتلدغکم کذالك لاتتخاطبوا السفهاء فیشتمونکم) يعني تاسي مه کاروئ غالبوزي چي په نيښ به دي ووهي. دغه رنګه د بي عقلانو سره بحث مه کوئ چي بيابه ښکنځل درته وکي او بي آبه به مو کي.

فائدة : حياء چي په پښتو يي شرم هم بولي، د خواصو څخه د انسان ده چي معنا يي داده چي د انسان نفس قبض سي يعني منع سي د بد کاره څخه چي دده شهوت خو يي غواړي چي وکړي. لکن چونکه هغه کار مذموم شرعاوي نو دی منع خندي وکړي په سبب د حيا او شرم دخدای ﷻ او خلکو څخه لکه زنا ، لواطت وغيرهما نو څکه حياناکی سړی فاسق

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

نسي کیدای. او فاسق حیاناکه نه کیږي.

او خجل چي په پښتو یي شرمندګي بولي. حیرت او دهشت دی چي سړي ته د ډیري حیا وریپښیږي، نوداسي فعل نسي کولای چي په عادت کي خو بد وي که شرعاً هم بد وي کما مر او که شرعاً بد نه وي لکه ګوز یا پسکی په مجلس کي.

تفریع: نو حیا ښه صفت دی او میانه درجه ده په مابین د وقاحت چي سړی پر قبائحو شرعیه و دلاور وي او باك نه په کوي او دخجل چي روا کار شرعاً هم په بعضي وخت کي نسي کولای. کمامرٌّ من انفلات الریح عند الناس. کذافی البیضاوی، والخفاجی ناقلاً من الراغب الاصفهانی اللغوی رحمه الله.

پوه سه! چي حیا په حقیقي معنا مذکور سره دخدای ﷻ صفت نسي کیدلای لمامرّ انه من خواص الانسان ولکونه من مقولة الانفعال فهو بمعنی الترك اللازم للمعنی الحقیقی، نو معنا د آیت داده چي خدای جل سلطانه نه پریږدي بیانول د مثال په بعوضه وغیرها سره. کما ورد فی الحدیث ان الله یستحیی من ذی الشیبة المسلم ان یعذبه. نو معنا د حدیث داده چي خدای ﷻ ترك د عذاب د سپین ږیري مسلمان کوي. وهذا ما اخرجه البهیقی فی الزهد عن انس رضی الله تعالی عنه.

پوښتنه: په آیت شریف کي خدای پاك لفظ د حیاء استعمال کړی او سره ددي چي حیا خو خاص په ترك القبیح پوري ده او ضرب المثل خو قبیح نه دی.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

جواب : هو، لکن لفظ د حياء په مقابل کي د قول د کفارو استعمال سو چي دوی به ويل چي خدای ددغو امثالو څخه حياء نه لري، او ددوی په دماغو کي همدي خبري قرار درلودی. نو حياء ويل په مثال دهغه آيت دی (وجزاء سيئةٍ سيئةٌ بمثلها) او سره ددي چي جزاء د سيئه څو سيئه او بد کار نه دی. لکن مشاکلةً يي د جزاء څخه په سيئه تعبير وسو فتدبر فی الفرق بينهما.

ترکيب الآية : لفظ د (إنّ) په اصطلاح د نحاتو د حروف مشبه بالفعل څخه دی چي اسم يي منصوب وي او خبر به يي مرفوع وي، نو لفظ د (الله) منصوب دی، اسم د (إنّ) او جمله د (لايستحيي) مرفوع محلاً خبر د (إنّ) ده او (اَنْ يَضرب) مجرور محلاً دی په نيز د امام النحاة خليل بن احمد رحمه الله په تقدير د (من) او په نيز د سيبويه رحمه الله چي هغه هم امام النحاة دی منصوب محلاً ده يعني پر طريقه د حذف او ايصال.

او لفظ د (ه) مثلاً مفعول دی د يضربُ او کلمه د (ما) ابهاميه بولي يعني يو مثال د مثالو. فائده يي داده چي نکيري ته ابهام ډيروي او هغه نکيره چي دغه (ما) ورسره وي قيد نه قبلوي. او بعضي مفسرين وايي چي کلمه د (ما) زائده ده ونکيري ته قوت ورکوي. او لفظ د (بعوضةٌ) ماخوذ دی د بعوض څخه چي وزني فعول دی، نو په (بعوضة) کي تاء د وحدت ده، لکن مراد ځني بيخي کوچني غوماشه ده. او بعوضه عطف بيان دی د مثلاً او يا مفعول دی (يضرب) دی او (مثلاً) حال دی مقدم او يا لفظ د يضرب په معنا د يجعل دی او مثلاً و بعوضةً يي مفعولان دي کذا في المظهری.

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

او لفظ د (مافوقها) عطف دی پر (بعوضة) او د (فوقیة) څخه مراد بالاوالی دی په بدن کي تر (بعوضة) لکه عنکبوت، نو معنا د آیت داده چي خدای ﷻ نه پریږدي ضرب مثل په بعوضه سره فضلاً عما هو اکبر منها. او بعض مفسران رح وايي چي مراد فوقیت په حقارت او جثه کي دی لکه وزر د غوماشي.

چنانچه په صحیح حدیث کي راغلي دي چي که دنیا قدر د غوماشي د ور درلودای نو کافر ته به شُرب یعني یو غړپ د اوبو نه وای ورکړی.

درویش وايي چي همدا سبب دی چي اوس هم مسلمانان په ټوله نړۍ کي په نسبت د کفارو د ضیق العیش په دام کي دي الاّ من کان علی قدم الیهود والنصاری کمالایخفی علی المتتبع.

لطیفه : امام ابومنصور رحمه الله وايي چي پر قدرت الهي او پر وحدت کردګاري په مخلوق کي د خدای جل سلطانه بعوض او ذُباب دی. ولي سره سره د بیخي کوچني بدن ددوی خدای ﷻ هغه اعضاء او اندامونو ورکړي دي چي کبیر الجسم لکه فیل ته چي یې ورکړی دی. یعني خوله او پزه او سترګي او پښي او لاسونه او دخوراك د تیریدو ځای او د فضله د وتو ځای. حتی که د دنیا ټوله حکماء او پوهان سره غونډ سي په دغسي کوچني جسم کي بې تصویر هم نه وکړي. یعني د مذکوره اعضاء او اندامو. نو هغه اعضاء چي په جسم کبیر کي لکه فیل خدای ﷻ پیدا کړي په غوماشه او مچ کي هم پیدا کړي دي. بلکه وزرونه د مچ او د غوماشي د پروازار قدرت په فیل کي نسته والاعجب من ذالك چي مخرۍ سره د ډیره قوته چي خدای ﷻ ورکړی دی لکن په زړه کي دونه جبن او بزدلي خدای ﷻ ور اینبي ده چي د انسانانو څخه بیریږي. او انسانانو ته نژدي لا

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

نه اوسیږي. او مچ او غوماشي ته خدای ﷻ دونه دلاوري ورکړي ده چي ببره ددي چي انسانان يي په لاسو او نور آلاتو د خان څخه شړي او دوی نه ختي کراريږي او نه ختي بيريږي او که چيري مخري. دلاوري درلودای لکه د مچ او غوماشي خلک به يي تولـه هلاک کړي وای. لکـن د قدرت الهي نظام مخري ته په زړه کي ببره د انسـانانو پيدا کړه او مچ او غوماشي ته يي دلاوري ورکړه.

يوه سـه! چي مـچ زمـوږ پر سترګو او پزه ولاړيږي او کښيني نو ډير مو تنګ کړي او پر ډيرو لذيذو خوړو ناست يو او يا په ښو ګلانو کي ناست يو هغه په سوړ پوري مچ اور کړي. نو عجيبه داده چي موږ هغه کارونه کوو چي سبب د اور د جهنم ګرخي او په هغه اور کي به لړمان او ماران هم وي، نـو دهغـو سره به زمـوږ عـيش او ژونـد څرنګه وي؟ اعاذنـاالله جـل سلطانه برحمته وكرمه من عذاب النار.

قصة : هارون رشيد ﷫ يوه ورځ دجمعي خطبه ويله چي مـچ پر پزه دده كښينستي. ده وشاړه، مچ بيرته راغلی پر سترګه يي کښينستی ده بيا په لاس وشاړه. خو هكذا د هارون رشيد خطبه مچ ور بي خونده كړه. خير چي لمونخ يي وكړي او كورته ولاړی نو يي ابوالحسين د اهل بصري شيخ يي راوغوښتی چي څه حكمت دی دخدای چي مـچ يي پيدا كاوه؟ شيخ ورته وويل چي يـو حكمت الهي دادی چي متكبران پ مـچ ذليل كـړي هاوون ورتـه وويـل (صـدقت) او هغـه شـيخ تـه يي لويـه جائزه وركـړه يعنـي انعام.

يوه سه! چي عرب ډير عجب امثال لري. مثلا د يو حريص سړي په باره کي وايي چي فلانی ډير جمع کوونکی دمال دی تر ميږي. ددوی دا زعم

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دی چي میږدی د اوو ۷ کالو خورکه سره جمع کوي. او وايي چي فلانی سړی دلاور دی تر مچ . ولي چي دمخه تیره سوه چي مچ د مخړي پر پزه او سترګو کښيني . او وايي چي فلانی سړی ډیر اوري تر منګوږ. عرب دا وايي چي منګوږ د اوښانو د پښو تړپی اوري د اوه ۷ میله څخه. او بعض وايي چي اوه شپي او ورځي چي د اوښانو او منګوږ تر مابین وي. او دوی وايي چي دفلاني کلان ساله عمر تر مار ډیر دی. دوی ګمان لري چي مار بیله قتله د یو چا نه مري ، هرڅو عمر چي ژوندی وي. او دغه رنګه عرب وايي چي څوک چي ډیر کلان ساله سي چي د فلاني سړي عمر تر منګوږ بالا دی. مبالغةً. ددوی دا ګمان دی چي منګوږ اوه سوه کاله عمر درلودلای سي. درویش وايي چي والله اعلم چي عرب دا خبري دڅه درکه څخه کوي. او دوی د بي ثباته او بي قراره سړي په باره کي وايي چي فلانی سړی بیقراره دی تر پتنګ . یعني پروانه. او شی چي نه پیداکیږي عرب وايي چي فلانی شی نادر دی تر مغزو د هډوکو دغوماشي. وهکذا غیر ماذکرنا من الامثال المضروبة لهم .

پوه سه! چي ددغو مثالو نقل د بیضاوی او روح البیان څخه دی. حاصل الکلام چي د امثالو ویل په کتب الهیه وو کي حکم او مصالح لري چي عاقلان خلک په پوهیږي.

درویش وايي :

خدایا ای خدایا ای خدایا + ترحم کن ترحم کن ګدا را

ز شوم نفس خود غرق ګناه است + بغفران یادکن این بینوا را

نجاتی ده ز شر دشمن خویش + کرم فرما بحال باګناه را

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

بند از این غریب از چشم رحمت ✣ عبدالله هم گوید خدایا

ومیگوید:

اگر بهر موی دو صد هنر باشد ✣ هنر بکار نیاید که بخت بد باشد

اگر ز کلك قلمران گهر همی بارد ✣ به هیچ کار نیاید که بخت نگون باشد

ومیگوید:

که هنوز بگو که دنیا پی گمن است ✣ هنوز بکوکه دروازه عمل باز است

وهنوز بشنو پند واعظ که شنویدن برجا است ✣ وهنوز بخواه که دروازه باز است

وهنوز عذر کن که دروازه غفران واز است. اللهم وفقني لما تحب وترضى

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا فَيَعْلَمُونَ أَنَّهُ الْحَقُّ مِن رَّبِّهِمْ وَأَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَا أَرَادَ اللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا

خداى جل شانه دپاره د تفصيل داسي وايي: هرچه هغه کسان دي چي ايمان يې پر خداى او پر رسول کريم ﷺ او پر قرآن وي، نو هغه يقين کوي چي دغه مثل (قرآني) که په عنکبوت وي که په مچ وي او که په غوماشه وغيره وي، حق او ثابت او پرخاى دى د جانب ښځه د رب ددوى. ولې چي ټوله امثال قرآنيه د ممثل له سره برابر دى او هرچه هغه کسان دي يعني مشرکين او يهود وغيرهم چي کافران دي هغه وايي چي څه اراده لري خداى ﷻ په دغه شي سره از روى (مثل) يعني دا مثل دخداى ﷻ دخوا نه دى.

تركيب الآية : کلمه د (فاء) دپاره د تفصيل د حال د سامعانو د امثال قرآنيه وو ده. او (اما) دري فائدي لري يوه فائده تفصيل د اجمال دى. او بله فائده يې متضمن معنا لره د شرط دى. ځکه په جواب کې يې فاء راځي غالباً. او بله فائده يې تاکيد د جملي دى چي په (اما مصدره) وي. او (اما) حرف دى. اسم نه دى. وهو مذهب المحققين. او حرف شرط نه دى و إلّا لزمها وقوع الفعل بعدها. وباقى التفصيل فى البيضاوى وحواشيه.

او (فيعلمون) جواب د (اما) دى. (انه) مفعول د (يعلمون) دى او ضمير راجع دى و ضرب المثل ته . او (من ربهم) حال دى د ضمير ښځه چي په حق مستتر دى. چي راجع و ضرب المثل ته دى (اى كائناً من ربهم). او (ما) استفهامي دى. او (ذا) په معنى د (الذى) دى او (اراد الله) يې صله و

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

موصول خبر دی. او (مثلاً) منصوب دی. حال دی د (هذا) څخه. ای ممثلاً هذا ما فی البیضاوی و روح البیان والمظهری وغیرها.

پوښتنه: په مقابل کي د قول د مومنانو یعني (فیعلمون) آه باید د کفارو په قول کي داسي ویل سوي وای: (فلایعلمون انه من ربهم).

جواب: هو. لکن خدای جل سلطانه مذکوره عبارت یعني (فیقولون) آه راوړی، ولي چي دا قول ددوی دلیل واضح د جهل او عدم علم ددوی دی. نو پر طریقه د کنایي یعني ذکر د ملزوم او مراد خندي لازم ذکر کړی. او په کتابو د علم المعاني وایي چي کنایه ابلغ ده تر صریح. ولي چي کنایه دعوی د شي ده سره د دلیله فافهم. درویش

يُضِلُّ بِهٖ كَثِيْرًا وَّيَهْدِيْ بِهٖ كَثِيْرًا وَمَا يُضِلُّ بِهٖٓ اِلَّا الْفٰسِقِيْنَ ﴿٢٦﴾

گمراه کوي خدای ﷻ په ضرب مثل سره ډیر خلک او یهدي یعني هدایت ورکوي په ضرب مثل سره ډیرو خلکو ته. او نه گمراه کوي په ضرب مثل سره مگر نه فاسقان. یعني د امر الهي څخه منکر کسان.

پوه سه! چي دا دوي جملي جواب د (ماذا) دي او نسبت د اضلال چي معنا یي خلق د ضلال ده وخدای ﷻ ته په اعتبار ددي دی چي خالق د افعالو د بندګانو خدای ﷻ دی که څه هم په اعتبار د کسب د ضلال او هدایت فعل د بندګانو دی کماهو مذهب اهل السنة والجماعة.

پوښتنه: استفهام خو دلته پر خپل حقیقت نه دی، ولي چي جواب ته د

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

استفهام خو په قول کي د مستفهم ضرورت سته، او خدای پاك ﷻ خو مستفهم نه دی ولي چي (ماذا اراد الله) آه خو حکایت دی د قول د مشرکانو او یهودیانو دی، نو په قرآن کي جواب ته څه ضرورت سته.

والجواب : چي استفهام په قول کي د کفارو استفهام انکاري دی، نو مراد ددوی دادی چي په مثال ویلو کي په محقراتو شیانو هیڅ فائده نسته، نو خدای ﷻ پر دوی رد وکړی په (يُضِلُّ) آه سره نو د جواب څخه مراد جواب معنوي دی یعني رد ددوی د قول. كذا في حواشي البيضاوي

پوښتنه : یا به اهل ضلال ډیر وي یا به اهل هدایت ډیر وي، نو دواړه به څرنګه په کثرت سره یاد کړه سوه.

جواب : مراد د ډیروالي څخه د دواړو طائفو کثرت نسبت یو و بل ته نه دی چي کثرت اضافي یي بولي، بلکه مراد کثرت د دواړو طائفو دی په خپل ځان کي چي کثرت حقیقي یي بولي. ولاشك ان كلاً من الطائفتين كثير في نفسها.

پوښتنه : کلمه د (ماذا) مفرد او اسم دی، نو په جواب کي هم باید اسم راغلی وای ، ای اضلال كثير و هداية كثيرٍ؟

جواب : قاضي بیضاوي رحمه الله تفسیر د (يُضِلُّ) او (يهدي) په مصدرین مذکورینو سره کړی دی. او مظهري یي هم متابعت کړی دی.

پوښتنه :تفسیر د فعل مضارع په مصدر سره څرنګه روا دی؟

جواب : چي (أن) مصدري ورسره مقدر دی او یا بیله حرف مصدري هم مضارع په معنا د مصدر راغلي بتجريد الفعل عن النسبة والزمان كما في

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

قول الشاعر: تسمع بالمیعدی خیرٌ من ان تراه. ای سمعك

پوښتنه: د مصدر ځخه په فعل سره تعبیر کول په کلام کي د بلیغ نکته غواړي، نو دلته څه نکته ده؟

جواب: نحات وايي چي مضارع پر استمرار تجددي دلالت کوي، نو په تعبیر د مضارع کي دا فائده او نکته ده چي دغه اضلال او هدایت په ضرب الامثال د قرآن مبارك به جاري وي مستمراً.

پوه سه! چي فسق په لغت کي خروج ته وايي. چنانچه ویل کیږي (فَسَقَتِ الرطبة اذا خرجت عن قِشرها). او فسق په اصطلاح کي د شرع شریفي کولو ته د ګناه کبیري وايي. او فسق لره دري ۳ درجي دي.

اعلی درجه یي کفر دی. بمایجب الایمان به، ولي چي کفر علی تفاوت درجاته اعظم د کبائرو دی. وهوالمراد بالفسق په ډیرو آیتو کي.

او دوهم درجه یي انهماك الکبائر دی یعني په کبیره ګنهو کي ډوب والی. یعني چي کبیره ګنهونه په بي پرواهي سره کوي.

دریمه درجه یي کول د کبیره ګناه دی او یا همیشه کول دي د صغیره ګناه، سره د بدبللو په زړه کي وهذا اقرب الی التوبة. کذا فی القرطبی والبیضاوی والمظهری والتفسیر الکبیر وغیرها من التفاسیر.

درویش وايي چي مقابل د فاسق عادل دی. نو د فاسق اول مقابل نفس مومن دی او د فاسق ثانی مقابل هغه مومن دی چي په بي پروایي سره کبیره ګنهونه کوي. او د فاسق ثالث مقابل عادل هغه مومن دی چي پر ګنهو تائب وي.

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

الَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ

فاسقان هغه کسان دي چي ماتوي او پريږدي او مخالفت کوي د وعدي ښخه دخدای ﷻ يعني چي خدای ﷻ ددوی ښخه اخستي وه دَ ايمان او ترک العصيان، پس له ټينګولو ښخه د وعدي يعني په قبول سره ددوی

فائدة : ميثاق مصدر ميمي دی په معنا د توثيق دی. او ضمير د (ه) راجع دی و عهد ته.

فائدة : (الذين) صفت دی د فاسقين. نو که مراد د فاسقينو ښخه کافران وي نو دا صفت موضحه دی يعني بيان ددوی د فسق دی او دپاره د ذم ددوی دی مثل اعوذبالله من الشيطان الرجيم. او که مراد د فاسقينو ښخه معنا عام وي يعني چي کافرانو او ګناه کارانو د مسلمانانو ته هم شامل وي. نو (الذين) صفت مقيده دی . يعني مسلمانان په باسي.

فائدة : د (نقض) معنا (فسخ) او خلاصول د مرکب شي و اجزاوو ته د هغه وايي. او په لغت کي ډير استعمال يې په خلاصولو د تارو د رسی دی.

پوښتنه : عهد خو مرکب ذوالاجزاء نه دی، نو څرنګه استعمال د نقض په عهد کي روا دی؟

جواب : عرب و وعدي ته مجازاً (حبل) وايي. نو ماتولو ته د وعدي بې نقض ويل مبني دی پر مجازي استعمال د (حبل) په وعده کي.

پوه سه! چي عهود الهيه دري ۳ دي. يو ۱ عهد دی چي خدای ﷻ د ټولو بندګانو ښخه. که کافران دي که مسلمانان دي اخيستی دی په

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ورکړه د عقل یعني چې خدای ﷻ ټولو بندګانو ته عقل ورکړی، نو ګویا په دغه عقل ورکولو یې د دوی څخه وعده واخیسته چې په دغه عقل سره به تاسي فکر په دلائل کې د توحید د خدا ﷻ او د تصدیق د رسولانو علیهم السلام کوی، ولې چې دغه دوي مسئلې عقل په کښې کافي دی. کما قیل:

ګر انبیا هم نامدی نې شرع بودی درجهان

واجب شدی برمردمان ایمان بخالق مقتدر

او بیا رب جل وعلا توثیق د دغه حُجت وکړی په را استولو د معجزاتو پر انبیاء علیهم السلام او په انزال الکتب سره.

پوه سه! چې ناقضین د دي عهد هغه کافران دي چې یا صانع عالم نه مني لکه دهریان حیث یقولون مایهلکونا الاالدهر . او یا دخدای ﷻ سره شریك فی الذات یعني په وجوب الوجود کې وایي لکه ثنویه چې دوی وایي چې عالم لره دوه صانعان : یو خالق الخیرات دی چې دوی وایي چې د هغه نوم یزدان دی او بل خالق المضرات دی چې هغه دهرمن یا شیطان وایي.

او یا دخدای ﷻ سره شریك فی العبادات وایي لکه بُت پرستان یعني مشرکان. وهذا العهد الماخوذ بالعقل هوالمراد فی قوله تعالی : (واشهدهم علی انفسم).

۲: او بل عهد دی چې ماخوذ دی د امتو څخه په واسطه د ارسال الرسل. هغه عهد دادی : که تاسي ته داسي رسول راغلی چې دهغه په معجزاتو سره تائید سوی وو. تاسي به یې تصدیق کوی او متابعت به یې کوی او حال به یې دپاره د اغراضو فاسده وو نه پټوی او حکم به دهغه منی: کما

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

في قوله تعالى: (وإذ أخذالله ميثاق الذين أُوتوالكتاب) آه او ددي عهد ماتوونکي يهود او نصارى او منافقين وي حيث كتموا حال النبي ﷺ لاغراض فاسدة يعني حب المال والجاه والجلال.

۳: او بل عهد دی چي د علماو څخه د هر دين اخيستـه سوی دی چي دوی به حق بيانوي او نه به يي پټوي. كماقال الله (وإذ اخذالله ميثاق الذين اوتوالكتاب الآية) او ناقضين ددي عهد علماء د اهل كتابو دي.

پوه سه! چي بعضي ملايان د اخيري زماني دپاره د نقودو تر لاسه كولو دپاره اويا د جاه وجلال د حفظ دپاره د حق په بيانولو كي پاته راغلي دي.

فائدة: نقض العهد ډير لويه ګناه ده. د مالك بن دينار رحمه الله چي برجسته ولي الله وو روايت كوي چي دده د اكاخوی ډير ظالم وو. نو يو وخت ناجوړی سو. نو دخدای ﷻ سره يي وعده وكړه او پر خان يي نذر كړه كه زه ددي ناجوړي څخه خدای ﷻ جوړ كړم، نو زه به ددي ظالم حكومت څخه لاس پر سر كښېږدم. هغه چي خدای ﷻ جوړ كړی او څو ورځي وروسته بيرته په هغه ظالم حكومت كي شامل سو. څه زمانه بعد بيا ناجوړی سو. بيايي پرخان نذر او دخدای ﷻ سره يي عهد وكړی كه ددي ناجوړي څخه خدا ﷻ جوړ كړم بيا به زه په دي ظالم حكومت كي برخه وانه خلم. څو خدای ﷻ جوړ كړی. څو ورځي وروسته بيرته په هغه ظالم حكومت كي خپل پخواني چوكی ته ورغلی. او په دي پلا يي په ظلم كي تر اول وار او تر دوهم وار ډير شدت ته اوږه وركړه. اخير الامر په داسي سختي ناجوړي مبتلاء سو چي د علاج ته يي د وخت طبيبان عاجزه پاته سول. او د ناعلاج زيری يي وركړی.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

نو مالك بن دینار ﷺ یي په ډیرمي سختي ناجوړی د اکا دخوی خبر سو نو د پوښتني دپاره د هغه کور ته ورغلی. نو چي د اکاخوی یي په ډیره مهلکه ناجوړي کي ولیدی، نو یي داسي ورته وویله: یابُنَيّ! که ته یوه کبیره ګناه لري دهغي څخه توبه وکاږه او دخدای ﷻ سره عهد او پیمان وکړه او پر ځان یي نذر کړه چي زه به بیا دا ګناه نه کوم. شاید چي ته به ددي ناجوړی څخه خلاص سي.

نو مریض ورته وویل چي زه دخدای ﷻ سره عهد او وعده کوم که زه ددغي ناجوړی څخه خدای ﷻ جوړ کړم، زه به بیا په دي ظالم حکومت کي برخه نه اخلم او جدي استعفاء به ورکړم.

نو مالك بن دینار ﷺ چي دمریض اکا دخوی دپاره اراده د شفاعت وکړه په دربار کي د رب العزت. هاتفي غیبي آواز یي واوریدی. (یامالك انا قد جرّبناه مراراً فوجدناه کذوباً فلاینفعه نذره فمات من المرض المذکور کذا في روضة العلماء) قال المولوی المعنوی ﷺ فی المثنوی:

نقض میثاق وشکست تو بها موجب لعنت شودرد درانتها

پوښتنه : په حدیث شریف کي راغلي دي چي یو بنده مسلمان چي ګناه وکړي او بیا توبه وکاږي خدای ﷻ ګناه وربخښي. او که بیا هغه ګناه ته عود وکړي او بیا توبه وکاږي خدای ﷻ یي ګناه بیا ورمعافوي، حتی چي په ورځ کي اویا واره عود وکړي او توبه پر کاږي خدای ﷻ یي قبلوي، نو د مالك بن دینار ﷺ د اکا د خوی توبه ولي پر دریم وار رد سوله؟

جواب : مراد په حدیث شریف کي توبه د صدق او اخلاص ده او د مالك بن دینار د اکا دخوی توبه د نفاق سره ملګري وه. نو ځکه رد سوله فلامنافات بینهما. یعني توبه یي صرف د ناجوړه د دفع دپاره وه لکه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دخدای ﷻ سره چي چم کوي کما قال الله فی حق المنافقین فی العهد النبوی (یخادعون الله ورسوله) الآیة

وَيَقْطَعُونَ مَآ أَمَرَ اللَّهُ بِهِۦٓ أَن يُوصَلَ

او دوی یعني فاسقین قطع کوي هغه شی چي امر کړی دی خدای ﷻ په هغه شي چي دا جوت کړه قطعه يي مه کوه.

پوه سه! چي جمله د (يقطعون) آه عطف ده پر جمله د (ينقضون) یعني صله بعد الصله د الذين ده. او (ان يوصل) بدل دی د ضمير مجرور څخه د (به) والمعنی چي خدای ﷻ امر کړی دی ودوی ته چي تاسي ایمان د ټولو انبیاء علیهم السلام د ایمان سره جمع کړي. یعني پر ټولو نبیانو علیهم السلام ایمان راوړی او داسي ووایاست (لانُفَرِّقُ بين احد من رسله) لکه موږ مسلمانان چي وايو او سره د امر الهي دوی یعني فاسقان د اهل کتابو وايي (نؤمن ببعض الانبیاء ونکفر ببعضٍ مثلاً) اهل التورات یعني یهود وايي چي موږ عیسی علیه السلام په نبوت نه منو او نه انجیل کتاب الله بولو او دغه رنګه محمد علیه السلام نه نبي بولو او نه قرآن کتاب الله کڼرو. وهکذا النصاری.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ ۚ

او دوی فساد کوي په مځکه کي په سبب د ګنهو او د کفر په علیه السلام او قرآن سره. او دغه رنګه یهود د مدیني منوري چي به د مسلمانانو پر کښت ورغله هغه ته به یې اور واچاوه "ويهلكون مواشيهم".

پوه سه! چي هره ګناه کبیره سبب د فساد في الارض ده حتی که د مسلمانانو ډیر خلك په کبائرو اخته سوه. خدای ﷻ یا قطع د بارانو پر کوي او یا یې دیله سره په قتل او قتال اخته کوي او یا دښمن یعني کافران پر مسلطه کوي چي ددوی ویني به تویوي. او کورونه به یې ور خرابوي الی غیر ذالك.

أُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٢٧﴾

او همدغه کسان دي خطاوتلي او په تاوان کي، ولي فساد یې رانبوی او صلاح او ایمان پر علیه السلام او پر قرآن سره یې پریښوی. او بل جنت او ثوابونه د آخرت یې په دوږخ او عقوبت بدل کړه. او صلاح یې په فساد بدله کړه. تر دي لوی خسران به نو چیري وي؟

پوه سه! چي هر مومن او کافر په جنت کي ځای لري. یعني که کافران تول مسلمانان سي، نو به په جنت کي ځای وای. نو کافران چي دوږخ ته ولاړل نو ځایونه په میراث مسلمانانو ته پاتیږي. وبالعكس في النار وذالك للكفار خُسرانٌ مبين وللمؤمنين بشارة عظيمة اللهم اجعلنا من اهل البشارة لامن اهل الخسران.

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

فائدة : څه وخت چي خدای جل وعلاشانه په تیرو څو آیتو کي حالات د کفارو بیان کړه او ددوی خبیثي خبري یي هم بیان کړي، نو اوس پر طریقه د التفات د غیبت و خطاب ته یي دوی مخاطب کړه او په استفهام انکاري یي دوی ته خطاب وکړی په (کیف تکفرون الآیة) سره.

پوه سه! چي انکار د وقوع څخه د کفر نه ده، ولي چي کفر خو ددوی څخه واقع دی، بلکه په معنا د انکار دی پر فعل واقع چي کفر دی. یعني حالات آتیه خو سبب د کفر نه دی، نو باید ددوی څخه کفر نه وای واقع سوی، نو استفهام د استبعاد د کفر ددوی هم دی او دپاره د تعجیب د عقول سلیمه وو ددوی و کفر ته هم دی.

حاصل دا چي خدای جل سلطانه کفارو ته وایي چي په اول الامر تاسي عناصر اربعه واست او بیا غذا د مور او پلار په بدن کي وګرځیداست او بیا د غذا څخه اخلاط اربعه جوړ سو. یعني وینه او زړ او بلغم او سودا جوړه سوه. او دهغو اخلاطو څخه نطفی په پلار او مور کي پیدا سوي. او هغه نطفی پس له استقراره په رحم کي د مور وروسته علقه وګرځیدي. او د علقي وروسته مضغة جوړه سوه، او وروسته تر هغه په قدرت الهي تولنه اعضاء د بدن پر خپلو خپلو خایو مرتب سوه او اجساد بلا روح پیدا سوه. او وروسته بیا روح په جسدو کي پُو سوه یعني پیدا سوه. نو پس له جمادیت احیا وګرځیدلاست او بیا وروسته تر انقضاء د اجل الحیوة بیرته روح درڅخه ولاړی او اموات وګرځیداست. او بیا په (یوم نُفخ فی الصور) کي بیرت مو روحان وه بدنو ته راخي او ژوندي کیږئ. نو تاسي ووایاست چي کم حال ددغو حالات مذکوره وو څخه سبب د کفر او شرك ستاسي وګرځیدی؟

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ وَكُنتُمْ أَمْوَاتًا فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٨﴾

ترجمه: پرڅه کیفیت تاسي کفر او انکار د وحدانیته څخه د خدای ﷻ کوئ او تاسي واست ابتداءا مړه. یعني بي روح شیان کما مر او خدای ﷻ تاسي ته ژوند درکړی په رحم کي دمور یعني متصل په امواتاً سره، ولي چي په مابین کي د موت سابق او د روح پوه کلو فاصل نسته لهذا عطف بالفاء. او وروسته تر انقضاء الآجال بي بیرته مړه کړاست. چونکه د حیات اول او د موت ثاني تر مابین زمانه د عمر فاصل ده نو ځکه بي عطف په (ثم) د تراخي وکړی. او بیا وروسته ژوند درکوي په آخرت کي او دا هم متراخي دی. او بیا خدای ﷻ ته دپاره د جزاء راجع کړه کیږئ

فائدة : مفسران رح د (ثم یحییکم) څخه ژوند د قبر اخلي، دپاره د سوال د (من ربك ومن نبیك ومادینك) نو دوی په دي سره دفع دهغه سوال کوي چي بعضي منکران د عذاب القبر وایي چي خدای ﷻ په دي آیت کي یو حیوة الدنیا ذکر کړی او بل حیوة الآخرة او په مابین کي بل حیوة یعني د قبر نه کړی ذکر، نو معلومه سوه چي حیوة في القبر دپاره د سوال د نکیر او مُنکر نسته.

حاصل د جواب دادی چه د حیوة ثاني څخه مراد حیوة د قبر دی. دوی دلیل دا وایي چي که مراد حیوة في الآخرة وای نو عطف په (ثم الیه ترجعون) سره نه صحیح کیدی، ولي چي تر حیوة اخروي وروسته بلا فصل زمان رجوع وخدای ﷻ ته د حساب دپاره کیږي.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پوښتنه :د موت دوهم او د حيوة القبر تر مابين خو فاصل نسته، نو څرنګه (ثم يحييكم) عطف په (ثم) صحيح کيږي.

جواب : د دوهم موت او د حيوة القبر تر مابين زمانه فاصل سته وهو زمان الغسل والتكفين والتجهيز والدفن وهذا القدر من الفصل يكفى للعطف بثم لان التراخى مقولٌ بالتشكيك كمالايخفى. او بعضي مفسرين رح مراد د حيوة ثاني څخه حيوة اخروي بولي.

پوښتنه : نو عطف د (ثم اليه ترجعون) په (ثم) د تراخي سره څرنګه صحيح کيږي؟ ولي چي دا وړاندي تيره سوه چي تر حيوة ثاني وروسته دستي رجوع وخداى ﷻ ته کيږي.

جواب : دغه مفسران رح د رجوع څخه و خداى ﷻ ته رجوع وثواب او عقاب ته اخلي. نو د رجوع الى الله په دي معنا او د حيوة ثانى تر مابين طويل ورځ د حساب فاصل ده. چي ډير لوى وخت دى كما ثبت فى الآحاديث النبوية ﷺ .

پوښتنه : حيوة القبر خو ددي آيت څخه ددغو مفسرانو رح پر تقدير نه ثابت ؟

جواب : پر دي تقدير خو حيوة القبر په آيت مذكوره كي نه سو ذكر وعدم الذكر لايدل على العدم فى الواقع او عذاب القبر خو په احاديث صحيحه چي تقريباً متواتر المعنى دي په صحاح سته وو كي ثابت دى.

پوښتنه : سوق د آيت مذكوره يعني (كيف تكفرون الآية) خود دوو شيانو

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دپاره دی. یو اظهار د قدرت عظیم الهیه دی او بل بیان د نعیم ربانیه وو دی، نو موت ثاني که د قدرت الهي لوی دلیل دی لکن نعمت نو څرنګه دی؟

جواب : نعمت والی په دي دی چي موت وسیله ده و نعمي خلیده وو ته د آخرت . یعني جنتونه ومافیها مما لاعین رئت ولا أُذُنٌ سمعت ولاخطر علی قلب بشرٍ کما ورد فی الحدیث عن خیر البشر صلی الله علیه وسلم.

پوښتنه : دکفارو دپاره خو موت ثانی وسیله د وقوع ددوی په سقر کي ده. فکیف یکون نعمة لهم؟

جواب : داخو په سبب د سوء اختیار ددوی کفر لره پر ایمان وفی المثنوی

پس رجال از نقل عالم شادمان　　از بقایش شادمان این کودکان

او په شروحو کي د مثنوی داسي هم راغلي دي چي حضرت مولانا روم رحمه الله چي په وخت کي د زکندن خدای جل سلطانه عزرائیل په ده ولیدی. نو ده مبارک داسي ورته وویل:

پیش تر آیش تر جان من　　پیك در حضور سلطان من

پوښتنه : مشرکانو ته که څه هم موت اول خو معلوم وو او دارنګه حیوة اول هم ور معلوم ووا او موت ثاني هم ورمعلوم وو لکن د حیوة ثانی څخه که قبر وي او که آخرت وي خو دوی منکر وه او د رجوع څخه وخدای ﷻ ته هم منکر وه نو حیوة ثانی څرنګه خدای ﷻ ودوی ته ذکر کړی

جواب : بیضاوی رحمه الله وایي چي چونکه دوی قادر وه پر علم د حیوة ثانی او پر علم د رجوع وخدای ﷻ ته په سبب د هغو دلائلو چي خدای ﷻ ودوی

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

نه درولي وه پر قدرت خپل پر دغو دوو کارو باندي هم په انفُس کي ددوی او هم په آفاقو کي که دوی د عقل سلیم څخه کار اخیستی وای نو دغه قدرت پر علم مذکور یې پرخای د علم ددوی ودراوه. نو دوی له عالمان بالامرین یې وبلل. خصوصاً چي په آیت مذکوره کي هم دلیل سته پر علمینو مذکورینو باندي یعني احیائهم اولاً ولي چي خدای ﷻ قادر پراحیاء اوله دی. لکه دوی چي هم مني، نو هغه خدای ﷻ قادر پر احیاء ثاني هم دی لأنَّ بدء الخلق لیس باهون علیه من اعادته (ولئن سألتهم من خلقهم قالوا الله العزیز الحکیم)

پوه سه! چي تفسیر مظهري ددي آیت په تفسیر یو تصوفي تفسیر کړی دی چي د فهم څخه یې علماء اکثره عاجزه پاته دي. طالبان او عوام خو پرېږده. نو درویش دهغه تر بیان عدم بیان خیر وبالـه نو ځکه یې صَرف نظر کړی لأنه ورد فی الخبر (کلّموا الناس علی قدْرِ عقولهم حتی لایکون فتنةً لهم) فافهم

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

هُوَ الَّذِي خَلَقَ لَكُم مَّا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا

خدایﷻ هغه څوک دی چي ستاسي دپاره يي پيدا کړي دي هغه شيان چي په ځمکه کي دي ټوله.

پوهـه ســه! چـي (لام) د (لکـم) دپـاره د نفعـي دی. او دا بـل نعمت دی دخدایﷻ دټوله مخلوق دپاره. او مراد د نفعي څخه عامه ده. که دنياوي نفع وي لکه خورك، اغوستل، سپريدل، چنبل او نور ورته شيان که دا نفع بالذات وي او که بالواسطة وي.

او که اخروي او معنوي نفع وي يعني په دين کي چي دليل به يي وګرځوی پر خالقيت او وحدانيت او قادريت وغير ذالك من صفاته. **قال السعدی الشيرازی**رحمه الله :

برگ درختان سبز در نظر هوشيار هر ورقش دفتريست معرفت کردگار

پوښتنه : په وخت د نزول ددي آيت خو ټوله مافي الارض نه وه پيدا کړي خدایﷻ مثلاً طياره، موټر، توپ او ډير نعم ارضيه او اسلحه. نو صيغه د (خَلَقَ) يعني ماضي صيغيه څرنګه ده؟

جواب : روح البيان وايي أی قدّر خلقها يعني تقدير ازلي خو خدایﷻ کړی وو لوکان خلق بعضها فی المستقبل. په تفسير تيسير کي وايي چي يو د جاهلانو په نامه صوفيانو چي اباحيه يي بولي. چي ددوی مذهب دادی چي سړي ته چي معرفت دخدای او محبت دخدایﷻ ورته حاصل سي نو دهغه څخه ټوله تکاليف شرعيه ساقطيږي يعني: نه ده ته حرمت د شي سته که زنا کوي او که شراب خوري او نور ورته محرمات. او نه دی

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

مامور دی په عباداتو سره لکه لمونځ او روژه وغیرهما. دوی وایي اذا تحققت المعرفة وتاکدت المحبة سقطت الحرمة وزالت الخدمة لأن الحبیب لایکلف حبیبه ما یتبعه ولایمنعه عما یُریده ویشتهیه. او دوی دغه آیت خپل دلیل برلي. دوی وایي (لام) د نفع دی او مراد د نفعي څخه نفع علی العموم والاطلاق ...

درویش وایي چي دا مذهب کفر دی او قائلان یي کافران په اجماع او اتفاق د امت محمدیه اوپه اجماع د ټولو مذاهبو اربعه وو. او په اتفاق د ټولو کتابو د عقائدو دینیه وو او په اتفاق د ټولو مفسرانو د قرآن عظیم الشان او په اجماع د ټولو صوفیه وو کرامو که اهل سلوك دي او که اهل جذبه دي. دلیل یي دادی چي عارف کبیر او محب اعظم محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم تر آخر پوري د حیات د اوامر الهیه او منهیاتو شرعیه وو بي غمه نه وو. او بل دلیل یي دادي چي د قرآن عظیم الشان اوامر او نواهي ټوله پر دي مذهب بي فائدي دي.

فائدة: بعضي جاهلان کسان چي د فوائدو څخه د خدای ﷻ د مخلوقاتو ناخبره وي وایي چي د فلاني شي څه فائده او فلانی شی خو ضرر محض دی وهکذا. نو دغه جاهلان باید پوه سي چي خدای جل وعلاشانه د مخلوقاتو تر حیواناتو نباتاتو او نورو مخلوقاتو ټولي فائدي یو خدای ﷻ ته معلومي دي. د حکماوو طبیبانو او د ریاضی والاوو او د اوسنی زماني سائنس دانانو معلومات د هغو فوائدو پای ته نه دي رسیدلي.

دمثال په توګه څه موده وړاندي یعني پنځه سوه کاله دمخه په اوسپني کي مثلاً یوازي د تبر د چړي د ساتول وغیره فائدي لیدلي وي او د توپ، ټینك، طیاري، موټران او کلاشنکوفو مثلاً او د نورو آلاتو جدیده وو چي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

د اوسپنو په ذریعه لاس ته راغلي دي نوي ورمعلومي. اما قادر متعال جلت قدرته چي اوسپنه پیدا کوله د ټولي فوائد په اوسپنه کي خدای ته معلومي وي وهکذا نباتات زهریه او حیوانات مضره لکه لړم، مار، غونډك وغیره د پخوانی زماني خلګو بیله ضرره هیڅ فائده نه پکښي لیدله. لکن وروستني حکماوو او طبیبانو په هغو کي فائده ناکي خواص هم پیدا کړي چي ادویه سُمیه په نامه یادیږي چي په اوسنی زمانه کي یي هیڅ دواخانه او کلینك والا بیله نسخي د ډاکټر وچاته نسي ورکولای. نو خدای عظمت حکمتُه چي دغه زهریري شیان پیدا کوله وخدای ﷻ ته ددغو فوائد معلومات حاصل وو. وهکذا او به د پخوا خلګو په عقیدهپه اوبو چینبلو او د نباتاتو او د کښتو د اوبولو مثلاً ماسوی بله فائده نه پکښي لیدله یعني د برق بجلی فائده یي نه پکښي لیدله، مګر د اوبو په اول خلقت کي خدای ﷻ په اوبو کي مذکوره فائده ایښي وه. وعلی هذا فقس المخلوقات الارضیة او مورږ دا هم نسو ویلای چي د مخلوقاتو ارضیه وو فوائدي به د زماني پوهانو پای ته رسولي وي. (ولایعلم جنود ربك الاهو)

حکایت : د یو ولی الله زاهد عابد نقل راغلی دی چي دی یوه شپه د تهجد پر لمانځه ولاړ وو او څراغ ورته لګیدی چي یوه خزدکه چي تور رنګ یي دی او اوږدي پښي یي دي او ډیر بدبویه هم ده چي پیدا سوه چي پر څراغ به راغله او د شیخ زاهد د سجدي پر ځای به ودریده. زاهد به د سجدي په وخت کي په لاس پوري وهله ، چي دی به رکعت ته ولاړ سو خزدکه به بیرته کرار کرار ده د سجدي ځای ته بیرته راغله. حاصل داچي د شیخ نفس یي ډیر ور تنګ کړی او ناڅاپه یي دا ترخوله ووتله چي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

خدايه ﷻ ددغي خزدكي خو نه ښه رنګه دی او نه يي ښه بوی دی، نو ددي په خلق ستا څه حکمت وو؟ خير څو ورځي بعد د شيخ زاهد پر لاس يوه کوچني دانه پيدا سوه او ډير درد يي کاوه او کرار کرار غټيدله او درد يي په زياتيدو کي وو. آخر الامر ودي اندازي ته ورسيدی چي د ډيره درده به يي دشپي خوب نسوای کولای. او هرڅه چي د طبيبانو څخه يي علاج وکړی فائده يي نه کوله. درد يي زياتيدی او پارسوب يي ډيريدی. مريدان او شاګردان يي شپه او ورځ ورته ناست وه. او طبيبانو د جوړيدو اميد ور قطع کړی. حاصل دا چي د طبيبانو يي اميد وختی نو شافي حقيقي وخواته يي توجه سوه او د رب العزت په دربار کي يي عريضه د شفاء خپله پيش کړه.

خو پخوا زمانه کي به بعضي په نامه طبيبان به پر آسانو سپاره او خورجين به يي پر آس پوري تړلی وو او بعضي دواګاني به ورڅخه وي او په کوڅو به يي نعري وهلي چي که څوک مريض لري زما سره دهر مرض دوا سته. او خلګو به دغه طبيبان تګان بلل. يعني صرف خلک خطاباسي، نه طبيبان دي نه شي. دغسي طبيب د شيخ زاهد مريض په کوڅه کي هم نعره د مريض او د دوا وکړه. شيخ مريض وشاګردانو ته وويل چي تاسي ورسئ او دغه طبيب ماته راولئ ګوندي يوه دواء راکړي. شاګردانو ورته وويل چي استاذه دا خو دکوڅو تګان دي تاته خو موږ لوی طبيبان راوستله او هغه په علاج کي ناکامه سوه. نو دا تګ طبيب به ستا څه علاج وکړي، خو په مقتضی د (الغريق يتعلق بلك حشيش) شيخ اصرار وکړی چي حتماً دغه طبيب راولئ: بعضي شاګردان ورغله طبيب يي راوستی.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

طبیب چې راغلی او دشیخ دانه او د لاس پاړسوب یې ولیدی. د شیخ شاګردانو ته یې وویله چې تاسې ژر ژر د دیوالو په بیخو کې وګورئ یو څو داني هغه خزدکي راپیدا کړی چې داسې رنګ یې وي او داسې یې پښې وي او بدبویه هم وي. شاګردانو وخندله چې خزدکي نو څه کوي؟ طبیب چې د خزدکو خبره وکړه د شیخ مریض هغه خپله خبر چې دشپې یې کړې وه ور په یاد سوه یعني په لمانځه کې هغې خزدکي دی په عذاب کړی وو او د خدای ﷻ څخه یې طلب د حکمت وکړی. نو پوه سو چې دا امتحان الهي وو. زما د سوال په جواب کې پر شاګردانو یې رږغ وکړی چې ژر دغه خزدکي پیدا کړی چې طبیب پر دوا برابر سو. حاصل دا چې شاګردانو د یوې خوا او دبلې خوا د دیوالو په بیخو کې څو داني خزدکي ور پیدا کړي. طبیب هغه خزدکي مړي کړي او سره چختاني یې کړي. دشیخ پر دانه یې وتړلي. او ورته کښینستی. لږ ګړی بعد داني خوله وکړي او نونو او بدبویه اوبه تر داني را ایله سوې. درد کرار کرار ارامیدی. او دانه کرار کرار پاړسوب یې کښته کیدی او شیخ جوړ سو. او دخدای جل شانه حکمت په خلق دهغې خزدکي په تجربه ورته معلوم شو.

پوه سه! چې په تفسیر کواسي کې وایې چې ددې آیت څخه دا مسئله هم معلومیږې چې اصل په اشیاوو کې اباحت دی انتهی وقد ایّده صاحب روح البیان، لکن بنه عبارت هغه دی چې بیضاوی رحمه الله ویلی دی. هغه و ایې چې اصل په اشیاء نافعه وو کې اباحت دی. دلیل ده بنه والي یې دادی چې په عبارت د بیضاوی قارورات او سموم خارج سوله.

پوه سه! چې ددې مسئلې مختلف فیها معنا داده چې په یوه شي کې چې دلیل د حرمت او کراهت نه وي هغه شی مباح دی.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فائدة: (جمیعاً) حال د موصول ثاني ځخه دی.

فائدة: هغه ګمراه ډله د اباحیه وو دا هم وایي چي دهرچا شی یعني مال او ماینه وغیرذالك و هرچا ته روا ده او دا آیت یي دلیل ګرځولی دی. یعني (خلق لکم مافی الارض جمیعا) نو (لکم) ددوی په خوله لام دپاره د نفعي دی او (کم) خطاب وټولو انسانانو ته دی. نو هرشی په مخکه کي وهرچاته روا دی چي نفع په واخلي. ودي ډلي ته اشتراکیه هم وایي معنا دا چي ټوله خلک په ټولو شیانو کي سره برابر دي. کم شی که مځکه وي او که مال، په یوه سړي پوري تخصیص نه لري لکه دا چي د روسانو قانون هم دی.

قاضي بیضاوي دا دلیل ددوی په داسي عبارت ور رد کړی دی چي دا آیت یدل علی اَنَّ الکل للکلِ لا ان کل واحدٍ لکل واحدٍ. یعني دا آیت صرف پر دي دلالت کوي چي ټوله اشیاء نافعه د ټولو انسانانو دي. پر دي خو دلالت نه کوي چي هرشی د اشیاء نافعه وو ځخه وهر سړي ته روا دی. نو دا آیت ددي سره منافي نه دی چي بعضي اشیاء نافعه دي په بعضي انسانانو پوري خاص وي. یعني بعضي انسانانو ته دي په بعضي اشیاء نافعه وو سره نفع ورته روا وي او بل انسان ته دي نفع پر هغه شي روا نه وي، په سبب د اسبابو عارضه وو. لکه چي یو چا مځکه مثلاً رانیولي وي او یا چا ور هبه کړي وي. او یا یوچا یوه ښځه په نکاح غوښتي وي. د امثال ذالك.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

قال الله عزّوجل:

ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَآءِ فَسَوّٰىهُنَّ سَبْعَ سَمٰوٰتٍ

وروسته بیا یې قصد وکړی خدای ﷻ و آسمان ته یعني و خلق ته د آسمان. نو برابر یې کړه اوه۷ آسمانونه. یعني پیدا یې کړه مستوي بیله سُستی یعني محکمه او بیله چاکو.

درویش وایي چې په خلق د مځکې و د آسمانو چې کم یو د مخه دي او کم یو وروسته دي قدیماً وحدیثاً اختلاف په مفسرینو کې موجود دی.

فائدة: ابن عباس رض او ډیر مفسرین رح د سلفو رح معنا د (استوی الی السماء) داسې کوي (إرتفع) خدای پورته سو و آسمان ته. نو پر دې تقدیر دا آیت د متشابهاتو څخه دی، ولې چې پورته کیدل خو صفت د اجسامو دي. خدای ﷻ جسم نه دی عند اهل السنة والجماعة. نو د قبیلې څخه د (الرحمن علی العرش استوی) دی

او ابن کیسان رحمه الله او فراء رحمه الله او ډیر نحات یې تفسیر داسې کوي ای اَقبلَ وقصدَ الی خلق السماء. پر دې تقدیر آیت پر خپل ظاهر باندې او د تشابه څخه خالي دی. قاضي بیضاوی رحمه الله وایي چې کلمه د (ثم) په دې آیت کې دپاره د تراخي د زماني نه ده. یعني چې خلق د آسمانو دې په زمانه کې وروسته وي تر خلق د مځکې. بلکه دپاره د تراخي د رتبې ده یعني خلق د آسمانو پر خلق دمځکې فضیلت لري، ولې چې آسمانونه اجسام علویه دي او معدن د نیراتو دي. او د تغیر او سستې څخه خالي دي. او په قدرت د خدای جل سلطانه موثر دي په سفلیاتو کې، نو هغه قول سره دخدای ﷻ منافات نه لري چې وایي (والارض بعدذالك دحاها).

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ولي چي ددې آيت څه څو تقدم د دحوى دمځکي تر خلق د آسمان ظاهراً فهميږي. او امام بغوى رحمه الله په تفسير کي ددې قول دخداى ﷻ (والارض بعد ذالك دحاها) داسي وايي چي رئيس المفسرين عبدالله بن عباس رض وايي چي اولاً خداى ﷻ مځکه سره د خپلو اقواتو پيدا کړه يعني لکه يو مجمل شى وروسته تر هغه يي اوه ۷ آسمانونه پيدا کړه او بيا وروسته تر هغه مځکه سره وغوړول يعني پراخه يي کړه لکه يو مجمل شى چي وروسته مُفصل کړي او سره تول شي چي اوار يي کړي. قال المظهرى وهو المستفاد من اقوال السلف رح والله اعلم بحقيقة الحال.

فائدة : د (دحوي) معنا پر مذهب د سلفورح داده چي خداى ﷻ په مځکه کي غرونه پيدا کړه او رودونه يي پکښي اوبيوله او دريابونه يي پکښي پيدا کړه. او قسم قسم درختي يي پکښي شني کړي، نو په هغه آيت کي (والأرض بعدذالك دحاها° اخرج منها ماءها ومرعاها)آه قوله تعالى (اخرج منها) آه بدل يا عطف بيان دى د (دحاها) اود (دحاها) مراد يي بيان کړى. حاصل داچي ذات د مځکي تر آسمانو دمخه پيدا دى. او دحوه د مځکي بالمعنى الذى ذكرناه آنفاً تر خلق د آسمانو وروسته ده.

فائدة : بعضي مفسرين رح تفسير د (ارض) په متعارفه مځکه سره کوي نو مراد د (سماء) څخه آسمانونه دي يعني (سماء) اسم جنس دى. تول آسمانونه ځني مراد دي. او بعضي مفسرين رح دمځکي څخه جهت د سفل اخلي نو د (سماء) څخه مراد جهت د (علو) دى.

فائدة : ضميرد (هُن) راجع دى و (سماء) ته چي د (سماء) څخه اجرام علويه مرادسي، ولي (سماء) څوك وايي لفظي جمع د (سمائة) ده.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

او زجاج رحمه الله وايي چي لفظ د (سماء) مفرد دی او معنا يي جمع ده يعني يا اسم جنس دی چي اطلاق يي پر کثير او قليل روا دی او يا اسم جمع ده لکه قوم او رهط.

او که چيري د (سماء) څخه جهت العلو مرادسي نو ضمير د (هُن) مبهم دی او سبع سموات يي تفسير دی لکه (ربّه رجلاً).

فائدة : قوله سبع سموات، بدل دی د ضمير څخه د (هُن) چي سماء ته راجع دی کمافی الاحتمال الاول . اويا تفسير دی د (هُن) که ضمير مبهم سي کما فی الاحتمال الثانی.

قاضي بيضاوي رحمه الله سوال کړی دی چي اهل ارصاد يعني الرياضيين خو نه ۹ فلك وايي او په قرآن کي سبع سموات راغلی دی؟ او جواب يي داسي ورکړی دی چي په دلائلو کي د اهل رياضی وو شکوك او شبهات سته. آه يعني د رياضينو دليل دادی چي موږ په خپلو رصدو کي د علوياتو نه ۹ حرکته ليدلي دي. نو د هر حرکت دپاره محرك ضروري دی. لأنها متخالفة قدراً و جهةً. نو محرکات يعني افلاك هم نه ۹ دي . په دي کي شبهه داده چي محقق طوسی وايي چي د نو۹ حرکاتو دپاره اته ۸ فلك هم کفايت کوي او دده شاگرد قطب الدين الشيرازی وايي چي د نو۹ حرکاتو ضبط په اوه ۷ فلکه سره هم کيدای سي. او بعض رياضيين وايي چي ضبط د نو۹ حرکتو په دوه آسمانه سره هم کيدای سي. والتفصيل بما له وعليه په تصريح او په حواشي وو کي د تصريح دی. او په شرح الجغميني کي هم بعض تفصيل موجود دی. وروسته قاضي بيضاوي ويلي دي: که د اهل ارصادو خبره صحيح هم سي نو په قرآن کي خو نفی د زائد عن السبع نه دي راغلي. وقد شاع ان التصريح باسم العدد لاينفي الزائد.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

او وروسته يي ويلي دي چي که عرش او کرسي د سبع سموات سره ضم سي، بيا خو اختلاف نسته.

درويش وايي چي دا ضم د عرش او کرسي و آسمانو ته خلاف د شريعت غراء دی او د احاديثو مبارکه وو دی کما تقرر في محله.

شکايت : بعضي حاسدان شايد ووايي چي تا قول د اکتفاء بالثمانية او اکتفاء بالسبع والاثنين د تصريح او شرح چغميني څخه نقل کړی. دا خو د کتابو سره د تفاسيرو مناسب نه وو .

درويش وايي چي ته تفسير مظهري وګوره چي په ورقو تفصيل د اقوالو د راضيينو يي د کتابو څخه د رياضي نقل کړي دي. زما لږ نقل عيب بولي د هغه تفسيرْ ډير نقل عيب نه بولي. که حاسد ووايي چي ستا تفسير خو پښتو دی. پښتانه د رياضي په خبرو څه پوهيږي؟ او تفسير مظهري خو عربي دی نو علماء خو په رياضي پوهيږي.

جواب : د تفسير مظهري په منقوله خبرو هم امامان بلکه ډير علماء هم نه پوهيږي، چي پوره رياضي دانه نه وي. وعلی تقدير التسليم زما تفسير که په پښتو دی لکن صرف د عوامو دپاره خو نه دی، نو علماء خو زما په منقوله خبرو هم پوهيږي وقدمرّ ذالك الجواب قبل ايضاً.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٩﴾

اوخدای پاک په هرشي ښه خبر دی.

پوه سه! چي داجمله په اتفاق د بیضاوي او مظهري اُو روح البیان لکه دلیل دی پر خلق د آسمانو او مځکي پر دغه نظام اکمل او اصلح. یعني چونکه خدای جل سلطانه د هر شي په ماهیت او حقیقت خبر دی، نو ځکه یي پر داسي نظام عجیب او طرز غریب یي دا نظام سماوي او ارضي قائم کړي. ولي چي د یو فاعل فعل او د یو صانع مصنوع چي مشتمل وي پر حکم بدیعه وو او پر منافع کثیره وو چي هرچاته اظهر من الشمس دی. او دچا د عیب ویلو پکښي امکان نه وي او د منافعو څخه یي انکار نه وي، نو هغه صنع عجیب او فعل غریب دلالت کوي پر علم عظیم د فاعل او صانع کمالایخفی علی اولی النُهی

پوښتنه : ابدان د انسانانو چي په خاوره کي سره متفرق سي او په نورو خاورو سره ګډ سي، بلکه کاهي هغه خاوري د بدن انساني خښتي ځني جوړي او په دیوال کي کار سي. او یا یو سړی وي چي ماهی وخوري او دهغه غذاء او جزء وګرځي اویایي درندګان وخوري او دهغو جزء وګرځي، نو دغه انسانان به څرنګه بعینه معاد سي په آخرت کي؟

ددي سوال جواب په دغه آیت کي خدای جل سلطانه ورکړی چي زه په هرشي خبر یم او د هر انسان اجزاء راته معلوم دي. نو جمع کول یي ماته ګران کار نه دی. لکه اول خلق ددغو انسانانو چي دکتم څخه د عدم و عرصی ته وجود ما وکړی. لأن اول الخلق لیس باهول من الاعادة بل العادة في صنع البشر ان العادة تکون اهون علیهم من الصنع ابتداءً.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فائدة : مراد د حشره څخه د انسانانو، که کافران وي او که مسلمانان وي، دا نه دي چي هغونه لکه په دنيا کي چي دوی وه پر هغه قدر و قامت او پر هغونه سرو او لاسو او غوښو به حشر کيږي. ولي په حديث صحيح کي راغلي دي چي ټول جنتيان پر قد د آدم عليه السلام به وي يعني شپيته گزه او دا هم په صحيح حديث کي راغلي دي چي يو غاښ د کافر په جهنم کي لکه جبل اُحُد به وي. او پُنډوالی د پوست د کافر به کذا وکذا گزه وي.

نو بناء على هذا علماء كرام رح وايي چي اصل مُعاد اجزاء اصليه د انسان دي. يعني هغه اجزاء چي د نطفي څخه د پلار پيدا کيږي. لکن (كم او كيف) به يي ددنيايي اعضاوو سره ډير مخالف وي. كما هو آنفاً من الأحاديث الصحيحة النبوية ﷺ.

پوه سه! چي احوال د آخرت د ژوند د عقل د قياس څخه خارج دی. صرف ايمان بما قال الله عزوجل ورسوله ﷺ غواړي.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً

او ته ورپیاد کړه خلکو ته هغه وخت چې مور وویل و ملکو ته چې زه په مځکه کې یو خلیفه پیدا کوم.

پوه سه! چې خدای جل سلطانه و نوعي ته د بشر په تیرو آیتو کي. اول نعمت د ایجاد او احیاء ددوی ذکر کی او دهم نعمت یې د خلق د مافی الارض من النعم واللذات او د طاعاتو او عباداتو ذکر کړی.

اوس په دې آیت کي دریم نعمت د ټوله عالم بشري ذکر کوي، ولي چې خلق د ابوالبشر آدم علیه السلام او عزت او اکرام او تفضیل ده پر ټوله عالم ملکوت باندي ، حتی چې ملائکه یې امر کړي په سجده وده ته او ده ته یې اعزاز د خلیفه خپل ور په برخه کړی، دا نعمت دي وټوله اولاد ته د آدم علیه السلام.

پوه سه! چې (إذ) ظرف زمان دی. مبني پر سکون منصوب محلاً مفعول ده (اذکر) مقدر دی.

پوښتنه : مقصود خو دلته ذکر دهغو واقعاتو دی چې په دې وخت کي واقع سوي وي یعني خلق آدم الی آخرالحوادث. نو امر د ذکر کولو د وخت وخلګو ته ولي وسو؟

جواب : چونکه وخت مذکور مشتمل پر دغو حوادثو او واقعاتو وو، نو ذکر د وخت ذکر د ټولو حوادثو چې په دې وخت کي وي دي.

فائدة : لفظ د (ملائکه) جمع د (ملاك) ده لکه (شمائل) چې جمع د (شمله) ده .او (ملاك) د (مالك) څخه مقلوب دی. یعني په تقدیم د لام پر همزه. او

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

مصدر د (مألك، الوكت) دی، چي معنا يي (رسالة) دی، ولي چي ملكي خو رسولان دخدای ﷻ دي. و انبياوو ته بالذات او امتو ته بالواسطه.

فائدة : كلمه د (تاء) په ملائكه كي دپاره د ټينګولو د تانيث د جمع، په تاويل د جماعت ده.

فائدة : ملكي په نيز د عمومي مسلمانانو اجسام لطيف دي چي قادر پر تشكل دي پر اشكالو مختلفه وو حسب الإرادة په قدرت دخدای ﷻ، ولي چي انبياء عليهم السلام ملكي په صُورو او اجسامو مختلفه وو كي ليدلي دي. او حكماء وايي چي ملكي جواهري مجرده دي د مادي او جسميت څخه . وهذا خلاف الآيات القرآنية والأحاديث النبوية ﷺ

او نصاری وايي چي ملكي هغه پاك نفوس د انسانانو دي اودا مذهب په مذكوره آيت سره مردود دی، ولي نفوس فاضله د انسانانو خو پس له خلق څخه د آدم عليه السلام عالم وجود ته راغلله. نو خدای ﷻ څرنګه مشوره ددوی سره وكړه د آدم عليه السلام په خلافت كي

فائدة : ملائكه يو كثير العدد غاية الكثرة مخلوق د خدای ﷻ دي چي (لايعلم جنود ربك الأ هو) او پر مختلفو كارو باندي مُسلطي دي، پر بارانو، پر بادو، پر جنتو، پر دوږخو، پر حفظ دعملو د انسانانو او كتابت دهغو اعمالو وغير ذالك من الامور .

او په مابين دخدای جل سلطانه او د انبياء عليهم السلام وسائط هم دوی دي. او يو قسم د ملكو چي عليون يي بولي هغه مستغرق په معرفت او ذكر كي دخدای دي جل شانه كماقال الله تعالى : (يُسبحون الليل والنّهار لايفتُرون) او د ملكو په حال كي پاك خدای دا هم ويلي دي:

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

(لایعصون الله ما أمرهم ویفعلون مایؤمرون).

پوښتنه : دغه کومي ملکي وي چي خدای ﷻ ودوی ته دا خبره وکړه؟

جواب : بعضي مفسرین رحمهم الله وایي چي دا مقول لهم ټولي ملکي وي، ولي لفظ د ملائکه وو مطلق دی. او مخصص یي نسته. او مناسب د اظهار سره د شرف د ابوالبشر علیه السلام او د نسل انساني سره همدغه عموم دی. نو پر دي تقدیر لام تعریف دپاره د استغراق حقیقي دی.

او بعضي مفسران وایي چي مراد ملائکة الأرض په قرینه ددي چي کلام په خلافت کي دمځکي دی. نو لام تعریف دپاره د عهد دی.

او بعضي حضرات رح وایي چي مقول لهم ابلیس او هغه ملکي دي چي د ابلیس په مشرتوب یي جنیات د مځکي د ریاست او حکومت ځخه وشړل.

په تفسیر بغوي کي وایي چي خدای ﷻ آسمانونه او مځکه پیدا کړه او ورسره یي ملائکه او جنیات پیدا کړه. او ملکو ته یي سکونت په آسمانو کي ورکړی. او جنیاتو ته یي حکمراني د مځکي وسپارله.

نو جنیاتو ډیره زمانه حکمراني د مځکي وچلوله. اخیرالامر ددوی په مابین کي حسداو حب الجاه او بغی پیدا سوه. نو په خپل مابین کي یي قتل و قتال جاري سو، نو خدای ﷻ یو لښکر د ملکو چي د جن په نامه یادیدلی، چي دغه ملکي خازناني د جنتو وي. نو دوی ته یي ځکه د جنت ځخه نوم مشتق کړی. او دجن په نامه سوي، یعني دهغه جنیاتو د ذات نه وي چي په مځکه کي یي فساد وکړی . او رئیس ددوی د عزازیل په نامه ملکه وه. او دی یعني عزازیل ددوی مرشد وو او لارخود یي وو. هغه ډله ملکي دخپل مرشد په مشرتوب یي مځکي ته را واستولي او د

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پیریانو سره یې غټه محاربه وکړه او جنیات یې و لویو لویو غرو وخواته او د دریابو د جزیرو وخواته وشړل. نو عزازیل ته مشرتوب د مځکې او د سماء الدنیا او د خزینة الجنة حاصل سو. نو عزازیل به ګاهي عبادت دخدای ﷻ په مځکه کې کاوه او ګاهي په اول آسمان کي او ګاهي په جنت کي. آخر ده ته تکبر اوخودبیني په نفس کي پیداسوه. او دا یې خیال سو چي اکرم د ټوله مخلوق دخدای زه یم. نو خدای ﷻ ده او دده په جنګ کي ملګرو ملکو ته و ویل (إني جاعل فی الأرض الآیة) انتهی قول البغوی بتوضیح.

درویش وایي چي د بغوي د تفسیر څخه دا معلومه سوه چي ابلیس د ذات د ملکو وو. نو ځکه استثناء په متصله د ملکو څخه (سجدُوا إلا ابلیس) کي صحیح سوه او دهغه آیت تاویل هم ښکاره سو چي د ابلیس په باره کي وایي: (کان من الجنِّ ففسق عن امر ربه) ولي چي مراد د جن څخه هغه جن نه دی چي د مځکي حکمراني یې اول په غاړه کي وه. بلکه مراد هغه ملکي دي چي دجن په نامه یادیدلي. کمامَرَّ من البغوی آنفاً.

پوښتنه: څه حکمت وو دخدای جلت حکمته چي د ملکو سره یې دا موضوع د خلافة الأرض و مشوري ته مطرح کړه او سره ددي چي خدای ﷻ ومشوري ته څو کوم ضرورت نه درلودی لأنه تعالی عالم الغیب والشهادة دی؟

جواب: اولین حکمت داوو چي د آدم ابوالبشر علیه السلام د خلافة الارض وملکو ته ښکاره کړي، یعني په سوال او جواب کي د ملکو او د خدای ﷻ تر مابین کماسیأتي.

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

او دوهم حکمت دادی چي د علم فضیلت یي پر عبادت ثابت سي کما ستعلم فی (وعَلَّم الأسماء کلها الآیة) کي.

او دریم حکمت تعلیم د مشورې دی ټولو انسانانو ته په مُهم کارو کي د نورو اهل الرای سره. نو ځکه خدای جل سلطانه و علیه السلام ته وایي: (وشاورهم فی الأمر فاذا عزمت فتوکل علی الله) او په حدیث کي راغلي دي چي علیه السلام به ډیري مشورې د اصحابو کرامو ﷺ سره کولي.

فائدة : (جاعِلٌ) مشتق د (جَعَلَ) څخه دی چي دوه مفعوله غواړي. یعني (جَعَلَ) په معنا د (صیّر) دی، نو (خلیفةً) یي مفعول اول دی او (فی الارض) یي مفعول ثاني دی یعني کائنا فی الأرض. او شرط د عمل یي موجود دی. یعني اسم فاعل په معنا د استقبال دی. او معتمد پر مسندالیه دی چه په (إنّي) کي (یاء) د متکلم ده. او دا هم روا ده چي د (جَعَلَ) معنا دي (خَلَقَ) وي چي یو مفعول یي شرط دی چي هغه (خلیفة) دی او (فی الارض) حال دی د (خلیفةً) څخه یعني خالقٌ خلیفةً کائناً فی الارض.

فائدة : خلیفه هغه چاته وایي چي قائم مقام د بل چا وي. او کلمه د (تاء) یي دپاره د مبالغي ده أی خلیفةً عظیماً جلیل القدر. نو ځکه جمع یي (خلفاء) راځي لکه (عظیم او عظماء) ولي (فعیل) مذکر پر (فُعَلاً) باندي جمع کیږي. او بعضي علماء یي و تانیث لفظي ته ګوري، نو جمع یي (خلائف) بولي لکه (صحیفه او صحائف)

پوه سه! چي مراد د خلیفه څخه آدم علیه السلام دی. او خلیفه یي په دي ویلی چي دی خلف د جن وو په مځکه کي. او یا خلیفه اول په انبیاوو کي آدم علیه السلام وو ثم وثم الی ان انتهی الخلافة الی سیدنا محمد ﷺ.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پوښتنه : خدای ﷻ څه ضرورت لري و خلیفه ته او سره ددي چي خلیفه خو هغه څوك دروي چي یا دی مړ کیږي، نو خپل قائم مقام ودروي. وهو تعالی مُنَزَّهٌ عنه لانه حي لایموت. اویا خلیفه هغه څوك دروي چي دی پر خوا ته غائبیږي نو بدل خپل ودروي وهو ایضاً محالٌ علی الله تعالی لانه حاضرٌ فی کل وقتٍ. او یا خلیفه هغه څوك دروي چي دی عاجزه او ضعیف سي د اجراء څخه د کارو نو خپل کارونه و خلیفه ته وسپاري والله تعالی قوي قدیرٌ علی مایشاء فی کل وقتٍ فما الحکمة فی الإستخلاف؟

جواب : خلیفه درول په دغو امور مذکوره وو کي حصر نه دی. بلکه سبب د استخلاف الهي دادی چي مُستخلف علیه عاجز وي د قبول د فیض د رب جل شانه بالذات یعني بلا واسطي، ولي چي رب جل شانه په نهایت تنزه اوتقدس کي دی. او مستفیض په تدنس دی او علاقو دنیه وو کي دی غالباً او په قبول کي د فیض مناسبت په مابین د مفیض او مستفیض شرط دی. نو باید په مابین کي د خدای جل شانه او د انسانانو یو ذی جهتین انسان وي چي په سبب د روح مقدس دخدای ﷻ سره مناسبت ولري ترڅو چي په هغه جهت دخدای ﷻ څخه استفاده او استفاضه وکړای سي. او په سبب د بشریته د نورو کسانانو سره شرکت ولري، ترڅو چي په هغه جهت دی افاده ونورو ته وکړي او نور دده څخه استفاده وکړي. وتلك الذوات المقدسة عن الادناس البشریة هم الأنبیاء علیهم الصلوة والسلام علی تفاوت درجاتهم. او همدا سبب دی چي خدای ﷻ و انسانانو ته ملکه په نبوت نه ده را استولي لأن عدم التجانس سببٌ لعدم الاستفادة وقال الله تعالی: (ولوجعلناه ملکاً لجعلناه رجلاً) یعني که موږ کرخولي وای

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

رسول و بشر ته ملکه نو هغه به په صورت کې د بشر وای.

فائدة : قال العلماء الاقدمین رح : اعقل الرجال لایستغنی عنْ مُشاورة اولی الألباب. ډیر عاقل د خلکو، نه دي مستغني د مشورې چې د خاوندانو دعقل. وافرهِ الدّواب لایستغنی عن السوط. او ډیره ښه دابه یعني آس او اوښ وغیرهما مستغنی نه دي د غمچنی څخه. و اورع النساء لایستغنی عن الزوج. یعنې ډیره پرهیزګاره ښځه مستغني نه ده د میړه څخه. قال المولو المعنوی رحمه الله فی المثنوی:

مشورت ادراك وهشاوي دهد عقلها مر عقل را ياري دهد

گفت پیغمبر بکن ای رای زن مشورت که المستشار موتمن

فائدة : حکمت الهي مقتضی ددي دی چې د یوشي خیر چې غالب پر شر وي هغه خدای ﷻ پیدا کوي. لأنهم قالوا انّ ترك الخیر الکثیر لاجل الشر القلیل شرٌّ کثیرٌ . لکه وروسته د سوال جواب د ملکو په باره د خلق د آدم علیه السلام به دا خبره واضح سي. مثلا دیو سړي په یو اندام کي ساري دانه وي، نو هغه اندام که قطع کړي د ډاکټرانو په مشوره، نو دا قطع العضوه شر لږ دی، ولي نور بدن به یي سالم پاته سي. چې خیر کثیر دی. او که هغه عضوه نه کي قطع، نو هغه دانه به یي ټوله بدن ته سرایت وکړي او سړی به خني مړ سي وهو شرٌّ کثیرٌ کذا فی روح البیان.

فائدة جلیلة متعلقة بحرف القاف فی الآیات السابقة وفیما یأتی من القرآن العزیز : درویش وایي چې اولیاء الله الکرام رح چې پر خزانو د قرآن کریم دوی ته خدای جل سلطانه علم ورکړي دی. وایي چې په قرآن کریم کي پنځه آیته دي چې په هر یوه کي لس قافه موجود دي دپاره د دفع د شر

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ده دښمنانو، که ظاهري وي او که باطني. او دپاره د غلبې پر هغو روزانه یو وار ویتا یې ډیره موثره ده. او انشاء الله تعالی ویونکی به یې پر ټولو دښمنانو غالب وي. او دد وی د شر څخه به په امان وي.

یو قائل وایي: جمیع العلم فی القرآن لکن ÷ تقاصرت عنه افهام الرجال. او هغه مبارك آیتونه دادي:

بسم الله الرحمن الرحیم

(۱): اَلَمْ تَرَ الی الملإِ من بني اسرائیل من بعد موسی اذ قالوا لنبيٍ لهم ابعث لنا مِلکاً نُقاتلْ فی سبیل الله قال هل عسیتم ان کتب علیکم القتال ان لاتقاتلو قالوا مالنا ان لانقاتل فی سبیل الله وقد اُخْرِجنا من دیارنا و ابنائنا فلما کُتب علیهم القتال تولوا الا قلیل منهم والله علیم باالظالمین°

(۲): لقد سمع الله قول الذین قالوا ان الله فقیر ونحن اغنیاء سنکتب ماقالوا وقتلهم الانبیاء بغیر حقٍ ونقول ذوقوا عذاب الحریق°

(۳): الم تر الی الذین قِیل لهم کُفُّوا ایدیَکم و اقیموالصلوة وآتو الزکوة فلما کُتب علیهم القتال اذا فریق منهم یخشون الناس کخشیة الله او اشد خشیةً وقالوا ربنا لِمَ کتبت علینا القتال لولا اَخّرتنا الی اجلٍ قریبٍ قل متاع الدنیا قلیلٌ والآخرة لمن اتقی ولاتُظلمون فتیلا °

(٤): واتل علیهم نباء ابنی آدم بالحق اذ قرّبا قُرباناً فتُقُبِّل من احدهما ولم یُتقبل من الآخر قال لاقتلنّك قال انما یتقبل الله من المتقین°

(٥): قل من رب السموات والارض قُلِ الله قُل افاتخذتم من دونه اولیاء لایملکون لأنفسهم نفعاً ولاضرا قل هل یستوی الاعمی والبصیر أم هل

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

تستوى الظلمات والنور أم جعلوا لله شركاء خلقوا كخلقه فتشابه الخلق عليهم قل الله خالق كل شيئ وهوالواحد القهار°

الله احفظني و اولادي من شرِ الاعداء والظلمة ومن شرِ الشياطين والأجنة وانصرني على اعدائي وصلى الله تعالى على سيدنا محمدٍ وعلى آله وصحبه اجمعين°

قَالُوٓا أَتَجۡعَلُ فِيهَا مَن يُفۡسِدُ فِيهَا وَيَسۡفِكُ ٱلدِّمَآءَ وَنَحۡنُ نُسَبِّحُ بِحَمۡدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَۖ قَالَ إِنِّيٓ أَعۡلَمُ مَا لَا تَعۡلَمُونَ ﴿٣٠﴾

ملکو وویل: ایا ته ګرځوې یعني خلیفه دمځکې هغه څوک یعني آدم و اولاده چې هغه به فساد کوي په مځکه کې یعني عصیان او وبه یوې وینې یعني قتل او قتال به کوي او حال دادی چې موږ تسبیح وایو ستا سره د حمده یعني سبحان الله وبحمدک او تقدیس کوو تالره یعني دټولو عیبو څخه تا پاک بولو. یعني موږ ته خلافت د مځکې څه حکمت دی چې نه یې راکوې؟ خدای ورته ووېل چې زه خبریم په هغه شیانو چې تاسې نه یاست په خبرې. یعني هغه حکمتونه چې په خلق کې د آدم او په خلافت کې دده سته چې تاسې ملکې په هغو حکمو نه یاست خبرې.

پوهه سه! چې غرض د ملکو په قول کې همزه دپاره د انکار نه دد، ولې چې د استفهام انکاري معنا څو اعتراض دی پر خدای ﷻ. ولې چې اعتراض پر خدای ﷻ کفر دی. او نه یې غرض طعن او غیبت کول دي د

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

بني آدمو، ولې چې غيبت خو گناه کبيره ده. او د ملکو په شان کې خدای ﷻ وايي: (عباد مکرمون لايسبقونه بالقول وهم بامره يعملون)

فائدة : حشويه وايي چې ملکې د کفر او گناه کبيره څخه معصومې نه دي او په دې آيت دوی دليل وايي چې په دې آيت کې دوی يو اعتراض پر خدای ﷻ وکړی او بل يې د بنی آدم غيبت وکړی. مونږ وايو چې دا استفهام صرف داسې دی لکه د يو متعلم په زړه کې يو اشکال ور وگرځي او معلم څخه سوال وکړي. نو استفهام ددوی د نفس (جعل) څخه د خليفه في الارض هم نه دی، ولې چې هغه خدای ﷻ خو دوی ته وويل: (إني جاعل في الأرض خليفةً) نو دوی خو پوه سوي. خدای ﷻ خو هرومرو د مځکې د عمارت او اصلاح دپاره يو خليفه پيدا کوي. بلکه استفهام دلته دپاره دتعجب دی يعني ملکې ودې ته په تعجب کې پاته سوي چې خدای جلت قدرته چې هيڅ کار خو يې بې حکمته نه دی، نو اوس څه حکمت باهره دی چې دپاره د اصلاح او تعمير د مځکې اهل عصيان او فساد پيدا کوي. او اهل طاعت ته دا استخلاف نه سپاري. او دا قول ددوی (ونحن نسبح بحمدك ونقدس لك) آه مدح او تعريف دخپل ځان نه دی او نه خپل تفضيل پر آدميانو ثابتول دي. بلکه دا منشاء دخپل اشکال ظاهرول دي. او دهغه پټ حکمت الهي چې په دغه استخلاف کې سته بيانول غواړي چې دا ټوله مفاسد د بني آدم لغوه وگرځول او استخلاف ددوی بې مختاره کړی

پوښتنه : ملکې په دې څه خبرې وې چې د خليفه الارض د اولاده څخه به فساد في الارض او قتل او قتال صادريږي لان الغيب لايعلمه الا الله؟

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

جواب : تر ټولو اسلم دخدشاتو څخه خالي هغه جواب دی. تفسیر مظهري فقط همداغه یو جواب راوړی دی. او قاضي بیضاوي هم هغه جواب اول راوړی دی. او خفاجي رحمه الله وایي چي اسلم د وجوه دی. هغه جواب دادی چي: دوی ته دا حال د ذُریة الآدم په اخبار دخدای ﷻ معلوم سو کما رُوی عن السدي رحمه الله چي څه وخت چي خدای وملکو ته وویل: (اني جاعل في الأرض خليفةً) ملکو وخدای ته وویل چي څه به پیدا کیږي ددغه خلیفه څخه؟ خدای ﷻ ورته وویل چي ددې خلیفه به ذریه او اولاد وي چي هغه فساد في الارض او یو دبله سره وژني، نو ځکه ملکو وویل (اتجعل فيها) الآیة.

او بیضاوي بل جواب دا ویلی دی چي ملکو قیاس د انسانانو پر جنیاتو وکړی چي دمخه تر انسانانو یي حکمراني د مځکي په لاس کي وه وفیه چي قیاس خو یو علت مشترکه غواړي. نو دجنیاتو او انسانانو تر مابین ملکو څه علت مشترکه لیدلی وو؟

او بل جواب د بیضاوي دادی چي: دملکو په عقولو کي دا راسخه وه چي عصمت یوازي او یوازي ددوی خاصه ده نو ځکه یي پرانسانانو د معصیت او د فساد في الارض بالقتل والقتال فتوی صادره کړه، لکن دا جواب د انانیت څخه خالي نه دی. او د ملائکه وو چي خدای پاک (عباد مکرمون) بللي دي مناسب نه دي.

او بیضاوي بل جواب دا راوړی دی چي فساد او قتل و قتال دوی یعني ملکو په لوح محفوظ کي لیدلی وو، ولي چي په لوح محفوظ کي ټوله هغه شیان نوشته وه چي ترقیامت پوري پیښیږي. پر دي جواب دا سوال واردیږي چ ټولي ملکي خو د لوح محفوظ د مطالعي اجازه نه لري

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

بلکه متکفل په مطالعه د لوح محفوظ یوازي اسرافیل علیه السلام دی نو عمومي ملکي څرنګه په خبري سوي؟ او هغه چاچي په جواب کي ویل دي چي اسرافیل علیه السلام دي بیا نورو ملکو ته کشف الحال د لوح محفوظ کړی وي. پر هغه دا سوال وارديږي چي اسرافیل علیه السلام بیله اجازي د رب جل جلاله څرنګه د لوح محفوظ خبري ونشر ته سپارلای سي. او که په اجازه دخدای ﷻ وي یرجع هذا الجواب الى الجواب الاول المقبول کما مر.

او روح البیان وایي چي طعن ویونکي پر ذریه د آدم ملائکة الأرض والجن والشیاطین الذین غلبت علیهم الظلمة.

درویش وایي چي جن خو قبل المشوره د مخکي څخه وشړل سول. او بل دا چي خدای جل سلطانه خو وویل. (وإذ قلنا للملائكة) آه او داسي یي نه دي ویل چي (اذ قلنا للملائكة والجن والشیاطین) فکیف یجوز توجیة الآیة بالجواب المذکور؟. او وروسته یي ویلي دي:

والإعتراض على فعل الحکیم والنزاع في ضیعه معفو عنه آه.

درویش وایي چي دا جواب بعید دی. ولي چي خدای ﷻ د مطلقو ملکو په شان کي وایي (بل عباد مکرمون) کما مرّ. و لله در البیضاوی رحمه الله والمظهری رحمه الله. او اهل تحقیق خو نفس ملائکه معصوم بولي کما فی کتب العقائد. والله اعلم بحقیقة الحال.

او شاید بعضي علماء به قصه د هاروت و ماروت دلیل د عدم عصمت د ملکو وګرځوي یعنيِ هاروت وماروت خو هم ملکي وي. او د زهره په نامه د یوې ښځي سره یي زنا وکړه او دمخه یي شراب هم وچښل او د زهري میړه یي ور مړ کړی. او بُت ته یي سجده هم وکړه کما سیأتي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

في قصتهما ان شاءالله تعالى.
جواب يې دادى چې هغه قصه په عنوان مذكور سره اصل حكايت يې مروي د يهودو څخه دى اوپه هيڅ حديث صحيح كې دا قصه په عنوان مذكور نسته كما سيأتي تحقيقها و اصل واقعة هاروت وماروت ان شاء الله تعالى.

فائدة : محقق بيضاوي رحمه الله وايي چې (سَفك او سَبك او اَسفح، اوشَن) ټوله د تويدو اقسام دي. نو (سَفك) بهيدو ته د اوښكو او د وينو وايي. او (سَبك) سره زر يا سپين زر وغيره چې ويلي كي او وبهيږي او (سَفح) د لوړې خوا څخه تويېدو ته وايي. او (شَن) تويېدو ته د خولي دخوا د ژي وغيره ته وايي.

فائدة : جمله د (ونحن نسبح الآية) حال ده او بيان دى د منشاء د پُښتني ددوى بقولهم اتجعل فيها آه. نو معنا يې داده چې ته ﷻ د مځكې د اصلاح او تعمير دپاره عصات خليفه كرځوې او موږ معصوم بندګان ستا موجود يو. نو څه حكمت دى په عدم استخلاف كې زموږ؟ او څه مرجح موجود دى د عصاتو په خوا كې چې ته اې ربه! ددوى و استخلاف ته ترجيح وركوې پر موږ لكن دا خبره د ملكو صرف پوښتنه غرض ده، نه فخر او تكبر او عُجب په عباداتو سره خپل. مثال ددې داسې دى لكه يو سړى چې د دښمنانو سره احسان كوي او يو خپل يې ډير مسكين وي او دهغه سره احسان نه كوي او دا مسكين ورته ووايي: اتحسن الى اعدائك وانا الصديق المحتاج.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فائدة : تسبیح او تقدیس په معنا کي سره نژدي دي یعني لري ګڼړل د خدای جل سلطانه دي د بدو څخه په اعتبار د صفاتو او افعالو او اقوالو او دا لري ګڼړل په خوله سره هم کوي مثلاً (سبوحٌ قدوس) او چي عقیده یي هم داغسي وي . واما التبعید بالفعل فلایتصوّر فیه تعالی کما لایخفی لأنه تعالی لیس بمفعول .

فائدة : کلمه د (بحمدك) حال د ضمیر د (نسبح) ده أی نسبح متلبسین بحمدك یعني نقول سبحان الله وبحمده وجاء فی الحدیث الصحیح فی آخر البخاري قال رسول الله صلی الله علیه وسلم : کلمتان خفیفتان علی اللسان ثقیلتان فی المیزان حبیبان الی الرحمن سُبحان الله وبحمده سبحان الله العظیم. یعني دوي کلمي سپکي دي پر ژبه او درني دي په ترازو کي یعني په ورځ د قیامت د نیکی په پله کي . او محبوبي دي وخدای ﷻ ته. هغه دوي کلمي (سبحان الله وبحمده سبحان الله العظیم) دي.

فائدة : پوه سه! چي صیغه د مضارع دپاره د استمرار ده او تقدیم د مسند الیه پر مسند فعلي یعني تقدیم د (نحن) پر (نسبح) دپاره د اختصاص او حصر ده. یعني همیشه ستا تسبیح ویل په مونږ کي حصر ده. نو مآل یي معصومیت ته کیږي. ولهذا فسره البیضاوي رحمه الله بقوله تعالی ونحن معصومون.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَاۗءَ كُلَّهَا

او خدای ﷻ وښووله و آدم علیه السلام ته نومان د ټولو شیانو

روح البیان د وهب بن منبه رحمه الله څخه روایت کړی دی چي څه وخت چي خدای ﷻ اراده وکړه و خلق ته د آدم علیه السلام یعني د خلافت الارض دپاره. نو مځکي ته یي الهام وکړی. یعني په مځکه کي یي دا فهم پیدا کړی. او ورته وي ویل چي زه د تا څخه یو مخلوق پیدا کوم یعني آدم وذریته. نو بعضي د هغه مخلوق به چي زما اطاعت کوي، نو زه به یي جنت ته داخلوم. یعني په ورځ د قیامت او بعضي به زما عصیان کوي. نو زه به یي په اور د دوږخ سوځم. نو مځکي ورته وویله چي زما څخه مخلوق پیدا کوي د اور دپاره؟ خدای ﷻ ورته وویل نعم. نو مځکه په ژړا سول هغه د ژړا اوښکي دي چي چیني څني جوړي سوي الی یوم القیامة. نو جبرئیل علیه السلام ته خدای ﷻ امر وکړی چي ته ورسه د مځکي د ټوله مخه څخه خاوره راټوله کړه. یعني د توري مځکي څخه او د سپیني مځکي څخه او د سري مځکي څخه او د خوږي مځکي څخه او تروي مځکي څخه او د ترخي مځکي څخه او د نرمي مځکي څخه او د کلکي مځکي څخه او د غرني مځکي څخه. نو جبرئیل چي اراده د خاورو راټولولو یي وکړه، نو مځکي ورته وویل چي ستا دي په هغه خدای ﷻ قسم وي چي ته یي را استولی یي چي زما څخه هیڅ خاوره مه وړه. او مځکي ورته وویل: که څه هم په نزدیکت کي د باچا منافع خو ډیري دي لکن لوی خطر هم ورسره سته. سعدي رحمه الله:

بدریا در منافع بیشمار است ❁ اگر خواهی سلامت در کنار است

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

نو جبرئیل علیه السلام بیرته واپس ناکامه راغلی او خدای ﷻ ته یې خپل د ناکامۍ دا بیان کړی چې مځکې ماته ستا په نامه قسم راکړی چې زما څخه خاوره مه وړه، نو ما ستا د نامه د قسم پر ماتولو مې اقدام نسوای کولای. او بیا یې میکائیل علیه السلام ور واستاوه خو مځکې وهغه ته هم د جبرئیل د قسم قسم ورکړی. نو میکائیل هم ناکامه بیرته راغلی. او خدای ﷻ ته یې د جبرئیل پر رقم عُذر بیان کړی او بیا خدای ﷻ اسرافیل علیه السلام ور واستاوه. هغه په ورته قسم ورکولو ناکام راغلی او عُذر سابق یې خدای ﷻ ته بیان کړی او په آخر کې عزرائیل ملک الموت ورواستاوه. نو مځکې هغه قسم په نامه دخدای ﷻ عزرائیل ته پیش کړی. عزرائیل مځکې ته وویل چې زه په نامه دخدای ﷻ قسم اخلم چې زه به د امر څخه دخدای ﷻ مخالفت نه وکړم یعنې زه چې خدای ﷻ ستا څخه په خاورو ټولولو سره امر کړی یم نو امر فوق الادب دی. نو زه هرومرو ستا څخه خاوره ټولوم. او دخدای ﷻ امر به پر ځای کوم. نو دټولې مځکې د سره څخه یې خاوره ټوله کړه. خلک وایې چې خدای ﷻ خبر دی چې زما خاوره به یې د کمه ځای څخه اخستې وي. دا خبره غلطه نه ده بلکه یوه زره خاوره د ټولو انسانانو په دغه خاوره کې موجوده ده. او هغه سړی به هم په هغه مځکه کې دفن کیږي.

درویش وایې چې خدای ﷻ عالم دی په صحت د قول د وهب بن منبه رحمه الله او بیضاوي رحمه الله د قبضې نسبت وخدای ﷻ ته کړی. وقال لما رُوی عنه الحدیث. او خفاجي رحمه الله وایې چې سیوطی رحمه الله وایې چې دا حدیث احمد رحمه الله او ترمذي روایت کړی دی. و ابن جریر رحمه الله صحیح گڼلی دی. والله اعلم بالصواب

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

درویش وایي چې نسبت و قبضي دخدای ﷻ ته داسي دی لکه نسب د وجه او ید وغیرهما وخدای ﷻ ته. نو یا مذکور حدیث د متشابهاتو څخه وي او یا به مأول په امر دخدای ﷻ و عزرائیل ته په قبض سره. **الاختلاف فی محل خلقة آدم علیه السلام.**

بعضي علماء وایي چې خلق د آدم په اول آسمان کي سوی دی. او بعض وایي چې په یو باغ کي د باغو د مځکي سوی دی. لکن اکثر مفسران رح پر دي رای دي چې خلق د آدم علیه السلام په جنت عدن کي انجام پذیر سو. او هم دهغه جنت څخه مځکي ته راغلی دی. کذا فی کشف الکنوز.

روح البیان وایي: په حدیث قدسي کي داسي راغلي دي: (خَمَّرتُ طینة آدم بیدی اربعین صباحاً یعني اربعین یوماً).

درویش وایي چې دا حدیث هم یا د متشابهاتو څخه دی او یا معنا داده چې ملائکه مي امر کړي په تخمیر د ختو د آدم علیه السلام. نو بیا څلوېښت کاله دا ختي مصور بصورت آدم بلاروح پاته وي، حتی چې دا ختي وچي سوي او شرینګی به یي کاوه لکه کودري. بیا مي ۳۹ کاله باران د غم پر و اوراوه او یو کال د خوشحالی باران. نو ددي سببه غمونه د بني آدم ډیر دي تر خوشحالی، لکن عاقبة د غمو د مسلمانانو و خوشحالی ته کیږي. یعني الی نعیم الجنة. سعدي رحمه الله

درین دنیا کسي بیغم نباشد ❖ اکر باشد بنی آدم نباشد

درویش وایي چې په غمو کي د دنیا مسلمان او کافر سره برابر دي بلکه د مسلمان غم او بیره تر کافر زیاته ده، لکن د مسلمان غم انتهاء لري یعني چې آخرت ته رد بي. په سبب د دخول د جنت او د کافر غمونه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

نور پسي ډیرېږي یعني په آخرت کي چي حشر سي یعني په دخول د جهنم

په روح البیان کي وایي چي ملکي به د آدم علیه السلام پر دي مُصور جسم بې روح بالدي چي تیریدلي. دا حسن صورت د ده به ډیر ښه خوند ورکاوه، ولي چي دوی تر اوسه دغسي صورت نه وو لیدلی، لکن درویش وایي چي روح البیان د آدم قد پنځه سوه ګزه بیان کړی دی. او دا قد په هیڅ صحیح حدیث کي نه دی راغلی، بلکه په احادیثو صحیحه وو کي او په تفاسیرو معتبره وو کي قد د آدم علیه السلام شپیته ۶۰ ګزه یعني ذراع بیان سوی دی. چنانچه په صحیح حدیث کي راغلي دي چي هر جنتي به پر قد د آدم ۶۰ ګزه وي. والله اعلم بالصواب

روح البیان دا خبره هم کړي ده چي یوه ورځ ابلیس سره د څو ملکو پر کالبود د آدم علیه السلام تیریدی. نو چي د آدم علیه السلام صورت یي ولیدی نو ملکوتي وویل: لأمرٍ ماخلقتْ یعني دا صورت د یو امر عظیم دپاره پیدا کړه سوی دی. او بیا یي په ګوته وټکاوه او وي ویل چي دا جوف دی یعني مابین یي خالي دی. دا به څندان ثبات ونه لري. وروسته روح البیان یو ښائیسته لفظ استعمال کړی دی وایي چي شیطان یي په خوله ورننوتی او تر دبره یي ووتی او وملکرو ملکو ته یي وویل چي دغه صاحب الصورت ته که خدای ﷻ پر موږ تفضیل ورکی نو تاسي به څه کوی؟ ملکو وویل چي نُطیع ربنا. موږ د خدای ﷻ امر منو. شیطان په خپل نفس کي وویل چي که یي پر ما تفضیل ورکړی، زه خو د خدای ﷻ دغه فیصله نه منم. او زه به کوښښ په هلاک کي دهغه وکړم. سعدي رحمه الله

عاقبت ګرګ زاده ګرګ شود ❊ ګرچه با آدمي بزرګ شود

نو ابلیس په خوله کي ناړي سره جمع کړي او پر جسد آدمي بالدي یي تو کړي. هغه ناړي د ابلیس د جسد آدمي د نو پر برابر ومښتي. نو خدای

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ﷺ جبرئیل ته وویل چي د ابلیس د ناورو ځای به جوړ (ژوړ) کړه، نو بعضي خاوري د جسد هم ورسره جلاسوي. هغه خاوره او د ابلیس ناره خدای ﷻ ماده د سپي د خلق وګرځوله. نو ځکه په سپي کي دري ۳ خوینه سته. یو د بني آدم سره اُلفت په سبب د دي چي د آدم د خاورو ځخه پیدا دی. او بل تپوله شپه بیداري. دا په اثر او سبب د مس د جبرئیل دی او بل یو وخت پر انسان حمله کول. دا تاثیر د نارو د ابلیس دی.

پوه سه! چي (عَلَّمَ) ماضي د تفعیل د باب ځخه ده چي معنا یي ښوونه ده وجاته چي غالباً پر تعلیم د معلم و متعلم ته مرتبیږي. یعني کلمه نه د: ولذالك يُقال علَّمته فلم يتعلم. یعني ما ښوونه و متعلم ته وکړه او ده زده نه کړې.

فائدة : په وضع کي د الفاظو یعني چي واضع یي څوک دی اختلاف دی. مذهب د شیخ اشعري رحمه الله دادی چي د ټولو الفاظو واضع خدای ﷻ دی ابتداءً. او دا هم رواده چي د بعضي الفاظو وضع دي حادث وي د بشر دخوا لکه چي یو سړی خپل د خوی نوم زید یا عمرو وغیره کښیږدي. او یا د آلاتو جدیده وو نومان دي بل څوک وضع کړي. لکه کلاشنکوف، توپ، توپنګچه، موټر، بائیسکل، موټرکاټ وغیرها په پښتو کي او دغه رنګه په نورو ژبو کي.

درویش وایي چي دلیل د مذهب د اشعري رحمه الله همدغه آیت دی، ولې چي ابوالبشر آدم علیه السلام خو اول انسان دی نو دغه اسماء چي خدای ﷻ وده ته وښووله د بشر د خوابي وضع څرنګه ممکنه وي کما لایخفی. او معتزله وایي چي واضع د ټولو الفاظو په هره ژبه چي وي د ژبي خلک دي، چي دي مذهب ته مذهب د اصطلاح وایي. او دا آیت د

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دوی د مذهب د رد دپاره کافي دی.

او دریم مذهب دادی چي دهغو الفاظو واضع چي په تعلیم د امور دینیه و دهر نبي چي وي ضرورت ورته وي د هغو واضع خدای ﷻ دی. او د نورو الفاظو واضع اهل اصطلاح دي د هري ژبي چي وي.

مهمه پوښتنه : تعلیم دچا وبل ته خو دا غواړي چي معلم او متعلم په یوه مشترکه ژبه سره پوهیږي مثلاً یو د پښتو مُلا چي عربي و یو پښتانه طالب ته ورښیي، نو خو پښتو ددوی دوو تر مابین شریکه ژبه ده. نو پوښتنه داده چي په هره ژبه چي خدای ﷻ تعلیم الاسماء و آدم علیه السلام ته کاوه، نو شریکه ژبه خو بله غواړي. هغه شریکه خو به هم خدای ﷻ و آدم علیه السلام ته ښولي وه ، نو هغه ژبه چي خدای ﷻ و آدم علیه السلام ته ښوله نو خو بیا بله مشترکه ژبه غواړي. وهکذا که پسي رواني وي خو تسلسل یي بولي او که بیرته پر اوله ژبه راوګرځي دور یي بولي. وهما محالان باتفاق اهل الملة والحکمة.

جواب : حضراتو مفسرینو رحمهم الله وایي چي تعلیم الهي حصر په یوازي الفاظو کي نه دی. بلك خدای ﷻ به د آدم علیه السلام په زړه کي علم ضروري بلا مدخل سبب من الاسباب په اسماء دټولو سمیاتو پیدا کړي باحضار المسمیات والقاء العلم الضروری باسمائها وخواصها. اویا په طریقه د الهام چي القاء فی الروع یي بولي وده ته علم د اسماء د مسمیاتو ښولي وي. ومن علم قدرة الله لایشکل علیه هذا التعلیم فافهم.

پوه سه! چي د اسم څخه دلته معنای نحوي نه ده مراد وهو اللفظ الموضوع لمعنی مفرد لانه اصطلاح متجددٌ لایعرفه العرب الذی نزل

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

بلسانهم القرآن. فالمراد من الاسماء آه مایدل علی ماهیات الاشیاء من الفاظها وصفاتها وخواصها. قاله الفاضل الشیرواني رحمه الله فی حاشیة البیضاوی.

فائدة: لفظ د آدم عجمي دی لکه آذر د (اُدمة) څخه دی بضم الهمزة وهی السمرة ، ای گندم گون شدن. لأن لونه کان کذالك.

او یا د (اَدمةٌ) څخه مشتق دی بفتح الهمزة بمعنی الأسوة ای المقتداء لانه علیه السلام کان المُقتدی الاول فی بنی آدم علیه السلام.

او یا مشتق د (ادیم الارض) څخه دی لما مرًّ انه علیه السلام خُلق من جمیع تراب وجه الارض.

په روح البیان کي وایي چي آدم علیه السلام ته په ابتداء الامر کي اوه لکه ۷۰۰۰۰۰ ژبي خدای ور ښوولي وه او چي د درختي څخه یې خورك وکی یعني هغه درخته چي دی خدای څني منع کړی وو تولې ژبي خدای پاك څني واخیستلې یعني څني هیري یې کړه یوازي عربي یې ور پرېښووله. او چي بیا دی ومځکي ته خلیفه او نبي مقرر سو تولې ژبي یې بیرته ورکړي، نو په هغو ژبو سره اولاد ده خبري کوي الی یوم القیامة.

درویش وایي چي عدد د اوه لکه ۷۰۰۰۰۰ ژبو بیله توقیفه د شارع نسي کیدای والله اعلم.

روح البیان وایي چي آدم علیه السلام ته زر کسه خدای ﷻ ورو ښوله او ورته وي ویله چي اولاد ته دي وصیت وکړه چي که دنیا غواړي په دغو کسبو سره یې غواړي او دنیا په دین او شرع سره مطلبوي لکه بعضي ملایان د عصر حاضر.

واعظان کین جلوه در محراب منبر میکنند ✤ چون بخلوت میروند آن دیگر میکنند

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

درویش وایي چي صاحب د روح البیان په تفسیر کي ددي آیت (وعلم آدم الأسماء الآیة) ډیر په زړه پوري بیان موافق د مذهب سره د جمهور مفسرینورح او د مسلك سره د معظم د محدثینورح داسي کړی دی.

(أی اَلْهَمَهُ فوقع فی قلبه) خدای ﷻ الهام وکړی و آدم ته یعني د آسماء د شیانو نو هغه نومان دده په زړه کي واقع سوه. او بیا پر ژبه دده یي جاري کړه. هغه نومان چي په زړه کي دده وه، یعني ټوله مُسمیات یي و آدم ته حاضر کړه او د هر شي نوم یي په هره ژبه ور وښوی الهاماً. مثلاً آس یي حاضر کړی او دی یي خبر کړی الهاماً چي دا فرس بولي په عربي او اسپ یي بولي په فارسي او آس یي بولي په پښتو او ګوړا یي بولي په اردو. و هکذا سائر لغات الفرس فی السنة اولاده وهکذا هذ بعیر وهذا فلان و فلان. او آدم یي خبر کړی د هر مسمی په احوالو او په منافع دینیه وو او دنیویه وو. او دغه یي ده ته نومان د ټولي اولادي دده تر یوم القیامت، ور وښودله. وهکذا اسماء الملائکة واحوالهم. وهکذا اسماء الحیوانات ومنافعها الدنیویة وهکذا اسماء الجمادات والفوائد المتعلقة بها وهکذا اسماء المدن والقری و اسماء المصنوعات البشریة الی یوم القیامة وهکذا اسماء المصنوعات له تعالی والمطعومات والمشروبات فی الدنیا والجنة حتی القصعة والقُصیعة انتهی محاصله.

او قاضي بیضاوي رحمه الله په ډیره ښه توګه و تفصیل مذکور ته اشاره کړي. اوقاضي ثناء الله په تفسیر مظهری کي په تفسیر کي د آیت مذکوره اول داسي ویلي دي: قال اهل التفسیر المراد اسماء الخلائق. قال البغوی رحمه الله قال ابن عباس رض ومجاهد رحمه الله و قتادة رحمه الله (علمه اسم کل شیئ

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

حتى القصعة والقصيعة) وقيل اسماء ماكان ومايكون الى يوم القيامة. وقال الربيع بن انس رح اسماء الملائكة و اسماء ذريته، الى ان قال: قال اهل التأويل : علم آدم جميع اللغات ثم تكلم كل واحد من اولاده . دا ټوله اقوال چي د صحابه رض او تابعينو رح او علماءِ راسخينو رح څخه منقول وه څرنګه ده رد کړه؟ او ده دليل دا ويلی دی: که مدار د فضل د آدم پر ملکو دا زده کړه دټولو اسماء وای، نو بايد چي آدم عليه السلام دي پر سيد البشر صلی الله عليه وسلم هم افضل وای، ولي چي دعليه السلام دا مذکوره ټوله اسماء او فوائد د مسمياتو ددغه اسماء نه وي زده.

درويش وايي چي فضيلت د آنحضرت سيد البشر صلی الله عليه وسلم خو پر ټولو انبياء عليهم السلام په سبب د کثرت د کمالاتو علميه وو اوعمليه و وو او د معجزاتو عاليه او حضور قلبي او معراج وغيرها سره دی.

او دآدم دا تفضيل پر خير البشرﷺ خو تفضيل جزئي دی. او د تفضيل جزئي څخه خو انکار نه دی روا. مثلاً موسی عليه السلام عصا او يد بيضاء درلودی او من و سلوی يي پر قوم باندي نازليده او د ډبري څخه اوبه دده په وهلو راوتلي، نو په دي سبب بايد موسی عليه السلام افضل تر خير البشر سي، ولي چي عليه السلام ته دا امور نه دي ورکړه سوي وهکذا عيسی عليه السلام ته احياء الموتی، ابراء الاکمه والابرص ورکړه سوي وه او عليه السلام ته نه وه ورکړه سوي، نو به موږ وايو چي عيسی عليه السلام تر سيدالبشر افضل دی. وهکذا سائر الانبياء علی نبينا و عليهم الصلوة والسلام.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

درویش وايي: تر دي ټولو علاوه، په بخاري وغیره کي راغلي دي چي انصارو د مديني به هر کال د خرما د درختو پیوند به يي کاوه چي (تابير) يي بولي نو عليه السلام ودوی ته وويل چي بي خايه تکليف ولي تاسي کوی. خالق د ميوو خو خدای ﷻ دی جلت قدرته، نو کشکي دا تکليف مو نه کولای . نو صحابه ﷺ تابير پرېښوی او د خُرما درختو په هغه کال مېوه بيخي وعدم ته نژدي سوه. خلکو يعني صحابه کرامو دا شکايت و عليه السلام ته پيش کړی. نو عليه السلام ورته وويل: أنتم اعلم بامور دنياكم وانا اعلم بامور دينكم. نو مورږ به صحابه رض تر عليه السلام افضل بولو كما يقتضيه قول القاضي رحمه الله . او بل دا چي نوع انساني په اتفاق د اهل عقل او نقل تر ټولو انواعو د حيواناتو افضله ده او سره ددي چي اوښ پنځوس منه بار په شا وړای سي. او دري کسه هم په شا وړای سي او زيد و عمر مثلاً دا کار نسي کولای، نو بايد مورږ اوښ افضل تر انسان وبولو وهكذا البقر والحمار وغيرها من الحيوانات لكل منها خواص لا تُوجد في الانسان.

آخر قاضي رحمه الله ويلي دي چي عندي معنا د آيت داده: (وعَلَّم آدم الاسماء الالهية كلها) او بيا ده پر خپله دا توجيه سوال کړی دی. چي اسماء دخدای جل سلطانه خو غير متناهي دي، ولي چي خدای پاك چي قديم او ازلي ابدي ذات دی او د هر فعله څخه وده ته يو اسم پيدا کيږي. وقال عزّ من قائل: (كل يوم هو في شأن) نو څرنګه به علم البشر الممكن چي دهغه علم خومتناهي دی پر ټولو اسماء الهيه و غيرمتناهيه وو به احاطه وکړي.

او بيا يي جواب داسي ورکړی دی: ان الله علم آدم الاسماء كلها علماً اجمالياً انتهى.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

درویش وایي چي داسي علم اجمالي خو هرچاته حاصل دی کما جاء في الحدیث الصحیح الذی رواه ابن حبان والطبرانی والحاکم واحمد عن ابن مسعود رضي الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم اسئلك بکل اسمٍ سمیتَ به نفسك او انزلته فی کتابك او علّمته احداً من خلقك او استأثرت به فی علم الغیب عندك. نو ددي حدیث مبارك په اوریدو خو موږ هم دغه دعاء کولای سو. نو په دي علم اجمالي کي د آدم علیه السلام څه تفضیل دی پر ملکو بلکه پر افرادو د امت محمدي ﷺ.

درویش وایي چي بیرته قاضي رحمه الله پر خپل ځان په سبب ددغي توجیه داسي سوال کړی دی. فإنقیل لم یقل بماقلتَ احدٌ من المفسرین فهو قول القرآن بالرای وذالك غیر جائز.

روی البغوی رحمه الله بطرقٍ عن ابن عباسٍ رضي الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم: من قال فی القرآن برایه فلیتبوء مقعده من النار. انتهی. او بیا یي ددي سوال جواب په یوه توجیه کړی دی چي والله اعلم چي څرنګه به وي.

درویش وایي چي دپاره د رد ددا قول د مظهري رحمه الله دغه کافي ده چي ده پخپله اعتراف کړی دی. چي دده تفسیر د اجماع څخه د ټولو مفسرینو من الصحابة رضي الله عنهم والتابعین رح وتبعهم والأئمة المحققین رح مخالف دي، فلا نأخذ به والله اعلم بالصواب.

پوښتنه: خدای ﷻ خو تفضیل د آدم علیه السلام پر ملکو په دي سره وکړی چي آدم علیه السلام ته اسماء المُسمیات معلوم وه او ملکو ته نه وه معلوم، نو پوښتنه داده چي آدم علیه السلام ته خو خدای ﷻ ورښوله،

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

نو که یي وملکو ته ور ښولي وای او پر آدم ع یي عرض کړی وای نو خو آدم علیه السلام به هم عاجزه وای؟

جواب: په ملکو کي استعداد د هغو شیانو د ښوني الهاماً نه وو. حاصل داچي آدم ع ته خدای ﷻ اجزاء مختلفه ورکړي وه لکه زړه، دماغ، اینداو قوي جسمانیه ظاهره لکه حواس خمسه او د بدن نور اجزاء او قوي باطنه لکه خیال، وهم او نوري قواوي چي د هغو تفصیل په (تشریح الابدان) کي د علم طب موجود دی. نو چونکه دغه قوی مختلفه او اجزاء متباینه په آدم ع کي موجود وه او په ملکو کي نه وه، نو ځکه آدم علیه السلام ددغه زده کړي د اسماء المسمیات المختلفه او د خواصو متنوعه او د اصول د علوم او د قوانینو د صناعاتو مستعدوو او خدای ﷻ الهاماً یا په علم ضروري دی په خبر کړی. او په ملکو کي چونکه دغه اجزاء مختلفه وغیرها نه وه، نو ځکه ځای د الهام ددغو شیانو او د خواصو دهغو په ملکو کي نه وو. هذا حاصل ما اجاب به القاضی البیضاوی رحمه الله.

درویش وایي چي حاصل ددې جواب دادی چي خدای جل سلطانه دمخه تر خلق د آدم علیه السلام وملکو ته وویل: (إني جاعل في الأرض خلیفة) یعني د مځکي د عمران دپاره آدم علیه السلام او دده اولاد پیدا کوم. نو په عمران کي د مځکي خو اکسابو مختلفه وو لکه نجاري، بنائي، کښت کري، خیاطي، یوې غوبل، آسان ځغلول او په غوبو غوبل او یوې کول. او مثلاً پر بائیسکل سپرېدل او موټر او موټرګاټ چلول وامثال ذالك کثیرة. او په ملکو کي ددې شیانو استعداد نه وو او په آدم علیه السلام کي او په اولاد کي دده استعداد موجود وو. نو ځکه آدم علیه السلام ددغو شیانو و امثالها په زده کړه د خلافة الارض وعمارتها

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دپاره تر ملکو اولی او افضل او الیق دخدای ﷻ دخوا انتخاب سو او ملکو ته خدای ﷻ دا وښودله چي تاسي د خلافت د مځکي او د آبادی دمځکي دپاره کافي نه یاست. او هغه ددوی و پوښتني ته یې (اتجعل فیها من یفسد فیها) الآیة قناعت بخښه جواب ورکړی.

ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلَٰٓئِكَةِ

او بیا یعني وروسته تر تعلیم د آدم پیش کړه هغه پر ملکو یعني دپاره د امتحان

پوه سه! چي ټوله مفسرین رح وایي چي ضمیر راجع دی و مسمیاتو ته.

پوښتنــــه : مُسمیات خو دمخه نه دي ذکر سوي، نو اضمار قبل ذکر المرجع نه لازمیږي؟

جــواب : دپاره د راجع کولو دضمیر ذکر د مرجع ضمناً هم کافي دی. وههنا کذلك اذالمراد فیما سبق اسماء المسمیات. نو مضاف الیه حذف سو او پر ځای یې الف او لام راغلي کما فی قوله تعالی (واشتعل الرأس شیباً) أی رأسی.

پوښتنه : لفظ د (هم) مذکر دی او مسمیات خو ټوله مذکر نه دي؟

جواب : هو، لکن په ضمیر کي تغلیب یې ذکور ته ورکړی. وقدمرَّ.

دروېش وایي تغلیب یو پراخه باب دی په عربي ژبه کي. لکه (قَمَرَیْن او اَبَوَیْن) وغیر ذالك او د تغلیب اسباب نحاتو مختلف ښوولي دي.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

مثلاً په قمرینو کې قمر مذکر او شمس مونث سماعي دی نو یې تفضیل ورکړی او قمرین وویل سوله او شمسین نه ویل کیږي.

وهکذا فی الابوین او اموین نه ویل کیږي. او په عمرینو کې که څه هم ابوبکر ﷺ تر عمر ﷺ افضل دی لکن لفظ د عمر اخف دی. الی غیر ذالك من الاسباب المذکورة فی النحو للتغلیب.

فَقَالَ اَنْۢبِـُٔوْنِیْ

نو خدای ﷻ ملکو ته وویل چې تاسي خبر راکړئ ماته

پوښتنه : خدای ﷻ ته خو معلومه وه چې ملکو ته ددي شیانو اسماء نه دي معلوم، نو دا امر په مالایُطاق سره نه دی؟

جواب : امرتکلیفي په مالایُطاق سره نه دی روا او دلته خو امر تعجیزي دی یعني دپاره د اظهار د عُجز د ملکو او د اظهار د عدم لیاقت ددوی خلافت لره.

تنبیه: اخبار وچاته مقتضی د عدم علم د هغه چا پر مضمون د خبر نه دی حتی یلزم مایتوهم تدبر.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

بِأَسْمَآءِ هٰٓؤُلَآءِ

المشار الیه هغه مسمیات دي بناء پر تقدیر د مفسرینو او یا بناء پر هغه دی چي وبل کیږي چي مشار الیه آدم علیه السلام دی او آله دی. او اضافته د ادناملابسته دی ای الاسماء التی علت هؤلاء الخ . المظهری

إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ

یعني په هغه ګمان کي ستاسي چي موږ حقداره د خلافت یو په سبب زموږ د نه عصیان څخه. او یا چي د بني آدم دلاسه به فساد او قتل و قتال کیږي. نو حق د خلق نه لري فضلاً عن الخلافة.

پوښتنه : دغه دوي خبري خو دوی صراحتاً نه وي کړی؟

جواب : هو کي تصریح یي هم نه ده په کړي لکن ددوی د خبرو معلومیدله. اوله خبره ددي قول ددوی سره لازمه (ونحن نُسبح) آه او دوهمه خبره ددي قول څخه معلومیدله (اتجعل فیها من یُفسد) آه.

پوښتنه : د منطقو او د معاني وو په کتابو کي وایي چي تصدیق او تکذیب په جملو خبریه وو پوري خاص دی او وه انشاءاتو ته د صدق او کذب او تصدیق و تکذیب نسبت نه کیږي، نو ملکو خو په طور د استفهام چي د انشاءاتو د قسم څخه دی وي ویل: (اتجعل فیها)آه.

جواب : نسبت د صدق او کذب آه خو انشاءاتو تهٔ نه کیږي، مګر که د کومي انشاء سره اخبار لازم وو په اعتبار د لازم نسبت د صدق او کذب آه ورته کیږي. او دلته اخبار د ملکو د استفهام سره لازم وو کمامرّ آنفاً. کما

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فی قوله تعالی:(إذا جاءك المنافقون قالوا نشهد إنك لرسول الله والله يشهد انك لرسوله والله يشهد إن المنافقين لكاذبون) نو منافقانو خو صرف نشهد آه وویله او شهادت خو د قسمه د انشاء دی کما فی المطول وغیره او سره دهغه خدای ﷻ نسبت د کذب ودوی ته وکړی. نو مفسرین رح وایي چي دا نسبت د کذب و دوی ته په اعتبار د لازم د شهادت ده. ولي چي شاهدي خو هغه بولي چي د صمیم قلب ځخه وي او ددوی شاهدي خو د صمیم قلب ځخه نه وه. نو ګویا دوی وروسته تر (نشهد) آه دا هم وویل:(إن شهادتنا عن صميم القلب) ځخه ده او دا خبره ددوی درواغ وه. بیضاوي.

درویش وایي که ددې خبري یعني چي نشاء ته نسب د صدق او کذب په اعتبار د لازم روا دی، نو مطول یا مختصر یا بل کتاب د معانی وو مطالعه کړه.

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

قَالُوا سُبْحٰنَكَ لَا عِلْمَ لَنَآ اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَا ۭ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيْمُ الْحَكِيْمُ ﴿۳۲﴾

ملکو ووېل: پاکي ده تا لره يعني د هر عيب او نقصان څخه او د اعتراضه. پر تا باندي. هيڅ علم نسته موږ لره يعني خصوصاً عِلم پر اسماء د مسمياتو چي پر موږ عرض سوه مګر پر هغه شي چي موږ ته يې راوښيي او تعليم يې راته وکړي. په تحقيق سره ته په ډېرو خبرو په ټولو کائناتو سره خبر يې. او حکيم يې، يعني هر کار چي ته يې کوې په هغه کي حکمت لري، يعني لکه په خصوص د خلق د بشر او خلافت ددوی په مخکه کي.

حاصل د کلام د ملکو اقرار دی په خپل عُجز او قصور سره او په عين حال کي دوی اشاره ودي ته هم وکړه چي زموږ پوښتنه په (اتجعل فيها) آه محض او صرف پوښتنه ستا د حکمت جليله وه په خلق کي د عالم البشر او اعتراض نه وو. دليل د نفي د اعتراض دادی چي څوک چي علم نه لري پر هيڅ شي نو هغه به پر احوالو د آدم او د خلافت دده څه علم ولري؟ يو څوک چي علم نه لري، هغه به اعتراض څرنګه وکړي. بل غاية الأمر أن يسأل عن الحكمة المخفية في ذالك الخلق وتلك الخلافة العظيمة. او موږ ته معلوم سو هغه شی چي زموږ څخه پټ وو يعني فضيلت د انسان چي په اعتبار د علم دی پر کارو د خلافت الارض. او ملکو لوی مراعات الادب وکړی دخدای جل سلطانه په دربار کي چي سلب کلي د علم يي د خانه څخه وکړی بيله تعليم الهي، اګرچه خبره په خصوص کي د خلق آدم وه، نو سلب کلي ته د علم څه ضرورت وو؟

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فائدة: (سُبحانك) یوه کلمه ده چې تر توبې دمخه و دربارته د خدایﷻ وراندې کیږي. کما قال موسى عليه السلام سبحانك تُبتُ اليك. وقال يونس عليه السلام سُبحانك اني كنت من الظالمين.

نصيحت: عالم ته پکار ده چې لويي او کبر دې نه کوي، چې په هغه شي نه پوهيږي او دی ووايي چې زه نه په پوهيږم. او که په يو شي پوهيدی هغه دي د چا څخه نه پټوي يعني چې اهل يي وي. علماء حقاني وايي چې (لاأدري نصف العلم) دی.

فائدة: د يو عالم څخه چې هغه پر منبر ناست وو چا د يوې مسئلې پوښتنه وکړه. هغه عالم ورته وويل: (لاأدرى). سائل ورته وويل چې منبر د جهالو ځای نه دی. عالم ورته وويل چې زه چې دوې ځينې د منبر تر تاسې لوړ ناست يم دا مې د علم اندازه ده، او که په قدر د جهل او ناپوهی تر تاسې لوړ سم، نو زه به پر آسمان يم او تاسې پر مځکه.

او دغه رنګه د قاضي ابو يوسف ﷫ چې پر منبر د جمعې د ورځې ناست وو، يو جاهل پوښتنه د يو مسئلې ځنې وکړه چې لويه مجمع د جمعې د لمانځه دپاره حاضره وه. امام ابو يوسف ﷫ ورته وويل: (لاأدرى) هغه سړي په ډير بې حيائي ورته وويل چې د بيت المال څخه د مياشتې دونه تنخاه اخلې او بيا وايې (لا أدرى)
قاضي ابويوسف ﷫ د انصاف څخه کار واخيستی او کبر يي نه وکړ د سائل د خبرې څخه او داسې يې ورته وويل چې دا تنخاه چې تا يې ذکر وکړې، دا خو زما د علم په اندازه ده. او که زما د جهل پر اندازه څوك تنخاه راکړي، نو د بيت المال ټوله شتمنې به زما په تنخاه کې ولاړه سي.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

درویش وایي چي حقاني علماء دغسي وي. او که زموږ د زماني یو مُلا ته چي پر منبر د وعظ دي ناست واي او لویه مجمع دي هم واي، داسي خبره څوك وكړي والله اعلم چي څه ناشُدي به یي ویلای.

درویش وایي چي د (سُبحان) تحقیق که څه هم په شروحو کي د (سلم المنطق) موجود دی، لکن چونکه قرآني لفظ دی نو حواله د تفصیل یي پر کتابو د منطقو نا زیبا ده. لهذا د قاضي بیضاوي رحمه الله تحقیق ددي لفظ قرآني ډیر په زړه پوري دی.

هغه وایي (سُبحان) مصدر دی لکه (غُفران) او قریب نه ده چي (سُبحان) دي مستعمل سي مګر نه مضاف او منصوب په فعل محذوف سره. نو اصل یي داسي وو (سَبّحانك سُبحاناً) انتهی بزیادة.

درویش وایي چي قاضي بیضاوي رحمه الله او دده په متابعت قاضي ثناءالله رحمه الله په تفسیر مظهری کي او نور کثیر مفسرین رح وایي چي ملکو چي خپل جواب مُصدر کړی په (سُبحانك) سره چي مفتاح التوبة دی کمامرّ. ددي سببه چي ددوی د حال سره مناسب چي (عباد مکرمون) دی په وخت کي ددي چي خدای ﷻ ددوی ته وویل: (إني جاعل في الأرض خليفة) داوه چي دا پوښتنه که څه هم اعتراض نه وو، نه یي وای کړي (اتجعل فيها) آه بلکه مراعات د ادب یي کړي وای او انتظار یي کړی وای چي حکیم خدای ﷻ چي ددوی په وجدان خبر دی بیله سواله ددوی د حکمت جلیله پر خلق د آدم او په خلیفه ګرځولو په مخکه کي بیان به وکړي، نو ځکه دوی (سُبحانك) وواېه.

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

قَالَ يٰٓاٰدَمُ اَنۡۢبِئۡهُمۡ بِاَسۡمَآئِهِمۡ ۚ

خدایﷻ وویل اې آدم خبري که ملکي په نومانو سره ددغو مسمیاتو یعني چي دوی ته حاضر دي.

پوهه سه! چي قرائت د (انبئهم) دري دي. یو په همزه سره کما رئیت او دوهم په (یاء) سره هکذا(انبیهم). دریم په حذف د (یاء) هکذا(انبهم).

فَلَمَّآ اَنۡۢبَاَهُمۡ بِاَسۡمَآئِهِمۡ ۙ قَالَ اَلَمۡ اَقُلۡ لَّكُمۡ اِنِّىۡٓ اَعۡلَمُ غَيۡبَ السَّمٰوٰتِ وَالۡاَرۡضِ ۙ وَاَعۡلَمُ مَا تُبۡدُوۡنَ وَمَا كُنۡتُمۡ تَكۡتُمُوۡنَ ﴿۳۳﴾

نو څه وخت چي آدم خبري کړي ملکي په نومانو سره دهغو مسمیاتو یعني سره د خواصو دهغو، نو خدای جل سلطانه ملکو ته وویل چي ما تاسي ته نه وه ویلي چي زه خبر یم په پټو شیانو سره د آسمانو او د مځکي او زه خبر یم په هغه شي چي تاسي ښکاره کړی. او په هغه شي چي تاسي پټ ساتئ.

پوهه سه! چي (الم اقل لکم) آه اشاره ده وهغه قول ته دخدایﷻ (انی اعلم مالا تعلمون) لکن په هغه آیت کي مجملاً خدایﷻ دوی ته بیان کړی وو او په دي آیت کي یي مفصلاً بیان ورته وکړی. نو دا مفصل به پر هغه مجمل دلیل سي ،ولي چي خدایﷻ پر هغو شیانو چي د ملکو څخه پټ وه یعني دوی ته نه وه معلوم په آسمانو او مځکه کي او په هغو شیانو چي دوی نه ښکاره فیها ، نو دا خبره دخدایﷻ ثابته سوه چي (اعلم مالاتعلمون) نو په دي آیت کي خدای پاکﷻ اشاره ودي ته وکړه چي ملکو ته په وخت کي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

مشوري د خدای ﷻ داسي نه وای ویلي. (اتجعل فیها من یفسدفیها) آه بلکه انتظار د اظهار د حکمت الهي په خلق کي د آدم و بیـان الهي تـه کړی وای، ولي چي خدای ﷻ ته هغه وسوسه قلبي ددوی معلومه وه. نو خامخا دهغي وسوسي بیان په حکمت الهي سره ملکوتنا کاوه. لکن چونکه دوی مراعات الادب وماهو لازم علیهم نه وکړی او په اول وار کي دمشوري هغه خبره وکړه (اتجعل فیها) آه نو خدای ﷻ دوی د تقصیر او عجز په غشي وویشتله او داسي یي ورته وویله (انبئوني) آه حتی دوی مجبوره سوي د عجز وجـواب تـه. بقولهم(سبحانك لاعلم لنا الآیـة). او وروستـه ارحم الراحمین ودوی ته حکمت خپل په خلق د آدم او په خلافت الارض کي دده وملکو ته ښکاره کړی بقوله تعالی(یاادم انبئهم باسماء هؤلاء) آه. دا وو بیان د حال د آدم علیه السلام او د ملکو. والله علیم حکیم

فائـــدة: چي حســن البصـری ﷫ او قتـاده ﷫ وایـي چي مـراد د (ماتبدون) څخه هغه قول د ملکو دی. (اتجعل فیها من یُفسدفیها) آه او د (ماتکتمون) څخه مراد هغه ددوی د زړو پټه خبره ده چي موږ حقدازه د خلافت یو. او تر موږ اکرم مخلوق به خدای ﷻ نه کړي پیدا.

او بعض مفسرین وایي چي د (ماتبدون) څخه د ملکو اطاعت مراد دی. او د (ماتکتمون) څخه د ابلیس معصیت مراد دی.

پوښتنه : کاتم خو پر دي تفسیر یوازي ابلیس وو، نو په صیغه د جمع یي څرنګه راوړی. یعني (ماکنتم تکتمون)؟

جواب : دا پر عادت د عربو بنا دی چي په یو قوم کي چي یو سړی جنایت

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وکړي دوی ټوله قوم ته وايي: (أنتم فعلتم كذا)

فائدة: ددي آیت څخه دا معلومه سوه چي انسان من حيث هو مع قطع النظر عن الافراد مشرفه دی تر ملکو من حيث هم مطلقاً مع قطع النظر عن الافراد.

او بل دعلم فضیلت پر عبادت هم معلوم سو. او بل دا هم معلومه سوه چي شرط اول دخلافت علم دی. او بل دا هم معلومه سوه چي د تعلیم نسبت په فعل سره خدای ﷻ ته صحیح دی حیث قال: (وعلّم آدم الأسماء كلها) که څه هم د اسم فاعل ددغه باب نسبت یعني (مُعَلِّم) و خدای ﷻ ته نه دی روا. ولي چي معلم په عُرف کي هغه چاته وايي چي پر تعليم مزدوري غواړي. هم ددي سببه د مکاتبو ښوونکو ته معلمین وايي او و ښوونکو ته د طالبانو مدرسين وايي. يعني په قديمه اصطلاح کي، ورنه په اوسنی زمانه کي بعض ښوونکي د طالبانو د مکاتبو تر ښوونکو ډير حريص دي په أجرت د تعليم، که څه هم دا أجرت متاخرينو روا بللی دی او دا هم معلومه سوه چي د حکمت مفهوم زائد دی تر علم. وإلا لتكرر في قوله (إنك أنت العليم الحكيم) بيضاوی مع زيادة.

فائـدة: ددي آيت څخه دا هم معلومه سوه چي علم د ملکو زيادت قبلوي، ولي چي پر اسماء المسميات علم ودوی ته نه وو حاصل، د آدم ع په ذريعه دوی ته حاصل سو. او دا هم معلومه سوه چي خدای تر پيداکولو د مخلوق د هغه مخلوق په ټولو احوالو خبر دی.

پوه سه! چي علم په اعتبار د ذات خو اشرف دی تر عمل، لکن لابُدَّ للعلم من العمل ولي چي علم لکه درخته ده او عمل يي ميوه ده او خلګه د

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

درختي د میوي ښخه فائده اخلي. وقدجاء فی حدیث رواه ابوذرﷺ چي رسول اکرمﷺ وویل چي یو وار حضور و مجلس ته د علم یعني علم الدین افضل دی تر زر رکعته لمونځ یعني نفلي. او تر پوښتنې د زرو مریضانو او تر حضور د زرو جنازو. نو چا پوښتنه ځني وکړه چي تر تلاوت د قرآن هم افضل دی؟ نو علیه السلام ورته وویل (هل ینفع القرآن إلا بالعلم، و ورد فی الحدیث من اراد ان ینظر الی عتقاء الله من النار فلینظر الی المتعلمین فوالذی نفس محمدﷺ بیده ما من متعلم یختلف ای یذهب و یجیئ الی باب العالم إلا یکتب الله له بکل قدم عبادة سنةٍ ویبنی له بکل قدم مدینةٌ فی الجنة ویمشی علی الارض والارض تستغفرله ویمسی ویُصبح مغفوراً له.

درویش وایي چي دا لوی ثوابونه د هغه مُتعلم دپاره دي چي په طلب د علوم شرعیه لکه علم التفسیر او علم الاحادیث النبویهﷺ او علم الفقه. و أصول العلوم الثلثة ومبادیها وباب ته عالم ددغو علمو ځي. نه طالب د حکمت طبعی او منطق او ریاضی وغیرها کمالایخفی.

وفی الحدیث الصحیح النظر الی وجه الوالد عبادة ای بالنظر علی وجه الشفقة والتعظیم لاوجه الغضب والاهانة. والنظر الی الکعبة المکرمة عبادة ای علی وجه الاحتساب. والنظر فی المصحف عبادة ای ولولم یکن قارئاً. والنظر إلی وجه العالم عبادةٌ. لعل المراد به العالم الصالح العامل لا العالم الفاسق المتکبر الذی یشتری بعلمه ثمیناً قلیلاً ویماری به السفهاء ویُجادل به العلماء ویُفاخر بعلمه علی العلماء ویعق اساتذته و یُعظِم اهل الدنیا. قالﷺ من زار عالماً فکانما زارنی ومن صافح عالماً فکانما صافحنی الی آخر

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

الحدیث.

واعظان کین جلوه در محراب ومنبر میکنند ÷ چون بخلوت میروند آن کار دیگر میکنند

پوه سه! چي په احادیثو مبارکه وکي په شان د عالم غیرعامل بعلمه ډیر سخت وعید راغلی دی. نو هغه عالم د احادیثو مذکوره و څخه وتلی دی. په حدیث مبارك کي راغلي دي چي علیه السلام وایي چي د یو شرموښه چي په بي شپانه رمي کښ سي دونه نه بیریږم لکه د یو عالم سو، څخه چي زما په اُمت کي پیدا سي.

وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ

او په یاد که وخلگو ته هغه وخت چي موږ وویل ملکو ته چي سجده وکړئ و آدم ته.

پوه سه! چي سجده په اصل لغت کي تذلل او عاجزي ته وایي او په شرع شریفه کي ایښوول د تندي دي پر مځکه باندي په قصد د عبادت.

فائدة: که مراد په آیت شریفه کي د سجدې څخه معنای شرعي وي، نو مسجودله په حقیقت کي خدای جل جلاله دی او آدم علیه السلام یې صرف قبله د سجدې ده. دپاره د تعظیم د شان دده او دپاره د اقرار د ملکو په هغه شي سره چي دوی اولاً انکار خني کاوه یعني فضیلت د آدم او دلیل ددي چي مراد سجده شرعي ده هغه حدیث دی چي روایت یې امام احمد رحمه الله او مسلم رحمه الله کړی دی د ابوهریره رضی الله عنه څخه چي څه وخت بني آدم سجده وکړي یعني چي آیت د سجدې ووایي، شیطان گوښه سي او وژاړي او ووایي چي اې افسوس مالره، بني آدم په سجده سره امر سو او سجده یې وکړه، نو ده لره جنت دی. او زه په سجده سره امر سوم، ما

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

سجده ونه کړه، نو مالره دوږخ دی. نو پر دي تقدير لام د (لآدم) په معنا د الی دی. يعني الی جهة آدم لکه په دې قول کې د حسان ﷺ په مدح کې د سيدنا ابوبکرصديق ﷺ: (أليس اولُ من صلّی لِقِبْلتکم واعرف الناس بالقرآن والسُّنن ای قبلتکم) او بعض مفسران رح وايي چې آدم خدای ﷻ سبب د سجدې د ملکو وګرځاوه، يعني دپاره د توبې د ملکو چې اول وار ددوی څخه داسې يوه خبره سوې وه چې ظاهراً يې صورت د اعتراض وو. نو پر دې تقدير لام د (لآدم) دپاره د سببيت دی نحو (أقِمِ الصلوة لدلوك الشمس) او که چيرې مراد د سجدې څخه معنای لغوي وي، يعني صرف تواضع او تذلل و آدم ته دپاره د اعزاز او تعظيم. د آدم چې هغه صرف انحناء ده لکه په وخت کې د تعظيم د يوچا بل سړي ته سر ورته کښته کړي. لکه سُجده د ورونړو د يوسف عليه السلام وده ته کماورد فی القرآن وسيأتی انشاءالله تعالی بيانه. نو بيا هيڅ اشکال په سُجده کې د ملکو و آدم ته نسته، ولې چې حرام خو سجده شرعي وغير ته دخدای ﷻ ده. او سجده لغوی خو په پيشو امتو کې زموږ د سلام په ځای کې وه، دپاره د تحيه. او موږ يې اوس مکروه وبولو، ولې چې دهغې په ځای کې موږ ته السلام عليکم تحيه يو دبله وګرځوله.

امام بغوی ﷫ وايي چې دا قول اصح دی. ولې چې توجيه د سجدې ته حاجت نسته.

پوښتنه : ملکي او شيطان ولې په تعظيم د آدم سره مامور سوي؟

جواب : دپاره دحق د تعليم الاسماء چې آدم ودوی ته وکړی.

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

تفریع: چونکه طالبان دعلومو په خپل قوت عقلیه د کتابو په مغزنه پوهیدله او استاذانو دوی پوه کړه، نو ددې په مقتضی باید شاګردان د استاذانو تعظیم او احترام وکړي. او هغه شاګردان چي د استاذانو احترام ظاهراً و باطناً ولري، هغه لکه ملکي دي او هغه بعض شاګردان چي د استاذانو احترام نه لري بلکه داسي خبیث النفس شاګران هم سته چي د استاذانو احترام خوښه کوي په مقابل او پر ضد د استاذانو ولاړ وي. هغه شاګردان لکه ابلیس دي او بیله ویلو د استاذانو، د استاذانو دخوا عاق دي.

فائدة: دعقوق د استاذانو ذکر او تفصیل او په زړه پوري بیان په حواله د کتابو د تفاسیرو او د فقه د کنز الدقائق په پښتو شرح کي او په دوهم جلد کي فقیر کړی دی. او مُستقل فصل مي ورته وضع کړی دی.

از خداخواهیم توفیق ادب ÷ بي ادب محروم ماند از فضل رب

پوه سه! چي ملا عصام الدین په حاشیه کي د بیضاوی وایي: ففیه بیان حق المعلم علی المتعلم حتی لوكانت السجدة الشرعیة جائزةً للمخلوق لاستحقها المعلم علی المتعلم انتهی.

فائدة: سجده کول و آدم ته په هره معنا چي وي څلرم نعمت دخدای جل سلطانه وتولي ذریې ته د آدم علیه السلام دی فعلیهم ان یُفکروا فی هذه النعمة ویؤمنوا بسیدالبشر صلی الله علیه وسلم ففیه شناعة علی المشرکین و الیهود والنصاری وغیرهم حیث لم یشکروا تلك النعمة ولم یؤمنوا بمحمد صلی الله علیه وسلم

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فَسَجَدُوٓا إِلَّآ إِبۡلِيسَ أَبَىٰ وَٱسۡتَكۡبَرَ

يعني وروسته تر امر الهي په سجده سره و آدم ته سجده وکړه ملکو يعني ټولو په اتفاق سره لکه چي په بل ځای د قرآن مبارک چي رابه سي (فسجدالملائکة کلهم أجمعون) والقرآن يفسر بعضه بعضاً کما هوالمقرر في التفاسير والاصول والفقه، مګر نه ابليس. او هغه منع وکړه دسجدې کولو څخه د آدم. او د امر الهي مخالفت يې وکړی او ځان يې لوی وباله تر آدم عليه السلام. يعني نو به ځرنګه دی آدم ته سجده کوي، که سجده په معنا د نفس تعظيم د آدم وي. او که سجده و خدای ﷻ ته او آدم يې قبله او وسيله وي کمامرّ من المعنيين للسجدة.

پوه سه! چي **تکبر** دادی چي يو څوک ځان تر بل مشرف او بالاويبولي. او **استکبار** طلب دی د لويي په تکلف سره، ولي په شافيه کي وايي چي باب د تفعل اکثر دپاره د تکلف راځي په مجرد کي دهغه باب چي کبر دی فيما نحن فيه. او سين دپاره د طلب دی.

پوه سه! چي قاضي بيضاوي رحمه الله وايي چي ددې آيت څخه يعني (وإذقلنا للملائکة)آه دا معلومه سوه چي آدم عليه السلام افضل دی تر دغو ملکو چي امر د سجدې ورته وسو، که څه هم تفضيل دده په يوه وجه سره دی. يعني من حيث العلم. ولي چي ملکي خو په عبادت قديمه کي تر آدم افضل دي. او دا هم معلومه سوه چي ابليس د جنسه څخه د ملکو وو، ولي که دی د ملکو څخه نه وای، نو امر د سجدې د ملکو وده ته نه شامليدی، نو دده سجده نه کول (ابا) او استکبار او معصيت به نه وای او دی به مستحق د لعنت او د ذم او عقاب به نه وای.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

او په بل آیت کي خدای جل سلطانه وابلیس ته وایي چې تا ولي سجده آدم ته و نه کړه (إذ أمرتك) به څرنګه صحیح سي، ولي چي ابلیس خو جواب لري چي امر د سجدې خو تا ملکو ته کړی وو، زه خو ملکه نه یم. او بله خبره داده چي استثناء د ابلیس به څرنګه صحیح سي، یعني في قوله تعالی (فسجدوا إلا إبليس) ولي اصل په استثناء کي خو استثناء متصل ده. او په استثناء متصل کي خو دخول دمستثنی به په مستثنی منه کي شرط دي نحو جائني القوم إلازيد كما تقرر في النحو.

پوښتنه : په بل آیت کي دقرآن مبارك خو داسي راغلي دي: (كان من الجن) الآية؟

جواب : دهغه آیت معنا دا کیدای سي چي ابلیس د جن څخه په جهت د فعل د معصیت او استکبار دی که څه هم د ملکو څخه وو په ذات کي.

پوښتنه : د ملکو په باره کي خدای ﷻ داسي وایي: (بل عباد مكرمون لايعصون الله)الآية، نو پر مذکور جواب خو ابلیس سره ددي چي د ملکه و څخه وو او معصیت او انکار د امرالهي دسجدې یې وکړی؟

جواب : عصمت د ملکو په اعتبار د اغلب او اکثر دی. وثانیاً چي د ابن عباس رض څخه روایت دی چي د ملکو څخه یو قسم ملکي دي چي هغه توالد او تناسل لري چي وه هغه ملکو ته جن وایي. او عصمت دهغو خاصه نه ده. او ابلیس د هغه قسمه څخه وو. او بعض مفسرین رح وایي چي ابلیس ملکه نه وه، لکن چونکه دی جني و اُحُد یعني یو تن وو او ملکي ډیري وې او دی په زرو ملکو کي پټ وو، نو ملکو ته یې تغلیب ورکړی پر ده، نوګویادی هم ملکه و، نو استثناء متصل یې صحیح سو.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پوه سه! چي دا قول يعني چي ابليس ملكه نه وو قول د حسن رحمه الله او قتاده رحمه الله دى، لكن اول مذهب دى د علي رضي الله عنه او ابن عباس رض، نو هغه قول راجح دى. ولهذا ذهب اكثرالمفسرين رح اليه.

درويش وايي چي بعضي مفسرين وايي چي مامور بالسجود لآدم جن هم وه يعني لكه ملكي، لكن په دي آيت كي (واذقلنا للملائكة) آه دجن ذكر يې ونه كړى، ددي سببه چي ملكي خو تر جن افضلي او اشرفي دي، نو اكابر چي ملكي وي مامور بالسجود سوې، نو اصاغر په طريق اولى مامور بالسجود دي. نو پر دي تقدير ضمير د (فسجدوا) راجع وملكو او جن دواړو ته دى. نو استثناء د ابليس په استثناء متصل سره صحيح سوه. نو ګويا داسي وويل سول: (فسجدا المأمورون بالسجود الآ ابليس)آه

درويش وايي چي دا توجيه كه څه هم منقوله نه ده، لكن معقوله ده فافهم

فائدة: قاضي بيضاوي رحمه الله وايي چي ملائكه ټولي معصوم د ګناه نه دي، كه څه هم غالب په دوى كي عصمت دي لكه انسانان چي معصومين پكښي سته، لكه انبياء عليهم السلام، كه څه هم غالب په دوى كي عدم عصمت دي آه.

درويش وايي چي دا جواب د مشهورو څخه مخالف دى. كمالايخفى والله اعلم بالصواب.

پوه سه! چي بعضي مفسرين رح وايي چي په مابين كي د ملكي او د جن عموم او خصوص من وجه دى، نو جن هغه ته وايي چي استعداد د خير او شر دواړه پكښي وي، نو كه داسي وو چي بيله خير يې بل كار نه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

کاوه، نو هغه ته ملکه وايي. او که يې بيله شره بل کار نه کاوه هغه ته شيطان وايي.

درويش وايي چي دا حاصل د بيضاوي ددي عبارت (ولعل ضرباً من الملائكة لايُخالف الشياطين بالذات وانما يخالفهم بالعوارض والصفات كالبررة والصقة من الإنس والجن يشملهما وكان ابليس من هذا الصنف كما قاله ابن عباس رض فلذالك صح عليه التغيير من حاله والهبوط عن محله. كما قال عزّ وعلا: «إلاّ إبليس كان من الجن ففسق عن امر ربه» إلى أن قال وهذا اشبه بالصواب اوفق للجمع بين النصوص يعني لايحتاج الى القول بالتغليب والاستثناء المنقطع والاكتفاء كمامرّ من قبل والعلم عندالله)

درويش وايي چي د فوائدو څخه ددي قصي د شيطان دا ښکاره سوه چي استکبار ډېره مهلکه ګناه ده او ګاهي سړی وکفر ته رسوي لکه ابليس. سعدي

تکبر عزازیل را خوار کرد ✤ بزندان لعنت گرفتار کرد

هذا ماعندی والله اعلم بالغيب.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَكَانَ مِنَ الْكٰفِرِيْنَ ﴿۳۴﴾

او وو شیطان یعني ابلیس د کافرانو څخه

پوښتنه! چي دلته یو سوال او جواب طلب وارد یږي چي (کان) لفظ ماضي دی او ابلیس خو دمخه تر امتناع څخه د سجدې و آدم ته کافر نه وو، بلکه ملکو به په عزازیل ورته ویله یعني معزز بنده دخدای ﷺ؟

والجواب عنه بوجوه : بعض مفسرین رح وایي چي (کان) په آیت کي په معنا د (صار) دی یعني وګرځیدی اوس شیطان د کافرانو څخه. وجه د کفر یې داده چي ده انکار او استقباح د امر الهي وکړه. دی امر سو په سجده وه آدم ته نه ددې سببه لکه چي بعض مفسرین رح چي وایي چي امر د سجدې دپاره د وجوب وو، ابلیس دهغه ترک وکړی، ولي چي په ترک د واجب بیله انکاره خو څوك نه په کافر کیږي کما فی تارك الصلوة وغیرها من عُصات المؤمنین. او پر وجه د انکار او استقباح د امر اباحت هم سړی کافر کیږي قال الله تعالی: (وإذاحللتم فاصطادوا) یعني چي تاسي د احرام څخه د حج یا د عمرې خلاص سی بیا نو ښکار کوئ. دا خو امر اباحت دی او سره ددې چي منکر یې کافر دی. او مستقبح یې هم کافر دی. فماقال البیضاوی ﷫ فی فوائد الآیة إنه یعلم منه انّ الامر للوجوب لیس شیئ فتامل.

اوبعض مفسران وایي چي ماضي پر خپل حال پاته ده والمعنا کان فی علم الله من الکافرین. نو ددې جواب حاصل دادی چي کافرْ فی الحقیقة هغه څوك دی چي خاتمه یې پر ایمان نه وي، که څه هم په وخت موجود کي مومن وي. دا دوه جوابونه بیضاوي او روح البیان او تفسیر مظهري

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

په اتفاق ویلي دي. تذلیلٌ للجواب الثانی مذهب د اهل السنت دادی چي سعید یعني مومن ګاهي شقي یعني کافر کیدای سي. او شقي یعني کافر ګاهي سعید یعني مومن کیدای سي. نو مسلمان که کافر سي والعیاذبالله نو دی مسلمان وو تر وخت د کفر په کفر سره د ټوله اعمال حسنه من الصلوة والزکوة والصوم والحج وغیرها. ټوله باطل سوه. که څه هم دی بیرته اسلام ته رجوع وکړي. او کافر که ایمان راوړي، نودی تر وخته د اسلام کافر وو او دی په اسلام راوړو سره مسلمان سو او د کفر په وخت کي چي یې ګناوي کړي وي هغه ورده ته عفوه سوه. نو مسلمان ته ښایي چي په خپلو حسنه عملو سره دي نه مغروره کیږي، ولې چي خاتمه مستوره ده.

او بعض مفسران رح وایي چي (کان) پرخپل اصل معنی باقي دی. او معنا د آیت داده: وکان ابلیس من القوم الکافرین الذین کانوا فی الأرض قبل خلق آدم یعنی الجن، نو دا آیت داسي دی لکه هغه آیت (کان من الجن) الآیة.

او بعض علماء رح وایي چي ابلیس په وخت کي د إشتغال بالعبادة منافق کافر وو. وفی الحدیث النبوی ﷺ راغلي دي چي د علیه السلام څخه چا پوښتنه وکړه چي خیر د خلګو څوک دی؟ علیه السلام ورته وویل چي هغه سړی دی چي عمر یې دراز وي او عمل یې ښه وي او بیا هغه سړي پوښتنه څني وکړه چي فأیُّ الناس شرٌّ؟ علیه السلام ورته وویل چي هغه سړی دی چي عمر یې دراز وي او عمل یې بد وي. او د شره څخه یې بیره وي او د خیر امید نه ورته کیږي.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وفي روح البيان : رابعه عدوي رحمه الله وسفيان ثوري رحمه الله ته وويل چي ته په شمير ورخي يې، نو چي يوه ورخ تيره سي نو ګويا ستا بعض اجزاء کم سوه. او قريب ده چي په مرور د ايام د عمر دي ټوله اجزاء ستا د مينځه ولاړ سي. نو بايد ته په عمل کي د آخرت چي ستا ورته مخ دی کوشش وکړې. او دا مه وايه چي درهم او دينار ولاړی او يا مال راغلی، بلکه هميشه بايد ووايې چي زما د عمر يوه شپه او ورځ کمه سوه او ما څه عمل پکښي وکړی؟ فمرور الايام والليالي ينقضي العمر العزيز آخر الامر.

درويش وايي چي داوو نصيحت د يوې صالحه ښځي و عالم محدث مشهور ته رحمهما الله تعالی.

ديو عالم زاهد عابد رحمه الله په وخت کي د مرض الموت دا وينا وه چي غم نه لرم چي د دارالاخران يعني دنيا څخه وزم، بلکه زما غم پر دې دی چي څرنګه يوه شپه د عمر ټوله په خوب مي تيره کړه؟ او څرنګه يو ساعت د عمر دخدای ﷻ د ذکر پر ما په غفلت تير سو. روايت حسن بصري رحمه الله وه خپلو مريدانو سپين ږيرو ته يو وخت داسي وويل : يامعشر الشيوخ ماينتظر الزرع اذا بلغ قالوا الحصاد. يعني څه انتظار کوي کښت چي پوخ سي؟ خلکو ورته وويل چي د لو کولو انتظار لري. يعني چي کښت به د ماببنه څخه خي. او بيا حسن رحمه الله وخوانانو شاګردانو ته وويل: يامعشر الشباب فإن الزرع قد تدركه الآفة قبل ان يبلغ. يعني اي ډلي د خوانانو! کښت ته ګاهی آفت قبل يعني دمخه تر پخيدو ورسيږي. يعني خوانان دي په خواني نه غره کيږي، ولي د مرګ نيټه او اجل نه دی معلوم او سپين ږيري خو د مرګ د لو او فنا وخت ته بيخي نژدي دي.

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

قال بعض اهل المعرفة شعراً:

اَلَا مَهِّد لنفسك قبل موتٍ + فإن الشيب تمهيد الحِمامِ

وقد جدّ الرحيل فكن مجداً + لحطِ الرحل فی دار المقام

درویش وایي چي علماء احترام او صلحاء کرام وايي چي په ورځ د قیامت به پر سرې، که صالح وي او که ګناه کاره وي. د دنيا په ژوند پسې به ارمان کوي چي ولې دي د دنيا په ژوند کي زيات کوشش په اعمال صالحه وو کي نه وکړې. او ګناه کار به وايي چي وي د دنيا په ژوند کي تا توبه پر خپلو ګنهو نه وکښه.

دا دنيا ده چي تيريږي په ارمان + کوچ کوونکی که نبيان که وليان

وَقُلْنَا يٰٓاٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ

او موږ وويل و آدم ته چي اې آدمه اوسيږه ته او ستا ښځه يعني حوا چي ام البشر ده په جنت کي يعني چي دارالسرور دی او دارالنعم الکثيره دی بحيث لايُحيط باحصاء نعمها عددٌ.

فائدة: امام بغوی رحمه الله وايي چي چونکه آدم عليه السلام خپل د جنس يعني انسان ملګری نه درلودی، نو دی چي بيده سو نو ملکو دخدای ﷻ په امر دده د چپه طرف څخه يوه کوچنې پوښتې وکښه او هغه په ماده خلق دده زوجي حواء رض وګرځول. نو حواء ډيره ښائيسته انسان ښځه وه، نو آدم عليه السلام دخوبه راويښ سو چي وي کتل حواء يي وسرته ناسته وه، نو آدم عليه السلام ورته وويل: (من أنتِ) ته څوک يي؟ هغې ورته ووېله زه ستا ماينه يم. زه خدای ﷻ ددي دپاره پيدا کړم چي ته په ما

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

سره مطمئن اوسي او زه په تاسره.

پوه سه! چي (اُسكن) مشتق دى د (سكنى) څخه يعني اوسيږئ ته ومايته په جنت كي چي عربي معنا يې لبث او استقرار دى لا من السكون ضد الحركة لان السكون المذكور ليس بنعمةٍ بل النعمة الاستقرار دى سره د ازادي په ميوو كي د جنت.

پوښتنه : څه حكمت الهي دى چي آدم عليه السلام يې يوازي مخاطب او حواء يې پر عطف كړه او دواړه يې په يوه پلا مخاطب نه كړه؟

جواب : اشاره ودې ته ده چي اصل مقصود په خطاب سره آدم عليه السلام دى او حوا يې تبع ده.

فائــــدة: دجنـت څخـه مـراد دارالثـواب دى، ولـي لام تعريـف دپاره د عهدخارجي دى او بيله دارالثوابه بل معهود نسته كمالايخفى. او معتزله وايي چي دارالثواب اوس نسته او هغـه په قيامـت كي جوړيږي، نو دوى وايي چي د جنت څخه مراد يو باغ دى چي په مځكه كي دَ فلسطين خداى پاك دپاره د امتحان د آدم جوړ كړى وو. او دوى د (إهبطوا) ترجمه دا كوي چي د فلسطين د باغه څخه هند ته ولاړسي.

درويش وايي چي علامه تفتازاني رحمه الله وايي چي دمخه تر ظهور د معتزله وو اجماع د امت مرحومه من الصحابة رض والتابعين وتبعهم رح پر دې وه چي مراد د جنت څخه دارالثواب دى. او فاضل لاهورى رحمه الله وايي چي حمل د جنت پر بستان الدنيا باندي لكه څوك چي په دين بازى كوي. اود اجماع الامت پر ضد د قرآن مبارك ترجمه كوي. فقولهم مردود جداً.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

په تفسیر قرطبي کي وايي چي ابليس چي استكبار او انكار د امرالهي وکړی او دی کافر سو، نو خدای ﷻ دی د جنته وشاړه او آدم عليه السلام ته يې وويل: (أسكن أنت)آه. او روح البيان وايي چي مراد د جنت څخه دارالثواب دی باجماع المفسري رح.

درويش وايي چي قصر د اجماع پر مفسرينو رح باندي تقصيراً دی لأنه قد سبق ان قول د معتزله وو د اجماع څخه د ټولـه امت مرحومه مخالف دی.

فائدة: درويش موافق د روايت سره سم د ابن مسعود رض وويل چي حواء د يوې کوچنۍ چپه پښتۍ څخه خدای ﷻ پيدا کړه. پر دې خبره بعض خلک سوال کوي چي دا نقصان د يو جزء د بني يعني آدم دی او پر انبياء عليهم السلام باندي نقصان روا نه دی.

جواب: دادی چي دا خلق که څه هم نقصان دی ظاهراً لكن په دې کي تكميل سته د آدم حقيقتاً. ولي په حواء رض دده وحشت او دهشت دفع سو كما مرّ سابقاً. په روح البيان کي وايي چي حواء رض وروسته تر وفات د آدم اوه۷ کاله او اوه۷ مياشتي ژوندی وه. او عمر ددې نه سوه اوه نوي ۹۹۷ کاله ته رسيدی او بيا وفات سوه. او قبر يې په جده کي دی. او د آدم عليه السلام قبر په سرانديپ کي دی. كذا فى كتب التواريخ الاسلامية.

فائـدة: قدرت الهي دی چي بعض انسانان بې موره او بې پلاره پيدا کړي دي يعني آدم او بعض انسانان يې بې پلاره پيدا کړي دي يعني عيسى عليه السلام او بعض انسانان يې بې موره، كه څه هم پلار مانند لري يعني حواء رض او بعض انسانان ته يې مور او پلار دواړه ورکړي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

لکه عموماً اولاد آدم علیه السلام. وهذا من عجائب قدرته تعالی التی تحیر فیه العقول.

مسئلة: په ازدواج یعني په ماینه کولو کې ډیرې فائدې دنیوي او اخروي سته. او خدای ﷻ په قرآن کریم کې ټوله انبیاء علیهم السلام متزوج ذکر کړي دي. مګر یو یحیی علیه السلام یې حصور ذکر کړی دی یعنې د ښځې سره جماع نه کوونکی، لکن بیا هم یحیی علیه السلام نفس نکاح وکړه دپاره د موافقت د نورو انبیاء علیهم السلام سره په سنت کې د نکاح، لکن جماع یې نه ورسره وکړې. ولې چې دده په شریعت کې ترک الجماع عزیمت وو او جماع کول رخصت وو.

په اشباه والنظائر کې وایي چې مونږ عبادت مشروعه د وخت ښځه د آدم ﷺ بیا تر ورځې پورې دقیامت او بیا په جنتو کې بل نه لرو بیله نکاح او ایمان باالله ﷻ. او په بعضې کتابو کې وایې چې فضیلت د کوروالا یعني ماینه والا پر بې کوره سړي دونه دی لکه د مجاهد فی سبیل الله پر قاعد عن الجهاد. او یو رکعت د کور والا افضل دی تر اویا ۷۰ رکعته د بې کوره. او فائده د نکاح بقاء د نسل انساني ده. او خان ساتنه ده د زنا څخه. لکن په روح البیان کې وایي چې افضلیت د نکاح تر سنه یو زر او سل ۱۱۰۰ پورې دی لقوله علیه السلام إذا أتی علی اُمتی مائة وثمانون سنة بعدالالف فقد حلت العزوبة والعزلة والترهب علی رؤس الجبال.

درویش وایي چې دغه وخت د قتل او قتال او د فتنو دی او دغربیانو د غلبې دی پر ممالک اسلامیه و. قال السعدی رحمه الله

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

زنان باردار ای مرد هوشیار + اگر وقت ولادت مار زایند
ازان بهتر بنزدیك خردمند + که فرزندان ناهموار زایند

فائدة: بعضي جاهلان کسان وايي چي آدم علیه السلام ولي د درختي منهی عنها څخه خورك وکړی چي د جنت څخه دی او حواء رض مځکي ته راکوز سوه؟

والجواب : خدای پاك دمخه ترخلق د آدم ملکو ته وویل: (إني جاعل في الأرض خليفة)آه. نو خلافت دمځکي خو دا غواړي چي په مځکه کي به ډیر انسانان وي او آدم به د هغو لاربنود وي، نو جنت چونکه ځای د توالد و تناسل نه وو، نو خدای ﷻ آدم ته همجنسه کوروالا یعني حواء رض وربه برخه کړه او مځکي ته يي راواستول ترڅو چي ددوی دوو د ازدواج سره نور انسانان په مځکه کي پيداسي. او ددوی دوو ته يي طويل عمرونه ورکړه، حتی ددوی په ژوند کي نسل ددوی پر مځکي ډیر سو او د آدم خلافت پر دوی باندي قائم سو ثم و ثم إلی یوم القيامة وباقي التفصيل سيأتي في تفسير الآية التالية ان شاء الله تعالی فانتظره.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَا

او تاسي خورک کوئ د جنت څخه يعني د ميوو څخه د جنت

فائدة: په خورك كي د ميوو دجنت يې دواړه مخاطب كړي يعني په يوه صيغه د (كُلا) ولي چي په خورك د ميوو دوی دواړه سره برابر دي بخلاف السكنى فانه يختص بالزوج والزوجة تبع له فلهذا قال: (ياآدم اسكن انت و زوجك)آه وقدمرّ فائدته من قبل. او معنا د (رغداً) خوراك دی په پراخه توګه. او معنا د (حيثُ شِئْتُماَ) داده چي په هر ځای كي د جنت چي ستاسي خوښه وي. حكمت د پراخی د خورك د ټولو ميوو څخه د جنت او په هر ځای كي د جنت چي وي دادی چي د آدم او حواء عذر زائل كړي په خورك كي د درختي منهی عنها څخه. ولهذا قال عزوجل بعد توسيع الامر بالاكل من ثمار الجنة التی لايحصيها عدد.

وَلَا تَقْرَبَا هَٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٣٥﴾

او تاسي مه نژدي كيږئ ودغي درختي ته، نو به تاسي وګرځئ د ظالمانو د ډلي.

پوه سه! چي مقصود خو نهی د اكل څخه د ميوي د درختي دی لكن ظاهراً يي نهی د قرب څخه د درختي وكړي. مبالغةً فی النهی عن الاكل ومبالغةً فی تحريمه كمافی قوله تعالی (ولاتقربوا الزنا) ولي چي قرب و منهی عنه ته ميل قلبي او نفساني او شيطاني وهغه شي ته پيدا كوي، چي په هغه منهی عنه كي به واقع سي. كمافی قوله عليه الصلوة والسلام

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

من رعی حول الحمی یوشك ان یقع فیها او کماقال ﷺ، نو بناء علی هذا نژدې والی و منهی عنه ته مکروه دی.

فائدة: مشهوره داده چې مراد د درختي څخه درخته د غنمو ده. وهو قول ابن عباس رض وکعب ﷺ وفی اطلاق الشجرة علیها مبالغةٌ کما لایخفی. او ابن مسعود رض وایي چې درخته منهی عنها د انګورو درخته وه. او ابن جریح ﷺ وایي چې درخته منهی عنها د انځر درخته وه. او علی ﷺ وایي چې درخته د کافور وه. وقال القاضی البیضاوی ﷺ والأولی ان لایتعین من غیر قاطعٍ کما لم تعین فی الآیة لعدم توقف ماهو المقصود علیه کمالایخفی.

فائدة: علماء او اهل تفسیر په دې کې اختلاف لري چې نهی د (لاتقربا) آه تحریمي وې او که تنزیهي وې؟ بعض علماء وایي چې نهی تحریمي وې په دلیل ددې چې په جواب کې د نهی خدای ﷺ داسي وویل: (فتکونا من الظالمین) دوی وایي چې مرتکب ته د صغیرې ګناه یعني چې نهی تنزیهي سي ظالم نه ویل کیږي. او بل دا چې ددغه اکل منهی په سبب خدای ﷺ پر دوی کالي توی کړه او د جنت څخه یې مځکې ته راواستول. دوی وایي چې د مکروه تنزیهي د کولو خو دونه سخته جزاء نه وي، نو پر دې دوی دا بناء کوي چې انبیاء علیهم السلام د کبیرې ګناه د کولو څخه معصوم نه دي نه قبل النبوة او نه بعد النبوة .او ډیر نور دلائل هم وایي په دې باره کې. یعني په رد کې ددې قول.

درویش بوه په زره پوري رساله تصنیف کړې ده چې نوم یې (کشف الغطاء عن عصمة الانبیاء) دی او په دې رساله کې ما ددې مذهب توله

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

دلائل رانقل کړي دي او دهغو جوابونه د مفسرانو رح او د متکلمین رح او محدثینو رح او فقهاوو رح په خجسته اقوالو سره ورکړي دي إن شئت التفصيل لدلائلهم والجوابات الفقير عنها فارجع الى الرسالة المذكورة فانها كتفاريق العصا. او دوی د (فتكونامن الظالمين) ترجمه داسي کوي اى (الذين ظلموا انفسهم بارتكاب المعاصى اى الكبائر) او چه نهی تنزیهي سي، نو يې ترجمه د آيت مذكوره داده چي تاسي به وكړخي د هغو كسانو څخه چي داسي فعل وکړي چي ددوی وکرامت ته تاوان وي او ونعمتو ته هم. تفسير مظهري يې اوله ترجمه كړيده المذهب الصحيح ماذكره عياض في شفائه. او درويش ددغه محدث قولونه د ډير څايو څخه په خپله رساله كي رانقل كړي دي. او حاصل يې دادی چي انبياء عليهم السلام د كبائرو ګنهو څخه عمدًا قبل النبوة او بعدالنبوة معصوم دي په قيد د عمدقتل د موسى عليه السلام چې قبطي يې په سُکه وواهه هغه مړ سو.

او دمکروه تنزيهي څخه يعني فعل د خلاف الاولى او دقسمه څخه د حسنات الابرار سيئات المقربين معصوم نه دي. قال نجم الدين وهو من الاولياء الكبار واستحقاق آدم عليه السلام اللوم بالنهى التنزيهى من قبيل حسنات الابرار سيئات المقربين. ددې سبب دی چي رتبه د انبياء عليهم السلام چونکه ډيره بلند ده، نو مکروه تنزيهي هم ودوی ته عتاب الهي او لوم متوجه کيږي چي افرادو ته د امت پر مکروه تنزيهي دونه لوم او عتاب نه متوجه کيږي كما قالوا ان العطايا على ظهر البلايا. آه درويش وايي چي علماء په اتفاق وايي چي هرڅونه چي د بنده وخدای ﷻ ته قرب زياتيږي هغونه يې امتحان د رب العزت دخوا ډيريږي او سختيږي. حتى اهل تصوف وايي چي دبعض اهل الله او مقربينو دپاره د مکروه تنزيهي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

کول تر نه کولو ګټور ثابتیږي. په دې معنا چې د مقرب بنده څخه چې مکروه تنزیهي په بعض اوقات کې صادر سي، دی دونه شرمنده ګي او توبهٔ او استغفار او ژړا او عجز او انکسار مختاره کړي چې قرب الهي یې نور زیات سي.

او د یو شیخ څخه چا پوښتنه وکړه چې ولې آدم ﷺ پس لـه نهی د منهی درختي څخه خورك وکړی او ځان ته یې تاوان ورساوه؟ شیخ مرحوم جواب ورکړی چې آدم په نزول کې و مځکې ته څه تاوان وکړی؟ دوه نفره د جنت څخه مځکې ته راغله او په ورځ د قیامت د کروړو اولادو سره به جنت ته بیرته ورسي چې په جمله کې د هغو به یو لـك څلیرویشت زره ۱۲۴۰۰۰ تخمیناً انبیاء علیهم السلام هم وي. د شیخ ابومدین الغربي قدس سره څخه چا پوښتنه وکړه چې ولې آدم پس لـه نهي الهي خورك د درختي د میوي وکړی؟ شیخ مرحوم ورته وویله چې که آدم ﷺ په دې خبر وای چې زما د نسله نورمحمدي سیدالبشر ﷺ هم پیدا کړي لصار یأکل عروق الشجرة المذکورة فکیف بثمرها لیُسارع الخروج الی وجه الأرض لیظهر الجمال المحمدی والکمال الاحمدی صلی الله علیه وسلم.

درویش وایي چې دا مبحث ډیر اوږد دی، نو پر طالب الحق والصواب والتفصیل باندې لازمه ده چې رساله د کشف الغطاء دې دستیاب کړي. او په ښهٔ غور دې مطالعه کړي.

باعث د تصنیف د عاصي ددغي رسالې دا وو چې په قندهار کې یو عالم یو وخت پیدا سو چې د بعض عباراتو د شرح العقائد او د فتاوی عالمګیري د نه پوهیدو په سبب یې دجمعې په خطبو کې جهاراً دا وویل چې انبیاء علیهم السلام پس له نبوته د کبائرو ګنهو څخه معصوم نه دي. او دا یې هم یوه ورځ د جمعې په خطبه کې چې اکثر عوام او علماء

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دجمعې دلمانځه دپاره هم حاضر وه، داسې ووېل چې زه د محمد ﷺ سره خو محبت کوم، لکن خدای يې نه بولم يعني چې د ګناه څخه معصوم بنده وو، نو ددې وينا په سبب په عوامو او علماوو کې نوی اضطراب پيدا سو، ولې دا قول دهغه عالم د اهل سنت والجماعت د عقيدې څخه مخالف وو او د حشويه مذهب وو. قصه ډېره اوږده ده چې درويش په کشفُ الغطاء کې په تفصيل بيان کړې ده، خو اخيرالامر بعض علماء د قندهار درويش ته راغله چې ته په رد کې د قول دهغه عالم، بلکه په رد کې د مذهب د حشويه يو کتاب تصنيف کړه چې دا فتنه د قندهار څخه دفع سي. او په آئنده وخت کې بيا دا فتنه سر راپورته نه کې. او هغه عالم هم خپله خطا ومنله. دا وو سبب د تصنيف د رسالې مذکورې وهوالموفق فى الامور کلها وعليه التکلان.

فَأَزَلَّهُمَا الشَّيْطٰنُ عَنْهَا فَأَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ

پوه سه! چې ددې آيت دوه تفسيره دي. اول: (صادر کړی شيطان ذلت د دوی په سبب د درختي يعني په سبب د خوړک د درختي) نو پر دي تفسير (عن) سببي دی. دوهم: (وايستل او لرې کړه شيطان دوی د جنت څخه) نو پر اول تفسير ضمير د (هاء) راجع دی و شجره ته او پر دوهم تفسير راجع دی و جنت ته. او (عن) پر خپله معنا دی.

پوه سه! چې د دوهمې معنا تائيد کوي قرائت د حمزه رحمه الله (فأزالهما) يعني ګوښه کړه شيطان دوی د جنت څخه

پوښتنه: شيطان ته خدای ﷻ ووېل (اخرج فانك رجيم) نو د شيطان او آدم و حوا څرنګه ملاقات سره وسو، چې د دوی سره خبره وکړي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

جواب: بعض مفسران رح وايي چي شيطان صورت ورته بدل کړی، نو هغه خبري ورسره وکړې او خبري هغه دي چي په بل آيت کي راځي (هل أدلك على شجرة الخلد وملكٍ لايبلى) او يا داقول د ابليس: (مانهاكما ربكما عن هذه الشجرة الا تكون ملكين او تكونا من الخالدين). او د قسم اخيستل د شيطان ودوی ته. المذكور في قوله تعالى: (وقاسمهما اني لكما من الناصحين).

او بعض مفسرين رح وايي چي پر طريقه د وسوسې يې دا خبري ودوی ته وکړي لکه زموږ سره د وسوسې د لاري خبري کوي.

او بعض مفسرين رح وايي چي شيطان د دخول څخه د جنت ممنوع وو پر پخواني حال يعني د عزت او احترام په توګه او د وسوسي او ذلت د دخوله څخه نه وو ممنوع، دپاره د امتحان د آدمؑ و حوا.

اوبعض علماء وايي چي شيطان په دروازه کي د جنت ودريدی او آدم او حوا ته يې ور ناري کړې او خبري يې ورسره وکړې.

او امام بغويؒ وايي چي آدمؑ چي د جنت نعمتونه او ميوې وليدې، دا يې وويل (لو أنَّ لي خلدًا) نو شيطان د موقع څخه فائده واخيستل، نو ورغلی د آدم او حوا په مابين کي ودريدی (وهما لايعلمان انه ابليس لتغيره الصورة) نو شيطان وژړل او نوح يعني په زوره بغاري يې شروع کړي وهو اول من ناح و ورث هذا النوح الى النساء غالباً في وقت من ماتَ من اقاربهن و الى الرجال نادراً. نو آدم او حوا ورته وويل چي پر څه شي ژاړې؟ شيطان ورته وويل چي ستاسي پر حال ژاړم، ولي تاسي به مري يو وخت او دا نعمتونه د جنت به ستاسي څخه پاتيږي. نو آدم او حوا

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دده په دې خبره ډیر غمجن سوه او شیطان ته یې وویل چې د چارې ښوونه هم راته وکړه! قال یعنی ابلیس : (هل أدلك علی شجرة الخلد) آه او قسم یې په خدای ﷻ واخیستی چې زه تاسي ته نصیحت کوم کمامرٌ آنفاً.

او بعض علماء وایي چې ابلیس خان مُصور کړی په صورت د یوې دابې د دوابو څخه د جنت چې خادمانو دجنت نه وپیژندی او جنت ته داخل سو. او د آدم او حوا سره یې مکالمه وکړه بماسبق.

او حسن بصري ؒ وایي چې آدم او حوا د تفریح دپاره دروازې ته د جنت راغلي وه چې ابلیس دا خبري ورته وکړې. او د آدم او حوا چې شیطان قسم باالله ورته واخیستی و زړه ته دده خبره ولویده، ولي چې ددوی عقیده داوه چې قسم باالله به کاذبا څوك نه اخلي. **وهو اول من حلف باالله کاذباً کذا فی المظهری.**

پوه سه! چې تفسیر مظهري د بغوي ؒ څخه روایت کړی دی او نسبت یې کړی دی و ابن جریر ؒ ته د ابن مسعود او ابن عباس رض او ابوالعالیه او وهب بن منبهه ته او محمد بن قیس ته چې ابلیس وغوښتله چې جنت ته ورسي، دپاره د خبرو د آدم او حوا سره، نو خزنه وو دجنت دی منع کړی د دخوله دجنت، نو یوه دابه د دوابو څخه د جنت چې احسن دواب الجنت وه او دا دابه په پخواني حالت کي د ابلیس، د ابلیس ډیره په زړه پوري اشنایه وه او څلور پښي یې درلودي لکه د اوښ څېرې او دا دابه د خُزانو څخه دجنت هم وه، نو ابلیس ته یې په خوله کي ځای ورکړی او تر خازنانو د جنت یې تیر کړی او خازنان نه سوه په پوه او جنت ته یې وروستی. او ابلیس د آدم سره هغه مذکوره خبري وکړې. او بیضاوي ؒ دا روایت په داسي ډول راوړی دی چې ابلیس په خپله خان مصور په

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

صورت دهغې دابې وګرځاوه او جنت ته ورغلی.

درویش وایي چي الله تعالی په صورت حال خبر دی. دا روایات په ظاهره ټوله متضاد دي او جمع د ټولو هم نه ده ممکنه.

فائدة: شیطان (فیعال) دی مشتق د (شطن) څخه دی په معنا د بعد. او شیطان بعید دی دخیر او د رحمت الهي څخه.

فائدة: نسبت د (أزلهما) وشیطان ته د جهته ددي وسو چي سبب د ازلال ددوی د شیطان غرور او وسوسه وه، ورنه فاعل حقیقي خو خدای ﷻ وو

فائدة: معنا د (أخرجهما مماکانافیه) داده چي د نعمتو څخه د جنت یې محرومه کړه او د کرامت څخه یې بې برخي کړه.

فائدة: مقصود دشیطان نفس خروج د جنت نه وو بلکه مقصود یې دا وو چي دی دخپلي رتبې څخه لیرې کړي لکه دی یعني شیطان چي د قرب الهي څخه محروم سو، لکن ابلیس په قصد کي کامیابه نه سو (لقوله تعالی (فتاب علیه وهدی) کذافی روح البیان.

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ إِلَىٰ حِينٍ ﴿٣٦﴾

او موږ وويل چې کښته سئ يعني مځکې ته چې بعض ستاسي به دښمن وي دبل بعض دپاره او تاسي لره ځای د قرار يعني ځای د اوسيدو سته يعني په مځکه کې. او فائده اخيستل سته تر يو وخت پوري يعني تروخته د مرګ.

پوه سه! چې خطاب د (اهبطوا) و آدم او حوا ته دی ولې په بل ځای کې د قرآن کريم خدای ﷻ صيغه د تثنيه راوړې ده. (اهبطا منها جميعاً).

پوښتنه : دلته ضمير دجمع څنګه صحيح کيږي؟

جواب : چونکه آدم او حوا اصل د ټولې نوع انساني وه، نو ګويا دوی دوه ټوله انسانان دي، نو د جمع ضمير صحيح دی. او بعض مفسران رح وايي چې خطاب د جمع و آدم او حوا او ابليس ته دی.

پوښتنه : ابليس خو دمخه دجنت څخه شړل سوی وو لقوله تعالى: (فاخرج فانك رجيم).

جواب : دمخه تيره سوه چې ابليس د وسوسې دپاره جنت ته داخل سوی وو او يا په پټه ورغلی وو. اوپر تفسير اول يعني مخاطب آدم او حوا سي، نو مراد د عداوت څخه عداوت د بعض اولاد ددوی دی د بعض سره لکه قابيل او هابيل. اويا دښمني ده د مومنانو او کافرانو ترمابين فی کل الازمان، بلکه دښمني د بعض مومنانو د بعض مومنانو سره په امور

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

دنیویه کي کما هو المشاهد الی یومنا هذا.

او پر تفسیر ثاني یعني چي مخاطب آدم اوحوا او ابلیس سي، نو مراد عداوت دی د ابلیس د آدم او حوا سره، په شمول د اولاد د آدم او حوا الی یوم القیامة بالتضلیل والوساوس.

فائدة: (بعضکم لبعض عدو) په اتفاق جمله اسمیه ده. او په اتفاق د ټولو مفسرانورح دا جمله حال د (إهبطوا) دضمیر. نو اوس سوال دادی چي نحات په اتفاق د جمله اسمیه په حالیت کي واو شرط بولي او دلته واو نسته. او هغه جواب چي مظهري رحمه الله ورکړی دی (حالٌ استغنی بالضمیر عن الواو) او بیضاوي رحمه الله هم داغه جواب راوړی دی، نو پر هغه جواب دا سوال واردیږي چي اکتفاء په ضمیر سره په جمله اسمیه حالیه کي نحات ضعیف ګڼرلي دی، نو د نظم قرآني معجز سره دا ترکیب ضعیف مناسب نه دی. بلکه صحیح جواب دادی چي دا جمله اسمیه په تاویل د مفرد ده أی متعادین کما اشار الیه البیضاوي رحمه الله والمظهری رحمه الله بعدالجواب المذکور اولاً. او په حال مفرد کي د واو ځخه په ضمیر سره کفایت روا دی بالاتفاق. او بعض محققین رح وایي چي دا حال یعني (عداوة البعض للبعض) خو له حال دائم دی. او نحات وایي چي په حال دائمه کي واو نه راځي، نو ترك د واو و تاویل بالمفرد ته هم حاجت نه لري. وهو جواب حسن.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فَتَلَقّٰۤى اٰدَمُ مِنْ رَّبِّهٖ كَلِمٰتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ؕ اِنَّهٗ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ ﴿۳۷﴾

پوه سه! چي ابن کثیر رحمه الله لفظ د آدم په زور وايي يعني مفعول د (تلقی) يې بولي او (کلماتٌ) په پېښ وايي، نو معنا د آيت داده چي راغلي يعني الهام سوې وې آدم ته يو څو کلمې د جانب څخه د خدای دده چي سبب د توبې دده وګرځېدلې. او باقي قاريان يې بالعکس وايي يعني آدم مرفوع وايي چي فاعل د (تلقی) وګرځي او کلمات په نصب وايي يعني په زير د (تاء) ولي چي حالت نصبي د جمع مونث په زير دی کماتقرر في النحو. نو يې معنا داسي ده چي زده کړې آدم دخدای ﷻ څخه دده يو څو کليمې، نو خدای ﷻ يې توبه قبوله کړه دده، يعني رجوع په مغفرت سره يې ورته وکړه.

پوه سه! چي اصل معنا د توبې رجوع ده. نو که يې فاعل خدای ﷻ وو، نو يې معنا رجوع د عقوبت څخه ومغفرت ته. او که يې فاعل بنده وي نو يې معنا رجوع د ګناه څخه

فائدة: لفظ د (تواب) صيغه د مبالغې ده. دا مبالغه يا په سبب د کثرت د تائبينو دی يعني د کفره څخه او يا د معصيت څخه چي مومن وي. اويا دا مبالغه په سبب د کثرت د ګنهو ده په بندګانو کي فافهم.

فائدة: سعيد بن جبير رحمه الله او مجاهد رحمه الله او حسن بصري رحمه الله وايي چي دا کلمې هغه دي چي په دې آيت کي ذکر سوي دي: (ربنا ظلمنا أنفسنا)

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

إلی آخر الآیة. او د ابن مسعود رض څخه روایت دی چې ښه الفاظ د توبې هغه دي چې زمونږ پلار یعني آدم ﷺ ویلي دي، پس له دې چې خطیئه ځني وسوه او هغه دادي: (سبحانك اللهم وبحمدك وتبارك اسمك وتعالی جدك لاإله إلاأنت ظلمتُ نفسی فاغفرلی انه لایغفرالذنوب إلا أنت) وفی المثنوی:

زاهد غرور داشت سلامت نبرد راه ✣ رند ره نیاز بدارالسلام رفت

او حاکم د ابن عباس رضی الله تعالی عنهما څخه روایت کړی دی چې هغه کلمات دادي چې آدم ﷺ چې د جنت څخه کښته کړه سو، نو یې داسې وویل: (یاربِّ ألم تخلقنی بیدك بغیر واسطةٍ؟ قال بلی) ترجمه: اې ربه تا زه نه یم پیداکړی په خپل قدرت سره بیله واسطې؟ خدای ﷻ ورته وویل هو ما پیدا کړی یې په خپل قدرت سره (قال الم تسکنی جنتك؟ قال بلی) آدم ﷺ وویل: تا ماته سکونت نه کړی را په جنت کې؟ خدای ﷻ ورته وویل: هو. (قال ألم تسبق رحمتك غضبك؟ قال بلی) آدم ﷺ وویل ایا ستا رحمت تر غضب دمخه نه دی؟ خدای ﷻ ورته وویل هو: (قال أرئیت ان اطعتُ ورجعتُ وتبتُ ارجعنیْ انت الی الجنة؟ قال نعم) نو آدم ﷺ وویل چې ته ماته خبر راکړه که زه عمل صالح کړم او رجوع دخپلې ګناه څخه وکړم او توبه وکاږم، مابیرته جنت ته راجع کوې؟ خدای ﷻ ورته وویل: هو.

پوه سه! مراد د آدم ﷺ رجوع وجنت ته په آخرت کې ده، نو پر دې تفسیر مراد د کلماتو څخه مناجات او عُذرخواهي دخلیفه اول دخپل خدای ﷻ سره. او په حدیث شریف کې راغلي دي چې آدم ﷺ پس له خطا څخه

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

خدای ﷻ تـه وویـل (بحق محمد أن تغفرلی) یعني په روی د محمد ﷺ ما وبخښې؛ (قال کیف عرفتَ محمدًا) یعني تا څرنګه وپیژندی محمد ﷺ؟ (قال) یعني آدم : (لما خلقتني ونفختَ فیَّ الروح فتحتُ عیني فرئیتُ علی ساق العرش لاإله الاالله محمدرسول الله فعلمتُ انه اکرم الخلق علیك حتی قرنت اسمه باسمك قال نعم وغفرله بشفاعته) ترجمـه: آدم ؑ وویل په جواب کې دخدای ﷻ چې (کیف عرفتَ) داسې چې تا چې زه پیدا کړم او روح دې په ما کې، نو.ما سترګې خلاصې کړې او پر پایـه د عرش مې دا ولیدل (لااله الاالله محمد رسول الله) نو زه پوه سوم چې محمد ﷺ یو اکرم د مخلوق دی وتاته، نـو خدای ﷻ بخښـه و آدم ؑ ته وکړه په شفیع ګولو د روی د محمد ﷺ . کذا فی روح البیان.

وروی عن ابن عباس رض بکی آدم وحوا مائتی سنةً ولم یاکلا ولم یشربا اربعین یوماً ولم یقرب حواء مأة سنةً کذافی روح البیان والمظهری.

وروی عن یونس بن حُباب وعلقمه بن مرثد رحمهما الله چې دوی وویله که اوښکې د ټولو مخکې والاوو سره یو ځای کړه سې د داود ؑ د اوښکو سره، نو د داود ؑ اوښکې به پر زیـاتې وې. او که اوښکې د داود سره د ټولو اوښکو د اهل الارض سره جمع کړه سې، د آدم ؑ اوښکې به پر زیاتې وې. درویش وایې چې خبرونه محمول پر سماع دي د خیرالبشر صلی الله علیه وسلم څخه و إلا لایُدرِكُ ذالك بالعقل والقیاس کمالایخفی.

فائدة: خدای ﷻ چې د تائب عاصي دپاره دوه وصفه د (تواب او رحیم) چې سره یو ځای کړه چې دواړه صیغې د مبالغې دي. د تائب دپاره علاوه تر غفران الذنب بشارت د احسان دی.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فائدة: په دې آيتو کي ذکر د حوا را نه غلی، په دې سبب چي دا تابع د آدم ده په حکم کي. څکه ذکر د ښځو په اکثر کي د قرآن او احاديثو نبويه ملتوي وي.

فائدة: دتوبة العبد معنا داده چي په زړه کي به پښيمان وي پر کړي ګناه. او ګناه به دستي پريږدي او عزم به کوي چي آئنده به يې هم نه کوم. او خصوم به راضي کوي بإيصال حقوقهم المالية اليهم او الاعتذار منها باللسان وغير ذالك. قال المولوی المعنوی رحمه الله فی مثنویه:

مرکب تو به عجائب مرکبست ✣ بر فلك تازد بیك لحظه زپست

چون بر آرند از پشیمانی خروش ✣ عرش لرزد از انین المذنبین

وفی موضع آخر:

گر خدا خواهد که مان یاری کند ✣ میل ما را جانب زاری کند

ای خنك چشمی که آن گریان اوست ✣ وی همایون دل که آن بریان اوست

آخیری هر گریه آخر خنده ایست ✣ مرد آخیر بین مبارك بنده ایست

باش چون دولاب نالان چشم تر ✣ تا زصحن جان تو روید خضر

وفی تفسیر القرطبی ان آدم تاب ثم هبط. واليه الاشارة بقوله تعالی (اهبطوا) ثانياً ومنه يعرف ان الامر بالهبوط ليس للاستخفاف و مشوباً بنوع سخطٍ اذ لاسَخَط بعدالتوبة فآدم اُهبطَ بعد ان تاب الله عليه انتهی.

درويش وايي چي د انبياء عليهم السلام په باب کي استخفافي الفاظ استعمالول سخته ګناه ده. بلکه موجب د کفر دی اعاذنا الله عن الإستخفاف بهم بل عن الاستخفاف بأولياء الله الكرام رح وصلحاء الأمة المرحومة رح.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا

موږ ورته وویل ودوی ته چي د جنته ووزئ ټوله

پوه سه! چي بعض مفسرين رح وايي چي هبوط اول صرف د جنت څخه وو او هبوط ثاني د آسمان څخه و مځکي ته دی، نو ضمير د (منها) راجع و آسمان ته دی. او بعض وايي چي دا تکرير دی د اول هبوط، دپاره د تاکيد او يا د جهته د اختلاف المقصود، ولي په اول کي مقصود عقاب وو پر معصيت د آدم او حوا. او د دوهم امرالهبوط څخه مقصود تکليف ددوی په امر او نهي سره.

فائدة: پر اول تقدير يعني چي (قلنااهبطوا) تاکيد د اول (اهبطوا) وي، نو عدم عطف يې په سبب د کما اتصال دی او پر دې تقدير کلمه د (فاء) عاطفه نه ده، ولي چي تقديم د معطوف يعني چي (فتلقى) دی پر تقدير د عطف پر تاکيد چي دا اوس (قلنا اهبطوا) دی نه دی روا کما تقرر فی النحو. او که (اهبطوا) دپاره د اختلاف العرضين وي نو فصل په يعني عدم عطف په سبب د اختلاف د غرضينو د دوو جملو دی وهو من اسباب الفصل کما فی المطول.

پوه سه! پر تقدير د اختلاف د غرضينو اول ته امر تکويني وايي او دوهم ته امر تکليفي وايي فتامل فی الفرق بينهما.

فائـدة: تفسير اول يعني اول هبوط د جنت څخه وو او دوهم د آسمان څخه دی، که څه هم مظهري راوړي دي، لکن قاضي بيضاوي رحمه الله په يوه منهيته د تفسير خپل ضعيف ګڼلي دي. يو په دې سبب چي هبوط په

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دي قصه کې آدم هبوط الی الارض ځني مراد دی کما قال صاحب الکشاف رحمه الله. او بل دا چې مذکور په آیات سابقه وو کې جنت دی، نو ضمیر د منها به څرنګه و سماء ته راجع وي انتهی.

پوښتنه : لفظ د جمیعاً خو حال دی، نو په مقتضی د لفظ د جمیعاً باید هبوط د آدم او حوا او ابلیس په یوه زمانه کې وي ولیس کذالك. واجاب عنه المحقق البیضاوی رحمه الله ومقلده فی التفسیرالمظهری رحمه الله وصاحب روح البیان رحمه الله چې لفظ د جمیعاً که څه هم لفظاً حال دی، لکن په معنی کې تاکید دی فتأمل فی الفرق بین قولنا جاؤا جمیعاً وجاؤا معاً فإن الاول یدل علی التاکید دون الاجتماع والثانی یقتضی الاجتماع والمعیة کما تقرر فی النحو والمعانی.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُم مِّنِّي هُدًى فَمَن تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾

نو که چیرې درسي وتاسې ته زما دخوا ښخه هدایت یعني په واسطه د رسول او کتاب، نو هغه څوک چې متابعت وکړي زما د هدایت یعني ایمان پرخدای ﷻ او پر رسول اوپر کتاب راوړي، نو هیڅ بیره نسته یعني په آخرت کې او نه پردوی غم سته په آخرت کې. په دې سبب چې د دنیا ژوندولې عبث راباندې تیر سو، نو خوف هغه چې متوقع شي ښخه وي لکه د سرې قریب مثلاً ناجوړی وي او دی بیریږي چې مړ نسي. او حزن پر واقع شي وي لکه د سرې چې یو قریب مړ سي او دی په غمجن وي. حزن په دې سبب نسته چې دوی خو په دنیا کې متابعت دخدای ﷻ د هدی وکړی او ایمان پر خدای ﷻ او رسول وغیره یې درلودی، نو اعمال حسنه یې هم کړې وه.

اوخوف د عذاب الهي هم ورته نسته. نو چې خدای ﷻ ددوی ښخه خوف او حزن پورته کړي، نو ودوی ته یې ثواب په ابلغ وجه ثابت کړی. بخلاف الکفرة لأنهم يحزنون على فوات الايمان والهدى في دارالدنيا و يخافون عذاب النارالموعود.

فائدة: د (يأتينكم) و اولاد ته د آدم ؑ دي په تبع د ذکر د آدم ؑ وإنما لم يخاطب ابليس و ذريته لأنهم لم يأتينهم كتاب ولا رسولٌ.

پوښتنه: راتګ د (هدی) یعني په سبب د ارسال الرسل و انزال الكتب خو متیقن دی چې کیږي به، نو خدای ﷻ په (ان) د شك راوړی؟

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

جواب : قاضي بيضاوي ﷫ وايي چي راتگ د هُدى خو في نفسه محتمل دى پر خداى، خو واجب نه دى بان ان شاء هَدى و ان شاء ترك.

تركيب الآية : اصل د (اما) ان ما ، نو ان شرطيه دى او كلمه د (ما) زائده ده. دپاره د تاكيد د وقوع د شرط او كلمه د (فاء) دپاره د ترتب د مابعدالفاء على ماقبلها وهوالامر بالاهباط دى.

پوښتنه : نحات وايي چي تاكيد دفعل مضارع په نون ثقيله سره هلته كيږي چي دمخه يا امر وي او يا قسم وي. او دلته خو نه قسم سته او نه طلب؟

جواب : تاكيد د شرط چي په (مازائده) سره وكړه سو، نو هغه تاكيد د تاكيد دنون ثقيله لار خلاصه كړه. قال الخفاجي ﷫ او كلمه د (من) دوهم شرط او (فلاخوف) آه جزاء د شرط ثاني ده. او جمله شرطيه ټوله جزاء د شرط اول ده. يعني (فإمّا يأتينكم) آه.

پوښتنه : خداى ﷻ فاول شرط كي (هُدًى) كلمه ووېل، نو دوهم شرط بيا دخه حكمت دپاره (هُدَاى) راوكرځاوه او ضمير يې نه كړى ورته راجع يعني (فمن تبعه)

جواب : حكمت الهي په عدم اضمار كي دادى چي د اول هُدًى څخه مراد هغه هدايت دى چي وساطت د رسول او د كتاب الهي وده ته رسيدلى وي. كما يدل عليه سياق الكلام. او د هداى څخه مراد عام تر هغه دى يعني كه ماياتي به الرسل وي او كه مايقتضيه العقل السليم الصافى كقول المجتهدين ﷭، نو اشاره ودي ته ده چي قياسات د مجتهدينو رح هم

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

حجت دي دپاره د عمل دی کما فی کتب الفقه والاصول، نو رد دی پر هغو کسانو چي د قیاس څخه منکر دي. کالسلفیة واصحاب ظواهر الحدیث وغیرهما من الفرق الحادثة فی دین الاسلام وقدمرٌ فی صدر التفسیر الابیات المتعلقة برد اقوال من یمنع التقلید للمجتهد فتذکر.

وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَكَذَّبُوْا بِاٰيٰتِنَآ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ ﴿٣٩﴾

اوهغه کسان چي کفر کوي یعني انکار کوي د ایمان څخه پرخدای ﷻ او پر وحدانیت دخدای ﷻ او انکار کوي د رسالت څخه د علیه السلام او درواغ بولي آیتونه د قرآن او دنورو کتب الهیه وو، نو دغه کسان چي دي اصحاب د اور دي په ورځ دقیامت کي او دوی به همیشه په اور کي وي.

فائدة: (والذين) آه عطف دی پر (من تبع) آه او دهغه مقابل دی. کأنه قیل ومن لم یتبع آه. لکن په تعبیر په (کفروا) آه إعلامٌ بأنه من لم یتبع الهُدی فهوکافرٌ.

فائدة: د کفارو په بیان کي موصول جمع راوړي، دادپاره د بیان ددي چي کفار هر وخت تر مسلمانانو ډیر دي.

پوه سه! چي د (کفروا) څخه مراد کفر په رسولانو دی او د (کذبوا) څخه مراد کفربالکتب المنزلة الیهم دی او یا مراد دادی چي (کفروا) په زړو کي اود (کذبوا) چي تکذیب په ژبه هم کاوه.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فائـدة: (أولئك) اشاره ده و (الذين) ته چي په صفت د کفر او تکذیب حاضر سول. او د اصحاب النار معنا په اصطلاح د قرآن کریم ملازم النار ده.

فائدة: خلود که څه هم په معنا د مکث طویل دی. که همیشه وي او که نه، لکن دلته مراد ښتي دوام بقرينه الآيات الأُخر فی باب الكفار وبقرينة الاحاديث المتواترة المعنى فی شانهم. او جمله د (هم فيها خالدون) منصوب محلاً ده، ولي چي حال ده د اصحاب النار څخه.

پوه سه! چي فلاح د ورځي د آخرت په اتباع د هدى ده چي دخدای ﷻ په واسطه د پیغمبرانو موږ ته رسیدلې ده لقوله تعالى : (فلاخوف عليهم)آه.

سگ اصحاب روزی چند ✤ پی نیکان گرفت ومردم شد

وفى المثنوى :

طفل یك روزه همی داند طریق ✤ که بگریم تا رسد دایه شفیق

تونمی دانی که دایه دایگان ✤ کم دهد بی گریه شیر رایگان

گفت فلیبکوا کثیراً گوش دار ✤ تابریزد شیر فضل کردگار

سعدی رحمه الله:

نرود مرغ سوی دانه فراز ✤ چو دیگر مرغ بیند اندر بند

پند گیر از مصائب دیگران ✤ تانگیرند دیگران زتو پند

فائـدة: عجب داده چي غير مكلفين دخدای ﷻ دعذاب څخه او دوږخ څخه بیریږي او مکلفين په خوب کي د غفلت بیده دي. کماروی عن مالك بن دينار وهو من الاولياء الكبار رحمه الله قال رئيتُ صبياً يلعبُ فى التراب يضحك تارةً ويبكى اخرى فظننتُ انه مجنون فهممتُ ان اُسلم عليه

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

فامتنعتُ عنه تكبراً ثم قلتُ لنفسي كان النبي صلى الله عليه وسلم يُسلِّم عن الصغار والكبار فسلمتُ عليه فرفع رأسه اليَّ وقال وعليك السلام ورحمته وبركاته يا مالك بن دينار فقلتَ كيف عرفتني ولم تكن رئيتني فقال حيث لتقلت روحي بروحك في عالم الملكوت عرَّف بيني وبينك الحي الذي لايموتُ فتعجبتُ وقلتُ له ماالفرق العقل والنفس قال ان النفس هي التي منعتك عن السلام عليَّ تكبراً وغفلك الذي بعثك على السلام اتباعاً لرسول اللهﷺ فقلتُ مالك تلعب بهذه التراب فقال انى احبه لان تعالى قال: (منهاخلقناكم وفيهانعيدكم ومنها نخرجكم تارةً أخرى) فقلت أراك تارةً تضحكُ وتارةً تبكي أُخرى فماالسبب لذالك الضحك والبكاء؟ فقال اذا ذكرتُ عذاب ربي بكيتُ و اذا ذكرت رحمته العامة ضحكتُ. فقلتُ يا ولدي اى ذنبٍ لك حتى تبكي ولم تبلغ اوان التكليف من الله عزوجل؟ فقال يا مالك لاتقل هذا. رئيتُ أُمي لاتوقد الحطب الكبار الاًّ ومعه الحطب الصغار فاخاف ان اكون مثل الحطب الصغار لتوقّد بي نار الحطب الكبار ككفار جهنم في دار البوار. روح البيان مع زيادة

تمهيد: پوه سه! چي ربط د راتلونكي آيت ددمخه آيتو سره دادی چي خدای جل شانه اول بيان د توحيد خپل وكړئ بقوله تعالى (ياأيهاالناس اعبدوا)الآية او وروسته بيان د نبوت د عليه السلام وكړی بقوله تعالى (وان كنتم في ريبٍ مما نزلنا) الآية او خطاب يې دټولو خلكو سره وكړی. او نعم عامه خپل يې بيان كړه لكه تخليق د آدم او امركول د ملكو په سجده وده ته. اوس نوبت د خطاب وبني اسرائيل ته ورسيدی: ولي چي دا سورت خو مدني دی. او غالب خطابات الهيه په مدينه منوره كي د

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

يهودو سره دي، ولي چي دوی اهل علم او اهل کتاب وه، نو که دوی اقرار په نبوت د آنحضرت صلی الله عليه وسلم او سره د ذکر تفصيلي د نبوت د رسول کريم صلی الله عليه وسلم په تورات کي موجود وو، نو به نورو خلکو يعني مشرکانو وغيرهم به ددوی تقليد کړي وای او ايمان به يي راوړلی وای. فقال عزمن قائل:

يٰبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ٱذۡكُرُواْ نِعۡمَتِيَ ٱلَّتِيٓ أَنۡعَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ

اي اولاد د يعقوب ﷺ په ياد کړئ هغه نعمتونه زما چي ما انعام کړی دی پرتاسي باندي.

پوه سه! چي بني جمع د ابن ده او مشتق د نباء څخه دی، ولي ابن گويا بناء دپلار ده.

پوښتنه : چي ابن خو په عربي خوی ته وايي، نو تا يې ولي ترجمه په اولاد سره وکړه چي نر او ښځي دواړو ته شامل دی؟

جواب : ملاعصام رحمه الله وايي چي په قرآن مبارك کي يې تغليب ورکړی ابن ته پر بنت باندي لشرف الابن. او خفاجي رحمه الله وايي چي که څه هم ابن په لغت کي خوی ته وايي، لکن چي مضاف سي ويوچاته لکه بنوفلان مراد څني معنی عامه ده يعني چي خوی او لور دواړو ته شامل ده او دا هم معنای عرفي ده. ابن نو ځکه يې ما ترجمه په اولاد سره وکړه.

فائـدة: اسرائيل لقب دی د يعقوب ﷺ بعض علماء رح وايي چي په عبراني ژبه صفوة الله او يا عبدالله دی، ولي (إسراء) په عبراني ژبه په معنا د (صفوة) او د (عبد) دی او (ايل) په عبراني ژبه الله ته وايي.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پوه سه! چي په بل قرائت کي (اسرائل) بحذف الياء راغلی دی. او په بل قرائت (اسرال) بحذف الياء والهمزة راغلی دي. او په بل قرائت کي (اسرايل) بقلب الهمزة ياءً قاله البيضاوی.

فائدة: مراد د ذکر څخه د نعمت صرف پیادول نه دي بلکه مراد شکر د هغه نعمت دی. تفسير مظهري صرف تفسير ددي نعمت بيان په هغه سره کړی دی د موجودین په زمانه کي د علیه السلام ونیکه ګانو ته خدای ﷻ ورکړی لأن نعمة الآباء نعمةٌ لأبناء او هغه نعمتونه داوه چي د دوی آباء خدای پاك د فرعون څخه خلاص او فرعون يې غرق کړی. او بل خدای ﷻ ددوی اسلافو ته عبادت د عجل ور معاف کړی یعني پس له دې چي په توبه کي فقط اویازره ۷۰۰۰۰ کسان مړه سوه. او سره ددي عبدة العجل په دوی کي په لکو وه او سايوان ګرځول د وريځي پر دوی هغه وخت چي دوی په تبه کي وه او انزال د من او سلوی په تیه و بعث الانبياء في اسلافهم وجعل اسلافهم ملوك الارض وغيرذالك مما مرَّ وسيئاتي.

او قاضي بیضاوي رحمه الله دا قول په صيغه د ضعف يعني په قيل راوړی دی او وجه د ضعف يې خفاجي رحمه الله بيان کړېده، نو په نيز د بيضاوي رحمه الله مراد نعم د حاضرينو د عصر نبوي ﷺ دی حيث كانوا في ارغد عيشٍ في خيبر و وادی القُرى وفدك وماحول المدنية بل في المدينة المنورة قبل هجرة النبی صلى الله عليه وسلم لان المفسرين كلهم يقولون ان المراد آه تعداد النعم الخاصة باليهود ولهذا خص النداء بهم بقوله (يابني اسرائيل اذكروا) آه وقال لهم و آمنوا بما انزلتُ آه، ولي چي مخاطب په ايمان بما انزلتُ چي قرآن عظيم الشان دي سره خو آباء ددوی

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

نسي کیدای او همداسبب وو چي قاضي بیضاوي رحمه الله اراده د نعمتو د، د اسلافو ددوی ضعیف وګنړل او هغه چي بعض مفسرانو رح ویلي دي چي مراد د نعمت څخه ادراك ددوی دی زمانه د نبوت د علیه السلام ډیر ضعیف تفسیر دی، ولي چي نعمت د نبوت د علیه السلام خو د نعمت خاصه څخه د بني اسرائیلو نه دی، بلکه نعمت د نبوت د علیه السلام نعمت عامه دی د ټولو حاضرینو د عصرنبوي فی جمیع الارض، ددې سببه خدای ﷻ وایي (وماأرسلناك إلاّ رحمةً للعالمین).

فائدة: رب جلاوعلا چي نعمت خپل مقید کړی په علیکم سره. حکمت پکښي دادی چي انسان طبعاً غیور او حسود دی، نو چي دی هغه نعمت الهي ته وګوري چي خدای ﷻ غیر ته دده ورکړی وي، نو غیرت او حسد یې باعث کوي پر کفران د نعم الهیه وو چي ده ته یې ورکړي وي. او دخدای ﷻ سره یې سخت عداوت پیداکیږي او چي انسان و نعمت دخدای ﷻ ته وګوري چي خاص الخاص و ده ته یې ورکړی وي، نو حُب د نعمت الهي دی باعثه کوي پر رضا او پر شکر الهي.

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ ﴿٤٠﴾

او تاسي وفا وکړئ په وعده سره زما، زه به وفا وکړم په وعده سره ستاسي او خاص زما څخه وبيرېږئ

پوه سه! چي قاضي بيضاوي رحمه الله وايي چي عهد و فاعل ته د عهد مضافيږي او ومفعول ته د (عهدهم) مضافيږي او اول عهدي مضاف و فاعل ته دی، ولي چي خدای ﷻ و دوی ته وصيت او عهد کړی دی په ايمان راوړو او په طاعت سره بقوله تعالی (فاما يأتينكم مني هدًى)الآية. او دوهم يعني بعهدكم مضاف دی و مفعول ته يعني ددوی سره د خدای ﷻ دخوا څخه وعده کړه سوې په ايمان او عمل صالح سره او په نصب د دلائلو د وحدانيت خپل په انفسو او په آفاتو کي او په انزال د کتب الهيه او ارسال الرسل او وعده يې کړې ده ددوی سره په ثواب د جنت ددوی په ايمان او اعمال صالحه وو ددوی.

فائدة: ولي قاضي بيضاوي رحمه الله دواړه اضافته و فاعل ته نه کړه مع ان الاضافة وفاعل ته اکثر او ارجع دی کما تقرر فی محله؟ والجواب هو اضافة و فاعل ته ارجح دی او دهغه څخه عدول نه کيږي بيله مانع، نو په اول عهدي کي خو مانع نسته، ولي چي خدای ﷻ خو ودوی ته عهد او وصيت کړی دی په ايمان او عمل صالح سره کما مرّ آنفاً او په دوهم عهدكم کي خو مانع موجود دی د اضافت و فاعل ته، ولي چي ددوی دخوا څخه خو کم تهد او وعده موجود نه ده کمالايخفی.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پوهه سه! چي مظهري رحمه الله دواړه ځایه اضافه ومفعول ته روا بللي ده، لکن په ثبوت یې نه ده رسولې کمالایخفی علی من طالع تفسیره.

پوهه سه! چي اول د مراتبو د وفاء بالعهد زموږ دخوا راتګ په (أشهد أن لاإله إلاالله و أشهد أن محمدرسول الله) دی. او دپاك خدای ﷻ دخوا حفظ الدم والمال دی. او اخیره مرتبه د وفاءبالعهد زموږ دخوا استغراق په دریاب کي د توحید الهي دی، حتی چي د ځانه ځخه غافل سي فضلاً غیره او دخدای ﷻ دخوا فوز په لقاء دائمه سره دی کذاقال البیضاوی رحمه الله.

او هغه روایت چي مظهري رحمه الله د ابن عباس رض د ابن جریر په روایت په سند صحیح راوړی دی: (أوفوا بعهدی فی اتباع محمدصلی الله علیه وسلم أُوفِ بعهدکم) په رفع کي د تکالیف شاقه وو دتاسي ځخه. او یا دغیره ځخه د ابن عباس رض روایت دی (أوفوا بأداء الفرائض و ترك الکبائر أُوف بالمغفرة للصغائر والثواب علی اتیان الفرائض) او یا داسي (أوفوا بالاستقامة علی الطریق المستقیم أُوف بالکرامة والنعیم المقیم فی الجنة) بیضاوي رحمه الله وایي چي دا ټوله تفسیرونه د مابین د اول العهدین و آخرهما دي فافهم.

درویش وایي چي هغه توجیه چي مظهري رحمه الله راوړي ده یعني چي اضافه دواړه ځایه اضافه ومفعول ته ده، بیضاوي رحمه الله په قیل سره راوړیده او داسي وایي چي (اوفوا بما عاهدتموني من الایمان والتزام الطاعة أُوف بماعاهدتکم من حُسن الاثابة) او تفصیل ددغو دوو عهدینو په دغه آیت کي راغلی دی: (و إذ أخذالله میثاق بني إسرائیل)إلی قوله (ولأدخلنّکم جنات)الآیة.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پوښتنه : قائل ددې توجیه خو قتادهؒ، او مجاهدؒ دی، نو بیضاویؒ ولې په صیغه د ضُعف راوړه؟

جواب : دا دوې وعدې د یهودانو سره د زمانې د موسی علیه السلام کړه سوې دي او دلته په دې آیت یعني (أوفوا بعهدی)آه خو مخاطب یهودان د عصرنبوي دي بقرینة قوله تعالی (وآمنوا بما أنزلت)آه کما مرّ چې ایمان په ماأنزلتُ چې قرآن کریم دی هم په دغو معاصرینو کې د عصرنبويﷺ مقصود دی لا فی حق أسلافهم کما مرّ آنفاً

پوښتنه : ددې خبرو خو داسې معلومیږي چې اضافت ومفعول ته په دواړه عهدینو کې روا هم نه دی لا انه ضعیف؟

جواب : وأجاب عنه الفاضل عصامؒ چې نسبت د عهد د آباء و اولاد ته صحیح دی، ولې چې دوی یعني معاصرین اقتداء په آباو سره لري په دین کې. قوله تعالی: (وإیای فارهبونی) یعني هرکار چې کوې زما خخه بیریږه مثلاً زنا چې کوې زما خخه بیریږه یعني، نو یې مه کوه. او هرکار چې نه یې کوې هم زما خخه بیریږه مثلاً لمونځ نه کوې زما خخه بیریږه. یعني نو یې کوه. خصوصاً فی نقض العهد کما ههنا.

فائدة: قاضي بیضاويؒ وایي چې قوله تعالی : (وإیای فارهبونی) په افاده کې د تخصیص د رهبت په خدایﷻ پورې اوکد دی تر (إیاك نعبد) په افاده کې د تخصیص د عبادت په خدایﷻ پورې، ولې چې (إیاك نعبد) یوازې تقدیم د مفعول چې (إیاك) دی پر فعل دلالت پر تخصیص کوي نو (إیاك نعبد) یوه جمله ده او په (إیای فارهبونی) کې (إیای) مفعول د

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

(فارهبونی) المذکور نه دی، ولې چې مفعول د (فارهبونی) المذکور خو هغه یاء د متکلم ده چې حذف سوې ده او کسره پر دلیل ده. بلکه (إیای) مفعول د (ارهبونی) مقدر دی یعني (إیای إرهبوا) نو دا جمله یوه جمله ده او (فارهبونی) سره د مفعول مقدر دوهمه جمله ده. نو په (إیای فارهبونی) کې یو تقدیم د مفعول دی کمامرّ لأن التقدیر إیای ارهبونی. او بل تکرار د مفعول چې یاء د متکلم ده هم سته. په اوله جمله کې (إیای) المذکور دی او په دوهمه جمله کې یاء د متکلم ده چې مقدره ده، ولې چې اصل یې (فارهبونی) وو

فائدة: فاء جزائیه پر تاکید د بیرې د خدای ﷻ کوی، ولې چې معنا یې داده چې که تاسې د یوشي څخه بیریږئ. خو د خدای ﷻ څخه وبیریږئ

قال عزّ من قائل:

وَءَامِنُواْ بِمَآ أَنزَلۡتُ مُصَدِّقٗا لِّمَا مَعَكُمۡ وَلَا تَكُونُوٓاْ أَوَّلَ كَافِرِۭ بِهِۦۖ

او ایمان راوړئ اې بني اسرائیلو په هغه کتاب سره چې ما نازل کړی دی یعني پر محمدعلیه السلام چې قرآن عظیم الشان دی. په داسې حال کې چې قرآن پاک تصدیق کوونکی دی د هغه کتاب چې ستاسې سره دی، یعني تورات شریف، په دې معنا چې قرآن کریم پر داسې چا نازل سو چې د هغه نعت او بیان د حلیې او مولد او د هجرت ځای وغیرذالک په تورات کې موجود دي، ولې چې دعوی د ایمان بالتورات کوی نو باید پر مصدق د تورات هم ایمان راوړي ولهذا قید الله سُبحانه (بماأنزلت) بکونه (مصدقالمامعکم) او تاسې مه کرځئ اوله دله چې کفر په قرآن سره کوئ. یعني تاسې موجودین په عصرنبوي کې اوله ډله د کافرانو دځېل

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

قوم مه کرځئ، ولي ستاسي آئنده نسلونه چي په تاسي سره اقتداء وکړي په کفر بالقرآن ګناه يې ستاسي په غاړه ده. لأنكم الواضعون لاساس الكفر بالقرآن للقرون الآتية.

پوه سه! چي عليه السلام چي مديني منوري ته هجرت وکړی، نو تر ټولو اول يې د مديني منوري يهودو انکار وکړی. او بيا بنو النضير او بنوقريظه د يهوديه تکذيب وکړئ او بيا د خيبر باشندګانو يې تکذيب وکړی تم وثم إلى يومنا هذا. وفي المثنوي:

هر که بنهد سنت بد ای فتا ✤ تا درافتد بعد خلق از عما

جمع گردد بروی آن جمله بزه ✤ کو سری بودست و ایشان دم غزه

پوښتنه : ايمان بماأنزلت آه خو داخل دی په (**أوفوا بعهدكم**) کي نوجلا راوړو ته يې څه ضرورت وو؟

جواب : تخصيص د ايمان بعد التعميم دپاره دباعثه کولو ددوی پر ايمان باندي، ولي چي ايمان خو عمده د وفاء بالعهود دی.

پوښتنه : خدای ﷻ منع کړه چي تاسي اول کافر مه کرځئ په (**ماأنزلت**) سره، نو دوی خو اول کافران نه دي بلکه مشرکين دمکې مکرمې تر دوی دمخه دی په کفر کي؟

جواب : وفي جوابه وجوه المفسرين: بعض وايي چي لفظ د مثل محذوف دی تقديره (**لاتكونوا مثل اول كافر به**) يعني تاسي چي اهل علم او کتاب ياست او علم تفصيلي په نعوتو او احوال دعليه السلام هم لرئ نو بايد تاسي په مثل د اول کافرانو يعني اهل مکه نسئ، ولي هغه خو اميان او جاهلان ره.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

او بعض وايي چي تاسي اول کافران په اهل کتابو او يهوديانو کي مه
کرځئ؛
او بعض وايي چي تاسي مه کرځئ اول کافران په خپل کتاب تورات
سره لأن الكفر بالقرآن كفر بالتوراة لكونه مصدق له.
او قاضي بيضاوي رحمه الله او مظهري رحمه الله وايي چي مراد په آيت کي
مانطق به الظاهر نه دي بلکه مقصود تعريض دی پر دوی باندي کفولك
اما انا فلستُ بجاهلٍ تعريضاً على الجاهل الموجود هناك.

پوښتنه: ضمير د (كونوا) خو جمع دی او لفظ د اول مفرد دی، نو
څرنګه بې حمل صحيح کيږي؟

جواب: موږ دمخه اشاره وکړه چي د اول معنا اول فريق او فريق لفظ که
مفرد دی معنا يې جمع ده لکه قوم او رهط.

وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ ﴿٤١﴾

او تاسي مه رانيسئ په آياتو سره زما ثمن لږ او خاص زما څخه وبيريږئ

پوه سه! چي بيع و شراء خو خاص په اعيانو پوري ده كما تقرر في اللغة
والفقه. لکن دا قدر فرق لري چي بيع خرڅول دشي يعني په مقابل کي د
بيع يو مرغوب فيه شي، که نقود وي او که غيرها حاصل کړي. او شراء
تحصيل دي د مرغوب فيه په بذل سره د ثمن. لکن دلته مراد د شراء
څخه مطلق استبدال من قبيلي استعمال المقيد في المطلق كالمرسن چي
د اوښ پزي ته وايي په مطلق پزه کي، ولي چي آيات خو د اعيانو څخه نه
دي او د آياتو څخه مراد آيات قرآنيه دي أی (لاتستبدلوا بالايمان بالآيات

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

القرآنیة) او یا مراد آیات د تورات دي چي په هغو کي نعت د نبي علیه السلام موجود وو. او هغه یهودو بدل کړه په انکار سره.

فائدة: مراد د ثمن قلیل څخه حظوظ د دنیا دي لأنها وإن جلت یعني که څه هم ډیري وي لږ دي. او خسیس نسبت وجنت او نعمتو ته د جنت چي ددوی څخه په دغه استبدال کي فوت سوه.

فائدة: د یهودانو ملایانو په خپلو عوامو کي رسوم درلوده یعني زکاتونه او هدایا او صدقات. او علماوو ددوی پر عوامو ریاست کاوه، نو دوی وبیریدل، که موږ نعت د علیه السلام په صحیح ډول بیان کړو، نو عوام د یهودو به ایمان راوړي پر محمد علیه السلام باندي او زموږ ریاست او هدایا وغیره به زموږ د لاسه ووزي. نو دی هغه رسوم خوښ کړه او د نعتو څخه د علیه السلام یې یا انکار وکړی او یا یې تبدیل کړه کما ثبت بالآیات القرآنیة والاحادیث النبویة.

فائدة: په حدیث نبوي کي چي روایت یې دارمي کړی دی داسي راغلي (الا إنّ شرُّ الشرار شرارُ العلماء و أنّ خیرالخیار خیارُ العلماء).

فائدة: عموماً خلک د هر وخت یا په متابعت د رئیسانو او د خانانو، دنیادارو او یا په متابعت د ملایانو د حق څخه انکار کوي، لکه قریشو د مکي په متابعت د ابوجهل چي یو قومي مشر ددوی وو، د علیه السلام د نبوت او د قرآن کریم د حقیت څخه انکار وکړی. او ورته و ابوجهل ته نور رئیسان په مکه کي قریشو درلوده. او په مدینه منوره کي رئیسانو د یهودو په ګډون د ملایانو ددوی د حق دین د اسلام څخه انکار وکړی. وهذه الآفة والبلیة جاریة فی امة محمد علیه الصلوة والسلام. یعني

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

الى اخير دورات الاسلام چي د درويش په زمانه كي يعني د سنة ١٣٦٠هجري قمري دا فتنه وخپل عروج ته رسيدلې ده په افغانستان كي.

پوښتنه : بدلول د ايمان بالآيات په ثمن قليل سره هلته كيداى سواى، چي يهودو ته ايمان بالآيات واى او دوى هغه ايمان پرې ايښى واى او دهغه په عوض كي يې ثمن قليل اخيستي واى او سره ددې چي يهودانو خو ايمان بالآيات القرآنيه هيڅ نه درلودى؟

جواب : والجواب ان معنى الاستبدلال المذكور پر دې ده چي دوى خو دعوى د ايمان بالتورات كوله. نو ايمان بالتورات مستلزم دى ايمان لره. بالآيات القرآنيه كما ان الكفر بالآيات القرآنية كفرٌ بالتوراة، نو گويا دوى ايمان بالآيات القرآنية درلودى او په ثمن قليل يې بدل كړى كذا في حواشي البيضاوى.

قوله (واياى فاتقونِ) يعنى باتباع الحق والايمان بالقُرآن والايمان بمحمد عليه الصلوة والسلام والاعراض عن المتاع الدنيوى الخسيس المسترزل.

درويش وايي چي د تاكيد دلاري د (إياى فاتقونِ) او د (إياى فارهبونِ) فرق نسته. غاية الأمر ان التقوى هو فرط الصيانة چي منتهى دحال د سالكينو دى. او رهبة بيرې ته وايي. چي ابتدايي حال د طالبانو دخداى جل وعلا دى، نو چونكه په (إيَّاى فاتقون) كي خطاب و علماوو ته د يهوديانو وو او دحال سره د علماء و فرط الصيانة او غاية الوقاية د عذاب څخه دخداى ﷻ مناسب وه، نو ځكه يې دوى په (فاتقون) سره مخاطب كړه. او چونكه په آيت سابقه و كي عوام د بني اسرائيلو مخاطب وه او عوامو ته نفس بيره دخداى ﷻ چي ابتدائي حال د سلوك دى كافي وه، نو

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ذکر په اول آیت کي (فارهبون) ذکر سوله. وهذا حاصل ما فی البیضاوی وروح المعانی و روح البیان و تفسیر المظهری دی.

درویش وایي چي زموږ د اسلام په اولینو دورو کي علماء د امت مرحومه په تقوی سره په صحیح معنا موصوف وه. ته تاریخ اسلامي د علماء منتخه مینو مطالعه کړه، خصوصاً د درویش شرحه د ابوالمنتهی چي په پښتو ژبه سره د ډیري زماني څخه چاپ او په ټولو کتابخانو کي دستیاب کیږي.

لکن رفته رفته دعلماوو حال د تقوی حقیقي څخه و طرف ته د تقوی لفظي روان دی. الی یومنا هذا. غزنوی رحمه الله:

چو بینم دین احمد ﷺ در غریبی ✣ دلم سوزان و چشم خوز جاری

واعظان چون جلوه درمحراب منبر میکنند ✣ چون بخلوت میروند آن میکنند

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿۴۲﴾

او تاسي مه ګډوی حق چي صفت دمحمد ﷺ ستاسي په کتاب تورات کي په باطل سره چي تاسي به په خپلو لاسو غلط بیانات په باره کي دعلیه السلام نوشته کړي وي دپاره د طلب د ریاست خپل پر عوامو او دپاره د حفظ د رسومو جاریه بینکم وبین العوام. او جمله د تکتموا الحق عطف پر تلبسوا ده او تر (لا) ناهیه لاندي ده. او حال دادی چي تاسي اهل علم یاست او د عالم سره کتمان الحق مناسب نه دی، بلکه مناسب دده سره، بلکه واجب پر ده الاعلان بالحق دی، نو پر دې ترجمه (تعلمون) منزل منزلة لازم دی، یعني مفعول نه غواړي. او یا مفعول محذوف دی، یعني

تعلمون أن محمدًا صلى الله علیه وسلم نبی مرسلٌ فإن ذالك مذكور فى التوراة ومعلومٌ لكم.

حکایت: کعب بن الاشرف یوه ورځ احبار د یهودو یعني علماء ددوی سره جمع کړه. او ورته وې ویل چي تاسي څه وایاست په باره کي د محمد یعنيِ نبيِ دی او که نه او دده نعت په تورات کي سته او که نسته؟ ملایانو ورته وویل چي هو نبيِ دی او نعت یې په تورات کي موجود دی، نو کعب مذکور ورته وویل چي ماوتاسيِ ته د انعام او عطیه نیت کړی وو، که تاسي دا جواب نه وای راکړی، ملایانو ورته وویل چي مونږ دا جواب د بې فکری په حالت درکړی، نو ته مونږ ته مهلت راکړه چي مونږ تورات په ښه غور مطالعه کړو. بیا به هغه موافق د تورات سره موافق جواب درکړو. نو ملایان چي سره یوازې سول، نو د علیه السلام اکثر نعوت او حلیې یې دده دحال نعوتو او په حلیې برابر کړه، نو یې کعب مذکور ملعون ته وربنکاره کړه، نو کعب مذکور هر مُلا ته یوه کاسه اوربشي او څلور ګزه کرباس ورکړی. وفی المثنوی:

بود در انجیل نام مصطفی ✣ آن سر پیغمبران بحر صفا

بود ذکر حلیها وشکل او ✣ بود ذکر غزو و صوم و اکل او

الى آخر الأبيات درويش. هذا ماذكره صاحبُ روح البيان لكن لايناسب المقام لأنّ الخطاب فى الآيات المتلوة مع اليهود لامع النصارى فافهم واغتنم = درويش.

په تفسیر تیسیر کي وایي چي دا آیت که څه هم په شان کي د یهود نازل سوی دی، لکن حکم یې عام هغه مسلمانانو ته هم شامل دی چي د یهودو سره مشابه کارونه کوي، نو ګویا حکمرانانو ته د مسلمانانو وایي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

(لاتخلطوا العدل بالجور) او قضاتو د مسلمانانو ته وايي (لاتخلطوا الحكم الحق المعلوم لكم بأخذ الرشوة) او ملايانو ته د اسلام وايي چي تاسي تعليم د علومو شرعيه مه کړوی په اخذ الاجرة سره. لماورد فى الحديث الصحيح مَن تعلّم علماً لايبتغى به وجه الله بل لايتعلمه الا ليصيب به عرضاً من الدنيا لم يجد عرف الجنة يعني بوی د جنت فضلاً عن دخولها.

مسئلة: که پر يو عالم تعليم د حکم الهي متعين سو يعني بل عالم دهغه حکم نه وو او دي عالم منع وکړه د تعليم څخه دهغه، ترڅو چي اجرت ور نه کړي، نويه حکم کي د آيت مذکوره داخل دی. بلکه عالم بايد داسي وي لکه خدای پاک وايي: (يُجاهدون فى سبيل الله ولايخافون لومة لائم) او يا عليه السلام وايي: (لايمنعنّ احدكم هيبة احدٍ ان يقول او يقوم بالحق حيث كان).

حکايت: تاريخ اسلامي خبري کوي. او علماو ته د اسلام په لوړه سويه وعظ او تبليغ کوي. او وايي چي سُليمان بن عبدالملک چي يو د الوالامر څخه د مسلمانانو وو په سرزمين کي د عربو چي قصد د مکي مکرمي يي وو، لکن پر لاز د مديني راغلی او د يوڅو ورځو دپاره په مدينه منوره کي پاته سو، نو د خلکو څخه يي پوښتنه وکړه چي په مدينه کي داسي يو څوک سته چي د يوچا د اصحابو څخه د عليه السلام سره يي ملاقات سوی وي؟ خلکو ورته وويل: هو، يو ابوحازم ﷫ سته. نو سليمان سړی ور واستاوه او ابوحازم ﷫ يي راوغوښتی خپل حضور ته، نو سليمان په دوران کي د ملاقات اول دا خبره ورته وکړه: ياأباحازم ماهذالجفاء؟ ابو حازم ورته وويل: چي ماستاسره څه جفا کړېده؟ سليمان ورته وويل چي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پوله مخور کسان د مدینې زما مُلاقات ته راغله او ته نه راغلې؟ ابوحازم ورته وويل. يا أمير المؤمنين پناه په خدای وغواړه دداسي غلطو کلماتو د ويلو څخه. ولي چي تا زه دمخه تر نن هيڅ نه يم پيژندلی او نه ما ته تر اوسه ليدلی يې، نو زما ته راتګ وتاته ولي جفا بولې؟ نو سليمان بن عبدالملك و محمدبن شهاب زهري رحمه الله چي يو عالم وو تبع تابعي چي د سليمان سره همراه وو، وکتل ددې دپاره چي د ابوحازم رحمه الله خبره صحيح ده او که نه؟ محمدبن شهاب وويل چي د شيخ يعني ابوحازم خبره صحيح ده. ته خطاوتلی يې. او بيا سليمان و ابوحازم رحمه الله ته وويل چي څه سبب دی چي زموږ مرګ نه دی خوښ؟ ابوحازم رحمه الله وويل چي تاسي آخرت خراب کړی دی او دنيا مو آباده کړېده. نو څکه ستاسي زړه نه غواړي چي د آباد ځای څخه دي خرابو ته ولاړ سي. سليمان ورته وويل: أصبت الحق يا اباحازم. بيا سليمان ورته وويل چي زموږ ورتګ به خدای ﷻ په ورځ د آخرت پر څرنګه عنوان وي؟ ابوحازم رحمه الله ورته وويل چي صالح سړي به خدای ﷻ ته داسي ورځي په محبت سره لکه يو سړی چي دخپله کوره او عيالنه څخه مسافر سوی وي او خپل کور ته ورځي. او بدکاره سړي به په داسي توګه ورځي چي لکه يو مريی چي د باداره تښتيدلی وي او د مجبوري په حالت کي بيرته بادار ته ورځي. فبکی سليمان. بيا سليمان ورته وويل چي زما سره به خدای ﷻ څه معامله وکړي په ورځ دقيامت؟ ابوحازم رحمه الله ورته وويل چي ته خپل عمل پر قرآن پيش کړه، نو تاته به خپل حال معلوم سي. سليمان ورته وويل چي پر کوم ځای د قرآن يې پيش کړم؟ ابوحازم رحمه الله ورته وويل: پر دغه آيت (إن الأبرار لفی نعيم و إنَّ الفجّار لفی جحيم) سليمان ورته وويل چي فأين رحمة الله يا

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

اباحازم؟ ابو حازم ورته وویل : (إنَّ رحمة الله قريبٌ من المحسنين) بيا سليمان ورته وويل فأيُّ عباد الله اكرم عندالله؟ ابوحازم رحمه الله وويل چي خاوند دغيرت او عقل سليم وي. سليمان ورته وويل فأى الأعمال افضل؟ ابوحازم رحمه الله ورته وويل أداء الفرائض مع اجتناب المحارم. سليمان ورته وويل چي كومه هغه دعاده چي دخداى ﷻ په دربار كي و اجابت ته نژدي ده؟ ابوحازم رحمه الله ورته وويل چي دعاء د محسن اليه ده و مُحسن ته. بيا سليمان ورته وويل چي كومه صدقه افضله ده؟ ابوحازم رحمه الله ورته وويل چي صدق د سائل چي مسكين وي بيله احسانه او زهيرېدو. سليمان ورته وويل چي كومه خبره ښه عدله خبره ده؟ ابوحازم رحمه الله ورته وويل چي حق خبره كول دي وهغه چاته چي ته ځني ببرېږې او يا دي وهغه ته طمع د دنيا وي. سليمان ورته وويل چي كوم سړى ډېر هوښيار دى؟ ابوحازم رحمه الله ورته وويل چي هغه سړى دى چي عبادت دخداى ﷻ كوي او نور خلك هم دخداى ﷻ عبادت ته رابولي. سليمان ورته وويل چي ډېر احمق سړى څوك دى؟ ابوحازم رحمه الله ورته وويل چي هغه سړى دى چي خپل آخرت يعني جنت د بل د خوشحالى دپاره دلاسه وركړي او يا دبل د دنيا دپاره. سليمان ورته وويل أصبت. بيا سليمان ورته وويل: چي ستاڅه رايه ده دا زموږ په حكمراني كي؟ ابوحازم ورته وويل نور مي وبخښه. سليمان ورته وويل : خامخا نصيحت ماته به يې كوي. ابوحازم رحمه الله ورته وويل: يا اميرالمومنين! ستا پلرو او نيكه ګانو دا بادشاهي د توري په زور نيولې ده بيله مسودي د اهل او عقد، حتى پر دغه بادشاهي نيولو باندي د مسلمانانو سره تاسي ډېر جنګونه وكړه او ډېر مسلمانان مو په قتل ورسول، حتى چي ډېر مسلمانان ستاسي د بيرې او ظلم څخه ترك الوطن

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ته مجبور سولهئ نو يو سړی چي د سليمان سره ملګری وو ابوحازم رحمه الله ته وويل بئس ماقلتَ يا اباحازم. ابوحازم رحمه الله وهغه سړي ته وويل: كذبت ان الله تعالى اخذ من العلماء ميثاقاً لتبيين الحق ولاتكتمونه. سليمان ورته وويل چي زموږ حال به څرنګه صالح سي؟ ابوحازم رحمه الله ورته وويل چي ډيره سختي د رعيتو سره پريږده يعني ظلم مه كوئ. او كار د غيرت څخه اخله. او تقسيم د بيت المال په برابره توګه كوه. يعني قوم پرستي مه كوه. سليمان ورته وويله چي څرنګه موږ اموال د خلكو څخه اخلو؟ ابوحازم ورته وويله چي د روا لاري يې را اخله او مستحقو كسانو ته يې وركوه سليمان ورته وويل چي ته زموږ نه ملګری كيږې، موږ به ستا څخه زدكړه كوو؟ ابوحازم رحمه الله ورته وويل چي زه پر خپل ځان بيريږم چي ستاسي خوا ته به زما ميل پيدا سي. نو به خدای جل جلاله ما ته ضعف الحيات او ضعف الممات را په برخه كړي. سليمان ورته وويل چي ته خپل احتياجات ماته وراندي كړه چي زه يې در حل كړم. ابوحازم رحمه الله ورته وويل چي زما حاجت دادی چي د دوږخه مي خلاص كړه اوجنت ته مي ورولېه. سليمان ورته وويل چي داخو زما تر طاقت لوړ كار دی. ابوحازم رحمه الله ورته وويل چي زما بل حاجت وتاته نسته. سليمان ورته وويل چي ماته يوه دعاء وكړه. ابوحازم رحمه الله وويل چي خدايه! كه سليمان ستا دوست وي، نو ده ته توفيق د خير د دنيا او آخرت وركړې. او كه به ستا دښمن وي، نو د نړلي تر وريښتانو يې ونيسې او ماتحب وترضى ته يې كش كړې. سليمان ورته وويله چي ماته نصيحت وكړه. ابوحازم رحمه الله ورته وويل چي ما تاته كوتاه خبري وكړې. لكن په باطن كي مي بيخي ډيري خبري درته وكړې، نو كه يې ته اهل يې نو دي بس دي. او كه يې ته اهل نه يې نو ماته هم بې ځايه غشي ويشتل نه دي په كار. سليمان ورته وويل چي ماته اخيري وصيت

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وکړه. ابوحازم رحمه الله ورته وویل: وصیت به درته وکړم، لکن ډیر کوتاه، هغه دا چي تعظیم د خدای ﷻ کوه او خان ساته ددې څخه چي خدای دي تا نه ویني په داسي کارکي چي ته یې ځني نهي کړې یې. او یا دي تا نه ویني په داسي کار کي چي ته یې په امر کړې یې.

نو د سلیمان سوالونه چي خلاص سوه، ابوحازم رحمه الله ته یې رخصت ورکړی او وروسته سلیمان سل ۱۰۰ دینار ور واستوله او وې ویله چي ته دا مصرف کړه زه دغونه نور در استوم. ابوحازم رحمه الله هغه دده دینارونه بیرته ور رد کړه او ورته نوشته یې کړه (یاأمیرالمؤمنین اعنداك بالله أن یکون سؤالك ایای هزلاً و ردّی علیك بذلاً مالا أرضاه لك فکیف لنفسی)

فائدة عظیمة: پوه سه! چي قدماوو د فقهاوو رح اخستل د اجرت پر تعلیم القرآن باندي ددې آیت (ولاتشتروا بآیاتی ثمناً قلیلاً) ناجائز ګڼلی دي او دوی پر تعلیم القرآن باندي. تعلیم الحدیث والفقه او د نورو علوموشرعیه قیاس کړي دي، بلکه امامت او آذان یې هم پر قیاس کړي دي.

اما د متاخرینو د فقهاوو فتوی پر دې ده چي استیجار روا دی. شارح الوقایة وایي لظهور التوانی فی امورالدین او دلیل د متاخرینو دا حدیث دی. چي رسول اکرم صلی الله علیه وسلم وایي:

(إن احق ما أخذتم علیه اجراً کتاب الله) او دوی د آیت تاویل داسي کوي چي په حق کي د چا دی چي پر ده متعین وي، یعني بل څوك نه وي چي دا تعلیم وکړي او دی مزدوري غواړي لکه چي پر علماوو د یهودو چي تعلیم د تورات په باره کي د علیه السلام متعین وو او دوی أجرت د عوامو څخه واخیستی کما مرّ فی قصة کعب بن الأشرف ومثلو له چي په یو

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

خای کي غاسل د مړي يو سړی وي او هغه غسل بې مزدوری نه ورکوي نه ورکوي، نو ده ته مزدوري حرامه ده لتعيينه عليه. او که د مړي غاسلان ډير وه، نو غاسل ته مزدوري روا ده. لعدم التعين على احدٍ منهم. وهكذا تعليم الحديث والفقه وغيرهما من العلوم الشرعية وهكذا الأذان والإمامة بالأجرة.

مسئلة: که دا شيان پر يو سړي متعين هم سي او دی نفقه د عيال نه لري، نو هغه اخذ د اُجرت روا دی. او هم په صورت کي د تعين پر خليفه د اسلام دا واجبه ده چي دغه متعين سړي ته دي تنخا مقرره کړي لئلا يضيع الأمور المذكورة ولا المتعين وعياله. او که خليفه تنخا نه ورکوله، بيا پر عامو مسلمانانو دا تنخا ورکول واجب دي.

دوی وايي چي څه وخت چي سيدنا اميرالمومنين ابوبکر صديق د خلافت المومنين دپاره متعين سو، نو دده کسب قبل الخلافة دجامو خرخول وه او په هغو کي ادنی مايکفي للعيال ګزاره کوله. نو د تقرر الخلافة په سهار يې يوڅه کالي واخسته چي دا به په بازار کي خرڅ کړي. او بيا به دخدمت المومنين يعني خلافت کار کوي. حضرت عمر﷜ په مخه ورغلی، ورته وې ويل: چيري ځي يا اميرالمومنين؟ ده ورته وويل چي زه به ژر ژر يوڅه کالي خرڅ کړم دعيال د نفقي دپاره او بيا به د خلافت مقام ته درسم. عمر﷜ ورته وويل چي دواړه کاره نه سره کيږي. ته چي په خدمت د مسلمانانو اخته سوې، نو تاته به د بيت المال څخه د مسلمانانو تنخا درکول کيږي. نو يې دی بيرته راوګرځاوه، نو په اتفاق د اصحابو کرامو﷡ يو څه تنخا ورمقرر کړه.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

درویش وايي چي دعمر رضی الله عنه رایه او فکر ډېر خوش آیین وو، ولي خلیفة المسلمین او امیرالمومنین چي په بازار کي کېږي خرڅوي څه ناڅه دمسلمانانو سپکاوی وو دکافرانو په نیز.

پوه سه! چي د قرآن شریف خرڅول دقسم څخه د (لاتشتروا) آه په اتفاق نه دی، ولي چي دا خو بیع د اوراقو او کاغذ ده، او د عمل د کاتب یا چاپ والا دعمل خرڅول دي کمالایخفی هذا حاصل ما في روح البیان وحاشیة الجلالین وغیرهما.

وَأَقِيمُوا الصَّلَوٰةَ وَآتُوا الزَّكَوٰةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ ﴿٤٣﴾

او تاسي لمونځونه کوئ او زکات ورکوئ یعني لکه دمسلمانانو لمونځونه او زکاتونه، ولي مطلق لمونځ او زکات خو د یهودیانو په دین کي هم وو. ددې آیت څخه دا معلومه سوه چي کفار مخاطب او مکلف په فروعو د دین هم دي کمافي المظهری.

پوه سه! چي زکات په لغت کي په معنا د نما او زیادت راغلی دی. کما یقال زکی الزرع اذا نما. او په معنا د پاکي هم راغلی دی کما في قوله تعالی: (ومن تزکی) ای تطهر. نو په زکات شرعي پاکي دمال د خبث څخه ده او مال هم په ورکړه د زکات نما کوي.

او تاسي رکوع کوئ یعني لمونځ کوئ سره د لمونځ کوونکو چي علیه السلام او اصحاب کرام دي رض. نو په آیت کي ذکر د جزء مراد ځني کل دی.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پوښتنه: رکوع خو یو جزء دلمانځه دی او لمونځ خو نور هم ډیر اجزاء او ارکان لري، لکه سجده، ولاړه، قرائت وغیره نو په تخصیص کي د رکوع څه حکمت دی؟

جواب: اشاره ولمونځو ته دمسلمانانو ده، چي د یهودو په لمانځه کي رکوع نه وه.

مسئلة: په دې آیت کي چي (مع الراکعین) پکښي دی باعث کول دي د مسلمانانو پر لمانځه دجماعت. او جماعت په نیز د داود ظاهری رکن د لمانځه، یعني سره د قدرت پر جماعت بې جماعته لمونځ صحیح نه دی په نیز د ده. او امام احمدبن حنبل رحمه الله وایي چي رکن دلمانځه خو نه دی، بلکه جماعت فرض علیحده دی. یعني لمونځ بې جماعت خو صحیح دی لکن که سړی سره د قدرته دجماعت لمونځ بې جماعته وکړي، نو یو فرض خو یې ادا کړی، او د فرض په اندازه یې غاړي بندي دي. او د جمهور حنفیانو رح او شافعیانو رح په نیز جماعت سنت موکده دی، نژدې واجب ته دی. بلکه بعض محققین د حنفیه وو یې عین واجب بولي. همداغه آیت پر دلیل ګرځوي، ولي چي امر خودپاره د وجوب دی چي مطلق ذکر سي کمافی کتب الاصول. وفی الحدیث المتفق علیه کي راغلي دي چي علیه السلام وایي (صلاة الجماعة تفضلُ صلوة الفذ بخمس وعشرین درجةً) وفی روایة (بسبع وعشرین) ولامنافات بینهما لان التصریح باسم العدد لاینفی الزائد کماتقرر فی اُصول الفقه مثلاً یو سړي وویل چي ماته پنځه کسه نن راغله او بیا یې وویل چي ماته اوه ۷ کسان نن راغله. دا منافات نه سره لري.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

او بعض شارحین دحدیثو مبارکه وو وایي چي دا فرق د ۵ او ۷ بناء پر اخلاص او مواظبت د جماعتي سري دی. او بعض وایي چي عطایا د اُمت مرحومه د رب العزت دخوا او ز افزون په ازدیاد کي وي.

تنبیه: درویش د مظهري څخه خلاف المذهب رانقل کړی چي ددې آیت څخه دا معلومه سوله چي کفار مخاطب په فروع سره ددین دي لکه لمونځ او زکات وغیرهما، لکن مذهب د حنفیانو رح دادی چي کفار په اعمالو بدنیه یا مالیه لکه لمونځ او زکات مخاطب نه دي او دوی ته عذاب پر ترك د لمانځه مثلاً نه ورکول کیږي، نو دغسي آیتونه چي ظاهراً پر تکلیف د کفارو په فروعو سره د دین دلالت کوي محمول پر اعتقاد دفرضیت دهغو عباداتو دي. مثلاً په مذکوره آیت کي معنا داده (وأقیموا الصلوة) اعتقدوا فرضیة الصلاة وهکذا فی غیرها.

پوښتنه: دکفارو خوابدي ځای دوزخ دی، یا په فروعو مخاطب یا نه، نو ددې اختلاف څه فائده ده؟

جواب : هغه امامان رح چي کفار په فروعو مکلف بولي، هغه وایي چي کافرانو ته په دوزخ کي درې قسمه عذاب ورکول کیږي. یو عذاب د کفربالله و رسوله وکتابه. او بل عذاب د نه عقیدې ددوی پر فرضیت دلمانځه. او بل عذاب پر نه کولو د لمانځه دی.

او په نیز د حنفیانو رح دوه اول عذابه دوی ته ورکول کیږي. وتفصیل هذه المسئلة یُطلب من کتب اصول الفقه.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

نو دجماعت فضائل واوری!

۱) جماعت په مثال د جنګ د کفارو سره، یعنی غزا دی او محراب یې په مثال د ځای دغزا دی. ولابد للقتال من صُفوف المسلمین الغزاة فالجماعة فی الصلاة کصفوف الغزاة.

۲) په حدیث صحیح کې راغلي دي: (ما إجتمع من المسلمین فی جماعة اربعون رجلاً الاً وفیهم رجلٌ مغفور له)آه او خدای جل سلطانه اجل تر دې دی چې په ځلوېښتو خلکو کې دې یوه ته بخښنه کوې او ۳۹ دې ناامیده پرېږدي.

۳) واجب ده پر امیر دمسلمانانو چې هغه سړي ته چې همیشه تارک الجماعت وي عذاب ورکړي.

درویش وایي چې اکثراً تارک الجماعة بلِ الصلاة خو غټ غټ امیران وي. نو هغو ته به څوك عذاب ورکړي؟ اللهم صبراً.

چو کفر از کعبه برخیزد کجاماند مسلمانی؟

۴) ابوسلیمان الدارنی ؒ وایي چې ما شل کاله په وطن کې تېر کړه ماته احتلام پېښ نه سو. لکن چې مکې مکرمې ته ورغلم یو دماخستن لمونځ راڅخه بې جماعته سو، په هغه شپه ماته احتلام پېښ سو.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دلمانځه ادب:

لمونځ کوونکی باید په حضور قلبي او په لمانځه کي دنيايي فکر نه وهي فضلاً عن الفکر في المعاصي. بعض علماء د باطن رح ددي آيت چي (ولاتقربوا الصلوة وانتم سُکاری) که څه هم شان نزول خو يې سکر د شرابو څخه دی په وخت کي د لمانځه کما سيأتي انشاءالله، لکن مع هذا دوی وايي (لاتقربوا الصلوة وأنتم سکاری من حب الدنيا وکثرة الهموم) وفی المثنوی المعنوی:

اول ای جان دفع شر موش کن ✣ وانگه اندر جمع گندم کوش کن

بشنو از اخبار آن صدر صُدور ✣ لاصلوة تم الا بالحضور

يعني حضور قلبي او دفع د حضرات شيطانيه وو او دنياويه وو اولين شرط د قبول د لمانځه دی. البتّه علماء رح وايي په لمانځه کي د بل عبادت فکر وهل ممنوع نه دي. لماروی عن عمر رض انه اذا قام في الصلوة کان يتفکر في تجهيز الجيش لغزوالکفار وکما يتفکر الرجل في الصلوة في افعال الحج مثلاً. والله الموفق.

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

أَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ أَنْفُسَكُمْ وَأَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتٰبَ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾

ایا تاسي امر کوی یعني ای علماء دیهودو لأنَّ الخطاب لهم، خلک یعني هغه مسکینان ستاسي چي تاسي طمع د نقود وغیره نه ورته لری په بِر یعني ښه کار سره. عن ابن عباس رض إنها یعني دغه آیت نازل سوی په ملایانو د یهودانو چي دوی به امر کول په پټه هغه بي طمع کسان په متابعت دعلیه السلام او په خپله به یې متابعت نه کاوه.

او بعض مفسرین رح وایي چي دې ملایانو به خلکو ته ویل چي صدقات کوی او پخپله به یې صدقه نه کول. او بغوی ﷫ هم نږدې د ابن عباس رض وتفسیر ته داسي تفسیر کړی دی چي علماوو د یهودو به وخپل قریب ته او هغه چا ته دمسلمانانو چي ددوی به حلیف وو إذا سأل المسلمون عنهم فی امر رسول الله صلی الله علیه وسلم اُثْبُتْ علی دینه فانَّ امره حقٌ وقوله صدقٌ او دوی په خپله به چي مامور په تمسک بالتورات هم وه دهغه خپلي وینا څخه یې مخالفت کاوه. او دعلیه السلام نعت ته بې چي په تورات کي موجود وو تغیر ورکاوه. نو ددې کبله خدای ﷻ ددوی ته وویل: (وتنسون أنفسکم) او تاسي هیر کړي دي خپل ځانونه.

پوه سه! چي هیرول دخپل ځان څخ ځوک نسي کولای. نو ټوله مفسرین رح تفسیر د نسیان په ترک سره کوي چي د هیري سره لازم دی او د بیضاوي د کلام څخه داسي فهمیږي چي دی وایي چي تترکونها کالمنیات آه چي دی په (تنسون) کي استعارة تبعیة وایي او حال دادی چي تاسي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

تلاوت د کتـاب الله تـورات هم کـوئ. چې په هغـه کې نعوت او بيـان د حقیقت دده ﷺ د ديـن موجـود دی. او په هغـه تـورات کي وعيـد او عـذاب ذکر سوی دی چي قول او عمل يې سره مخالف وي او يا ترک د بر کوي او يا عناد کوي. (أفلاتعقلون) ايا تاسي عقل نه لرئ؟ ولې چي عقل خو سړی دداسي کارو څخه نه منع کوي.

فائدة: بر توسع د خير په کارو کي مشتق دی د بَر څخه بفتح الباء چي پراخه بيابان ته وايي.

فائدة: قاضي بيضاوي رحمه الله او مظهري رحمه الله او روح البيـان په يوه خوله وايي چي استفهام په دې آيت کي دپاره د تقرير يعني باعثه کول پر اقرار. او تـوبيخ يعني سـرزنش وچاتـه. او تعجيـب يعني خلـک او سـامعان پـه تعجب کي اچول.

پوښتنـه : داستفهام حقيقي معنا خو طلب دفهم ده، چونکـه هغـه پـه خدای ﷻ کي محال وو، نو څخه پر مجاز محمول دی، لکن پوښتنـه داده چي هره يوه د تقرير او توبيخ او تعجيب خو جلا جلا معاني مجازيه دي. او علماوو د علم بيـان خو د دوو مجازي معناوو په يوه وار د لفظ څخه اخيستل ناجائز ګڼلي دي.

جواب : ددي سوال په جواب کي بعض محشيانو د بيضاوي داسي ويلي دي : أي الإستفهام لمجموع المعانى الثلثة من حيث المجموع فهو معنىً واحدٌ مجازى آه.

فائـدة: چونکـه استفهام صدر د کلام غواړي او مابعـد الاستفهام پر ماقبل الاستفهام نه عطف کيږي کما تقرر في النحو نو په دې کلام کي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

حذف د معطوف علیه دی وروسته تر استفهام . والتقدير أتفعلون هذا ولاتعقلون؟

فائدة: (تعقلون) یا منزل منزلة اللازم دی. أی لاعقل لکم یمنعکم عن هذا الفعل الشنیع ای مخالفة القول والعمل والعناد. او یا مفعول د (تعقلون) محذوف دی. والتقدير أفلاتعقلون قبح ضیعکم فیمنعوکم عنه.

فائدة: عقل په لغت کي حبس ته وايي ومنه عقال البعير يعني زنګون بند د اوښ. او بیا په عُرف کي إدراك انساني ته وايي، ولي چي ادراك انساني سړی منع کوي د قبیح کار څخه او بندوي پر بنه کار باندي. او بیا وقوت د نفس وايي چي دا ادراك په کيږي.

فائدة: دا آیت که څه هم په علماوو کي د یهودو نازل دی، لکن زموږ هغه ملایانو ته هم شامل دی چي وبل ته ښوونه د ښو کارو کوي او په خپله عمل نه په کوي. او پر منبر د وعظ قال الله وقال الرسول وايي او په خلوت کي په هغه سره عمل نه کوي. بیت:

واعظان کین جلوه در محراب و منبر میکنند
چون بخلوت میروند آن کار دیگر میکنند

او ددي آیت څخه دا معلومیږي چي دداسي ملایانو فعل د جاهل بالشرع او احمق خالي عن عقل دی، ولي چي څوك چي جامع د علم بالشرع او د عقل څښتن وي، باید دداسي کارو څخه یې عقل منع کړي او شرع یې منع کړي.

فائدة: ددي آیت دا معنا نه ده چي فاسق دي چاته نصیحت نه کوي، ولي چي فسق جلا بد کار دی او امر بالمعروف او نهی عن المنکر جلا ښه کار

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

دی، بلکه مقصود دادی چي واعظ دي اول تزکیه د خپل خان وکړي او خپل خان دي کامل کړي، ترڅو چي وعظ دده په بل چا کي تاثیر وکړي.

روی البغوی رحمه الله چي رسول کریم صلی الله علیه وسلم په شپه کي د معراج داسي کسان ولیدل چي شونډان یې په غچیو د اور ور پرې کول کیدله، علیه السلام د جبرئیل علیه السلام ځخه پوښتنه وکړه چي من هؤلاء؟ جبرئیل علیه السلام ورته وویل چي دا ستا د اُمت خطیبان دي چي یأمرون الناس بالبر وینسون انفسهم وهم یتلون الکتاب.

او دغه رنګه اسامه بن زید رضی الله عنه وایي چي ما د رسول کریم صلی الله علیه وسلم ځخه واوریدل چي ویل یې چي یو سړی به په ورځ د قیامت دوږخ ته ورولي چي کُلمي به یې تر ډبره راوتلي وي او پر خپلو کُلمو به راګرځي لکه د خراس خر پر خپل ژرنده. او دوږخیان به پر راټول سي. بعض دوږخیان یې وپېژني او ورته وروایي چي ای فلانیه ته دلته ځه کوې؟ ته هغه ملا نه یې چي موږ ته به دي امر بالمعروف او نهی عن المنکر کاوه؟ دی ورته وایي چي هو زه هغه یم. لکن تاسي ته به مي امر بالمعروف کاوه او په خپله به مي هغه معروف نه کاوه. او تاسي به مي د منکر ځخه منع کولاست او ما په خپله هغه منکر کاوه. بیت:

مشکلی دارم ز دانشمند مجلس باز پرس
توبه فرمایان چرا خود توبه کمتر میکنند

وفی الحدیث ما من عبد یخطب خُطبةً إلا والله تعالی سائله عنها یوم القیامة ما اراد بها. کذا فی روح البیان. وقال علیه الصلاة والسلام کم من خطیب یلعب به الشیطان قال الشیخ اسماعیل الحنفی رحمه الله بعد ذکر هذا الحدیث که د واعظ غرض دا وو چي زما خو دي مسلمانان نفع واخلي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

که څه هم زه معذب فی النار یم فهو نوع فناء لکن یخاف ان یجد حظه فی ضمنه و ادنی الحال ان یُلاحظ قوله علیه الصلوة والسلام انّ الله یؤید هذا الدین بالرجل الفاسق. درویش وایي چي دا حدیث سره د خپله حاله دمخه ذکر کړی دی.

حکایت: تاریخ وایي چي یو عالم وو د واعظانو څخه چي ډیر موثرالکلام په زړو کي د سامعانو وو، حتی چي بعض اوقات دده د وعظ د تاثیره یو یا دوه کسه مړه کیدله. او په دغه ښار کي یوه سپین سري ښځه وه چي یو ځوی صالح نرم دله یې درلودی. او دې سپین سري به همیشه وخپل ځوی ته ویل چي ددغه عالم او واعظ و نصیحت ته به نه ورځي، ولي چي بیریدله چي ځوی یې نرم دله دی چي په نصیحت د واعظ مذکور مړ نسي. خو یوه ورځ د سپین سري ځوی د مور په پټه نصیحت ته ورغلی او څو خبري د واعظ چي یې واوریدلي بیهوش سو او په هغې بیهوشی کي یې روح قبض سو. او خلکو د سپین سري د ځوی جنازه مور ته ور وړه او په تکفین او قبر کي یې کومك ورسره وکړی. او هغه واعظ هم پر آس سپور هدیرې ته ورغلی. سپین سري چي واعظ پر آس سپور ولیدی او د ځوی د مرګ لمبه یې په زړه کي وه، نو یې واعظ ته داسي وویله:

أتهتدی الأنام ولاتهتدی ✤ الاذالك لاینفع

فیا حجر الشحذ حتی متی ✤ تسُنُ الحدید ولاتقطع

واعظ چي دا دوه بیته د سپین سري واوریدله پر آس سربیره یې لویه نعره وکړه او د آسه څخه را ولویدی او بې هوشه سو. او په هغې بیهوشی کي یې روح ورکړه. رحمه الله تعالی.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَاسْتَعِيْنُوْا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ ؕ وَاِنَّهَا لَكَبِيْرَةٌ اِلَّا عَلَى الْخٰشِعِيْنَ ﴿۴۵﴾

پوه سه! چي علماء ديهودو چي خداى ﷻ امر کړه په ايمان سره پر عليه السلام او پر اظهار د نعت د عليه السلام چي په تورات کي موجود وو. او دا دوی ته ډيره ګرانه معلوميده، ولي چي ددوی رياست پکښي دمابينه څخه تلی، او هغه مالي ګټي چي دوی به د نورو يهودو څخه ترلاسه کولې دغه هم په خطر کي د عدم ګرځيدلې، نو خداى ﷻ ددوی ته علاج دهغه بيان کړی او وې ويله چي (تاسي مدد وغواړئ په دغه سختيو کي بلکه په عمومي شدائدو کي په صبر سره انتظاراً للفرح والسرور)

پوه سه! چي لفظ د صبر که صله يې علی وي، يعني الصبر على الشيئ، نو مراد دادی چي ځان بند کړه او صبر وکړه پر ټولو عباداتو دخداى ﷻ او که د صبر صله (عن) راسي نو يې معنا داده چي ځان بند کړه د معاصي وو څخه او د حب څخه د رياست چي مانع د ايمان ستاسي دی. او ډيره لويه ګناه ده.

اوکه صله د (في) وي نو معنا يې داده چي په موجباتو کي د فقر او مسکنت او د زوال د رياست چي هغه سبب ستاسي د جاه و جلال دی صبر وکړی. لأن الصبر مفتاح الفرح دی (إنّ مع العسر يسراً إن مع العسر يسرًا)

او بعض مفسرين رح وايي چي مراد د صبر څخه روژه د مفطرات ثلثه وو څخه چي اکل دی او شرب او قضاء الشهوت دی، ولي چي روژمره کسر د شهواتو او تصفيه د باطن راځي ويناسب هذا المعنى قرينه وهو الصلوة. او کومک وغواړئ په شدائدو کي د لمانځه څخه.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

په حدیث شریف کې راغلي دي أنه عليه الصلوة والسلام اذا خربه امرٌ فزع الى الصلوة، ولي چي لمونځ چونکه معراج المومنين دی. او ځای د نزول د رحمت د رب العالمین دی، نو خامخا زړه ورسره پوره کیږي. او رحمت و ګلد ت څه ناڅه سپکیږي. وذالك بمقدار توجه المصلى دی. او هغه خبره چي مظهري کړیده. که څه هم ناقل دی چي کلمه د واو په معنا د (على) ده او معنا يې داسي بيان كړيده : (واستعينوا بالصبر على الصلوة) آه ډیر بعیده توجیه ده. او د قرآن پاك سره مناسب نه ده، ولي چي واو عاطفه په معنا د على هيڅ ځای نه دی راغلی. او هغه آیت دی چي مظهري د استشهاد دپاره راوړی دی. من قوله تعالى : (وأمر اهلك بالصلوة واصطبر عليها) نداءٌ من بعيد. ولي چي په آيت مذکوره کي خو صريح لفظ د (على) راغلی دی.

او بعض مفسرين رح د صلوة معنا په دعاء سره کوي. قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من كانت له حاجةٌ الى الله او الى احدٍ من بني آدم فليتوضأ وليُحسن وضوئه ثم ليصل ركعتين ثم يُثنى على الله وليُصلِ على النبي صلى الله عليه وسلم وليقل لااله إلاّالله الحليم الكريم سبحان الله رب العرش العظيم الحمدلله رب العالمين أسألك مُوجبات رحمتك وعزائم مغفرتك والغنيمة من كل برٍ والسلامة من كل اثمٍ لاتدع لى ذنباً إلا غفرته ولاهماً الا فرجته ولاحاجةً هى لك رضاً إلاّ قضيتها يا أرحم الراحمين. رواه الترمذى والحاكم فى المستدرك نحوه.

ترجمه. آنحضرت صلى الله عليه وسلم وايي که چاته يو حاجت وي دخدای ﷻ سره او يا ديوچا سره د بني آدم، نو دي اودس تازه کړي او ښه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

کامل اودس دي وکړي او بيا دي دوه رکعته يعني نفل وکړي او بيا دي حمد دخدای ﷻ ووايي او بيا دي درود پر عليه السلام ووايي او بيا دي مذکوره دعاء وکړي، انشاء الله حاجت به يې دسره سي.

فائده: ضميرد (إنها) يا راجع و استعانت ته دی، نو دا سوال نه پيداکيږي چي (إنها) خو ضمير مفرد دی او صبر او صلاة خو دوه شيان دي، نو بايد (إنهما) ويل سوی وای. او يا ضمير مفرد راجع دی و هريوه ته د صبر او صلاة په تاويل د خصلة. او بعض مفسرين رح چي وايي چي ضمير مونث راجع دی و تولو اما امروا به ومانهواعنه ته هغه توجيه د مقام سره مناسب نه ده کمالايخفی. او بعض مفسرين رح وايي چي ضمير مفرد راجع دی يوازي و صلوة ته، ولي چي صلوة پر انواعو د صبر مشتمل دی مثل الصبر عن الأكل والشرب والتكلم المباح وغيرذالك.

اوهغه تفسير چي بعض اهل التفسير کړی دی او مظهري رحمه الله هم په لفظ د قيل را نقل کړی دی چي معنا د آيت داسي ده: (واستعينوا بالصبر و انه لكبيرٌ وبالصلوة وانها لكبيرة ای ثقيلة شاقةٌ) فحذف احدهما اختصاراً، نو دا تفسير لکه په قرآن کريم سره چي رايه آزمايي کوي او ډير نامناسب تفسير دی.

پوه سه! چي لمونځ په اعتبار د صرف المال په طهارت کي که اوبه په بيع وي او په سترالعورت کي متضمنه دي زکات لره. او په اعتبار د توجه إلى الكعبة. لکه حج دی. او په اعتبار د لزوم د يوه مکان لکه اعتکاف دی. اوپه اعتبار د خشوع بالجوارح من القيام و وضع اليد على اليد والنظر فی القيام الی موضع السجود والركوع والسجود شامل دي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ډیرو عباداتو بدنیه وو لره. او اخلاص د نیت یې عبادت نفسانیه دی. او په اعتبار د مجاهدې د نفس او شیطان سره په دفع کې د افکار فاسده و او د امور دنیویه لکه جهاد فی سبیل الله دی. او په اعتبار د قرائة القرآن افضل د عبادات بدنیه وو دی. او په اعتبار د تکلم بالشهادتین په ناسته کې مشتمل پر اصل الایمان دی. او په اعتبار د منع د مصلی خپل ځان لره چې اکل او جماع دی پر منزله د روژې دی. او په اعتبار د مناجات مع الحق سبحانه متضمن دی معرفت شهودي لره. فالصلوة افضل العبادات بعدالایمان بالله ورسوله ولهذا قالوا یُسأل عن العبد یوم القیامة بعدالسؤال عن الإیمان عن الصلوة. قال السعدي رحمه الله:

روز محشر که جان گداز بود ✤ اولین پرسش نماز بود

پوه سه! چې کبر خو د اجسامو صفت دی، نو بیضاوي رحمه الله وایي چې مراد دلته ثقیلةٌ وشاقةٌ دی او ددې معنا شاهدیې هغه آیت دی، که څه هم په باره کې د مشرکینو راغلی دی. (کَبُرعلی المشرکین ماتدعوهم إلیه) او تولو مفسرینو د خشوع معنا په سکون او اخبات سره کړېده. ولهذا پټې غونډۍ ته خُشقه وایي او خشوع په قرآن مبارك کې صفت د آواز راغلي ده کمافي قوله تعالی: (وخشعة الأصوات للرحمان)آه او په صفت د بصر هم راغلې ده. کمافي قوله تعالی (خاشعةً أبصارهم) او خضوع لین یعني نرمي او انقیاد ته وایي یعني فرمان برداري، نو ځکه فقهاء رح وایي چې خشوع د جوارحو صفت ده او خضوع د زړه صفت ده محصل مافی البیضاوی والتفسیر المظهری و روح المعانی و روح البیان وغیرها.

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

پوهه سه! چي خدای ﷻ خاشعين مستثنى كړه د (إنها لكبيرة) څخه. وجه د استثنائيت په اتفاق د مفسرينو يې دا ذكر كړېده چي خاشعين په امثالو د صبر او دلمانځه اموخته دي او ددوی زړونه و امتثال ته د اوامرو الهيه وو تل آماده وي. او دا معلومه خبره ده چي پر عادتي سړي ديو كار سره هغه كار دروند نه واقع كيږي، نو ځکه صبر او صلوة پر خاشعينو ثقيل نه دی. او بله وجه يې داده چي خاشعين په مقابل كي د سختيو د عباداتو ثواب موعود د جنت ويني او يقين پر كوي چي ددوی سختي په عباداتو الهيه وو كي هيڅ شی نه معلوميږي نسبت و نعمتو ته د جنت. د مثال په توګه يو مزدور چي د مزدورانو عادي اجرت شل روپۍ وي مثلاً روزانه. او يوصاحب كار ومزدور ته سل ۱۰۰ روپۍ مثلاً روزانه مقرره كړي، نو پر هغه مزدور كار دصاحب كار دروند نه پرېوزي لما يرى من خمسة امثال الأجرة المعتادة فلذالك لم يشتد على الخاشعين الاستعانة بالصبر والصلوة لما يعتقدون فى مقابلتها ما لاعين رئت و لا أذن سمعت ولا خطر على قلب البشر. اللهم اجعلنا من الخاشعين الخاضعين لننال من الله النعيم المقيم.

درويش وايي چي دا مثال خو د ابرارو د عبادت مثال دی اما المخلصين دهغو خو شان داسي دی لكه د رابعه رحمها الله چي د علماوو څخه يې يو وخت پوښتنه وكړه چي تاسي دا عبادات الهيه دڅه دپاره كوئ؟ بعضي علماوو ورته وويل چي دپاره د نجات د دوږخه څخه. ده رحمها الله ورته وويل چي تاسي خو عبادت د بهري په خاطر كوئ، د رب ﷻ سره اخلاص ستاسي څه دی؟ او بعضي علماوو ورته وويل چي دپاره د جنت د دخول يې كوو. رابعه رحمها الله ورته وويل چي تاسي خو لكه اجيران

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

اجرعظیم غواړئ. نو علماوو ورته وویل چي ته یې د څه دپاره کوې؟ رابعه رحمها الله ورته وویل چي که خدای ﷻ بالفرض دوږخ نه وای پیدا کړی نو خو بیره د دوږخ به هم نه وای او که یې بالفرض جنت هم نه وای پیدا کړی، نو خو طمع د دخول به یې هم نه وای، مګر سره دهغه یې زه په عباداتو سره مامور کړی وای، ما به صرف د امتثال د اوامر الهیه وو دا عبادت کولای.

درویش وایي چي حقیقتاً اخلاص همدغه وو. تاریخ وایي چي رابعه رحمها الله به شبانه روز ۲۰۰ رکعته همیشه کوله. فرحمه الله تعالی

الَّذِيْنَ يَظُنُّوْنَ اَنَّهُمْ مُّلٰقُوْا رَبِّهِمْ وَاَنَّهُمْ اِلَيْهِ رٰجِعُوْنَ ﴿٤٦﴾

پوه سه! چي فهم ددې آیت د معنا موقوف دی پر پېژندو د مراتبو د ادراك. نو واوره! چي اعلی د مراتبو د ادراك انساني یقین دی چي په اصطلاح د قرآن کریم او دعلم کلام علم ورته وایي او هغه ادراك دی چي د جانب مخالف یو ضعیف احتمال هم نه وي ورسره. **ويُقاربه في جانب النزول الظن وهو الادراك الغالب** یعني چي احتمال د جانب مخالف خو ورسره وي لکن احتمالاً ضعیفاً او دغو دوو ادراکو ته تصدیق وایي د منطقو په کتابو کي. او تر ټولو کښته ادراك وهم دی چي هغه ادراك ضعیف دی یعني ادراك د جانب مخالف غالب وي. او نژدې و وهم ته په جانب کي د علو شك دی چي په هغه طرفین یعني موافق او مخالف دواړه سره برابر وي. او وهم او شك دواړه د قسمه د تصور دي عند المنطقین.

اوس نو واوره چي په قراآتو مشهوره وو کي (يُظنون) راغلی دی.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

او په مصحف ي د عبدالله بن مسعود رض (یعلمون) په ځای کي د (یظنون) راغلی دی. نو سوال ددې دی چي پر معتقداتو خو یقین لازم دی کماتقرّر فی علم الکلام نو ظن څرنګه (إنهم ملاقو ربهم) چي د عقائدو برجسته عقیده ده کافي وي؟

ددې سوال په جواب کي د مفسرینو رح څو قسمه جوابونه دي. اول جواب د بیضاوي رحمه الله دی چي مظهري یې هم متابعت کړی دی. هغه دادی : أی یتوقعون لقاءالله ونیل ماعنده. حاصل ددې جواب دادی چي ظن محمول پر خپله متعارفه معنا دی. لکن مراد د ملاقات څخه د رب جل سلطانه رؤیة الهي دی په جنت کي. او مراد د رجوع څخه رسیده و دارالثواب جنت ته بلاعقاب دی. او دواړي خبري مظنونه دي او متیقن نه دي. یعني نفس حشر فی یوم القیامة نه دي. او یا رجوع و نفس جزاء ته مراد نه ده، ولي دا دوه خو متیقن عقائد دي.

او بل تفسیر چي بیضاوي کړی دی او مظهري یې متابعت کړی دی. أو یتیقنون إنهم یحشرون إلی الله تعالی فیجازیهم. ددې جواب حاصل دادی چي په آیت کریمه کي ظن په معنا د علم دی ویؤیده قرائة ابن مسعود رض. او وجه د اطلاق د ظن پر علم باندي داده چي ظن مشارك د علم سره وو په غلبه او رجحان د جانب موافق فلذا اطلق علیه. نو پر دې تقدیر مراد د (ملاقوا ربهم) څخه مطلق حشر دی چي هغه یقیني دی او مراد د رجوع څخه مطلق جزاء ده چي هغه هم یقیني ده، نو په نیز د بیضاوي رحمه الله لفظ د ظن مجاز دی د علم څخه والعلاقة التشابه بینهما فی الرجحان. او بغوي دعوی د اشتراك کړېده یعني لفظ د ظن په معنای

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

مشهوره سره او په معنا د يقين دواړو راغلی دی. والله أعلم بصحبته.

او مظهري ﷫ يوه ډيره په زړه پوري توجيه کړيده، دپاره د استعمال د ظن په ځای کي د يقين، هغه داده چي: د هرچا چي غالب الظن دا وي چي زه دخدايه سره ملاقي کيږم او خدای ﷻ ماته جزاء پر اعمالو راکوي، نو عقل صحيح پر ده باندي آسانه کوي. صبر پر طاعت اليه او پر صبر د عصيان الهي څخه، د بېري د ضرر. مثلاً يو سړی چي ډير تږی وي او په ګيلاس کي اوبه پرتې وي او دده غالب ګمان دا وي چي دا اوبه مسمومي دي يعني زهر پکښې کي دي، نو هغه سړی پر مشقت دتندي صبر کوي او د ګيلاس اوبه نه چيښي. او دغه رنګه يو سړی چي سخت ناجوړی وي او دده غالب ګمان دا وي چي ددې ګيلاس په اوبو کي زما شفاء سته، مګر يقين يې وي چي ډيري ترخې دي، نو دا سړی پر تلخي د هغو اوبو صبر کوي او چښي يې. نو څرنګه په هغه سړي کي چي ايمان پر خدای ﷻ لري او عقيده پر جزاء د رضاء الهي او دلوی ثواب، بلکه په مشقت کي د عبادت لذت او عشق هم محسوسوي. ولهذا قال عليه الصلوة جُعلت قرة عيني في الصلوة. اخرجه الحاكم والنسائي.

فائدة: الصلوة معراج المؤمنين تكون سبباً و وسيلةً الى رؤية الله تعالى

وعن ربيعة بن كعب﷛ قال كنتُ ابيت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فآتيته بوضوئه وحاجته فقال سل قلتُ اسئلك مرافقتك في الجنة قال او غيرذالك قلتُ هو ذاك قال فاعنّي بكثرة السجود. رواه مسلم.

وعن أبي هريرة ﷛ قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اقربُ مايكون العبد الى الرب وهو ساجده. رواه مسلم ، مظهری.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

يَٰبَنِيٓ إِسۡرَٰٓءِيلَ ٱذۡكُرُواْ نِعۡمَتِيَ ٱلَّتِيٓ أَنۡعَمۡتُ عَلَيۡكُمۡ وَأَنِّي فَضَّلۡتُكُمۡ عَلَى ٱلۡعَٰلَمِينَ ﴿٤٧﴾

اې اولاد دیعقوب په یاد کړی یعني په شکر سره زما هغه نعمت چې ما انعام کړی وو پر تاسې او ما تفضیل درکړی دی تاسې ته پر عالمیانو یعني ستاسې د زمانې. دا آیت دمخه هم تیرسو. فائده د تکرار یې داده چې دوی ته نعمت د تفضیل ور په یاد کې چې هغه د لویو نعمتو څخه دخدای ﷻ دی او وروسته وعید شدید پورې مربوط کی یعني (واتقوا) الخ

پوه سه! چې مراد د تفضیل څخه تفضیل د نیکه ګانو ددوی دی چې په زمانه کې د موسی علیه السلام وه او وروسته تر هغه هم إلی مدة مدیدة یعني إلی ان غیّروا دینهم.

نعمت وهغو ته ورکړه د نبوة علی نبوة وه او کتاب الله تورات وو. او علم بکتاب الله او اعمال صالحه موافق د احکامو سره د تورات او په عین حال کې بادشاهي د دنیا او عدالت بین الناس او د انبیاء علیهم السلام سره کومک کول وه.

حکمت الهي: چې فضیلت د آباوو و ابناوو ته ور پیادوي دادی چې شرف د آباوو شرف دی د ابناوو او بل حکمت دادی چې تاسې موجودین هم هغه د آباوو نعمت حاصل کړی په اتباع سره د نبي علیه السلام والقرآن النازل علیه لأنّ فیه اتباع موسی ﷺ والتوراة وشرف آبائهم کان بسبب اتباع موسی ﷺ والتوراة وذالك الیوم محصور فی اتباع محمد ﷺ

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

والقرآن لأن دين موسى عليه السلام وكتابه قدنسخ بحكم الله و اقام الله عزوجل مقامها النبي عليه السلام والقرآن تذييلٌ.

يحيى بن معين رحمه الله وايي چي كامل صبر دادى چي تمنا به نه كوي د ماسوى د مارزقك الله تعالى او راضي به اوسي په قضاء دخداى ﷻ په امورو كي د دنيا او آخرت. او داسي صبر لكه سر چه په بدن كي دى. قال الحافظ رحمه الله:

گویند سنگ لعل شود در مقام صبر ✤ آری شود ولیك بخون جگر شود

پوه سه! چي خداى جل سلطانه بيان كړى د جزاء د اعمال صالحه وو. وجعل لها نهايةً واحدةً يعنى (من جاء بالحسنة فله عشر أمثالها) او جزاء د صدقې في سبيل الله يې فوق ترهغه بيان كړيده. يعني قوله تعالى: (والذين يُنفقون أموالهم في سبيل الله كمثل حبةٍ أنبتت سبع سنابل في كل سنبلةٍ مائة حبة)الآية. او اجر د صابرانو يې بې حسابه بيان كړى دى. قال الله تعالى: (إنما يُوفَّى الصابرون اجرهم بغيرحساب)

فائدة: خداى پاك ځان موصوفه په صبر ګڼرلى دى كما ورد في الحديث النبوي ﷺ ليس شيئ اصبر على اذى سمعه من الله تعالى إنهم يدعونه له ولداً و أنه تعالى يُعافيهم ويرزقهم.

فائدة: بعض اهل الله وايي چي كه ته غواړې چي زه مقتداء دخلګو سم او ته خشوع نه پېژني. خشوع دا نه ده چي ته به زيره ډوډۍ خوري يعني يا جوارينه يا اوريشينه، بلكه خشوع داده چي ته به دنيادارد او مسكين په حق كي برابر بولي. اوبل خشوع به كوي په فرق عمل كي چي پر ثنا

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

خدای ﷻ فرض کړی وي. فمن أظهر الخشوع عندالناس فوق مافی قلبه فإنما ظهر نفاقاً على نفاقٍ.

فائدة: سهل بن عبدالله تستری وایي: لاتكون خاشعاً حقاً حتى تخشع كل شعرةٍ على بجسدك وهذا هوالخشوع المحمود. ولي چي خوف الهي په زړه کي قرار ونیسي، نو تبعاً خشوع د ټولو اعضاوو سره لازمه ده لأن القلب هو الرئيس الأعظم لبقية اعضاء الجسد، نود صاحب ددغي خشوع القلبْ په وسه نه ده پوره چي دفع خشوع الأعضاء الظاهر وکړي، نو ځکه ده همیشه سر کښته ځړولی وي او متادب او متذلل ناست وي. وأما الخشوع المذموم فتكلفه فى الخشوع عندالناس او یا تکلف د ژړا په صوت کي او سر یي کښته نیولی وي. یعني عند رؤیة الناس کمایفعله الجهال من العلماء والمتصوفة المراؤون ددې دپاره چي خلک ورته په سترګو د بزرګی او دخدای ﷻ د بیري وګوري وذالك خدعٌ من الشيطان و تسويل من نفس الإنسان اعاذناالله من المكر بحضرت المليك المقتدر العليم بالظاهر والباطن.

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

وَاتَّقُوا يَوْمًا

أى عذاب يوم وهو يوم القيامة

لَا تَجْزِىْ نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ

اى نفس مومنة عن نفسٍ كافرةٍ لأنّ الشفاعة لأهل الكبائر ثابتة بالآيات والأحاديث والاجماع

شَيْئًا

اى من الحقوق اللازمة فى زمة النفس الكافرة فهومنصوبٌ على أنه مفعول به لاتجزى صفةُ يوماً والجملة اذا وقعت صفةً لابد من العائد فيها الى الموصوف كما هوالمقرر فى النحو.

وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ

قرء إبن كثير ويعقوب وابوعمرو بالتاء والباقون بالياء وكلاهما جائز لأن الفاعل وهو لفظ الشفاعة مؤنث غيرحقيقى يجوز فيه التذكير والتأنيث للفعل المسنداليه يعنى لايقبل من النفس الكافرة شفاعة شافعٍ ان فُرض شفاعة الشافع له، او يا د نفس مومنه څخه كه چيرې شفاعت دكافر وكړي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ

يعني فدية

وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٨﴾

أى لايمنعون من عذاب الله تعالى

پوښتنه: ضمير دجمع په (ولاهم يُنصرون) كي وچاته راجع دى؟

جواب: و كافرة ثانية ته راجع دى، ولي هغه كه څه هم لفظاً مفرد دى. لكن چونكه نكيره دى او په سياق كي دنفي راغلى دى. نوعموم او كثرت فائده كوي كماتقرر في العلوم العربية.

پوه سه! چي لاري دخلاصوالي ديو مجرم دعذاب څخه د دنيا يا شفاعت د يو شافع به وي، دهغه نفى دكفارو څخه په ورځ دقيامت په دې سره وکړې: (ولايقبل منها شفاعة) او بله لار د خلاصون دمجرم دنياوي داوه چي فديه او عوض مالي دخپل جرم ورکړي. دهغه نفى خداى ﷻ په دې سره وکړه: (ولايؤخذ منها عدلٌ). او بل طريقه د خلاص والي دمجرم دنياوي دا وه چي قوم دمجرم يي په زور سره خلاص کړي. دهغه نفى خداى ﷻ په (ولاهم يُنصرون) سره وکړه. فلايبقى فى ايدى الكفار غير اليأس من طرق النجات كلها.

پوه سه! چي په دې آيت کي رد دى پر يهودانو چي دوى به ويل چي زموږ آباء انبياء دي كه څه هم موږ كفر وکړو زموږ شفاعت به کوي او موږ به

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

دعذاب الهي څخه خلاصوي. كيف يقولون ذالك وقدقال الله تعالى: (لن تنفعكم ارحامكم ولا اولادكم) وقال ايضاً (يوم يفرالمرء من أخيه) الآية وفي المثنوى:

چون یفر المرء آید من اخیه ✦ یهرب المولود یوماً من ابیه

زان شود هر دوست آن ساعت عدو ✦ که بت تو بود وازره مانع او

فائدة: معتزله په دغه آيت سره دليل وايي پر دې چي شفاعت د اهل كبائرو گنهو په ورځ د قيامت نشته.

والجواب منا أن هذه الآية مخصوصة بالكفار په دليل دهغو احاديثو نبويه وو چي بخارى او مسلم او نورو ثقات يې روايت كړى دى، بلكه احاديث د شفاعت دكبائرو گنهو والامتواترة المعنى دي.

وَإِذْ نَجَّيْنَٰكُم مِّنْ ءَالِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ ٱلْعَذَابِ

او په ياد كړئ اې حاضرينو دعصرنبوي ﷺ چي موږ نجات دركړى تاسي ته، يعني ستاسي و آل و آباوو ته په زمانه كي د موسى عليه السلام د آل فرعون څخه يعني د فرعون او دده اتباعو قبطيانو څخه چي دوى تاسي ته قصد كړى وو د بدعذاب، ولي چي دا عذاب چي بيان به يې راسي ډير بد وو نسبت ونورو عذابو ته كمالايخفى نو بايد تاسي ذكر د نعمت د آباو اداء كړى بالايمان بحمد ﷺ.

فائدة: دا جمله د(نجيناكم) آه تفصيل دى دهغه اجمال چي په دې قول كي دخداى ﷻ تير سو: (أذكروا نعمتى التى انعمت عليكم) آه يعني هغه نعم همدغه دي چي په دې آيتو كي به راسي.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فائدة: اصل د آل (اهل) وو (هاء) یې په همزه بدل کړه په دلیل ددې چې تصغیر د آل (اهیل) راغلی دی او تصغیر شيئ واصل ته دده ردوي کما هو القانون الصرفی، لکن لفظ د آل داسي ځاته مضافیږي چې د رتبې والا سړي وي که د آخرت وي لکه انبیاء علیهم السلام او دنیاوي عزتمند سړی وي لکه آل فرعون.

وعن الکسائی سمعتُ اعرابیاً فصیحاً یقول آل و اویلٌ و اهل واهیل، نو که روایت صحیح وي نو لفظ د آل اجوف واوي دی یعني اصل یې اول وو، نو یې واو متحرك مفتوح ماقبلها په الف بدل کړی. نو اهیل تصغیر د آل نه دی. بلکه تصغیر د آل اُوَیْل دی ل والاول هو الاشهر المتداول.

فائــدة: لفظ د فرعون د یو معین سړي نوم نه دی. بلکه لقب دی د بادشاه د عمالقه وو چې هغه اولاد د عملیق بن لاوذ بن ارم بن سام بن نوح ﷺ لکه لفظ د قیصر چې لقب دی د بادشاه، نو د رومیانو او کسری لقب دی دشاهانو د فارس. او یا امیرالمومنین چې لقب دی د خلیفه د مسلمانانو.

فائدة: فرعون دموسی ﷺ دزماني نوم یې مصعب بن ریان وو. او بعض اهل تاریخ وایي چې دمصعب خوی وو چې ولید یې نوم وو چې د بقایاوو څخه د عادیانو وو. او فرعون د یوسف ﷺ نوم یې ریان وو چې پلار د فرعون موسی ﷺ وو او یا یې دپلار پلار وو. او ددغو دوو فرعونانو تر مابین تر څلور سوه کاله بالا زمانه تیره سوېده. فغلط من قال إنَّ فرعون موسی هو فرعون یوسف ﷺ.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فائدة: چونکه فرعونان ډیر سرکښه او ظالمان خلک وه، نو عربو په استقاق جعلي دلفظ د فرعون دا باب جوړ کړی: (تفرعن الرجل) یعني فلاني سړي فعل د فرعونیانو وکړی، یعني ظلم او سرکښي.

فائدة: فرعون بني اسرائیل څو ډلي کرخولي وه. یوه ډله د نباء په کار یې اخته کړیوه یعني ښتني یې مُبتلي او دیوالونه به یې وهله او فرعونیانو ته یې سرایونه او غټي غټي قلعه وي ورجوړولي، او بله ډله یې د کښت او باغو په کار اخته کړیوه. او درنې درنې ډبري به یې دغرو څخه په راوړي. او پر بعض یې جزیه مقرره کړیوه. او ښځو د بني اسرائیلو د فرعونیانو د کورو کارونه ورکړله. او همدغه سوء العذاب د فرعون وو چي بني اسرائیل ته یې ور کاوه چي د تاریخ په پاڼو کي دونه عذاب و یو قوم ته نه دی ورکړه سوی.

درویش وایي چي د فرعون موسی ﷺ تاریخي معلومات خو هغه وو چي تیر سوه یعني د عملیق بن لاوز آه دقوم څخه وو چي عمالقه یې بلله او ددوی لویه برخه په مصر او په شاوخوا کي آبادوه. اما روح البیان وایي په نقل سره چي فرعون موسی اصلاً اصفهانی وو یعني د ایران د اصفهان باشنده وو. او بعض شمالي ملایان د افغانستان وایي چي فرعون موسی دتاش برغان یعني دشمالي افغانستان باشنده وو او قصه د فرعون موسیﷺ ددواړو قولو سره یو شی ده چي عنقریب به یې درویش بیان کړي انشاءالله. اما اولاً درویش وایي چي ددغو درو قولو په مابین کي منافات نسته او هر یو محتمل دی، ولي چي عمالقه یو لوی قوم وو نو یحتمل چي فرعون موسیﷺ اصلاً باشنده د مصر وو او دا احتمال هم سته چي فرعون موسیﷺ دي سره د یوڅو کورو په اصفهان کي ګزاره

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

کوله. او یاسره د بعضي قومو دي په شمالي افغانستان کي ګزاره کوله.
په هرحال دهغه متشابه قولو آخر داقصه ده چي: فرعون موسی سواء کان اصفهانیاً او من شمال افغانستان کان حرفته وکسبه التجارة في بیع وشراء الثمار یعني میوې لکه انګور، انځر، خټکي وغیره به یې په ډک پیمانه راتیول او خرڅول حتی آل امرُه الی خسر التجارة ورکبه الدیون الثقیلة یعنی تجارت یې تاواني سو او درانه پورونه پر باندي سوه. او په وطن کي یې ګزاره د پوروړو دلاسه مشکله سوه. نویې قصد ددي وکړی چي دباندي ملك ته به ولاړ سي او هلته به خواری او کسب وکړي، که دي روپۍ پیدا کړي پوروړو ته به یې راوړي. نو یوڅه مبلغ یې دځان سره واخیستی اول شام ته ورغلی او هلته یې دخپل کاروبار زمینه مساعده نه وبلل، بیا دهغه ځای څخه مصر ته ولاړی چي هلته یې قومیان هم ډیر وه، هلته چي ورغلی موسم د خټکیو رسیدلی وو، نو فرعون موسی اول تربازار دباندي خټکي قیمت کړه. ۹ دانې په یوه روپۍ وه او بیا ورغی دبازار په مابین کي یې قیمت کړه. هلته یوه دانه په یوه روپۍ وه. فکر یې وکړی چي دا ۱۰ ډیره ګټه ده. نو دبازار دباندي یې په یوه روپۍ ۹ دانې خټکیان رانیول او په پټو کي یې په شا کړه، یوڅو ګامه چي یې واخیستل حکومتي عسکر ولاړ وه. فرعون ته یې وویل چي څشي دي په شا دي؟ فرعون ورته وویل: خټکي دي. عسکر ورته چي حکومتي محصول دي ورکړی دی؟ فرعون ورته وویل یا. عسکرو ورته وویل: یوه دانه کښیږده. فرعون یوه دانه کښیښوله. یوڅو ګامه چي یې واخیستل بل عسکر ولاړ دی هغه هم ورته وویل چي څه شی دي په شا دی؟ فرعون ورته وویل خټکي. عسکر ورته وویل محصول دي تحویل کړی دی؟ فرعون ورته وویل اوس نژدې مې هغه بل عسکر ته ورکړی. عسکر ورته وویل چي

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

هغه د محصول د تولیدو عسکر نه وو زه د محصول د تولیدو د پاره حکومت د رولی یم. فرعون یوه دانه ختکی ورته ورکړې. وهکذا فرعون چي دبازار مابينخ ته ورتلی، یوه دانه وریاته سوه هغه یي په یوه روپي خرڅ کړې.

فرعون دخان سره فکر وکړی چي دابنار ناپُرسان دی او ددې ځای حکومت د رعایتو دحاله څخه بيخي غافله او ناخبره حکومت دی. نو د ښار دباندي ووتی یو لوی قبرستان یې ولیدی. هلته یي ختي شروع کړې او دخان دپاره یې یوه کوچنی خونه جوړه کړه او هر مړی چي به دښار قبرستان ته راوړی پنځه پنځه روپی به یې محصول حکومتي ختي اخیستی. اودخدای ﷻ تقدير وو چي په دغه کال په مصر کي وبار ګډه وه او ډیر مړي به کیدله او فرعون موسیٰ ﷺ خپل محصول پنځه پنځه روپی خندي اخیستلي. آخر یې ډيري روپی سره جمع کړې او يو بل سړی یې دخان سره مزدور کړی او خپل ځان یې د قومندان په نامه مشهور کړی. او مزدور یې د عکسر په نامه یاداوه. نو مړی چي به راغلی نو مزدور عسکر به ورته ودریدی چي قومندان وایي چي محصول تاویل کړه پنځه روپی. خلګو به بې چون و چرا محصول تاویلوه.

آخر کلونه پر دې تیر سوه او فرعون ډیر نقود سره جمع کړه. اخیر الامر د یو غټ آمر حکومتي مور مړه ده چي هديرې ته یې راوړه. دفرعون عسکر ورته ودریدی چي محصول تاویل کړه. هغه ورته وویل چي ته چا مقرر کړې؟ هغه عسکر ورته وویل چي مونږ دحکومت دخوا مقرر یو او قومندان په کوټه کي ناست دی. خیر خو هغه آمر پنځه روپی ورکړې. د مور د دفن کولو څخه چي فارغه سو، نو هغه آمر دښار یعني د مصر د بادشاه ته راپور ورانديي کړی او د فرعون قبرستان ټوله ماجرې یې ورته

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

بیان کړه، نو بادشاه عسکر ور واستوله چې ورسي؛ د قبرستان قومندان راولي؛
فرعون موسیٰ علیه السلام چې یې باچا ته یې وروستی باچا پوښتنه ځنډي وکړه چې ته پر دې وظیفه د مړو د محصول چا مقرر کړی یې؟ فرعون ورته وویل چې هیڅ چا نه یم مقرر کړی ما پخپله ځان مقرر کړی. باچا ورته وویل: په څه خاطر؟ فرعون د ځینکو قصه ورته وکړه فرعون ورته وویل چې ماچې فکر وکړی چې ستا حکومت ډیر غافل حکومت په خیال راغلی، نو ما دغه کار د محصول د مړو د کلو راهیسې شروع کړی دی. خو د بده مرغه نن ستا د حکومت دغښې آمر د مور په مرګ کې زه رسوا سوم. او هغه پیسې چې فرعون سره جمع کړي وې و باچا ته یې کښیښولې.
د باچا عقیده دا سوه چې دا سړی ډیر هوښیار دی. نو فرعون ته یې وویل چې ته زما سره د حکومت په کارو کې یاري وکړه. فرعون ورته وویل چې ماته یوه غټه عهده په لاس راکړه، زه به ډیر ستا حکومت پرمخ بوزم هغه وو چې باچا ده ته د وزارت یو مقام ورو سپاره. فرعون د ډیرې پوهنې څخه کار واخیستی او پولیس او عسکر یې سره منظم کړه او د رعیتو په کارو یې ځان خبراوه، نو رعیت ډیر د ده څخه راضي وو او ډیر ګلونه یې د غه د وزارت چوکۍ په بنه ډول وچلول. او آوازه د عدل او انصاف یې په ټوله مصر کې نشر سول. اخیر الامر چې باچا مړ سو، خلکو د مصر ټوله پر ده اتفاق د باچاهۍ وکړی. فرعون په مصر کې څو موده د شاهي دوره چلول چې خلګ یې ولیدل چې وده ته ډیر جلب سول، نو یې د خدايي دعوه وکړه او خلکو د مصر هم ورسره ومنل.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

درویش وایي چې پر هغه تقدیر چې فرعون موسی ﷺ اصلي د مصر باشنده وو، نو دی د اصل څخه بادشاه مصر وو او بیا یې دعوه د خدایي وکړه. والله أعلم بحقیقة الحال

او که چیرې اصفهاني الاصل وو او یا افغانستاني الاصل وو، نو په مذکوره حیله یو وار خان وبادشاهي ته ورساوه او وروسته یې دعوی د خدایي وکړه کما مرّ آنفاً

يُذَبِّحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ وَفِي ذَٰلِكُم بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٤٩﴾

چې دوی یعني فرعون او اتباعو دده به ذبح کول ستاسي بني اسرائیلو پیداسوې خامن او ژوندي یې پرېښولې ستاسي پیداسوې نجوني او په دغه فعل کې د فرعونیانون ستاسي سره سخت امتحان وو د صبر په سخت عذاب سره. قال الله تعالی: (ونبلوکم بالشر والخیر فتنة) یعني ګاهي امتحان دخدای ﷻ په شر، یعني عذاب سره د آزمایني دصبر او ګاهي په نعمت او رخاء سره دپاره د امتحان د شکر دی، نو ښه بنده دخدای ﷻ هغه څوک دی چې په نعمت کې شکر دخدای ﷻ لساناً وقلباً وعملاً اداء کوي او صبر کوي په نیز د شدت او سختی یعني دخدای ﷻ څخه شکایت نه کوي.

پوهـ سـه! چې د ذالکم اشاره که انجاء ته دبني اسرائیلو وي د فرعون څخه، نو مراد د بلاء څخه امتحان بالنعمت دی او که اشاره و یسومونکم ته وي نو مراد ځنې امتحان بالعذاب والشدت دی. نو پر اول تقدیر نو خدای ﷻ ودوی ته موسی ﷺ نبي ور واستاوه چې په سبب دهغه فرعون

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

غرق سو او بني اسرائيل خني خلاص سوه. او پر دوهم تقدير خداى ﷻ فرعون پر دوی مسلط کړی.

فائــدة: جملـه د (يـذبحون ابناءكم) مظهـري رحمه الله يې بـدل بـولي د (يسومونكم) څخـه او روح البيـان يې جملـه مستانفه په استيناف بياني بولي، يعنـي جـواب د سـوال ناشي د ماقبله څخـه والسؤال ماحقيقة سوء العذاب بهم . او بيضاوي يې عطف بيان د (يسومونكم) بولي.

او سبب ددې سوء العذاب د فرعون ټولو مفسرينو په يوه خوله داسې وايي چي فرعون خوب ليدلی وو چي يو اور د بيت المقدس څخه راووزي او پر مصر احاطـه وکړي او ټولـه قبطيـان پکښـي وسـوزل سي او بني اسرائيل پکښي سالم پاتـه سي. نو د کاهنانو څخه دملك يې ددې خوب تعبير وغوښتي، هغو په اتفاق ورته وويـل چي په بني اسرائيل کي به ژر دی چي يو کوچنی پيداسي چي سبب دده زوال د سلطنت به وګرځي.

نو فرعون دتقدير الهي دمخنيوي دپاره د تدبير لاز غور. کړه مع أنهم قالوا التقدير يضحك بالتدبير . او امر يې وکړی چي من بعد ازين چي په بني اسرائيلو کي نر عيال پيدا کيږي هغه دي قتل کيږي . و نجوني دي پريښول کيږي او دايانې يې راوغوښتي چي تاسي به په کورو کي د بني اسرائيلو د حامله ښځو د وضع الحمل په وخت کي بايد حاضري ياست چي ښولي کار وکړي.

بعض مفسرين رح وايي چي فرعون په طلب کي د موسى عليـه الـسلام دوولس زره نوزائيده کوچنيان ووژلـه . او وهب بن منبهـه رح وايي چي نيوي زره ۹۰۰۰۰ کوچنيان يې ذبح کړه. په هر صورت راويان د قصې په اتفاق سره وايي چي خداى ﷻ په سپين ږيرو او ځوانانو کي يو وبايي مرګ

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

کړه کړی. نـو رئیسـان د قبطیانو فرعـون تـه ورغلـه چـي کـوچنیـان د بني اسرائیلو ته وژني او په ځوانانو او کلان سـالو کـي ددوی وبـایـي مرض کډه سو. نو دوی ورته وویل چي اخیر الامر به انجام ستا دکار دا سي چي ټوله کارونه او عملونه به د قبطیانو پر ذمه پاته سي. نو فرعون امـر وکړی چي یـو کـال دي د بني اسـرائیلو کـوچنیـان وژل کیـږي او یـو کـال دي نـه وژل کیږي. نو هارون علیـه السـلام په هغـه کـال پیـدا سـو چـي کـوچنیان د بني اسرائیلو نه وژل کیدل او موسی علیه السلام په هغـه کال پیدا سـو چـي کوچنیان یې وژل کیدل. وسیاتی تفصیل القصة إنشاء الله تعالی.

پوښتنه : نسـاء خـو پـه عربي ژبه لویې ښځو تـه وایـي او فـرعون چـي نـه وژلې هغـه خـو کـوچنی نـو زاده نجـونـي وې نـو ده نسـاء اطـلاق څرنګـه پـر وسو؟

جـواب : دا اطـلاق پـه اعتبـار د مایؤول الیـه دی یعنـي اخیرالامر بـه دغـه نجوني پاته سي نسـاء بـه وګرځي کما فی قوله تعالی فی سورة یوسف (إِنِّي أَرانی اعصرُ خمراً) ای عنباً یؤول إلی الخمر.

فائـــدة: داود بـن رشـید رحمه الله چـي د اصـحابو یعنـي دشـاګردانو څخـه د محمـد بـن الحسـن رحمه الله وو وایـي چـي یـوه شـپه بیـده سـوم. دشپې یخ واخیستم، تلتك وغیره نه وو، نو مي خدای ﷻ ته وژړل وروسته بیده سوم په خوب کي یو څوك راته وایي چي ماخلګ بیده کړه او ته مي دخدمت د عبادت دپاره وېښ پرېښولې، ته لا ژاړې؟ فکان داؤد لاینام بعدذالك لیلاً الا قلیلاً. قال المولوی المعنوی رحمه الله فی مثنویه:

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

درد و رنج بشر داد حق تا من رخواب ✤ بر جهم هر نیم شب لابد نشاب
تا نخیسم جمله شب چون گاو میش ✤ دردها بخشید حق از لطف خویش

فائدة: هرمصیبت او غم او ناجوړي وغیره چې پر مسلمان مسلط سي، دخدای جلت قدرته، دادي ګمان نه کوي چي زما څخه خدای ﷻ خپل لطف او مهرباني او رحم قطع کړی، ولي چي عقل او عادت او شریعت پر دې شاهد دی چي په عین حال کي دمصیبت دناجوړی ونحوها لطف الهي ورسره همراه دی. **اما العقل** هر عاقل په دې پوهيږي چي که زه خدای ﷻ مسکین کړی یم مثلاً سترګي، صحت دبدن او دنورو اعضاوو صحت خو دخدای ﷻ لطف او مهرباني دماسره. وهکذا یو سړی که په سترګو ړوند وي، دی په دې پوهيږي چي په لاسو او یا په پښو ګوډ نه یم الی غیرذالك، نو خو دده څخه لطف او مهرباني دخدای ﷻ نه ده قطع سوي. بلکه لطف الهي په کراتو مراتو تر هغه مصیبت چي زه په مبتلا یم بالا دی. **واما العادة** هر مسلمان خصوصاً بلکه که بني آدم په دې پوهيږي چي انسانان به دعادت الهي سره سم خامخا دیو تکلیف سره مخامخ وي او عادت دا فیصله کوي چي نسبت ومقدوره تکلیفاتو او مصائبو څخه زما تکلیف بیخي جزوي دی، نو عادت هم قضاوت کوي چي لطف دخدای ﷻ په عین وخت د تکلیف او مصیبت زما څخه قطع نه دی. **واما الشریعة فقد قال** رسول الله ﷺ اذا أحب الله عبداً ابتلاه فان صبر اجتباه وان رضی اصطفاه وفی حدیث آخر وهو صحیحٌ ایضاً اشد الناس بلاءً الانبیاء ثم الاولیاء ثم الامثلُ فالامثل فعلی العاقل ان یصبر علی بلایاه التی من جانب الله عزوجل ولیعطف نظره علی المصائب والبلایا التی نجاه الله تبارك وتعالی منها.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

درویش وایي د صبر علی البلایا معنا دا نه ده چي سړی به په دفع دبلا وبادار خپل ته د دفع د بلا واقع درخواست نه کوي او یا به دوا نه کوي. واماالکاملون فی ولایة الله عزوجل وخاصة اولیائه فمستثنی من

وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَأَنْجَيْنَٰكُمْ وَأَغْرَقْنَآ آلَ فِرْعَوْنَ

وجوههم کالقمر لیلة البدر لایدخل اولهم حتی یدخل آخرهم یدخلون متماسکین قیل من هم یارسول الله؟ قال هم الذین لایکتوون ولایسترقون وعلی ربهم یتوکلون الی آخر الحدیث او کماقال رسول الله صلی الله علیه وسلم. قال عز وجل :

وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٠﴾

او په یاد کړئ هغه وخت اې حاضرانو یهودانو ! دعصرنبوی ﷺ چي مونږ توته توته کړی بحرنیل (اوبعض وایي چي بحر قلزوم وو او بعض وایي چي بحر فارس وو) په سبب ستاسي د آباو د دخول. او یا (باء) په معنی د لام ده یعني (فرقنا لکم البحر) نو مونږ تاسي ته یعني ستاسي و آباو ته چي زمانه د موسی علیه السلام وه نجات ورکړی د غرق څخه او مونږ غرق کړه آل فرعون یعني ټوله قبطیان سره د فرعون . او تاسي یعني ستاسي آباو ورته کتل چي د بحر اوبه پس له بندیدو څخه په کثرت او خروش او جوش سره پر فرعونیانو او قبطیانو باندي را رواني سوي. او ټوله یې په لیټ کي ونیوله

او تفصیل القصه دادی چي څه وخت هلاکت د فرعون نژدې سو، نو موسیٰ علیه السلام ته خدای پاك امر کړی چي بني اسرائیل د شپې دکورو څخه وباسه او په کورو کي دي څراغان لګیدلي پریږدي، ترڅو چي څوك شك وانخلي. او په دغه شپه خدای ﷻ پر قبطیانو موت مسلط کړی، نو دوی تر سهاره په دفن د مړو اخته وه او موسی بني اسرائیل شپږ لکه نفر یا څه بالا د مصره څخه وایستله. او تاریخ وایي چي دوی چي یعقوب علیه السلام سره مصر ته داخل سوه دو اویا ۷۲ اویا نفره نر او ښځي وې. راوي وایې چي بني اسرائیل چي د مصره ووتله د رودنیل لار خني ورکه سوه، روان به وه، لکن د لاري درك نه ور معلومیدی، نو موسیٰ علیه السلام د سپین ږیرو څخه د بني اسرائیلو پوښتنه وکړه چي داڅه سرګرداني ومونږ ته پیښه سوه او سبب یې څه دی؟ نو هغو ورته وویله چي دیوسف علیه السلام وخت د وفات چي نژدې سو، نو دوروڼو څخه یې وعده واخیسته چي تاسي به د مصر څخه نه وزئ چي ما درسره ونه باسئ، نو موسیٰ علیه السلام ددوی څخه پوښتنه وکړه چي قبر یې چیرې دی؟ هغو ورته وویل چي مونږ ته نه دی معلوم، نو موسیٰ علیه السلام نعره وکړه چي زه په خدای ﷻ قسم ورکوم هغه چاته چي قبر د یوسف ورمعلوم وي مګر ماته دي یې نه راوښیي. او چاته چي نه وي ورمعلوم دهغو غوږونه دي زما دخبرو د اوریدو څخه کاڼه وي. نو دادده آواز بیله یوې سپین سرې ښځي څخه بل هیڅ چا نه واوریدی. نو دې ښځي ورته وویل که زه قبر دیوسف علیه السلام در وښیم ته زما هر خواست قبلوې. موسیٰ علیه السلام ورته وویل چي زه به دخدای ﷻ سره صلاح وکړم، ولي قاضي الحاجات خو خدای ﷻ دی زه نه یم ، نو پس له مشورې خدای ﷻ ورته وویل چي غوښتنه د سپین سرې ورسره قبول کړه. نو ښځي ورته وویل چي زه خو د تګ څخه عاجزه یم، نو خدای ﷻ دي ماته قوت البدن

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

راکړي چي زه ستاسي سره د مصر څخه ووزم. او بل په ورځ د قیامت دي خدای پاك ما ستا سره یوځای کړي. موسی علیه السلام ورته وویل: نعم نو سپین سرې چي بدن یې قوي سو وموسیٰ ﷺ ته وویل چي پر دغه برابر په نس کي د رود نیل په تابوت کي ښخ دی. نوموسیٰ ﷺ خدای ﷻ ته خواست وکړی چي یوسف ﷺ د صندوق دځایه دي اوبه د رودنیل قطع کړي، نو اوبو هغه ځای خالي کړی. او دیوسف ﷺ تابوت یې راوکښی او دخان سره یې یووړی. او په شام کي یې ښخ کړی، نو موسیٰ علیه السلام پر ساقه یعني پر آخر د بني اسرائیلو را روان وو او هارون ﷺ یې پر مقدمه را روان وو.

نو فرعون چي دشپې په وتلو د بني اسرائیلو خبر سو وې ویل چي د اول چرګ پر اذان به تاسي پسي وزی. راوي وایي چي په دغه شپه هیڅ چرګ اذان نه کاوه. حتی چي ورځ سوه او لمر راوختی، نو فرعون پر مقدمه باندي هامان وزیراعظم په اوه لکه نفرو کي روان کړی. او فرعون چي نور خلك سره جمع کړه یو کروړ یعني سل لکه نفوس ته نفوس ورسیدله.

څه وخت چي بني اسرائیل و رودنیل ته ورسیدله. دپسرلي وخت وو، اوبه د بحرنیل ډیري په زیادت کي وې، او دبلي خوا فرعون سره دیو لوی لښکر ښکاره سو فتحیر بنواسرائیل وقد حکی الله ﷻ فی کتابه المجید (فلما تراء الجمعان قال اصحاب موسی انا لمدرکون) قال ای موسی (کلا ان معی ربي سیهدین) نو خدای پاك وموسیٰ ﷺ ته وحی وکړې (ان اضرب بعصاك البحر فانفلق فکان کل فرق کالطود العظیم) او کالجبل العظیم او خدای ﷻ په رودنیل کي دوولس ۱۲ وچي کوڅي پیدا کړې.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ديوې کوڅې او بلې کوڅې په مابين دوني اوبه وي لکه غرونه.

پوښتنه : د دوولس کوڅو حکمت څه وو؟

جواب : دبني اسرائيلو ۱۲ قومونه وه او دونه سره ضد وه چې يو د بل په کوڅه کې نه سره تله. که دا نه واى، نو خو يوه لويه برداره کوڅه يې کافي وه. او چونکه د دوو کوڅو تر مابين لکه غرونه اوبه ولاړې وې، نو دوى موسى ﷺ ته وويل چې که زموږ عزيزان غرق سوه، موږ خو نه په خبريږو، نو بيا خداى ﷻ دټولو کوڅو په مابين کې روښند انونه پيدا کړه چې تولو سره ليدل.

نو بني اسرائيل خو سالم تير سول. وار د فرعون د لښکر راغلى چې فرعون يې په مخ کې پر آس سپور روان وو. فرعون چې درياب وليدى چې کوڅې کوڅې دى ملعون پوه سو چې د هلاك دپاره دا يو لوى دام دى. او هغه د کاهنانو خبره يې ور پياد سوه، لکن ظاهراً خلگو او لښکر ته يې وويل چې وګورئ درياب زما د هيبت څخه کوڅې کوڅې سو چې موږ خپل تښتيدلي مريان راوګرځوو او لښکر ته يې حکم ورکړى چې ورسئ لاس تړلي يې راوګرځوئ. او فرعون د خپل آس ملوني تينګي کړې، چونکه فرعون پر نر آس سپور وو، جبرئيل پرښځه آس سپور راغلى او دفرعون د آس دمخه په کوڅه ننوتى. دفرعون آس پسې زوروونه کړه او فرعون يې بلا اختياره کوڅې ته داخل کړى. او ميکائيل ﷺ پر بل آس سپور وو او دشاخوا پرخلګو به يې نعرې وهلې الحقوا باصحابكم، نو ټوله د فرعون کوڅو کې داخل سو او د درياب ديوې غاړې تر بلې غاړې پورې څلور فرسخه مسافه وه.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

راوي وايي چې څه وخت چې د جبرئيل ﷺ آس هغه بلې غاړې ته ورسيدی او د فرعون د آس دوې پښې تر کوڅې ووتلې، موسی ﷺ و درياب ته د جريان امر ورکړی. د درياب د غرونو په شان اوبه يو دم راماتې سوې او ټوله غرق سوله. ولله الحمد علی ذالك.

فائدة: راوي وايي چې فرعون چې ډوب سو او سر يې راپورته کړی داسې يې وويله: (لاإله إلا الذی آمنت به بنو إسرائيل) جبرئيل ﷺ يې په خوله کې خټې ورتخته کړې.

پوښتنه: دتوبې دروازه خو خلاصه وه، نو ولې جبرئيل ﷺ يې په خوله کې خټې ورتخته کړې؟

جواب: ايمان عند معاينة العذاب الالهي غير مقبولة. اوبل داچې دا ايمان منافقانه وو. دليل يې دادی چې ده ولې داسې نه ويل چې (لااله الاالله) ولې يې بني اسرائيل ته نسبت وکړی.

فائدة: بني اسرائيل دونه د فرعون څخه بيريدله، حتی چې موسی ﷺ ته يې وويل: که دا فرعون ژوندی د اوبو څخه راووتی، نو موږ به څه کوو؟ بيا خدای ﷻ د فرعون لاش د درياب په څپه وچې مځکې ته وغورځاوه چې ټولو بني اسرائيلو يې روحه دده ملعون لاش وليدی. نو مطمئن سوه.

فائـــدة: دآنحضرت ﷺ دخبرې او دموسی ﷺ دخبرې ډير فرق سته. موسی ﷺ قوم ته وويل (کلا إن معی ربي سيهدين) کما مرّ آنفاً. او عليه السلام و ابوبکر ؓ ته وويل (لاتحف إن الله معنا) يعني موسی ﷺ (معی) دمخه کړی او عليه السلام دخدای ﷻ نوم دمخه کړی.

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

پوه سه! چي دا وينا د عليه السلام و ابوبکرؓ ته هغه وخت وه چي دوی د هجرت په اوله ورځ په غار کي د جبل ثور پټ وه او مکې والاوو د پل په ښوونه تر دغي غاري پوري راغله او پل زن ومکې والاوو ته وويل چي پلونه خو تر دغه ځايو پوري راغلي دي. نور نه پوهيږم چي آسمان ته دا دوه نفره ختلي دي او که په مځکه ننوتلي دي. نو په همدغه وخت کي ابوبکرؓ و عليه السلام ته کرار وويل چي که کافرانو خپلو پښو ته وکتل موږ به ويني، نو عليه السلام ورته وويل: **(لاتحزن إن الله معنا)** ته غم مه کوه خدای ﷻ زموږ سره ملګری دی.

وَإِذْ وٰعَدْنَا مُوسَىٰٓ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِۦ وَأَنتُمْ ظٰلِمُونَ ﴿٥١﴾

او په یاد کړئ اې بني اسرائيلو هغه وخت چي موږ وعده وکړه د موسی سره يعني د کتاب د ورکړې.

پوه سه! چي ابن کثيرؒ او نافعؒ او عاصمؒ او ابن عامرؒ او حمزهؒ او کسائيؒ يې په باب د مفاعله وايي. ولي خدای ﷻ وعده د وحي ورسره وکړه او موسی ؑ وعده د ورتګ د طور ورسره وکړه.

اوبعض مفسرين رح وايي چي باب د مفاعلي په معنا د مجرد دی لأنه يجوز ذالك كما في الشافية. او بعض مفسرين رح وايي چي وعده خو د خدای ﷻ د خوا ځخه وه او د موسی د خوا قبول د وعدې وو او قبول د

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وعدې مشابه د وعدې سره دی. او باقي قراء يې په صيغه د مجرد وايي. يعني وَعَدنا.

پوه سه! چې موسى مفعول اول دی د (واعدنا) او (اربعين ليلةً) يې مفعول ثاني دی. او پر تقدير د وعدنا المجرد موسى يې مفعول دی او (اربعين ليلةً) يې حال دی.

فائدة: (مو) په عبراني ژبه اوبو ته وايي او (شی) درختي ته وايي. نو شين يې په عربي کې په سين بدل کړی، نو موسى خندې جوړ سو. وجهددې نامه داده چې موسى په هغه کال وزېږېدی چې فرعون د بني اسرائيلو نر کوچنيان وژله کمامر. نو دموسى مور چې د فرعون څخه بيريدله چې راسي مړ يې کړي. نو يې خپل خوی په صندوق کې واچاوه او رودنيل ته يې ور وغورځاوه. نو په قدرت الهي څپو د درياب صندوق په هغه واله کې راوستی چې د فرعون د ګل باغ په درختو کې تيره سوېوه. او صندوق د درختو په مابين کې بند پاته سو. نو د ورځي چې د آسيه زوجة فرعون پرستارانو ښځو په هغه واله کې غُسل کاوه، دا صندوق يې وليدی. نو يې را واخيستی او د آسيې مخ ته يې کښېښوی ، هغې چې قلف د صندوق مات کړی، يو زيبا کوچنی پکښې پروت او ګوته يې په خوله کې وه. آسيې چې ګوته راکش کړه، تر ګوته يې سپيني شيدې راتللې او کوچني رودلې. نو نوم يې موسى پر کښېښوی.

دا قضيه چې فرعون ته پيش سوه، فرعون آسيې ته وويل چې شايد دغه هلك به زما هغه دښمن وي چې ماته کاهنانو معرفي کړی وو. نو بايد چې مړي يې کړم. آسيه ورته ټينګه سوه چې نه به يې وژني او دا يې ورته وويل: (عسى ان ينفعنا او نتخذه ولداً) کماسيجيئ في موضع آخر من

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

القرآن الکریم. آسیې خوی نه درلودی، نو ځکه فرعون دا هلك ددې ور پرېښودی.

دا عظیم قدرت دخدای ﷻ دی چې یوه دښمن ته دبل دښمن په کور کې تربیه ورکول کیږي. او دښمن د دښمن خوی بلل کیږي لماروی ان موسی لما کبر سماه الناس موسی بن فرعون. باقي حصه به يې په خپل مناسب ځای کې راسي انشاء الله تعالی.

نسب نامه دموسی علیه السلام داسې ده. موسی بن عمران،بن یصهر بن فاهته بن لاوی بن یعقوب اسرائیل الله ابن اسحاق بن ابراهیم علیهم السلام.

پوه سه! چې بیضاوي رحمه الله وایې چې څه وخت چې بني اسرائیل پس له هلاك د فرعونیانو بیرته مصرته راغله، نو خدای ﷻ د موسی سره وعده وکړه چې زه به تاته کتاب تورات درکړم او وخت يې ورته وټاکی د میاني میاشت او لس ورځې د لوی اختر دمیاشتي. او روح البیان وایې چې اول خدای ﷻ موسی امر کړی په دیرشو ورځو روژه دمیاني دمیاشتي، نو چې دیرش ورځې موسی علیه السلام دمیاني روژې ونیولې، نو موسی دپاره د خبرو د رب جل شانه او د تورات په احترام مسواك وواهه او پاکې جامې يې واغوستلې. خدای ﷻ ورته وویل چې ته ولې مسواك وواهه؟ لخلوف فم الصائم اطیبُ عندالله من ریح المسك، نو يې ورته وویل چې لس روژې د ذوالحجة هم ونیسه. او همدا قول صحیح دی، ولې په بل ځای د قرآن کې صراحتاً راغلي: (و واعدنا موسی ثلثین لیلةً وأتممناها بعشرٍ فتم میقات ربه اربعین لیلةً) ولعل البیضاوی اخذ بالحاصل. وقال المظهری مثل ماقال البیضاوی رحمه الله لأنه فی جمیع تفسیره یتبع البیضاوی رحمه الله.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

فائدة: قرآن مبارك هم په دې آيت كې ټوله شپې سره جمع كړيدې نو (أربعين ليلةً) يې وويل، نو ځكه روح البيان والا وايي : اى تمام اربعين على حذف المضاف او وروسته يې داسې ويلي دي چې اولاً خداى ﷻ امر كړى موسى ﷺ په ديرشو روځو د ذوالقعدة ، وروسته يې لس روځې د ذوالحجة پر بالاكړې والسبب فيه ماقلنا آنفاً.

پوښتنه : روځې خو د ورځې نيول كيږي نو تعبير په أربعين ليلةً سره ولې وسو؟

جواب : بيضاوى او هم روح البيان او هم روح المعانى او هم تفسير كبير وغيره داسې وركړى دى چې د عربو حساب پر قمري مياشتو مبني دى، نو د قمري مياشتې اول خو شپه وي او ورځ يې تبع ده او همداسبب دى چې تاريخ د هجرت نبوى ﷺ هم پر قمري ګلو مبني دى چې په وخت كې ددې تفسير د شروع هغه سنه ۱۴۲۴ هـ ق اللهم وفقني لاتمام هذا التفسير بالخير والعافية والصحة والسلامة والفرح والسرور واجعله حجة لي يارب العالمين.

مصرع : من نيز حاضر ميشوم تفسير قرآن در بغل

قوله تعالى: (ثم اتخذتم العجل) مفعول ثاني يې محذوف دى أى آلهاً ومعبوداً تسجدون له. (من بعده) اى بعد ذهاب موسى ﷺ الى الطور.

درويش وايي چې ټوله قصه د عجل به په خپل ځاى كې راسې انشاء الله تعالى. (و أنتم ظالمون) بوضع العبادة التى هى حق الله خالصةً فى مخلوقه كماهو معنى الظلم اى وضع الشيئ فى غير موضعه.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

قال الله تعالی:

ثُمَّ عَفَوْنَا عَنكُم

یعني در ومي بخښله دا ګناه د عبادة العجل وه تاسي ته یعني تاسي توبه وکښل

مِّن بَعْدِ ذَٰلِكَ

یعني وروسته تر هغه لوی ګناه چي شرک وو او هلاک مي نه کړاست تر وخت د موسی د راتګ.

لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

یعني ددې لوی نعمت دعفو د اکبرالکبائر ګناه. سعدي:

خردمند طبعان منت شناس ✣ بدو زند نعمت بمیخ سپاس

پوه سه! چي شکر د نعمت به خوله هم کوي. یعني الحمدلله مُعطی النِعم او په جوارحو یعني اعضاوو به یې هم کوي. لکه لمونځ ، حج وغیره او په مال به یې هم کوي لکه زکات وغیره او په زړه به یې هم کوي. یعني عبادت په اخلاص او په حضور قلب کماقال سیدالمرسلین صلی الله علیه وسلم فی حدیث طویل رواه البخاری وغیره: الإحسان أن تعبدالله کأنك تراه الی آخرالحدیث. او داسي به نه کوي لکه یو شاعر چي وایي:

بر زبانت یاصمد پیدا و در دل یا صنم

ای بباطن کافر ظاهر مسلمانی چه سُود

مصرع:

توبه فرمایان چرا خود توبه کمتر میکنند؟

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَإِذْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿۵۳﴾

او په یاد کړئ هغه وخت چې موږ ورکړی موسی ته کتاب یعني التورات او فرقان چې هغه تورات دی چې فارق بین الحق والباطل دی، نو د کتاب موسی دوه نومان دي. او بعض مفسرین رح وایي چې مراد د فرقان څخه هغه معجزات دموسی دي چې فارق بین المحق والمُبطل دي. او بعض مفسران رح وایي چې مراد د فرقان څخه شریعت دی دموسی علیه السلام چې فارق وو بین الحلال والحرام. او هغه خبره چې کسایي رحمه الله کړېده چې فرقان صفت دی د تورات او واو زائد دی د خوند خبره ده لعدم الحاجة الی زیادة الواو. شاید تاسي به لار پیدا کړی په ښوونه د تورات.

پوه سه! چې قصه د اتخاذ العجل آلهاً علی ماذکره المفسرون داده چې څه وخت چې میقات د اتیان دموسی علیه السلام کوه طور ته ورسیدی، نو جبرئیل علیه السلام ورته راغلی او پر آس سپور وو چې هغه آس ته فرس الحیواة ویل کیدی ترڅو چې موسی علیه السلام ورسره بوزي طور ته. نو د جبرئیل علیه السلام آس چې پر هره مځکه پښه کښېښوله لاندي تر هغه به وابښه راشنه سوه. د موسی علیه السلام یو سړی پر دین دده منافقانه ملګری وو. چې نوم یې میخا وو او په سامري سره مشهور وو. او کسب یې زرګري وه، نو سامري چې د آس د جبرئیل علیه السلام د پښو څخه د وښو راشنه کیدل ولیدل، د خان سره یې وویل إن لهذا شأناً نو د آس تر پښو لاندي یې یوڅه خاوره دخان سره واخیستل. او سامري چې د بني اسرائیلو څخه واوریدله چې دوی تر دریاب تیر سوله او پر یو داسي کلي ورغله چې هغو بتانو ته سجدي

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

کولې، نو بني اسرائیلو وموسیٰ ته وویل: (إجعل لنا آلهةً کمالهم آلهةٌ) نو د سامري په خیال کې دا ورګرځیدله چې د بت پرستی په سبب به زه قوم د موسیٰ د دین د موسیٰ څخه بیزاره کوم.

نوهغه وخت چې بني اسرائیل د مصرڅخه وتله په امر د موسیٰ چې هغو ښځو د بني اسرائیلو چې د فرعونیانو د کورو خدمت به یې کاوه د فرعونیانو د ښځو څخه زر او زیور په عاریت د یوې شپې دپاره په بهانه د واده په بني اسرائیلو کي غوښتي وه او هغو هم خپل زر او زیور ودوی ته ورکړي وو. نو فرعون او اتباع دده چې په رود نیل کي غرق او هلاك سوه ، هغه زر او زیور د بني اسرائیل دښځو سره ورسره وو. نو څه وخت چې موسیٰ مناجات ته دخدای ولاړی، سامري به بني اسرائیلو ته شپه او ورځ دواړه پر دوو شپو ور حسابول او په شل ورځي یې څلویښت ورځي ور پوره کړې. نو بني اسرائیلو ته یې وویله چې د موسیٰ خو څلویښت ورځي پوره سوې او رانه غلی چې دا څه سبب دی، نو سامري ورته وویل: زما په خیال دموسیٰ مانع د راتګ دغه زر او زیورات دي چې زموږ سره دي. راسئ چې دا په یوه کنده کي واچوو، نو ګونډي موسیٰ به راسي. قلما جمعوا الحلی والقوها فی حفرة، نو سامري خپل زرګري پر شروع کړه او په درې شواروز کي یې ګیلګئ دغوا د سروزرو او سپین زرو او د غمیانو څخه جوړ کړی. او هغه خاوره دجبرئیل د آس د پښو یې په خوله کي ورواچوله. نو هغه ګیلګئ چې د سروزرو څخه جوړ وو او په جواهراتو او غمیانو ښائیسته وو خغاستی او د ګیلګي ناري یې وهلې؛ نو سامري وبني اسرائیلو ته وویل (هذا إلهکم و اله موسی فنسی) دغه دی ستاسي او دموسیٰ خدای، نو دوی یودبله سره چپ سوي دي.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

نو عبادت ددغه ښائیسته ګیلګي چي دوی یې تر اوسه مثل نه وو لیدلی تولو بني اسرائیلو چي په لګو وه شروع کړی، صرف د هارونعليه السلام چي موسیعليه السلام په وخت کي د تلو د کوه طور خلیفه او جای نشین ټاکلی وو دوولس زره ۱۲۰۰۰ کسه پر توحید پاته سوه. وهذا حاصل ما فی تفسیر المظهری.

وماقال صاحب روح البیان : د ګیلګي په باره کي وکان لحمٌ ودمٌ وشعرٌ فلیس علی ذروة التحقیق لأنهم لایعتبرون بعجلٍ له دم ولحم وشعرٌ لأنهم رؤا کثیراً من هذا القسم من العجاجیل فلم لم یعبدوها بل انما غرّهم السامری بان هذا العجل کان من الذهب قوائمه ورأسه مکل بالبواقیت وله خوار العجل ولم یروا جسماً احسن منه، فلما قال لهم السامری هذا الهکم واله موسی آه قبلوه وعبدوه کلهم الا قلیلاً منهم کما مرّ.

تفسير ايوبي حنفي د نصيراحمد احمدي لخوا سكين او pdf سو. د دعا په هيله احمدي! واتساپ ۰۷۴۹۸۴۹۵۶۹

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنفُسَكُم بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ

او یاد کړئ هغه وخت چي موسیٰ علیه السلام ووېل و قوم ته خپل یعني هغه کسانو ته چي عبادت د عجل یې کړی وو اې قومه په تحقیق سره تاسي ظلم کړی پر خپلو ځانو، ولي چي ضرر د عبادة تاسي ته راجع دی یعني عذاب لهي، نو توبه وکاږئ یعني رجوع ددغه شرکه څخه وکړئ وهغه خدای ﷻ ته چي ستاسي پیداکوونکی دی.

پوه سه! چي معنی د باری داده چي تاسي یې یو دبله څخه په صورتو او شکلو سره جلا کړي یاست.

فَاقْتُلُوا أَنفُسَكُمْ

او تاسي قتل کړئ خپل ځانونه.

پوه سه! چي د آیت معنا دا نه ده چي تاسي خودکُشي وکړئ بلکه معنا یې داده چي هغه کسان چي عبادت العجل یې نه دی کړی هغه عبدة دي قتل کړي.

پوه سه! چي (فاء) دپاره د بیان دتوبې ده یعني ستاسي توبه همدغه قتل النفس ده. اوبعض مفسرین رح وایي چي توبه ددوی خو هغه رجوع قلبي او پښېماني وه او قتل نفس په متمم د توبې وو. لکه ردالمظالم چي زموږ د توبې متمم دی.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ

او دا قتل نفس خیر دی تاسي لره په نیز د خدای ﷻ ستاسي، ولي د شرک څخه به خلاص سئ او همیشه خوشحالي به مو په ورخ کي د قیامت در په برخه سي.

راوي وایي چي څه وخت چي موسی ﷺ دوی امر کړه په قتل نفس، نو دوی وویله چي نصبرلحکم الله نو بیا دوی ته وویل سول چي زنګنونه او ملاوي په توکر یا رسی سره جوت کړئ یعني غوټه ورکړئ او که چا د غوټه خلاصه کړه او یا یې وتوري ته لاس سپر کړی او یا یې د تورو خوا ته وکتل د هغه توبه مردوده ده. دوی هم هغه وکړه، لکن چونکه په بني اسرائیلو کي به پلار په یوه ډله کي وو یعني مثلاً په عبدة العجل کي او خوی به په مخالفه ډله کي وهکذا یو ورور او بل ورور په جلا جلا ډلو کي وه. نو دوی موسی ﷺ ته زاری وکړې چي موږ به څرنګه ددې امر الهي تعمیل وکړو او سره ددې چي موږ او قربیان به سره وینو، نو خدای ﷻ توره ویځ پیدا کړه چي هیڅ چا بل څوک نه لیدی او قتل د عبدة العجل جاري سو. د سهار څخه تر ماښام پوري. نو چي قتل ډیر سو نو موسی ﷺ او هارون ﷺ خدای ﷻ ته عجز او نیاز شروع کړی او خدای ﷻ ته یې ډیر وژړله او وې ویله: یارب هلكتْ بنو اسرائيل يارب البقية البقية یعني دا باقي ژوندي راوبخښه. نو وریځ پورته سول او بني اسرائیل یې د قتله څخه بند کړه. نو چونکه تعداد د مړو ۷۰۰۰۰ اویازره ته رسیدلی وو، نو موسی ﷺ پریشانه سو. نو خدای ﷻ دخپل دوست د پریشانی د دفعي دپاره دا زیری او وحی ورته وکړې چي ستا دقوم قاتل او مقتول به دواړه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

په جنت کي وي. او مقتول به د شهداء په ډله کي حساب کړم او قاتل به د غازيانو په ډله کي حساب کړم. او د مابقی د عبدة العجل به ګناه ور عفو کړم.

پوه سـه! چي د اُمت مرحومه توبه صرف د زړه په پښېماني ده او قتل ظاهري ته ضرورت نسته البته و قتل النفس الامارة ته ضرورت سته، ولي چي نفس اماره د ګيلګي دهوا عبادت کوی. فی المثنوی :

ای شهان کشتیم ما خصم برون ✤ ماند خصمی زان بتر در اندرون
کشتن او کار عقل و هوش نیست ✤ شیر باطن سخرهٔ خرگوش نیست
نفس اژدرهاست او کي مرده است ✤ از غمی بی آلتی افسرده است

پوه سه! چي څه وخت چي موسى ﷺ ته خدای ﷻ امر وکړی چي ته د یوڅو کسانو څخه دبني اسرائیلو طور ته راسه او د عبادة العجل په باره کي ماته عذر وکړئ. نو موسى ﷺ اویا ۷۰ کسه د اشرافو څخه دبني اسرائیلو وټاکل او موسى ﷺ ودوی ته وویله چي روژه ونیسئ او بدنونه پاک پرېمینځئ او ښه پاک کالي واغوندی، نو دوی هم هغسي وکړه. او دموسى ﷺ سره د کوه طور پرخوا روان سوله. لکن دي اویا ۷۰ خوانینو دموسى ﷺ څخه پر لاري دا مطالبه وکړه چي خدای ﷻ چي ستاسره خبري کوي باید په موږ یې هم واوري، نو موسى ﷺ چي کوه طور ته ور نژدې سو د آسمان دخوا څخه لویه تنبیه د وریځي راشوه سوه چي طور یې ټوله په لپیټ کي ونیوی. نو موسى ﷺ څه وخت چي دی او دوی ټوله په عمود الغمام کي داخل سوه دوی ته یې وویل چي ټوله سجده وکړئ، نو څه وخت چي د موسى ﷺ او د ﷻ تر مابین خبري شروع سوي دموسى ﷺ پر مخ داسي یو نور الهي واقع سو چي ملګرو دده و مخ ته نسوای کتلای.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

يعني سترګي يې پر بريښيدلې. آخر موسیٰ ﷺ پر مخ پرده واچوله او دې
اوياکسانو اوريده چي خدای ﷻ موسیٰ ﷺ ته امر او نهي کولې. او دا يې
هم په واوريدله أنا الله لاإله إلا أنا أخرجتكم من مصر بيدٍ اى بقدرةٍ شديدةٍ
فاعبدوني ولاتعبدوا غيري نو څه وخت چي موسیٰ ﷺ دخبرو څخه فارغه
سو او عمود الغمام پورته سو، نو يې ددوی څخه پوښتنه وکړه چي
دخدای ﷻ خبري مو واوريدلې؟ دوی ورته وويل:

فَتَابَ عَلَيْكُمْ ۚ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٥٤﴾ وَإِذْ قُلْتُمْ

نو خدای ﷻ ستاسي توبه د عبادة العجل څخه قبوله کړه، يعني پس له
دې چي تاسي په قتل النفس سره امتحان ورکړئ كمامرّت القصة آنفاً. په
تحقيق خدای ﷻ تواب دی. او په ياد کړئ هغه وخت چي تاسي يعني
ستاسي اسلافو وويل وموسیٰ ته.

پوهه سه! چي تَوَّاب صيغه د مبالغې ده. مبالغه يا په دې معنا ده چي د
ډير عاصيانو توبه قبلوي او يا په دې معنا ده چي هر بنده ته د ډيرو ګنهو
عفوه په سبب د يوې توبې کوي او وصف د رحيم ددې دپاره راوړې چي
خدای ﷻ سره د ګنهو د بخښي په توبه سره پر توبه ګار نوره مهرباني هم
کوي. يعني لوړې درجې هم ورکوي.

اللهم وفقنا للتوبة النصوح !

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

يٰمُوسٰى لَنْ نُّؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً

موږ ستا په خبرو باور نه کوو یعني ته وایې چې خدای ﷻ زما سره خبرې کولې ترڅو چې موږ خدای ﷻ نه وویڼو په سترګو.

سوال: لفظ د ایمان خو متعدي بنفسه دی او که په واسطه دحرف جر متعدي سي خو هغه حرف جر به لفظ د باء وي لکه آمَنْتُ بِاللّٰهِ او په لفظ د لام نه متعدي کیږي؟

نو ددې سوال په جواب کې قاضي بیضاوي رحمه الله وتبعه المظهري رحمه الله داسې ویلي دي چې دلام دپاره دمتعدي والي د نُؤمن سره تعلق خو لري لکن نؤمن متضمن معنی لره د اقرار ګرځولی دی. او اقرار خو متعدي په لام سره کیدای سي.

پوه سه! چې تضمین په اصطلاح د نُحاتو دادی چې دیوفعل سره بله معنا مناسبه لحاظ کړه سي په قرینه د صلې دهغه یعني حرف متعلق به لکه په دې آیت کې چې معنا د (نؤمن) خو تصدیق ومعنا مناسبه د تصدیق چې اقرار دي لحاظ کړه په قرینه د حرف جر چې لام دی.

درویش: واوره! چې جهر په اصل لغت کې دصفاتو څخه د صوت دی لکه جَهَرْتُ بِالْقِرَائَةِ لکن په آیت شریف کې مجازاً په معنا د معاینه دی یعني په سترګو لیدل.

فائدة: جهرة په آیت کې منصوب دی مفعول مطلق دی د (نری الله) ولي چې معاینه خو نوع د رویت ده کما لا یخفی.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پوه سه! چي د مؤمن ځخه به ددوی ځخه مراد وو؟ بعض مفسرین رح وايي چي دا يې مراد وو أن الله أعطاك التوراة او بعض وايي چي إن الله كلمك او بعض وايي چي إنك نبيٌّ. درويش وايي چي يحتمل الكل ايضاً والله اعلم.

فَاَخَذَتْكُمُ الصّٰعِقَةُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُوْنَ ﴿۵۵﴾

نو په سبب ددغه قول چي هغه په دنيا کي پر خدای ﷻ محال دی صاعقه يعني تکه پر تاسي نازله سوه او تاسي ورته کتل.

پوه سه! چي صاعقه هر بيريدونکي شي ته وايي، چي يا سړی ځني مري او يا مزيل دعقل اوفهم وي. ګاهي يو آواز وي ډير سخت او ګاهي اور وي، ګاهي بل شئ وي.

فائدة: که صاعقه دبني اسرائيلو اور وو، نوځو دوی په سترګو ليدی او که صورت هائل وي نو بعض ددوی تر بعض دمخه مړه کيده او ژوندو به ورته کتل وهذا رؤية الموت مجازاً.

فائـــدة: رويت دخدای ﷻ چي ممکن او واقع دی په آخرت کي منزه د کيفيت او د مکانه ځخه په جنت کي عـامة المومنين تـه. په احاديث متواترة المعنى كما فى الصحاح الستة وبقوله تعالى (وجوهٌ يَّوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ الى ربها ناظرة) ثابت دی و إنما عقبوا اى الطالبين للروية و كفروا بذالك الطلب ولي ددوی طلب د رويت محال مراد وو يعني چي خدای پاک به صورت او جسم سره ووينو لقولهم حتى نرى الله جهرةً اى رؤيةً ظاهرةً

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

كظهور الاجسام وذالك مستحيل بلكه رؤية دخداى ﷻ په دنيا كي هم بيله كيفيته وبعض انبياء عليهم السلام ته واقع سوى دى كرؤية النبى صلى الله عليه وسلم ربّه جل شأنه ليلة المعراج كماهو مذهب الجمهور من اهلى السنة كما هو فى كتب العقائد.

نو دليل ويل د معتزله وو پر محال والي د رويت دخداى ﷻ په آخرت كي په دغه آيت سره باطل دى، ولي چي ددوى طلب خو طلب د رويت مستحيل وو، نو ځكه دوى هم په كافران سوه. او هم عقاب دموت بالصاعقة وركړه سو هذا حاصل مافى البيضاوى وروح المعانى والتفسير الكبير والقرطبى وغيرها

ثُمَّ بَعَثْنَٰكُم مِّنۢ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٦﴾

پوه سه! چي څه وخت چي خداى ﷻ هغه اويا ۷۰ كسان او مشرانو ځکه د يهوديانو په صاعقه مړه كړه. نو موسى ؑ وخداى ﷻ ته عُجز وكړى او وي ژړل چي اې خدايه زه به بني اسرائيلو ته څه وايم چي تا هغه خيار ددوى مړه كړه او وې ويل: (لوشئت أهلكتهم من قبل و إيّاى اتهلكنا بما فعل السفهاء منا) اې خدايه ! كه ستا اراده واى، نو به دي دوى هلاك كړي واى دمخه تر راتګ زماسره كوه طور ته او زه به دي هم هلاك كړى واى. ايا ته موږ هلاكوې په هغه كار سره چي زموږ بې عقلانو وكړى؟

بعض مفسرين رح وايي چي مراد د فعل څخه د سفهاوو عبادة العجل دى. وهذا تفسير لايناسب سباق الآية لما مرّ انّ معصية عبدة العجل صارت معفوة بقتلهم انفسهم كما مرّ مُفصّلاً.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

او بعض مفسرین رح وایي چي مراد د فعل د سفهاوو هغه خبره د اویا ۷۰ کسانو ده (لن نؤمن لك) الآية. درویش وایي چي دا تفسیر د سوق مره د آیت ډیر مناسب دی.

نو موسی علیه السلام په زاریو او ژړا خدای جلت رحمته ته عجز کاوه، حتی چي خدای عظمت قدرته یو یو د مړو کسانو څخه ژوندي کوله او نورو به ورته کتله چي کیف یحی الله الموتی؟

پوه سه! چي دوی یو شبانه روز مړه وه وذالك معنی قوله تعالی: (ثم بعثناکم) آه بیا موږ تاسي ژوندي کړاست پس له مرګه، شاید تاسي شکر د خدای جل جلاله وواياست.

پوه سه! چي فائده د (من بعدموتکم) داده چي دا بیهوشي او اغماء نه وه بلکه حقیقت موت وو.

فائدة: دا مرګ ددوی یو عذاب الهي وو چي دوی ته یې ورکړی او موت بالاجل الموعود نه وو، ولي که موت بالاجل وای ، نو دوی به تر یوم القیامة نه وای ژوندي سوي کبقیة الأموات بالآجال.

سوال: موسی علیه السلام خو سوال د رویت الهي وکړی بقوله (رب ارني أنظر إلیك) او خدای جل جلاله مړ نه کړی، بلکه بیهوشه یې کړی بدلیل قوله تعالی: (فلما أفاق) ولي چي افاقت د بیهوشی څخه په هوش کي راتلو ته وایي. نو صعقه دموسی علیه السلام بیهوشي وه. او دې اویا ۷۰ کسانو خو هم سوال د رویت جهرة وکړی، نو دوی خدای جل جلاله مړه کړه فما الفرق؟

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

الجواب: على مافي روح المعاني وروح البيان والقرطبي والتفسير الكبير وغيرها ددې سوال د موسی ﷺ او دحاضر او یا ۷۰ کسانو فرق دادی چې سوال د موسی ﷺ حباً او عشقاً و رویت الهي ته وو، نو ځکه مړ نسو بلکه بیهوشه سو على مايدل عليه قوله تعالى: (فلما تجلى ربه للجبل جعله دكاً وخرّ موسى صعقاً) او سوال د قوم یې تکذیباً لموسى ﷺ في أنّ المتكلم هوالله تعالى او سوال د تعنت وو او ددوی عقیده داوه چې خدای ﷻ د اجسامو سره مشابه دی. او دوی رویت دخدای ﷻ في الاحياز والجهات بالمقابلة للرائي غوښتی. نو چونکه دا قسم رویت پر خدای ﷻ خو محال وو. نو ځکه دوی یې په طلب کافران سوه او د موت دعذاب مستحق وګرځیدله.

وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوَىٰ ط

او موږ سائیوان وګرځول پر تاسي سپینه وریځ او تاسي ته مو دخوړک دپاره مَن یعني ترنجین او د تاروګانو غوښې مقرري کړې.

پوه سه! چې څه وخت چې بني اسرائیل په عهد موسی ﷺ کي خدای ﷻ امر کړه په قتال د جبابره وو سره اودهغه قوم ډیر غټ غټ خلک وه چې تر اوه سوه ۷۰۰ ګزه پوري بعض خلک رسیده او صاحبان د ډیر قوت وه، نو بني اسرائیل دجنګ څخه ددې قوم انکار وکړی او موسی ﷺ ته یې داسي وویل: (فاذهب أنت وربك فقاتلا إنا ههنا قاعدون) نو خدای ﷻ پر دوی باندي عذاب د سفر د تیه مسلط کړی څلوېښت کاله.

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

پوه سه! چي تیه د پراخي صحراء نوم دی. په مابین کي د مصر او شام ده او دا بیابان د تیه دوولس ۱۲ فرسخه وو، نو چي شپه به سوه سپوږمی به نه وه، توره تاریکه به سوه او چي ورځ به سوه ډیره سخته ګرمي به وه او په تیه کي اوبه نه وې او نه د خوړلو شی وو. نو دوی موسی ﷺ ته شکایت د لوږي او تندي او ګرمی د ورځې او د تاریکي د شپې وکړی. نو موسی ﷺ په دې موادو معروضه وو کي خدای جلت قدرته وعمت رحمته ته عجز او نیاز وکړی. نو خدای ﷻ سره د عذاب ددوی. د رحمت دروازه ودوی ته خلاصه کړه. نو دشپې چي سپوږمی به نه وه یوه تنبه د نور به د آسمان څخه را وځریدله چي ددې تیه به یې توله روښانه کړه او د ورځي به یې سپینه نازکه وریځ پیدا کړه چي تر باراني وریځي یې ښه خوند کاوه او پر دوی به یې سایوان مانندہ سایه وکړه. او وریځي ته په دې غمام وایي چي د غُم څخه مشتق دی. غُم پټوالي ته وایي او وریځ هم لمر پټوي.

او د خوړک دپاره یې من او سلوی ور مقرره کړه او د اوبو د چیښلو او د طهارت دپاره یې موسی ﷺ امر کړی چي: (فاضرب بعصاك الحجر فانفجرت منه اثنتا عشرة عينا) كما سياتي في القرآن الكريم.

فائـــدة: ترنجبین به د سپیدو څخه بیا تر لمر ختو پوري لکه واوره اوریدی او خوند یې داسي وو لکه شهد چي په غړو کي معجون کړي. او د مَن اطلاق پر تولو هغه شیانو هم کیږي چي د خدای ﷻ دخوا څخه بندګانو ته بې تکلیف د کینت ورکول کیږي. ومنه قوله عليه الصلوة والسلام الكمائة من المَن ومائها شفاء للعين یعني پوڅکی د من قسمه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

ښځه ده یعني بېله کړولو او زرع دخدای په قدرت دمخکې ښځه راوزي او اوبه د پوښکي دا د سترګو د دید د کم والي دوا ده.

د ابوهریره ﷺ څخه روایت دی چې ماد درو۳ دانو پوښکیو څخه اوبه و ایستلې او په ښیښه کې مې واچولې او زما و مینځې په سترګو کې مې ورواچولې، جوړه سوله.

او امام نووي رحمه الله وایي چې زما په زمانه کې ما یو عارضي ړوند ولیدی چې فقط د پوښکي اوبه یې د سترګو ته اچولې. یوڅو ورځې بعد خدای ﷻ شفا ورکړه او دید یې بېرته راوګرځېدی. درویش وایي چې دا په ټینګه عقیده پورې د قول د رسول کریم صلی الله علیه وسلم اړه لري.

واقعه: درویش وایي چې ۳۵ کاله دمخه زما په معده کې یوه ډېره غټه دانه دخدای ﷻ په امر پیدا سوه. چې په قندهار کې مې طبي او ډاکټري ډېر علاجونه وکړه فائده یې ونه کړه، بیا د پاکستان د کوټې ښار ته د علاج دپاره راغلم او په سول هسپتال کې په تخصصي ځای کې بستري سوم او یوه میاشت مې تېره کړه. ډاکټرانو ډېرې خواري رابانډې تېرې کړې او ډېر مصرفونه مې وکړه. آخر معالج ډاکټر راته وویل چې دغه نسخه واخله ولاړسه کور ته جوړ به سې. قندهار ته راغلم یو څو ورځې لږ ښه وم. لکن بېرته هغه دمعدې درد او تبه راته پیدا سوه. آخر کابل ته ولاړم او ابن سینا روغتون ته ورغلم چې په هغه روغتون کې داخلي او خارجي ډېر حاذق ډاکټران وه. هغو چې معاینات لازمه وکړه، نو ماته یې وویل چې عملیات یعني آپریشن ته ضرورت سته، نو په هغه روغتون کې هم په یو شخصي اطاق کې داخل سوم. خیر څو ورځې وروسته یې عملیات راوکړي او عملیات هم کامیابه سو. لکن د سختې کمزورۍ له سببه ډاکټرانو د دوو میاشتو تېریدو په هسپتال امر وکړی.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

غرض داچه په هغه هسپتال کي بعض نرساني یا خادمان بنا پر حسن عقیدت چي ما به لمونځونه کوله او قرآن مبارك وظیفه به مي کوله دا کار په هسپتالو او روغتونو کي یو نادر کار معلومیدی نو ددوی دا خیال سو چي دا یو بزرګ سړی دی. مطلب داچي دخلکو آمدورفت د دَم و چُف ډیر سو، نو په داخله ځانګه کي ددغه روغتون یې د هرات څخه یوه پیغله پلار راوستلې وه چي هغې کومه داخله مریضي درلوده، خیر ډاکټرانو چي دهغې پیغلي د داخلیه مریضی علاج کاوه قدرت دخدای ﷻ هغه پیغله په دواړو سترګو ړنده سوه.

د ډاکټرانو هرڅونه کوشش چي ددې پر علاج د سترګو د روندوالي وکړه سو، ناکام سوه، نو پلار دپیغلي د روغتون د ملازمانو څخه چا ورته ویلي وه چي د جراحی په ځانګه کي یو بزرګ سړی سته (ددوی په عقیده سره) نو پلار یې ماته راغلی او زه ورسره ورغلم، پیغله مي ولیدله، هرڅو چي مي ګوتي ورته وښورولې هغې وویل زه ستا لاس نه وینم، نه دګوتو غم کوې. نو ما یې پلار ته وویل چي ته ولاړ سه او د بازار څخه څو داني پوڅکی راوړه. هغه وویل چي لندې پوڅکی خو اوس نسته. ما ورته وویل چي وچي پوڅکی راوړه. وچي پوڅکی چي یې راوړې ، ماخشتې کړې پلار ته مي وویل چي سبا راسه! هغه پوڅکی چي خشتې سوې ما دخاصې په ټکره کي دهغو اوبه و ایستلې او په یو کوچني بنیښه کي مي ورواچولې او ورته ومي ویل چي هر یو ساعت وروسته په هره سترګه کي یو یو څاڅکی ور اچوه. چونکه زما د علیه السلام پر قول ټینګه عقیده او باور وو چي وایي مانها شفاء للعین. درې ورځي چي پلار د پیغلي هغه کار وکړی پیغله په سترګو خدای ﷻ بینا کړه. او په ګرده روغتون کي لویه هنګامه پیدا سوه چي د جراحی په شعبه کي یو ستر بزرګ داسي وکړه.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

لکن دوی نه پوهیده چې کار خو خدای ﷻ عظمت قدرته وکړی دپاره د تصدیق دخپل حبیب صلی الله علیه وسلم. عبیدالله څوک دی او بزرګي دکمه ده؟

كُلُوا مِنْ طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقْنَٰكُمْ ۖ وَمَا ظَلَمُونَا وَلَٰكِن كَانُوٓا أَنفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٥٧﴾

په تقدیر دقول یعني مونږ وویل و بني اسرائیلو ته چې تاسي خورک کوئ د حلال او لذیذ شیانو څخه چې من او سلوی وه، لکن دا یې ورته وویل چې د سبا ورځې دپاره به ذخیره نه کوی، نو ددوی د سست توکل د سببه دوی ذخیره اندوزي شروع کړه. نو ددوی ذخیره کړی شئ به صبا ته بدبویه او وروسته به وګرځیدی. نو خدای ﷻ هغه رزق ځني قطع کړی. وفی الحدیث النبوی ﷺ الذی رواه البخاری رحمه الله ومسلم رحمه الله واحمد رحمه الله عن ابي هريره رضي الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لو لا بنو إسرائيل لم يخبث الطعام ولم يخنز اللحم ولولا حوا لم تخن انثى زوجها قط. نو دوی ظلم وکړی په ناشکري د نعمت طیبه لذیذه د خدای ﷻ او پر مونږ یې ظلم نه دی کړی. بلکه پر خپلو ځانو یې ظلم وکړی. چې هغه رزق چې په دنیا کي مشقت نه وو او په آخرت کي حساب نه وو پر ځانو قطع کړی.

مسئلة: فی الأشباه والنظائر چې طعام یعني غوښې وغیره چې سخت تغیروخوري او بدبویه سي نو مرداري دي او خورک یې حرام دی. او شیدې یاغوړي چې بدبویه سي خورك يې حرام نه دی اومردارهم نه دي.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَاِذْ قُلْنَا ادْخُلُوْا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ

په یاد کړئ هغه وخت چې مونږ درته ووئیل یعني ستاسي اسلافو ته، چې تاسي داخل سئ دغي قریې ته.

پوه سه! چې ابن عباس رض وایي چې دا قریه اریحا وه چې د جبارینو د بقایاوو ځخه وه. عادیانو چې عمالقه یې بلل دهغو بقایا وه پکښي اوسیدله. او مجاهد ﷫ وایي چې ددې قریې ځخه مراد بیت المقدس دی. او بعض وایي چې ایلیا وه. او بعض وایي چې شام مراد دی.

فَكُلُوْا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا

او خورک کوی دهغې قریې ځخه یعني د میوو وغیره ځخه هرځای چې مو خوښه وي پراخه خورک، نو رغداً مفعول مطلق دی. یعني اکلاً رغداً.

وَّادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا

او داخل سئ و دروازې دهغي قریې ته په داسي حال کي چې تاسي به خضوع کوونکي یاست. یعني سرونه به کښته کوی.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

وَقُولُوا حِطَّةٌ

او په خوله تاسي وایاست (حِطَّةٌ)

پوه سه! چي حطه خبر د محذوفي مبتداء دی. ای سئلتنا زموږ حطّةٌ ده یعني زموږ ګنهونه راوبخښئ: او ابن عباس رض وایي چي مراد د حطه څخه کلمه د لااله الاالله ده لأنها تحط الذنوب

نَّغۡفِرۡ لَكُمۡ خَطَٰيَٰكُمۡۚ

موږ به وبخښو ستاسي ته ګناهان ستاسي. پوه سه چي نغفر مجزوم دی جواب د امر دی.

وَسَنَزِيدُ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٥٨﴾

او موږ به ډیر وکړو اخلاص درلودونکو ته ثواب.

پوه سه! چي د قریې څخه دلته متعارفه معنا چي مقابل د ښار مراد نه ده. بلکه روح البیان وایي چي قریه مایجتمع فیه الناس.

پوه سه! چي که مراد د قریې څخه بیت المقدس وي، نو د بیت المقدس اوه دروازې وي په آیت کي مراد دوهمه دروازه د بیت المقدس ده. چي په اوسني زمانه کي په باب حطه سره مشهوره ده. او یا مراد باب القبه ده چي په هغه کي موسی ﷺ او هارون ﷺ سره د بني اسرائیلو دخدای ﷻ عبادت کاوه.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پوه سه! چي خطايا جمع د خطيةٌ ده خطيةٌ ضد ته د صواب وايي. مراد خني دلته ذنوب ددوی دی. يعني زه به ستاسي د ذنوبو عذاب نه درکوم په سبب د دخول سُجداً او په سبب د دعاء د حطة

فائدة: لعل المراد من نغفر لکم آه هغه بني اسرائيل دي چي عبادت د عجل يې کړی وو. او مراد د محسنينو هغه بني اسرائيل دي چي عبادت د عجل يې نه وو کړی.

فائدة: د (إحسان) تفسير عليه السلام په هغه طويل کي چي متفق عليه دی داسي کړی دی (أن تعبدالله کأنك تراه فإن لم تكن تراه فإنه يراك) وهذا جمع تفاسير الاحسان وقد فسره المفسرون رح بغير ذالك والله اعلم بالصواب واليه المرجع والمآب. درويش و روح

فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ

نو بدل کړی هغه کسانو چي ظالمان وه پر خپلو خانو، په سبب د ګناه هغه قول چي ودوی ته ويل سوی من التوبة والإستغفار چي مضمون د (حطةٌ) وو په بل قول چي په هغه کي خير نه وو

فائدة: (غيرالذی) صفت دی قولاً.

سوال: مغايرة خو د تبديل څخه فهميږي، ولي چي تبديل خو بې مغايرة دمعنا امکان پذير نه دی؟

جواب: نعم، لکن تصريح په غيرالذی سره ددې دپاره دی چي دلالت وکړي پر دې چي ددوی مبدل لفظ دمامور لفظ څخه من کل الوجوه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

مخالف وو.

فائدة: تبدیل کوونکي تولـه بني اسرائیل نه وه، بلکه بعض جاهلان وه والقرینة علی ذالك انهم لو کانوا کلهم مبدلین لإکتفی بالاضمار بأن یقال: (فبدَّلُوْا) فالتصریح بالـذین ظلمـوا دلیل واضح علـی ان المبـدلین کـانوا بعضهم. رُوی چي دوی په ځای کي د حطّةٌ سمراء وایه. او دا استخفاف دی په امر دخدای ﷻ والإستخفاف بأوامره تعالی کفرٌ.

پوه سه! چي په آیت شریف کي که څه هم یوازي تبدیل د قـول راغلی او تبدیل ته د فعل یعني (أدخلوا الباب سجداً) اشاره نه ده سوې. لکن تولـه مفسرین رح په اتفاق وایي چي دوی فعـل هـم بـدل کـړی، ولـي ظالمانو ددوی مشـوره سره وکړه چي سرکښته دپاره څه وکو نو عزم وکړی چي سرونه به کښته کوو، نو جبرئیل په امر الهي دروازه دونه راکښته کړه چي بېله سرکښته کیدو امکان د ننوتو نه وو. دوی چي راغلـه او دروازې ته یې وکتله، نو ورته معلومه سوه چي ببله سرکښته کیدو نسو داخلیدای، نو د ډیر ضدیت د امرالهي پر کُنه کښیناستله او په دروازه ننوتله. وهذا منهم کفرٌ بواحٌ و انکار صریح مِن امرالله عزوجل.

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

فَأَنزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾

نومونږ نازل کړی پر هغو کسانو چې ظلم يې وکړی په تبديل د امر الهي قولاً وفعلاً بما قالوا وفعلوا كما مرّ آنفاً يو عذاب د آسمان دخوا څخه په سبب ددې چې دوی کارونه د فسق وکړه.

فائدة: که څه هم (ذکرالذين ظلموا) په آيت کريمه کې وسو نو څه حکمت الهي دی چې (الذين ظلموا) يې بيا راوګرځاوه او داسي يې نه وويل: (فأنزلنا عليهم)

جواب: چونکه ذکر د محسنينو هم دمخه راغلی وو، نو که (عليهم) ويل سوی وای، نو چا به توهم ددې کاوه چې ضمير دواړو ته راجع دی، يعني محسنينو ته او (الذين) ته، ولې ګاهي خدای ﷻ داسي هم کوي چې يو عذاب لکه قحط وغيره په سبب د ظالمانو نازل سي، مګر صالحان کسان هم په لپيټ کې ونيسي ثم يبعثون يوم القيامة على اعمالهم. درويش وايي چې داسې مضمون په حديث کې هم راغلی دی. او هم ودې مضمون ته پښتانه اشاره کوي او وايي چې خنکل اور واخلي، وچ او لانده نه ګوري. حاصل دا چې په تصريح د الذين ظلموا دا معلومه سوله چې دا عذاب عمومي نه وو.

او بعض مفسرين رح وايي چې ظلم عام دی صغائر او کبائر دواړو ته شامل دی بخلاف الفسق فإنه يختص بالكبائر، نو د اول ظلم څخه مطلق

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

مراد دی او د دوهم ظلم څخه گناه کبائر مراد دي بقرينة قوله (بماكانوا يفسقون)

پوه سه! چي (رِجْز نازل) طاعون وو. په صحيح روايت كي راغلي دي چي په دې طاعون كي اويازره ۷۰۰۰۰ كسه مړه سوه. په حديث صحيح متفق عليه كي راغلي دي چي طاعون يو عذاب وو چي پر بني اسرائيلو مسلط سوی وو. وفي رواية على من كان قبلكم، نو كه تاسي واورېده چي په يو وطن كي طاعون مسلط دی، نو هغه وطن ته مه ورځئ، او كه طاعون پر داسي وطن مسلط سو چي تاسي هلته واست، نو د طاعون د بيري دهغه وطن څخه مه وزئ، ترڅو چي په دواړو صورتو كي په عقيده كي دي تاوان رانسي. فافهم في زيغ العقيدة في الصورتين.

المسائل المتعلقة بالطاعون: په حديث مبارك كي راغلي دي چي ماته جبرئيل ﷺ تبه او طاعون راوړی، يعني اطلاع يې راكړه او اختيار يې راكړی. فأمسكتُ، نو ما خوندي كړه تبه په مدينه كي او طاعون مي شام ته واستاوه. بيا عليه السلام زياته كړه چي طاعون شهادةٌ لأمتي او رحمت دی زما د امت دپاره. او عذاب دی پر كافر باندي.

درويش وايي چي دا به په ابتداء الامر كي وه، ولي چي په بل حديث كي راغلي دي چي ما په خوب وليدل تبه د مديني منورې څخه په ډول د بَيرسرې ښځي ووتل او جحفې ته ولاړل.

واعلم ! چي علماء وايي چي څوك چي په طاعون كي صبر وكړي او بيله طاعونه په بل مرض مړ سي، نو دی هم د عذاب څخه د قبر خلاص دی. نو مطعون شهيد دی او صابر په حكم كي د مطعون دی. او دغه رنگه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

مطبون چي د مرض څخه د نس مړ سي شهید دی. او همدا دول صاحب الاسهال شهید دی.

پوه سه! چي مرض د بطن دا هم دی چي د ډیر قبضیت څخه مړ سي او یا د انسداده څخه مړ سي. یعني چي کلمې سره واوړي. او یا د آپندیسی څخه مړ سي. او د استسقاء مریض داخل په مبطون کي دی. ولي ددې دوارو مریضانو د دوارو عقل پر ځای وي تروختنه د مرګ. او دغه رنګه شهید دی هغه څوک چي د سل په مرض مړ سي. او اعلی د شهداوو شهید فی سبیل الله دی. او دغه رنګه شهید دی هغه څوک چي د سکاروي یا په محرقه تبه مړ سي. او دغه رنګه شهید دی چي په اور وسوځل سي. او چي په اوبو کي غرق سي هغه هم شهید دی. بل هغه څوک شهید دی چي خونه یا دیوال پر راونړیږي او مړ سي. او همدغه رنګه شهیده ده هغه ښځه چي د لنګیدو په وخت کي بچی یې په نس وي او مړه سي.

پوه سه! چي هغه سړی چي جوړ تیار وي، ناببره مړ سي هغه حکم د شهید نه لري.

پوه سه! چي فرار د طاعونه څخه حرام دی. وفي الحدیث چي فرار کوونکی د طاعونه څخه لکه فرار کوونکی د لښکر څخه د مسلمانانو په وخت کي د جنګ د کفارو سره.

فائدة: پوه سه چي دهرچا مرګ اجل مقرر لري لایستأخرون ولایستقدمون. که د مرګه څخه څوک په قرب الهي خلاصېدای، نو انبیاء علیهم السلام خصوصاً سیدالبشر به خلاص سوی وای. او که په جاه و جلال او په حکمراني د نړۍ څوک دمرګه خلاصېدای، نو د دنیا فرعونان به خلاص

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

سوي وای. او که په ډیر غنا او ذهب او فضه ځوك د مرګه خلاصیدای نو د دنیا اغنیا او قارونان به خلاص سوي وای. او که په طبابت او ډاکټرۍ ځوك د مرګه خلاصیدای، نو لوی لوی حکیمان او طبیبان خصوصاً سید الاطباء لقمان الحکیم الذی ذکره الله ﷻ بقوله : (ولقدآتینا لقمان الحکمة) او یا نور لکه افلاطون الیونانی او جالینوس.

تاریخ وایي چي د جالینوس چي وخت د مرګ نژدې سو، نو ده وخپلو شاګردانو ته دوې دانې ګولی ورکړې لکه کوچنی مردکي. او دوی ته یې وصیت وکړی چي زه چي مړ سم دا یوه ګولی پر هغه اوسپنه کنبیږدی چي آهنګران اوسپني پر تکوي او دا بله ګولی یو خُم ته واچوی چي د اوبو ډك وي او یو ګړی وروسته خم مات کړی، نو چي دی مړ سو نو شاګردانو یې هم دده وصیت پر ځای کړی ، نو هغه ګولی چي په سخته اوسپنه یې کنبینښول هغه اوسپنه ویلي سوه. او په مخکه ننوته چي هیڅ شی یې پاته نه سو. او هغه بله ګولی چي یې خُم ته واچول او خُم یې مات کړی، تول اوبه یخی ولاړي وې. نو تاریخ پوهان وایي چي د جالینوس دا غرض وو چي شاګردانو ته وښیي چي ماته دونه قدرت طي راکړه سوی وو چي په دواء مي اوسپنه ویلي کړه او اوبه مي په یخی کړې. لکن دمرګ دواء مي نه کړه پیدا آخر مړ سوم. قال الشاعر :

الآ یا ایها المغرور تُب من غیرتاخیرٍ ✢ فإن الموت قد یأتی ولو صُبرت قاروناً
به سِل مات آرسطالیس بقراط بافلاج ✢ و افلاطون به برسام و جالینوس مبطوناً

حضرت الامام شافعی رحمه الله وایي چي ښه د دواوو ځخه د طاعون تسبیح ده ولي چي په ذکر یرفع العقوبة والعذاب قال الله جل ذکره فی دفع البلاء عن یونس علیه السلام فی بطن الحوت: (فلولا أنه کان من المسبّحین)الآیة

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

او ډیر درود ویل پر رسول اکرم صلی الله علیه وسلم دافع د طاعون او وباء او الم دی، لکن دا تسبیح یا درود یا نور اذکار هلته موثر او په دربار کي د خدای ﷻ شفیع ګرځي چي د قلب حاضره څخه وي. او یقین خاص هم ورسره ملګری وي. قال المولوی الرومی رحمه الله فی المثنوی:

ګر نداری تو دم خوش در دعا ✤ رو دعا میخواه از اخوان الصفا

هر که از دل پاك از اعتدال ✤ آن دعایش میرود تا ذوالجلال

آن دعایی بیخودان دیگر است ✤ آن دعا از وینیست ګفت داور است

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

خاتمة الجلد الاول من تفسیر الایوبی

درویش وایي چي ما دا تفسیر د شوال د میاشتي په آخره نیته کي په سنه ۱۴۲۴ھ ق کي شروع کړی، او دخدای جلت رحمته په توفیق د ربیع الاول پر اوله نیته دا جلد په تخمیناً ۵۰۰ صفحو کي پای ته ورسیدی. او د اولي پاري شپږ رکوعي پکښي شاملي سوي.

پوښتنه: ولي ډیري میاشتي پکښي تیري سوې؟

جواب: اول عذر خو دادی چي تفسیر د قرآن عزیز ډیر احتیاط غواړي.
دوهم عذر دادی چي ما درویش د سهار تر لمانځه وروسته یو ساعت ترجمه د قرآن کریم وطالبانو ته کوله او چای مي هم په مسجد کي چیښلې، وروسته مي دوره حدیث څلور ساعته کوله، نو تخمیناً یوولس بجو ته کور ته راتلم. او په عین حال کي مراجعین د مختلفو مقاصدو دپاره کور ته راتلل، په هر صورت تفسیر وځنډېدی.

پوښتنه: ستا دا تفسیر قیاساً علی هذا الجلد باید ۶۰ جلدو ته ورسیږي او کلونه به پکښي تیر سي او طالبان او شائقان به د انتظار سره مخامخ سي؟

جواب: قیاس دنورو جلدو پر دې جلد نه دی صحیح، ولي په دې جلد کي خطبه، مقدمه او نوري ډیري ورقي په زائدو فائدو سره ډکي دي. په نورو جلدو کي خو دا مزیدات نسته، نو په توفیق د رب جل شانه هغه نور جلدونه که د صحت نعمت باقي وو، تر دې جلد ژر ژر چاپ ته سپارل کیږي انشاء الله.

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

تمنـــا: د مطالعـه کوونکو څخـه ددې تفسیر د درویش آرزو داده چې تفسیر دې دمحبت او وروږګلوی په سترګو مطالعه کوي، نه د حسد او عناد په سترګو. درویش خپله ټوله سعي مبذول کړېده. لکن بیا هم د سهوې او نسیاني او خطا احتمال ډېر دی. مطالعه کوونکي باید په ۹۹ صوابه کې یوه خطا عفوه کوي

او زما ټوله تفسیر که څه هم بعض ځایونه ما حواله و کتاب ته یا و تفسیر ته نه وي کړې لکن انشاء الله تعالی مطالعه کوونکي که یو ځای شك سي په صحت او غلط کې ددې تفسیر، نو د نورو تفاسیرو مطالعه دې وکړي، شك به یې لیرې سي.

درویش وایي چې د مطالعه کوونکو څخه د مزید توفیق او د ښه صحت او عافیت طمع د دعاء لره لرم **(و أماالسائل فلاتنهر)**

غرض نقشیت کزما دباند که هستی را نمی بینم بقائی

مگر صاحبدلی روزی برحمت کند درق این مسکین دعائی

ورونړو اصل کارونه په قدرت کې دخدای ﷻ دي. د بنده دخوا صرف او صرف همت او قصد او اراده غواړي. ورنه د درویش عمر ۸٦ کلو ته تخمیناً رسیدلی، نو دونه دروند کار لکه تفسیر د قرآن عزیز په دې عمر کې بېله توفیق الهي انجام پزیر نسي کیدای، خو بیا هم خدای جل شانه لره دي حمد او ثنا وي چې سره د کلان سالی زما ټوله حواس او اعضاء او قوت پر خپل قرار ساتلي دي او بیا دي حمد وثناء خدای پاك لره وي چې بنده په آخر د عمر داسي ستري او عزیزي وظیفي ته متوجه کړی. فللّه الحمد اولاً و ثانیاً والصلوة علی سیدنا محمد ابداً و سرمداً

میرزا غالب رحمه الله: همت بلند دار که نزد خدا و خلق ✣ باشد بقدر همت تو اعتبار تو

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

خبرتیا او اعلان او د ورور ګوی او د تجارتي چارو مراعات

درویش وایي چي چونکه ورور او مخلص او خوشنویس قاري محترم فضل الحق صائب د دې تفسیر په کتابت کي ډیره عرق ریزي کړېده او په عین حال کي یې مالي مصارف هم ډیر کړي دي، ولي چي درویش به څو ورقي د تفسیر تحریر کړې، هغه به قاري صاحب یو وړې فوټو کاپي به یې کړې او کتاب به یې بیرته درویش ته راوړی چي نور نوشته او تفسیر پر ولیکل سي. او هغه فوټوکاپي ورقي به یې د کمپیوټر وحافظې ته وسپارلې، نو هغه د فوټوکاپي ورقي به لغوه سوې. او وروسته چي به کمپیوټر دخپلي حافظې ورقي وایستلي، نو قاري صائب به هغه ورقي د تصحیح دپاره او دکمپیوټر د سهوي او خطا د لیري کولو دپاره بیرته درویش ته راوړې، نو درویش به په غور مطالعه کړې او د بعضي نواقصو د کمپیوټر به یې تدارك وکړی او بعض سهواً زیادات به یې ځني محوه کړه. دا تصحیح شده ورقي به بیرته قاري صائب ته وسپارل سولې او قاري صائب به هغه پر روڼ کاغذه یعني د چاپ په نیت بیا کمپیوټر ته وسپارلې او سابق کمپیوټري ورقي به لغوه سوې.

او بل د تعجب وړ خبره خو داده چي قاري صاحب د قرآن مبارك ټوله آیتونه د تصحیح شده قرآن مبارك څخه د عکس په ذریعه په دې اوراقو کي شامل کړي دي کما تراه انشاء الله. نو سره سره د دونه تکلیف او محنت چي قاري صاحب کړی او کوي یې آئنده هم، هیڅ تاجر الکتب او یا مطبع والاحق نه لري چي ددې تفسیر عکس واخلي او یا په تغییر د کتابت یې چاپ کړي.

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

بنده راسه د خدای خپل سه لکه پرخان داسي پر بل سه
او که څوك ددې خبرتیا څخه سرغړونه وکړي شاید د ډیرو قانوني ستونځو سره به مخامخ سي.

اعلان علی الاعلان

هیڅ څوك دې دا گمان نه کوي چي زه به د حسد دلاري څو ورقي د تنقید پر دې تفسیر نوشته کړم، هو ورقي خو به نوشته کړي، لکن چي درویش ژوندی وي لکه امین الله سلفي داسي به یې رسوا او انګشت نما کړم انشاءالله. وماعلینا الا البلاغ وعلی الحساد الانقیاد.

تفسیر ایوبي حنفي د نصیراحمد احمدي لخوا سکین او pdf سو. د دعا په هیله احمدي! واتساپ ۰۷۴۹۸۴۹۵۶۹

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

د تفسير ايوبي پښتو اول جلد فهرست

شماره	مضمون	صفحه
۱	دطباعت حقوق	۲
۲	پر تفسير سريزه	۲
۳	تاريخ به ئې خدمتونه هير نه کړي	۳
۴	دمصنف له خوا سريزه	۴
۵	اعلاميه د مصنف له خوا	۶
۶	باعث دتفسيردقرآن عزيز څه وو؟	۷
۷	دامام اعظم رحمه الله روايت په ميزان الاعتدال کې	۹
۸	پوه سه چې دغه فرقې	۱۰
۹	ديوه وهابي عالم واقعه	۱۱
۱۰	ستا د تفسير د ډيرو کلو...	۱۲
۱۱	مقدمة علم التفسير اختصاراً	۱۴
۱۲	ددې علم موضوع	۱۵
۱۳	غايه دعلم تفسير	۱۶
۱۴	په قرآن کريم کې د الف باء توري	۱۷
۱۵	مهمه خبره	۱۹
۱۶	مفسر قرآن لره دکومو شيانو ضرورت وي	۱۹
۱۷	فضيلت د قرآن	۲۰
۱۸	قرآن على سبعة احرف	۲۱
۱۹	دقرآن مجيد سورتونه په اعتبار د ناسخ او منسوخ	۲۲
۲۰	د اعوذبالله تفسير	۲۴

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

شماره	مضمون	صفحه
۲۱	د لفظ (الله) تحقیق	۲۶
۲۲	علامه زمخشريِ د جناتو منکر وو	۳۰
۲۳	ایا جنات په غیبو خبر دي؟	۳۱
۲۴	د بسم الله تفسیر	۳۳
۲۵	د سورت فاتحې نومونه	۳۴
۲۶	د وهابیانو اعتراض	۳۸
۲۷	د اذان، امامت او تعلیم اجرت	۳۹
۲۸	فوائد فقهیه فی بسملة	۴۴
۲۹	سوال: ستا تفسیر خو د عامو...؟	۴۵
۳۰	څه سبب دی چې مصنفین په اول...؟	۴۵
۳۱	د بسم الله بعضي مالابدمنه شهاني فائدې	۴۶
۳۲	ایا په بسم الله سره کبیره ګنهونه...؟	۴۹
۳۳	که څوک د قرآنیت څخه د بسم الله منکرسي	۵۰
۳۴	بسم الله حائضې او نفاسې ته	۵۱
۳۵	بسم الله د ابجد په حساب	۵۲
۳۶	درویش محمدعبیدالله ایوبي وایي	۵۳
۳۷	د (الحمدلله رب العالمین) تفسیر	۵۴
۳۸	بعضي امامان وایي	۵۶
۳۹	الحمدلله د جوامع الکلم څخه ده	۵۷
۴۰	په علم صرف کي وایي چي جمع په واو و نون...	۵۹

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

شماره	مضمون	صفحه
۴۱	د (الرحمن الرحیم) تفسیر	٦٠
۴۲	پوښتنه: څه سبب دی چي مصنفان...؟	٦١
۴۳	د (مالک یوم الدین) تفسیر	٦٣
۴۴	په دنیا کي د مالک او ملک اطلاق	٦۴
۴۵	د (ایاک نعبد وایاک نستعین) تفسیر	٦٦
۴٦	پوښتنه: د الحمدلله ویونکي خو یو وي	٦٨
۴۷	افسوس بعضي کسان چي خان ته موحدین وائي	٦٩
۴۸	ثبوت د اجتماعي دعاء	۷۰
۴۹	متابعت د سنتو د تولو نیکو کارو کیلي ده	۷۱
۵۰	د مومن کامل باید عقیده دا وي	۷۱
۵۱	تفسیر د (اهدناالصراط المستقیم)	۷۳
۵۲	پوه سه چي اهل سنت وایي چي هدایت ...	۷۴
۵۳	صراط په صاد سره او په سین سره	۷٦
۵۴	د (صراط الذین انعمت علیهم) تفسیر	۷۷
۵۵	د (غیرالمغضوب علیهم ولاالضالین) تفسیر	۷۷
۵٦	فضائل فاتحه فی الشعر	۸۰
۵۷	عاملین د سورت فاتحه اسرار داسي بیانوي	۸۱
۵۸	سورت فاتحه په وصل د بسم الله	۸۲
۵۹	شیخ محی الدین ابن العربي وائي	۸۳
٦۰	سورة البقرة مدنية	۸۴

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

شماره	مضمون	صفحه
٦١	پوه سه چي بعض اصحاب کرامو	۸۵
٦٢	د قرآن بعض سورتونه اوږده دي	۸٦
٦٣	الفائدة السنية فی ترتیب السور	۸۷
٦۴	سورتونه چي بعض مکي او مدني	۸۹
٦۵	د (الٓمٓ) تفسیر	۹۱
٦٦	د حروفو مقطعاتو په اړه قاضي بیضاوي	۹٦
٦۷	ددا حروفو و اسماءالله ته اشاره ده	۱۰۲
٦۸	که ددې مقطعاتو سره عامل وو	۱۰۴
٦۹	د (ذالک الکتاب لاریب فیه) تفسیر	۱۰۵
۷۰	پوه سه که د هدایت معنا ارائت سي...	۱۰۸
۷۱	د تقوی مرتبې او قسمونه	۱۰۹
۷۲	د (الذین یومنون بالغیب) تفسیر	۱۱۱
۷۳	پوه سه ایمان په نزد د امام ابوحنیفه	۱۱۳
۷۴	سوال: ایمان پخپله متعدي دی	۱۱۵
۷۵	ښهانه فائده - ایمان او اسلام	۱۱٦
۷٦	فائده: رسول هغه بولي	۱۱۸
۷۷	د حدیث جبرئیل تشریح	۱۱۹
۷۸	د (ویقیمون الصلوة تفسیر	۱۲۱
۷۹	الله تعالی خپل بندګان په ښو شیانو	۱۲۴
۸۰	تارک الجماعة خوک دی؟	۱۲۵

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

شماره	مضمون	صفحه
۸۱	د جماعت د ترک عذرونه	۱۲۶
۸۲	دغه پنځه لمونځونه د انبیاوو څخه ثابت دی	۱۲۷
۸۳	د (ومما رزقناهم ینفقون) تفسیر	۱۲۸
۸۴	یوه سه چې بعضي مفسرینو تفسیر...	۱۳۰
۸۵	ایاحرام رزق دی او که نه	۱۳۱
۸۶	حکایت یوه واقعه	۱۳۲
۸۷	د (والذین یومنون) تفسیر	۱۳۳
۸۸	مسئله: ایمان پر ټولو کتابو اجمالاً...	۱۳۳
۸۹	د (وبالآخرة هم یوقنون) تفسیر	۱۳۵
۹۰	د (اولٓئک علی هدی من ربهم) تفسیر	۱۳۷
۹۱	د اولٓئک په تکرار کې څه حکمت وو؟	۱۳۸
۹۲	د فلاح حاصل	۱۳۹
۹۳	د وعیدیه ډلې مذهب	۱۴۰
۹۴	د (ان الذین کفروا) تفسیر	۱۴۱
۹۵	د کفر تحقیق	۱۴۲
۹۶	د کفر قسمونه	۱۴۳
۹۷	ښهانه فائده: بعض کسان وائي	۱۴۶
۹۸	د ابراهیم ادهم قصه	۱۴۸
۹۹	د (ختم الله علی قلوبهم) تفسیر	۱۵۲
۱۰۰	د (وعلی سمعهم) تفسیر	۱۵۵

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

شماره	مضمون	صفحه
۱۰۱	د (وعلی ابصارهم غشاوة) تفسير	۱۵۸
۱۰۲	د (ولهم عذاب عظيم) تفسير	۱۵۹
۱۰۳	حرص، حسد او کبر څه دی؟	۱۶۰
۱۰۴	يوه دلچسپه شاهي واقعه	۱۶۱
۱۰۵	د (ومن الناس من يقول) تفسير	۱۶۳
۱۰۶	ايا نفاق اوس ختم دی؟	۱۶۶
۱۰۷	د منافق خصلتونه او خويونه	۱۶۷
۱۰۸	د (وماهم بمومنين) تفسير	۱۶۹
۱۰۹	د يو شيخ کامل واقعه	۱۶۹
۱۱۰	د (يخادعون الله والذين آمنو) تفسير	۱۷۲
۱۱۱	د عالم ظاهر او عالم باطن ملاقات	۱۷۵
۱۱۲	پر هر عالم لازمه ده چي عمل به خالص د...	۱۷۶
۱۱۳	د (فی قلوبهم مرض) تفسير	۱۷۷
۱۱۴	د ماورد فی شان ابراهيم عليه السلام...	۱۸۰
۱۱۵	د (واذاقيل لهم) تفسير	۱۸۳
۱۱۶	پوښتنه: د يهودو فساد څه وو؟	۱۸۳
۱۱۷	د (وقالوا انما نحن مصلحون) تفسير	۱۸۴
۱۱۸	د (الاانهم هم المفسدون) تفسير	۱۸۵
۱۱۹	د و اذا قيل لهم) تفسير	۱۸۷
۱۲۰	د (قالوا انؤمن کما آمن) تفسير	۱۸۸

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

شماره	مضمون	صفحه
۱۲۱	د (اَلاَ انهم هم السفهاء) تفسیر	۱۹۱
۱۲۲	د (واذا لقوا الذین آمنو) تفسیر	۱۹۴
۱۲۳	د (واذاخلو الی شیاطینهم) تفسیر	۱۹۶
۱۲۴	سوال: دغه ملایان او خلیفه ګان...	۱۹۷
۱۲۵	بعضي غیبي شیان په وحی د رب	۱۹۸
۱۲۶	بعضي پټ شیان په الهام د ...	۱۹۸
۱۲۷	حکایت د یوه منجم	۱۹۹
۱۲۸	د (قالوا انا معکم) تفسیر	۲۰۰
۱۲۹	د (الله یستهزء بهم) تفسیر	۲۰۲
۱۳۰	د (ویمدهم فی طغیانهم) تفسیر	۲۰۳
۱۳۱	د (اولئک الذین اشتروا) تفسیر	۲۰۵
۱۳۲	د اشتری په اصل کي لغت دادی...	۲۰۵
۱۳۳	د (فماربحت تجارتهم) تفسیر	۲۰۶
۱۳۴	فائده: اصل ګټه کوونکي خو...	۲۰۶
۱۳۵	د (مثلهم کمثل الذي استوقد نارا) تفسیر	۲۰۷
۱۳۶	د (فلما اضاءت ماحوله) تفسیر	۲۱۰
۱۳۷	پوه سه: چي په ضوء او په نور...	۲۱۱
۱۳۸	د (ذهب الله بنورهم) تفسیر	۲۱۲
۱۳۹	د (وترکهم فی طغیانهم) تفسیر	۲۱۳
۱۴۰	پوه سه: چي تاریکي ئي په جمع سره	۲۱۳

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

شماره	مضمون	صفحه
۱۴۱	د (صم بکم) تفسیر او تشریح	۲۱۴
۱۴۲	سوال: منافقینو خو کلمه مبارکه...؟	۲۱۴
۱۴۳	د (فهم لايرجعون) تفسير	۲۱۵
۱۴۴	د (أوكصيب من السماء) تفسير	۲۱٦
۱۴۵	فائده: الف او لام په اسماء...	۲۱٦
۱۴٦	فائده: مظهري وائي چي د حسن...	۲۱۷
۱۴۷	د (فيه ظلمات و رعد و برق) تفسير	۲۱۸
۱۴۸	د رعد او برق تشريح	۲۱۹
۱۴۹	د (يجعلون اصابعهم) تفسير	۲۲۰
۱۵۰	سوال: توله گوته خو په غوږ نه ننوزي...؟	۲۲۰
۱۵۱	پوښتنه: د سبابي گوتي خو بل نوم هم سته...؟	۲۲۱
۱۵۲	د (من الصواعق تفسير) تفسير	۲۲۱
۱۵۳	فائده: ابن عباس ﷺ وائي که چا...	۲۲۲
۱۵۴	د (حذر الموت والله محيط بالكافرين)تفسير	۲۲۲
۱۵۵	پوښتنه : بندول د غوږو ودوی ته...؟	۲۲۲
۱۵٦	د (يكادالبرق يخطف ابصارهم)تفسير	۲۲۳
۱۵۷	پوه سه: چي ضمير د فيه راجع و برق	۲۲۳
۱۵۸	د (ولوشاء الله لذهب بسمعهم)تفسير	۲۲۴
۱۵۹	نصيحت: دحسن بصري رحمه الله	۲۲۴
۱٦۰	د (ياايهاالناس اعبدوا ربكم) تفسير	۲۲۷

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

شماره	مضمون	صفحه
۱۶۱	د یاد وړ خبره	۲۲۸
۱۶۲	د شرک اقسام	۲۲۹
۱۶۳	افسوس چي دوی وموړ ته	۲۲۹
۱۶۴	فائده: علماء وائي چي عالم او ناصح چي...	۲۲۹
۱۶۵	د (الذي خلقكم والذين من قبلكم)تفسیر	۲۳۰
۱۶۶	سوال: نحات وائي چي صله د موصول	۲۳۱
۱۶۷	پوښتنه: علماء وائي چي افعال د خدای معلل	۲۳۲
۱۶۸	د (الذی جعل لكم الارض فراشا) تفسیر	۲۳۵
۱۶۹	سوال: حکماء وائي چي مځکه کروي ده	۲۳۶
۱۷۰	پوه سه: چي آسمان لکه گنبده ده.	۲۳۶
۱۷۱	د (وانزل من السماء ماءً) تفسیر	۲۳۷
۱۷۲	د فاخرج به من الثمرات رزقا) تفسیر	۲۳۸
۱۷۳	فائده: خدایﷻ په مځکه کښې قوت منفعله	۲۳۸
۱۷۴	د (فلاتجعلوا الله انداداً) تفسیر	۲۳۹
۱۷۵	فائده: حدیث د وصیت و معاذؓ ته	۲۴۰
۱۷۶	تمهید: څرنګه چي کافرانو به	۲۴۲
۱۷۷	د (وان كنتم فی ریب مما نزلنا علی عبدنا) تفسیر	۲۴۳
۱۷۸	فائده: حکمت الهي په نزول کي...	۲۴۴
۱۷۹	د (فاتو بسورة من مثل) تفسیر	۲۴۵
۱۸۰	د (وادعوا شهداءكم من دون الله تفسیر	۲۴۷

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

شماره	مضمون	صفحه
۱۸۱	پوه سه چي شهداء جمع د شاهد ده	۲۴۸
۱۸۲	د درویش عقیده خو داده	۲۴۹
۱۸۳	د (فان لم تفعلوا ولن تفعلوا)	۲۵۰
۱۸۴	د (فاتقوا النار التی وقودها) تفسیر	۲۵۱
۱۸۵	د (اعدت للکافرین) تفسیر	۲۵۲
۱۸۶	پوه سه: چي اتباع د ابلیس...	۲۵۲
۱۸۷	د (وبشرالذین آمنوا وعملواالصالحات) تفسیر	۲۵۴
۱۸۸	پوه سه چي لفظ د صالحات جمع ده	۲۵۴
۱۸۹	سوال نو په مجرد ایمان سره خو خوک	۲۵۵
۱۹۰	د (ان لهم جنت تجری) تفسیر	۲۵۶
۱۹۱	فائده: په روح البیان چي پر عرش...	۲۵۷
۱۹۲	د (وکلما رزقوا منها من ثمرة) تفسیر	۲۵۸
۱۹۳	فائده مهمه: درویش وایي	۲۶۰
۱۹۴	د (واتوا به متشابها) تفسیر	۲۶۳
۱۹۵	فائده جدیده: امام بغوی په خپل...	۲۶۳
۱۹۶	قاضي بیضاوي او تفسیر مظهري بله معنا...	۲۶۴
۱۹۷	فائده: نفس دخول دجنت په...	۲۶۵
۱۹۸	د (ولهم فیها ازواج مطهرة) تفسیر	۲۶۶
۱۹۹	سوال: فائده د خوراکي غذاوو...؟	۲۶۷
۲۰۰	د (وهم فیها خالدون) تفسیر	۲۶۸

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

شماره	مضمون	صفحه
۲۰۱	پوه سه چي لویه حصه د لذاتو ...	۲٦۹
۲۰۲	درویش وائي چي لوی سبب د ګمراهی	۲۷۰
۲۰۳	د (ان الله لایستحیي ان یضرب مثلاً) تفسیر	۲۷۱
۲۰۴	فائده: حیاء چي په پښتو ئي شرم بولي...	۲۷۳
۲۰۵	تفریع: نو حیاء ښه صفت دی...	۲۷۴
۲۰٦	لطیفه امام ابومنصور ماتریدي	۲۷٦
۲۰۷	پوه سه چي مچ زموږ پر پزه او ...	۲۷۷
۲۰۸	قصه د هارون الرشید: یوه ورځ...	۲۷۷
۲۰۹	پوه سه چي عرب ډیر امثال لري	۲۷۷
۲۱۰	د (فاما الذین آمنوا فیعلمون انه) تفسیر	۲۸۰
۲۱۱	د (یضل به کثیرا) تفسیر	۲۸۱
۲۱۲	پوښتنه: یا به اهل ضلال ډیر وي یا به...	۲۸۲
۲۱۳	پوښتنه: تفسیر د مضارع په مصدر سره	۲۸۳
۲۱۴	د (الذین ینقضون عهدالله) تفسیر	۲۸۴
۲۱۵	پوه سه چي ناقضین ددې عهد هغه کافران	۲۸۵
۲۱٦	پوه سه چي بعض ملایان د اخیري زماني	۲۸٦
۲۱۷	پوښتنه په حدیث کي راغلي دي چي یو مسلمان	۲۸۷
۲۱۸	د (ویقطعون ما امرالله به) تفسیر	۲۸۸
۲۱۹	د ویفسدون فی الارض) تفسیر	۲۸۹
۲۲۰	د (کیف تکفرون بالله) تفسیر	۲۹۱

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

صفحه	مضمون	شماره
۲۹۳	پوښتنه د کفارو دپاره خو موت ثاني وسیله ده	۲۲۱
۲۹۴	پوښتنه: مشرکانو ته که څه هم موت اول	۲۲۲
۲۹۵	پوه سه چې تفسیر مظهري ددې آیت	۲۲۳
۲۹۶	د (وهوالذی خلق لکم مافی الارض) تفسیر	۲۲۴
۲۹۷	فائده: بعض جاهلانو کسانو چې د فواندو څخه	۲۲۵
۳۰۰	حکایت د یوه ولي الله زاهد او عابد	۲۲۶
۳۰۲	فائده هغه ګمراه ډله د اباحیه وو دا هم وائي	۲۲۷
۳۰۲	د (ثم استوی الی السماء فسواهن) تفسیر	۲۲۸
۳۰۳	فائده: بعض مفسرین د الارض تفسیر په ...	۲۲۹
۳۰۴	شکایت د بعضي حاسدانو څخه	۲۳۰
۳۰۵	د (وهو بکل شیئ علیم) تفسیر	۲۳۱
۳۰۶	فائده مراد د حشر څخه د انسانانو	۲۳۲
۳۰۷	د (واذ قال ربک للملائکة) تفسیر	۲۳۳
۳۰۸	فائده: ملکي په نزد د عمومي مسلمانانو	۲۳۴
۳۰۹	پوښتنه دغه کومي ملکي وې چې خدای ودوی	۲۳۵
۳۱۰	پوښتنه: دملائکو سره د مشورې کولو څه حکمت	۲۳۶
۳۱۱	فائده: خلیفه هغه چاته وائي چې قائم مقام	۲۳۷
۳۱۲	پوښتنه: خدای وخلیفه ته څه ضرورت لري؟	۲۳۸
۳۱۵	د (قالوا اتجعل فیها من یفسد فیها) تفسیر	۲۳۹
۳۱٦	پوښتنه: ملکي په دې څه خبري وې چې ...؟	۲۴۰

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

شماره	مضمون	صفحه
۲۴۱	فائده: صیغه د مضارع دپاره د استمرار ده	۳۲۰
۲۴۲	د (وعلم آدم الاسماء کلها) تفسیر	۳۲۱
۲۴۳	درویش وائي چي خدای عالم دی	۳۲۲
۲۴۴	روح البیان وائي چي په حدیث قدسي	۳۲۳
۲۴۵	د آدم علیه السلام د قد په اړه تحقیق	۳۲۴
۲۴۶	مهمه پوښتنه: تعلیم او تعلم خو...	۳۲۶
۲۴۷	فائده: لفظ د آدم عجمي دی لکه آذر...	۳۲۷
۲۴۸	آدم علیه السلام ته اوه لکه ژبي...	۳۲۷
۲۴۹	پوښتنه: خدای ﷻ خو تفضیل د آدم پر ملکو	۳۳۱
۲۵۰	د (ثم عرضهم علی الملائکة) تفسیر	۳۳۳
۲۵۱	د (فقال انبئوني) تفسیر	۳۳۴
۲۵۲	پوښتنه: خدای ﷻ ته خو معلومه وه	۳۳۴
۲۵۳	د (ان کنتم صادقین) تفسیر	۳۳۵
۲۵۴	پوښتنه: د منطقو او د معانیوو په کتابو...	۳۳۵
۲۵۵	د (قالوا سبحانک لاعلم لنا) تفسیر	۳۳۷
۲۵۶	فائده: دیوه عالم څخه چا پوښتنه وکړه...	۳۳۸
۲۵۷	د (قال یاآدم انبئهم باسمائهم) تفسیر	۳۴۰
۲۵۸	فائده: ددې آیت څخه دا معلومه سوه.	۳۴۲
۲۵۹	فائده: دا هم معلومه سوه چي علم د ملکو	۳۴۲
۲۶۰	د (واذقلنا للملائکة اسجدوا) تفسیر	۳۴۴

Maktaba Tul Ishaat.com Scanned by CamScanner

شماره	مضمون	صفحه
۲٦۱	پوښتنه: ملکي او شیطان ولي په تعظیم	۳۴۵
۲٦۲	تفریع: چونکه طالبان د علومو په خپل	۳۴٦
۲٦۳	پوه سه! چي ملاعصام الدین په حاشیه کي	۳۴٦
۲٦۴	د (فسجدوا الاابلیس ابی واستکبر) تفسیر	۳۴۷
۲٦۵	پوه سه: د ملکو په باره کي خدای داسي ووېل	۳۴۸
۲٦٦	پوه سه: چي دا قول چي ابلیس ملکه نه وو...	۳۴۹
۲٦۷	د (وکان من الکافرین) تفسیر	۳۵۱
۲٦۸	د یوه عالم زاهد په وخت کي د مرض الموت	۳۵۳
۲٦۹	د (وقلنا یا آدم اسکن انت و زوجک) تفسیر	۳۵۴
۲۷۰	فائده: د جنت څخه مراد دارالثواب دی	۳۵۵
۲۷۱	فائده: درویش مطابق د روایت...	۳۵٦
۲۷۲	فائده: قدرت الهي دی چي بعض انسانان	۳۵٦
۲۷۳	فائده: د نکاح کولو یعني ازدواج ...	۳۵۷
۲۷۴	فائده: بعضي کسان جاهلان وایي چي...	۳۵۸
۲۷۵	د (وکلامنها رغداً حیث شئتما) تفسیر	۳۵۹
۲۷٦	فائده: علماء او اهل تفسیر وایي	۳٦۰
۲۷۷	د (فازلهما الشیطن عنها فاخرجهما) تفسیر	۳٦۳
۲۷۸	د شیطان داخلیدل وجنت ته	۳٦۵
۲۷۹	د شیطان معنا او لغوي اشتقاق	۳٦٦
۲۸۰	د (فتلقی آدم من ربه کلمات فتاب علیه) تفسیر	۳٦۹

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

شماره	مضمون	صفحه
۲۸۱	پوه سه چي اصل معنا د توبې رجوع ده	۳۶۹
۲۸۲	فائده: د توبة العبد داده...	۳۷۲
۲۸۳	د (قلنااهبطوا منها جميعاً) تفسير	۳۷۳
۲۸۴	د (فاما ياتينكم مني هدًى) تفسير	۳۷۵
۲۸۵	تركيب الآية	۳۷۶
۲۸۶	د (والذين كفروا وكذبوا) تفسير	۳۷۷
۲۸۷	فائده: خلود كه څه هم په معنا د مكث دی	۳۷۸
۲۸۸	د (يبني اسرائيل اذكروا نعمتي التي) تفسير	۳۸۰
۲۸۹	فائده: الله تعالى چي نعمت خپل مقيد...	۳۸۲
۲۹۰	د (اوفوا بعهدي اُوف بعهدكم)تفسير	۳۸۳
۲۹۱	پوه سه چي اول د مراتبو د وفاء بالعهد	۳۸۴
۲۹۲	د (وآمنوا بما انزلت مصدقا) تفسير	۳۸۶
۲۹۳	پوه سه چي عليه السلام چي ومديني ته...	۳۸۸
۲۹۴	د (ولاتشتروا بآيتي ثمناً قليلاً) تفسير	۳۸۸
۲۹۵	فائده: عموماً خلك د هروخت...	۳۸۹
۲۹۶	درويش وايي چي زموږ د اسلام...	۳۹۱
۲۹۷	حكايت د كعب ابن اشرف	۳۹۲
۲۹۸	كه پر يوه عالم تعليم د حكم الهي	۳۹۳
۲۹۹	حكايت تاريخ اسلامي خبري كوي	۳۹۳
۳۰۰	فائده: پر تعليم اجرت اخيستل	۳۹۷

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

شماره	مضمون	صفحه
۳۰۱	پوه سه چې د قرآن مجید خرڅول	۳۹۹
۳۰۲	پوښتنه. رکوع خودلمانځه یو جزء ده...؟	۴۰۰
۳۰۳	پوښتنه: دکفارو خوابدی ځای...؟	۴۰۱
۳۰۴	دجماعت فضائل واورئ!	۴۰۲
۳۰۵	دلمانځه ادب	۴۰۳
۳۰۶	د (اتامرون الناس بالبر وتنسون) تفسیر	۴۰۴
۳۰۷	حکایت: تاریخ وایي چې یو عالم..	۴۰۸
۳۰۸	د (واستعینوا بالصبر والصلوة) تفسیر	۴۰۹
۳۰۹	پوه سه چې کبر خو د اجسامو صفت دی	۴۱۲
۳۱۰	پوه چې خدای ﷻ خاشعین مستثنی کړه..	۴۱۳
۳۱۱	د (الذین یظنون انهم ملقوا ربهم) تفسیر	۴۱۴
۳۱۲	د (یبنی اسرائیل اذکروا نعمتی التی) تفسیر	۴۱۷
۳۱۳	حکمت الهي چې فضیلت د آباوو...	۴۱۷
۳۱۴	فائده: بعض اهل الله وایي چې که ته	۴۱۸
۳۱۵	د (واتقوا یوما لاتجزی نفس) تفسیر	۴۲۰
۳۱۶	پوه سه چې لاري د خلاصوالي د یو مجرم	۴۲۱
۳۱۷	فائده: معتزله په دغه آیت سره ...	۴۲۲
۳۱۸	د (واذنجینکم من آل فرعون) تفسیر	۴۲۲
۳۱۹	فائده: فرعون دیوه معین سړي نوم نه دی	۴۲۳
۳۲۰	د موسی د زماني د فرعون نوم...	۴۲۳

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

شماره	مضمون	صفحه
۳۲۱	د (یذبحون ابناءکم ویستحیون نسائکم) تفسیر	۴۲۸
۳۲۲	پوښتنه: نساء خو په عربي کي لوی ښخو ته...؟	۴۳۰
۳۲۳	فائده: هرمصیبت او غم او ناجوړي	۴۳۱
۳۲۴	د (واذ فرقنا بکم البحر) تفسیر	۴۳۲
۳۲۵	فائده: فرعون چي دوب سو	۴۳۶
۳۲۶	فائده: بني اسرائیل دونه د فرعون څخه ...	۴۳۶
۳۲۷	د (واذ واعدنا موسی اربعین) تفسیر	۴۳۷
۳۲۸	فائده: قرآن مبارک هم په دې آیت کي	۴۴۰
۳۲۹	د (ثم عفونا عنکم من بعد ذالک) تفسیر	۴۴۱
۳۳۰	د اتخاذ العجل واقعه	۴۴۲
۳۳۱	د (واذقال موسی لقومه یاقوم) تفسیر	۴۴۵
۳۳۲	پوه سه چي د امت مرحومه توبه	۴۴۷
۳۳۳	پوه سه چي څه وخت چي موسی	۴۴۷
۳۳۴	د (فتاب علیکم انه هو التواب الرحیم) تفسیر	۴۴۸
۳۳۵	د (یاموسی لن نؤمن لک) تفسیر	۴۴۹
۳۳۶	سوال: لفظ د ایمان خو خپله متعدي...؟	۴۴۹
۳۳۷	د (فاخذتکم الصعقة) تفسیر	۴۵۰
۳۳۸	صاعقه هر بیریدونکي شي ته وایي	۴۵۰
۳۳۹	د (ثم بعثنکم من بعد موتکم) تفسیر	۴۵۱
۳۴۰	سوال: موسی خو سوال د رویت...	۴۵۲

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

شماره	مضمون	صفحه
۳۴۱	د (وظللنا علیکم الغمام وانزلنا علیکم) تفسیر	۴۵۳
۳۴۲	پوه سه چي تیه د پراخي صحراء نوم دی	۴۵۴
۳۴۳	د کابل د روغتون یوه عجیبه واقعه	۴۵۶
۳۴۴	د (کلوامن طیبات مارزقنکم) تفسیر	۴۵۷
۳۴۵	د (فبدل الذین ظلموا قولاً غیر) تفسیر	۴۶۰
۳۴۶	فائده: تبدیل کوونکي تولة بني اسرائیل	۴۶۱
۳۴۷	د (فانزلنا علی الذین ظلموا رجزاً) تفسیر	۱۶۲
۳۴۸	پوه سه چي مرض د بطن دا هم دی...	۴۶۴
۳۴۹	خاتمة الجلد الاول من تفسیر الایوبی	۴۶۷
۳۵۰	پوښتنه: ولې ډیري میاشتي پکښي تیري سوې؟	۴۶۷
۳۵۱	پوښتنه ستا تفسیر باید ۶۰ جلده سي؟	۴۶۷
۳۵۲	تمنا د مطالعه کوونکو څخه	۴۶۸
۳۵۳	خبرتیا او اعلان د ورور ګلوی	۴۶۹
۳۵۴	اعلان علی الاعلان	۴۷۰

تفسیر ایوبي حنفي د نصیراحمد
احمدي لخوا سکین او pdf سو. د دعا
په هیله احمدي! واتساپ ۰۷۴۹۸۴۹۵۶۹

https://t.me/pashtoTafsir

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

د مکتبة القرائت والتجوید له علمي
خدمتونو یوه بله فقهي ذخیره

زُبدَةُ الفِقه

تالیف: سیّد زوّار حسین شاه
صاحب تصانیف کثیرة وعمدة الفقه

پښتو

الناشر

مکتبة القراءة والتجوید
کانسي روډ، شالدره، کوئټه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

۹۰ م

پر علم تجوید باندې یو لوړ قیمتي
او پر علمي بحثونو باندې مشتمل

انوار الفرقان

پښتو شرح جمال القرآن

د قاري محمد رمضان صاحب

پښتو ژباړه
قاري فضل الحق حقاني

الناشر
مکتبة القراءة والتجوید
کانسي روډ شالدره کوټه

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

۴۹۱

پر سوچه عقائدو باندې مشتمل
پر کوم کښې چې د مختلفو سوالونو ځوابونه
موجود دي

تعلیمُ العقائد

پښتوله اردو څخه

ژباړه

محمد فضلُ الحق حقّانی

الناشر

مکتبۃُ القراۃ والتجوید

کانسی روډ شالدره کوئټه

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner

د مکتبة القرآءة و التجوید لهٔ ښکلو خپرو نو څخه
یوه ښکلې او پر ځانګړي تفصیل مشتمله
شرحه

نورِ نظم

سره د دوو ترجمو پښتو او فارسي

تالیف

ابو الفضل مولانا محمد عبید الله الایوبي

ناشر

مکتبة القرآءة و التجوید

کانسي روډ ، شالدره ، کوئټه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

۹۳۳

دهر زده کونکی طالب علم لپاره ضروری
دهری دینی اداری لپاره یوه بنکلی تحفه

دوې ملغلرې

پښتو

د تعلیم المتعلم او اداب المتعلمین
یو جلد ښائسته مجموعه

الناشر

مکتبة القراة والتجوید
کانسی روډ، شالدره، کوئټه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

د علم تجوید په دنیا کښې یو ځلانده لمر او د قرآني
علومو چوپړ د هلو ته چمتو یوازنی خپرونکی اداره
مکتبة القراة والتجوید کوټه

تجویدونه په هره ژبه

حمداً ثم حمداً چې خپلو خدمتونو ته ادامه ورکوو په پښتو ژبه نغښته سره
کړي کوم چې د دنیا والو ورته شا کړې ده او د علم تجوید په مینه والو
ته هر قسم اسانتیاوې برابر کړي په دې زمانه وي

مکتبة القراة والتجوید

کانسی روډ شالدره کوئټه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

پرکورني ښځينه زرګونو مسئلو باندي
مشتمل دهرګور ضرورت يعني

تعليم النساء

پښتو

دقاري شريف احمد صاحب تصنيف
چي د معلم الدين مصنف دئ

الناشر

مکتبة القراة والتجويد
کانسي روډ شالدره کوټه

Maktaba Tul Ishaat.com
Scanned by CamScanner

بِسْمِ اللّٰہِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ا ب ج د ر س ص ط ع ف

کتبہٗ احقر حقانی بقلمہٖ ۱۴۲۵ھ

ق ک ل م ن و ھ ہ لا ء ی

مُحَمَّدٌ رَّسُوْلُ اللّٰہِ وَالَّذِیْنَ مَعَہٗٓ اَشِدَّآءُ عَلَی الْکُفَّارِ رُحَمَآءُ بَیْنَھُمْ

تفسیر ایوبي حنفي 1 ټوک

د نصیراحمد احمدي لـخوا

سکین او pdf سـو.

تاریخ. ۱۳۹۹-۴-۱۲

واتساپ۰۷۴۹۸۴۹۵۶۹

د دعـا په هیله احـمـدي!

Maktaba Tul Ishaat.com

Scanned by CamScanner